Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
26 B
46

6
17-c
30

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

17-D-12

SILII ITA-
LICI, POETAE
CLARISSI-
MI.

De Bello Punico libri
ſeptemdecim.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRY-
PHIVM LV-
GDVNI.
155[illegible]

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

FRANCISCVS ASVLANVS ILLVSTRISSIMO D.

Domino Innocentio Cibo, & Cardinali Reuerendiſsimo,

S. P. D.

CVM *uiderem me quamplurimum eſſe uoluptatis ſtudioſis allaturum, atque emolumenti, ſi Silij Italici poëma noſtris typis excuſum proferrem, quoad eius fieri potuit, operam dedi, ut in manus hominum quàm emendatiſsimum ueniret. Itaq; multa mutauimus, nonnulla reſtituimus, & in principio octaui libri quatuor & octuaginta uerſus, qui in alijs omnibus deſiderabantur, inſeruimus. Qui quidem Silius ſub tuo nomine Innocẽti clariſsime legetur, cùm meo in te amore uirtutum tuarum admirabilium fama excitato, tum Bernardini Sandri Peſcienſis opera, & ſingulari illius animi grati in te uoluntate. Nam is cùm ſua natura eſt omnium gratiſsimus, tum humanitate tua ita ſe tibi obligatũ putat, ut in tota reliqua uita tibi, tuisq; ſtudium omne mentemq;, ac ſe totum dicarit. Itaque tibi ego hoc confirmo, atq; recipio, Bernardinum non ſolùm operam daturum, ut dignus familiaritate iudicetur tua, ſed ſtudio etiam & fidelitate effecturum, ut maiorẽ in dies tuæ in ipſum benignitatis fructum, & uoluptatem capias. Et hoc tempore ita à me Silium accipito, ut hoc totum quicquid eſt, ab eodẽ pro-*

fectum arbitreris. Sed pro tua humanitate, animiq; magnitudine par eſt, te non tam rem ipſam, quàm uoluntatem hominis metiri: nec enim ille hac una re ſtudet, ullam tuorum in ſe meritorum partem aſſequi, aut omnino parem uirtuti exiſtimat tuæ: cùm tu is ſis, qui & maiorum dignitate, & probitate tua longè inter cæteros Chriſtianæ Reip. principes excellas. Sed de ſingularibus uirtutibus tuis non nunc dicendi eſt locus: tu ſi aliquando Silium in manus ſumpſeris, incredibilem uoluptatem ex lectione illius percipies, & ſtudij fructum non mediocrem. Complexus eſt enim decem & ſeptem libris belli Punici ſecundi hiſtoriam, quo Annibal per ſexdecim annos Italiam igni, ferroq; uaſtauit. & cùm nominis Romani dignitatē, & amplitudinem ſummis laudibus ad cœlum fert: tum uerò ita uniuerſam Italiam, regiones, ac cæteras ferè totius orbis terrarum partes celebrat, ut in hac una re ingenij laudē quæſiſſe uideatur. Quæ cùm ita ſint, non uereor, ne tu operam ſis, & diligentiam probaturus noſtram, & ut tuo dignum otio libenter accepturus. Vale, & Bernardinum commendatum habeas.

VITA SILII ITALICI PETRO CRINITO AVTORE.

Silius Italicus Heroicus ex Hiſpania oriundus traditur, deducto genere ab Italica urbe nobili, unde cognomen reportauit. Sed Romæ natus eſt (ut creditur) atq; etiam educatus, neq; obſcura fama eſt. principia adoleſcētiæ præ ſe tuliſſe optimā indolem capiē-

dis literis, cumq; ſtudio, & diligentia uehementer præſtaret, breui conſecutus eſt, ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores. nam magna ſolertia, & incredibili cura conatus eſt exprimere M. Tullij eloquentiam, quem præ cæteris omnibus ſibi propoſuerat imitandum. ſub Imperatore Nerone dicitur famam ſuam læſiſſe, accuſatis atq; inſimulatis nonnullis apud ſæuiſſimum principem. cum Vitellio geſsit ſe prudenter, & egregia uitæ honeſtate. mox factus eſt Aſiæ proconſul, in quo manifeſtò apparuit, quanta modeſtia præſtaret, ut qui eam dignitatem geſſerit ſingulari continentia, & integritate maxima. Domitiano Auguſto gratiſsimus fuit, eoq; autore perductus eſt ad tertium conſulatum honeſtiſsimis ſuffragijs. de quo leguntur adhuc uerſiculi poëtæ Martialis, quibus uenerationem ſuam profitetur.

Auguſto pia tura, uictimasq;
Pro noſtro date Silio Camœnæ.
Biſſenos iubet en redire faſces
Noto conſule, nobiliq; uirga
Vatis Caſtaliam domum ſonare
Rerum prima ſalus, & una Cæſar.
Gaudenti ſupereſt adhuc, quod optet
Felix purpura, tertiusq; conſul.

C. Plinius permulta refert de poëta Silio in epiſtolis, quare minime alienum fuerit particulam ſubijcere, quò facilius atq; cumulatius percipiatur, quàm eleganti ingenio fuerit, atque ſtudio in proſequendis optimis exemplis. plures uillas inquit poſsidebat,

adamatisq; nouis priores negligebat. multum ubique librorum, multum ſtatuarum, multum imaginum quas non habebat modò, uerumetiam uenerabatur Vergilij ante omnes, cuius natalem religioſius, quàm ſuum celebrabat, maximeq; Neapolim, ubi monumētū eius adire, ut templum ſolebat. opus cōpoſuit libris XVII. de Bello Punico ſecundo non uulgari, neque abſurdo carmine, & ſi illud maiore cura (ut traditur) quàm ingenio perfecit. præcipuè Maronem imitatus eſt, cuius ingenium, atq; feliciſſimam maieſtatem admirabatur in deſcribendis carminibus. de hoc poëmate Silij Martialis ſic refert.

Sili Caſtalidum decus ſororum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore, perfidosq;
Faſtus Annibalis, leuesq; Pœnos
Magnis cedere cogis Africanis.
Noſtris otia commoda Camœnis.

Complura leguntur apud eundem Martialem de laude ingenij, atq; optimæ eruditionis Silij, quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit, in quo cum frequenter ſecederet, maxima animi uoluptate conſueuit ſuum otium tranſire. neq; dubium eſt eundem ad extremam penè ſenectutem deueniſſe, ut qui maior ſeptuagenario uitam finierit. nam morbo detentus inſanabilis claui ſingulari conſtantia obitum præpoſuit felix propemodum, & beatus uſque ad extremum diem, ut copioſè relatum eſt à Plinio in epiſtolis.

SILII ITALICI DE BELLO PVNICO SECVNDO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LIBER PRIMVS.

ORdior arma, quibus cœlo ſe gloria tollit
Aeneadū, patiturq; ferox Oenotria iura
Carthago. Da Muſa decus memorare laborum
Antiquæ Heſperiæ: quantoſq; ad bella crearit,
Et quot Roma uiros, ſacri cùm perfida pacti
Gens Cadmæa ſuper regno certamina mouit:
Quæſitumq; diu, qua tandem poneret arce
Terrarum Fortuna caput. Ter Marte ſiniſtro
Iuratumq; Ioui fœdus, conuentaq; patrum
Sidonij fregere duces, atq; impius enſis.
Ter placidam ſuaſit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello, excidiumq; uiciſsim
Molita gentes: propiuſq; fuere periclo,
Queis ſuperare datum, reſerauit Dardanus arces
Ductor Agenoreas: obſeſſa palatia uallo
Pœnorum, ac muris defendit Roma ſalutem.
Tantarum cauſas irarum, odiumq; perenni

Seruatum ſtudio,& mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi,ſuperaſq; recludere mentes.
Iamq; adeo magni repetam primordia motus.
Pygmalioneis quondam per cærula terris
Polluitum fugiens fraterno crimine regnum,
Fatali Dido Libyes appellitur ore.
Tum pretio mercata ſolum,noua mœnia ponit,
Cingere quà ſecto permiſſum littora Tauro.
Hic Iuno ante Argos(ſic credidit alta uetuſtas)
Ante Agamennoniam gratiſsima tecta,Mycænen
Optauit profugis æternam condere ſedem.
Verum ubi magnanimis Roma caput urbibus alte
Exerere,ac miſſas etiam trans æquora claſſes,
Totum ſigna uidet uictricia ferre per orbem:
Iam propius metuens,bellandi corda furore
Phœnicum extimulat.Sed enim conamine primo
Contuſo pugnæ,fractuq; in gurgite cœptis
Sicanio Libycis,iterum inſtaurata capeſſens
Arma remolitur:dux agmina ſufficit unus
Turbanti terras,Pontumq; mouere paranti.
Iamq; Deæ cunctas ſibi belliger induit iras
Annibal:hunc audet ſolum componere fatis.
Sanguineo cum læta uiro,atq; in regna Latini
Turbine mox ſæuo uenientum neſcia cladum,
Intulerit Latio ſpreta me Troius inquit
Exul Dardaniam,& bis numina capta,Penates:
Sceptraq; fundarit uictor lauinia Teucris,
Dum Romana tuæ Ticine cadauera ripæ
Non capiant,ſimiliſq; mihi per Celtica rura

Sang

Sanguine Pergameo Trebia, & ſtipantibus armis,
Corporibusq; uirûm retro fluat, ac ſua largo
Stagna reformidet Thraſimenus turbida tabo.
Dum Cannas tumulum Heſperiæ, campumq; cruore
Auſonio merſum ſublimis Iapyga cernam.
Teq; uadi dubium coeuntibus Aufide ripis,
Per clypeos galeasq; uirûm, cæſosq; per artus
Vix iter Adriaci rumpentem ad littora ponti.
Hæc ait, ac iuuenem facta ad Mauortia flammat
Ingenio motus auidus, fideiq; ſiniſter
Is fuit: exuberans aſtu, ſed deuius æqui.
Armato nullus Diuûm pudor, improba uirtus,
Et pacis deſpectus honos: penitusq; medullis
Sanguinis humani flagrat ſitis. His ſuper æui
Flore uirens, auet Ægates abolere, parentum
Dedecus: ac Siculo demergere fœdera ponto.
Dat mentem Iuno, ac laudum ſpe corda fatigat.
Iamq; aut nocturno penetrat Capitolia uiſu,
Aut rapidis fertur per ſummas paßibus Alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina ſomno,
Expauere trucem per uaſta ſilentia uocem:
Ac largo ſudore uirum inuenere, futuras
Miſcentem pugnas & inania bella gerentem.
Hanc rabiem in fines Italûm, Saturniaq; arua
Addiderat quondam puero patrius furor. Ortus
Sarrana priſci Barcæ de gente, uetuſtos
A Belo numerabat auos. nanq; orba marito
Cum fugeret Dido famulis Tyron, impia diri
Belides iuuenis uitauerat arma tyranni.

Et ſe participem caſus ſociarat in omneis.
Nobilis hoc ortu, & dextra ſpectatus Hamilcar
Vt fari, primamq́; datum diſtinguere lingua
Annibali uocem, ſolers nutrire furores,
Romanum ſeuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media ſacrum genitricis Eliſæ
Manibus, & patria Tyrijs formidine cultum,
Quod taxi circum, & piceæ ſqualentibus umbris
Abdiderant, cœliq́; arcebant lumine, templum.
Hoc ſeſe (ut perhibent) curis mortalibus olim
Exuerat regina loco. Stant marmore mœſtæ
Effigies, Belusq́; parens, omnisq́; nepotum
A Belo ſeries: ſtat gloria gentis, Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix:
Ipſa ſedet, tandem æternum coniuncta Sychæo:
Ante pedes enſis Phrygius iacet: ordine centum
Stant aræ, cœliq́; Deis, Hereboq́; potenti.
Hic crine effuſo, atq́; Aetneæ numina diuæ,
Atq́; Acheronta uocat, Stygia cum ueſte ſacerdos:
Immugit tellus, rumpitq́; horrenda per umbras
Sibila, & accenſi flagrant altaribus ignes.
Tunc magico uolitant cantu per inania manes
Exciti, uultusq́; in marmore ſudat Eliſa.
Annibal hæc patrio iuſſu ad penetralia fertur:
Ingreßiq́; habitus, atq́; ora explorat Hamilcar.
Non ille Euantis Maßylæ expalluit iras,
Non diros templi ritus, aſperſaq́; tabo
Limina, & audito ſurgentes carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput, oſcula libat,

Attol

Attollitq; animos hortando, & talibus implet:
Gens recidiua Phrygum Cadmeæ ſtirpis alumnos
Fœderibus non æqua premit. Si fata negarint
Dedecus id patriæ noſtra depellere dextra:
Hæc tua ſit laus, nate uelis. age, concipe bella
Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos: partuſq; recuſent
Te ſurgente puer Latiæ producere matres.
His acuit ſtimulis, ſubicitq; haud mollia dictu.
Romanos terra, atq; undis ubi conferet ætas
Ferro, igniq; ſequar, Rhetæaq; fata reuoluam.
Non Superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celſæ abſtulerint Alpes, Tarpeiaq; ſaxa.
Hanc mentem: iuro noſtri per numina Martis,
Per manes Regina tuos. Tum nigra triformi
Hoſtia mactatur Diuæ: raptimq; recludit
Spirantes artus, poſcens reſponſa ſacerdos,
Ac fugientem animam properatis conſulit extis.
Aſt ubi quæſitas artis de more uetuſto
Intrauit mentes Superûm, ſic deinde profatur,
Aetolos latè conſterni milite campos,
Idæoq; lacus flagrantes ſanguine cerno.
Quanta procul moles ſcopulis ad ſydera tendit,
Cuius in aërio pendent tua uertice caſtra!
Iamq; iugis agmen rapitur: trepidantia fumant
Mœnia: & Heſperio tellus porrecta ſub axe
Sidonijs lucet flammis: fluit ecce cruentus
Eridanus: iacet ore truci ſuper arma, uiroſq;
Tertia qui tulerat ſublimis opima Tonanti.

Heu

Heu quæ nam ſubitis horreſcit turbida nimbis
Tempeſtas, ruptoq; polo micat igneus æther!
Magna parant Superi: tonat alti regia cœli:
Bellantemq; Iouem cerno. Venientia fata
Scire ultra uetuit Iuno, fibræq; repentè
Conticuere: latent caſus, longiq; labores.
Sic clauſum linquens arcano pectore bellum,
Atq; hominum fines Gades, Calpenq; ſecutus,
Dum fert Herculeis Garamantica ſigna columnis,
Occumbit ſæuo Tyrius certamine ductor.
Intereà rerum Haſdrubali traduntur habenæ:
Occidui qui ſolis opes, & uulgus Iberûm,
Bœticolasq; uiros, ſpatijs agitabat iniquis.
Triſtia corda ducis, ſimul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas. erat aſper amore
Sanguinis, & metui demens credebat honorem.
Nec nota docilis pœna ſatiare furores,
Ore excellentem, & ſpectatam fortibus auſis
Antiqua de ſtirpe Tagum, Superûmq; hominumq;
Immemor, erecto ſuffixum robore, mœſtis
Oſtentabat ouans populis, ſine funere regem.
Auriferi Tagus adſcito cognomine fontis,
Perq; antra, & ripas, Nymphis ululatus Ibèris:
Mæonium non ille uadum, non Lydia mallet
Stagna ſibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atq; illatis Hermi flaueſcit arenis.
Primus inire manu, poſtremus ponere Martem,
Cùm rapidum effuſis ageret ſublimis habenis
Quadrupedem: non enſe uirum, non eminus haſta

iſtere erat, uolitabat ouans, acieſq; per ambas
am Tagus auratis agnoſcebatur in armis.
Quem poſtquàm diro ſuſpenſum robore uidit
Deformem, lacerum famulus: clàm corripit enſem,
Dilectus domino, pernixq; irrumpit in aulam,
Atq; immite ferit geminato uulnere pectus.
At Pœni ſuccenſa ira, turbataq; luctu,
Et ſæuis gens læta ruunt, tormentaq; portant:
Non ignes, candenſq; chalybs, non uerbera paſſim
ctibus innumeris lacerum ſcindentia corpus,
arnificæ'ue manus, penitus'ue infuſa medullis
Peſtis, & in medio lucentes uulnere flammæ
Ceſſauere. Ferum uiſu, dictuq; per artem
æuitiæ, extenti quantum tormenta ſinebant,
reuerunt artus: atq; omni ſanguine rupto,
Oſſa liquefactis fumarunt turbida neruis:
Mens intacta manet: ſuperat, ridetq; dolores,
Spectanti ſimilis: feſſoſq; labore miniſtros
ncrepitat, dominiq; crucem clamore repoſcit.
Hæc inter ſpretæ miſeranda piacula pœnæ
Erepto trepidus ductore exercitus una
Annibalem uoce, atq; alacri certamine poſcit.
Huic ſtudia accendit patriæ uirtutis imago:
Huic fama in populos iurati dedita belli:
Huic uirides auſis anni: feruorq; decorus,
Atq; armata dolis mens; & uis inſita fandi.
Primi ductorem Libyci clamore ſalutant,
Mox & Pyrenes populi, & bellator Ibêrus.
Continuoq; ferox oritur fiducia menti.

Ceſ

Ceſſiſſe imperio tantum terraq;,mariſq;
Aeolijs candens Auſtris,& lampade Phœbi,
Aeſtiſero Libye torquetur ſubdita cancro,
Aut ingens Aſia latus,aut pars tertia terris.
Terminus huic roſeos amnis Lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum.
At quà diuerſus clementior aſpicit Arctos,
Herculeo dirimente freto,diducta propinquis
Europes uidit arma iugis ultra obſidet æquor:
Nec patitur nomen proferri longius Atlas.
Atlas ſubducto tracturus uertice cœlum:
Sydera nubiferum fulcit caput,ætheriaſq;
Erigit æternum compages ardua ceruix:
Canet barba gelu,frontemq; immanibus umbris
Pinea ſylua premit,uaſtant caua tempora uenti,
Nimboſoq; ruunt ſpumantia flumina rictu.
Tum gemina laterum fauces maria alta fatigant,
Atq; ubi feſſus equos Titan immerſit anhelos,
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed quà ſe campis ſqualentibus Africa tendit,
Serpentum largo coquitur fœcunda ueneno:
Felix quà pingues mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Aetnea,Phario nec uicta colono:
Hic paſſim exultant Numidæ,gens inſcia freni.
Queis inter geminas per ludum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis:
Altrix bellorum,bellatorumq; uirorum
Tellus,nec fidens nudo ſine fraudibus enſi.
Altera complebant hiſpanæ caſtra cohortes,
Aux

Auxilia Europæ genitoris parta trophæis.
Martius huic ſonipes campos hinnitibus implet:
Huic iuga cornipedes erecti bellica raptant.
Non Eleus eat campo feruentior axis.
Prodiga gens animæ & properare facillima mortē,
Nanq; ubi tranſcendit florentes uiribus annos,
Impatiens æui ſpernit nouiſſe ſenectam,
Et fati modus in dextra eſt. Hic omne metallum
Electri, [illegible]o pallent de ſemine uenæ,
Atq; [illegible]alybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed ſcelerum cauſas operit Deus. Aſtur auarus
Viſceribus laceræ telluris mergitur imis:
Et redit infelix, effoſſo concolor auro.
Hinc certant Pactole tibi Duriusq;, Tagusq;,
Quiq; ſuper Grauios lucentes uoluit arenas,
Infernæ populis referens obliuia Lethes.
Nec Cereri terra indocilis, nec inhoſpita Baccho,
Nullaq; Palladia ſeſe magis arbore tollit.
Hæ poſtquam Tyrio gentes ceſſere Tyranno,
Vtq; dati rerum fræni, nunc arte paterna
Conciliare uiros, armis conſulta Senatus
Vertere nunc donis: primus ſumpſiſſe laborem,
Primus iter carpſiſſe pedes, partemq; ſubire,
Si ualli feſtinet opus: nec cætera ſegnis,
Quæcunq; ad laudem ſtimulant: ſomnumq; negabat
Naturæ noctemq; uigil ducebat in armis:
Interdum proiectus humi, turbæq; Libyſſæ,
Inſigni ſagulo duris certare maniplis.
Celſus at in magno præcedens agmine ductor,
Impe

Imperium perferre ſuum: tum uertice nudo
Excipere inſanos imbres, cœliq; ruinas.
Spectarunt Pœni, tremuitq; exercitus Aſtur,
Torquentem cùm tela Iouem, permiſtaq; nimbis
Fulmina, & excuſſos uentorum ex flatibus ignes.
Turbato tranſiret equo, nec puluere feſſum
Agminis ardenti labefecit Syrius aſtro.
Flammiferis tellus radijs cùm exuſta dehiſcit,
Candentiq; globo medius coquit æthera ſol,
Fœmineum putat inuenta iacuiſſe ſub umbra:
Excercetq; ſitim, & ſpectato fonte recedit.
Idem correptis ſternacem ad prælia frenis
Frangere equum, & famam letalis amare lacerti,
Ignotiq; annis tranare ſonantia ſaxa
Gaudet, & aduerſa populos arceſſere ripa.
Idem expugnati primus ſtetit aggere muri:
Et quoties campo rapidus fera prælia miſcet,
Qua ſparſit ferrum, lato rubet æquore limes.
Ergo inſtat fatis: & rumpere fœdera certus
Qua datur, intereà Romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulſat Capitolia terris:
Prima Saguntinas turbarunt claßica portas,
Bellaq; ſumpta uiro, belli maioris amore.
Haud procul Herculei tollunt ſe littore muri,
Clementer creſcente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas,
Gerione extincto, cœloq; ea fata ferebat.
Tris animas nanq; id monſtrum, tris corpore dextras

Arma

Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium uidit tellus, cui ponere finem
Non poſſet mors una uiro, duræq; Sorores
Tertia bis rupto torquerent flamina filo.
Hic ſpolia oſtentabat ouans, captiuaq; uictor
Armenta, ad fontes medio feruore uocabat:
Cùm timidas fauces accenſis ſole uenenis
Calcatus rupit letali uulnere ſerpens:
Inachiumq; uirum terris proſtrauit Ibêris.
Mox profugi ducente Noto aduertêre coloni,
Inſula quos genuit Graio circunflua ponto,
Atq; auxit quondam Laërtia regna zacinthos.
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes,
Sedis inops, miſit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata uiris, nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto ſeruata, decusq;
Maiorum, & Pœnis poſtquam imperitare negatum:
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius caſtra, & latas quatit agmine cauſas.
Ipſe caput quaſſans circunluſtrauit anhelo
Muros ſæuus equo: menſusq; pauentia tecta
Pandere iamdudum portas, & cedere uallo
Imperat: & longè clauſis ſua fœdera, longe
Auſoniam fore: nec ueniæ ſpem Marte ſubactis:
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deosq;
In dextra nunc eſſe ſua. uerba ocyus acer
Intorto ſancit iaculo, figitq; per arma
Stantem prò muro, & monſtrantem tela Naicum.
Concidit iniecto medius per uiſcera telo,

b *Effu*

Effuſisq; ſimul prærupto ex aggere membris,
Victori moriens tepefactam rettulit haſtam.
At multo ducis exemplum clamore ſecuti,
Inuoluunt atra telorum mœnia nube
Clara, nec in numero uirtus latet: obuia quiſq;
Ora duci portans, ceu ſolus bella capeſſat.
Hic crebram fundit baleari uerbere glandem:
Terq; leui ducta circum caput altus habena,
Permiſſum uentis abſcondit in aëre telum.
Hic ualido librat ſtridentia ſaxa lacerto.
Huic impulſa leui torquetur lancea nodo.
Ante omnis ductor patrijs inſignis in armis,
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma:
Nunc ſude, nunc iaculo, nunc ſaxis impiger inſtat,
Aut hydro imbutas bis noxia tela ſagittas
Contendit neruo, atq; inſultat fraude pharetræ.
Dacus ut armiferis Geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuiſſe ueneno
Fundit apud ripas inopina binominis Hiſtri.
Cura ſubit collem turrita cingere fronte,
Caſtelloq; urbem circumuallare frequenti:
Heu priſcis numen populis, ac nomine ſolo
In terris iam nota fides. ſtat dura iuuentus:
Ereptamq; fugam, & claudi uidet aggere muros.
Sed dignam Auſonia mortem putat eſſe Saguntum
Seruata cecidiſſe fide, iamq; acrius omnes
Intendunt uires: adductis ſtridula neruis.
Phocais effundit uaſtos baliſta molares,
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli

Ferra

Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.
Alternus reſonat clangor, certamine tanto
Conſeruere acies: ueluti circundata uallo
Roma foret: clamatq; ſuper tot milia, Gentes
Inter tela ſatæ, iam capto ſtamus in hoſte?
An'ne pudet cœpti? pudet omnis? En bona uirtus,
Primitiæq; ducis, tali'ne implere paramus
Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accenſæ exultant mentes, hauſtusq; medullis
Annibal exagitat, ſtimulatq; ſequentia bella.
Inuadunt manibus uallum: cæſusq; relinquunt
Deiecti muris dextras, ſubit arduus agger,
Imponitq; globos pugnantum deſuper urbi.
Armauit clauſos, ac portis arcuit hoſtem
Librari multa conſueta falarica dextra:
Horrendum uiſu robur, celſisq; niuoſæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuſpis:
Vix muris toleranda lues, ſed cætera pingui
Vncta pice, atq; atro circunlita ſulfure fumant.
Fulminis hæc ritu ſummis è mœnibus arcis
Incita, ſulcatum tremula ſecat aëra flamma.
Qualis ſanguineo præſtringit lumina crine,
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas.
Hæc ictu rapido pugnantum ſæpe per auras,
Attonito ductore, tulit fumantia membra.
Hæc uaſtæ lateri turris, ceu turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet aduſtis
Arma, uirosq; ſimul preſſit flagrante ruina.
Tandem condenſis actæ teſtudinis armis

Subducto Pœni uallo, cæcaq; latebra
Pandunt prolapſam ſuffoßis mœnibus urbem.
Terribilem in ſonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor, atq; immania ſaxa reuoluens,
Mugitum ingentem caſu dedit. Alpibus altis
Aëriæ rupes ſcopulorum mole reuulſa,
Haud aliter ſcindunt reſonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger.
Obſtabatq; iacens uallum, ne protinus inſtent
Hinc, atq; hinc acies media pugnare ruina.
Emicat ante omneis primæuo flore iuuentæ
Inſignis Rutulo Murrus de ſanguine, & idem
Matre Saguntina Graius, geminoq; parente
Dulichios Italis miſcebat prole nepotes.
Hic magno ſocios Naidum clamore uocantem,
Quà corpus loricam inter, galeamq; pateſcit
Conantis motus ſpeculatus, cuſpide ſiſtit,
Proſtratumq; premens telo, uoce inſuper urget:
Fallax Pœne iaces. certe Capitolia primus
Scandebas uictor. quæ tanta licentia uoti?
Nunc Stygio fer bella Ioui. tunc feruidus haſtam
Aduerſi torquens defigit in inguine Ibêri:
Oraq; dum calcat iam ſingultantia leto,
Hac iter eſt, inquit, uobis ad mœnia Romæ:
O metuenda manus, ſic quò properatis, eundum,
Mox inſtaurantis pugnam circunſilit arma:
Et rapto nudum clypeo latus haurit Ibêri.
Diues agri, diues pecoris, famæq; negatus,
Bella ferus arcu, iaculoq; agitabat Ibêrus:

Felix heu nemorum, & uitæ laudandus opacæ,
Si ſua per patrios tenuiſſet ſpicula ſaltus.
Hunc miſeratus adeſt infeſto uulnere Ladmus.
Cui ſæuum arridens: narrabis Hamilcaris umbris,
Hanc, inquit, dextram, quæ iam poſt uulnera uulgi
Annibalem uobis comitem dabit. Et ferit altè
Inſurgens gladio criſtatæ caſsidis æra,
Perq; ipſum tegmen crepitantia diſsipat oſſa.
Tum Maſulus, crudaq; uirens ad bella ſenectæ
Harcalo non pauidus fœtas mulcere leænas.
Intonſamq; crines frontem uibrante capillo
Septus, & horrentes effingens crine galeros,
Flumineaq; urna celatus Bragada parmam,
Et uaſtæ Naſamon Syrtis populator Hyempſal,
Audax in fluctu laceras raptare carinas.
Vna omnes dextraq; cadunt, iraq; perempti.
Nec non ſerpentes diro exarmare ueneno
Doctus Atyr, tactuq; graues ſopire chelidros,
Ac dubiam admoto ſobolem explorare ceraſte.
Tu quoq; fatidicus Garamanticus accola lucis,
Inſignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu fruſtra reditum ſortes tibi ſæpe locutas,
Mentitumq; Iouem increpitans occumbis Hyarba.
Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Confuſæq; atra feruebat cæde ruinæ,
Tum ductorem auido clamore in prælia poſcit.
Flumineus ceu ſpartanis latratibus actus
Cùm ſyluam occurſu uenantum perdidit, hyrto,
Horreſcit ſæuus dorſo, & poſtrema capeſsit

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO E

Prælia,feruentem mandens aper ore cruorem,
Iamq; gemens geminum contra uenabula torquet.
At parte ex alia,qua ſe inſperata iuuentus
Expulerat portis,ceu ſpicula nulla manusq;
Vim ferre,exitium'ue queant,permiſtus utriſq;
Annibal agminibus paßim furit,et quatit enſem
Cantato nuper ſenior quem fecerat igni
Littore ab Heſperidûm Rhemiſus, q carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudeſcere lingua.
Quantus Biſtonijs late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru:telumq; coruſcans,
Titanum quo pulſa cohors,flagrantia bella
Cornipedem afflatu domat,& ſtridoribus axis.
Iamq; Hoſcũ, rutilumq; Pholũ,ingentemq; Metiſcũ.
Iam Lygdum,Dyriumq; ſimul,flauumq; Galeſum,
Et geminos Chronum, atq; Gyam demiſerat umbris.
Daunum etiam,grata quo non ſpectatior alter
Voce mouere fora,atq; orando fingere mentes,
Nec legum cuſtos ſolertior,aſpera telis
Dicta admiſcentem, Quo nam te Pœne paternæ
Huc adigunt furiæ?non hæc Sidonia tecta
Fœminea fabricata manu,pretio'ue parata,
Exulibus'ue datum dimenſis littus arenis.
Fundamenta Deûm,Romanaq; fœdera cernis.
Aſt illum toto iactantem talia campo
Ingenti raptum niſu,medioq; uirorum
Auulſum inter tela globo, & poſt terga reuinctum,
Annibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ:
Increpitansq; ſuos,inferri ſigna iubebat:

Perq; ipſos cædis cumulos, ſtragemq; iacentum
Monſtrabat furibundus iterumq́; ciebat
Nomine: & in prædas ſtantem dabat improbus urbē:
Sed poſtquam à trepidis allatum ſéruere partem
Diuerſam Marte infauſto, Murroq; ſecundos
Hunc Superos tribuiſſe diem: ruit ocyus amens,
Lymphato curſu, atq; ingentes deſerit actus:
Letiferæq; micant fulgentes uertice criſtæ.
Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
Sanguineum ſpargens ignem: uomit atra rubentes
Fax cœlo radios, & ſæua luce coruſcum
Scintillat ſydus, terrisq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela uiam, dant ſigna: uiriq;
Atq; ambæ trepidant acies: iacit igneus haſtæ
Dirum lumen apex: ac latè fulgurat umbo.
Qualis ubi Aegæo ſurgente ad ſydera ponto,
Per longum uaſto Chori cum murmure fluctus
Suſpenſum in terras portat mare: frigida nautis
Corda tremunt: ſonat ille procul, flatuq; tumeſcens
Curuatis pauidas tranſmittit Cycladas undis.
Non cuncta è muris unum inceſſentia tela,
Fumantesq; ante ora faces, non ſaxa per artem
Tormentis excuſſa tenent. Vt tegmina primùm
Fulgentis galeæ conſpexit, & arma cruento
Inter ſolem auro rutilantia, turbidus inſit:
En qui res Libycas incœptaq; tanta retardet,
Romani Murrus belli mora Fœdera faxo
Iam noſcas quid uana queant, & ueſter Iberus.
Ferto æquum, caſtamq; fidem, ſeruataq; iura:

Deceptos mihi linque Deos.cui talia Murrus.
Exoptatus ades;meus olim prælia poſcit,
Speq́; tui flagrat capitis:fer debita fraudum
Præmia,& Italiam tellure inquire ſub ima:
Longum in Dardanios fines iter,atq; niualem
Pyrenem,Alpesq́; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens ſubeuntem comminus hoſtem,
Præruptumq́; loci,fidum ſibi corripit ingens
Aggere conuulſo ſaxum,& nitentis in ora
Deuoluit pronoq́; ſilex ruit incitus ictu.
Subſedit duro concuſſus fragmine muri:
Tum pudor accendit mentem,nec conſcia fallit
Virtus preſſa loco:frendens luctatur,& ægro
Scandit in aduerſum per ſaxa minantia nixu,
Sed poſtquam propius uicino lumine fulſit,
Et tota ſe molle tulit:uelut incita clauſum
Agmina Pœnorum cingant,& cuncta pauentem
Caſtra premant,lato Murrus caligat in hoſte.
Mille ſimul dextra,denſusq́; micare uidetur
Enſis,& innumeræ nutare in caßide criſtæ.
Conclamant utrinq; acies:ceu tota Saguntos
Igne micet:trahit inſtanti languentia leto
Membra pauens Murrus,ſupremaq́; uota capißit.
Conditor Alcide,cuius ueſtigia ſacra
Incolimus,terra minitantem auerte procellam:
Si tua non ſegni defenſo mœnia dextra.
Dumq́; orat,cœloq́; attollit lumina ſupplex,
Cerne,ait,an noſtris longe Tyrinthius auſis
Iuſtius affuerit:ni diſplicet æmula uirtus.

Haud

Haud me diſsimilem Alcide primoribus annis
Agnoſces inuicte tuis. fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrigyæ delenti ſtirpis alumnos.
Sic Pœnus, preſſumq́; ira ſimul exigit enſem,
Quoad capuli ſtatuere moræ: teloq́; relato,
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti caſu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma uiri, corpusq́; ſuperbo
Victori ſpoliare negant: coit aucta uiciſsim
Hortando manus, & glomerata mole feruntur.
Hinc ſaxis galea, hinc clypeus ſonat æreus haſtis.
Inceſſunt ſudibus, librataq́; pondera plumbi
Certatim iaciunt: deciſæ in uertice criſtæ,
Direptumq́; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq́; agitur largus per membra fluentia ſudor,
Et ſtant loricæ ſquamis horrentia tela:
Nec requies, tegmen'ue datur mutare, ſub ictu.
Genua labant, feſsiq́; humeri geſtamina laxant.
Tum creber, penitusq́; trahens ſuſpiria ſicco
Fumat ab ore uapor: niſuq́; eliſus anhelo
Auditur gemitus, fractumq́; in caſside murmur:
Mente aduerſa domat, ſuadetq́; niteſcere duris
Virtutem, & decoris pretio diſcrimina penſat.
Hic ſubitus ſciſſo denſa inter nubila cœlo
Erupit quatiens terram fragor: & ſuper ipſas
Bis Pater intonuit, geminato fulmine, pugnas.
Inde inter nubes uentorum turbine cæco,
Vltrix iniuſti uibrauit lancea belli:

Ac femore aduerſo librata cuſpide ſedit.
Tarpeiæ rupes, Superisq́; habitabile ſaxum:
Et uos uirgineą lucentes ſemper in ara,
Laomedonteæ Troiana altaria flammæ.
Heu quantum uobis fallacis imagine teli
Promiſere Dei: propius ſi preſſa furenti
Haſta foret. clauſæ ſtarent mortalibus Alpes.
Nec Traſimene tuis, nunc Allia cederet undis.
Sed Iuno aſpectans Pyrenes uertice celſæ
Vana rudimenta, & primos in Marte calores:
Inualidam duris euellit ab oſsibus haſtam.
Ille tegit clypeo fuſum per membra cruorem:
Tardaq́; paulatim, & dubio ueſtigia niſu
Alternata trahens, auerſus ab aggere cedit:
Nox tandem optatis terras, pontumq́; tenebris
Condidit: & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes: molemq́; reponunt,
Noctis opus: clauſos acuunt extrema pericli
Et fractis rebus uiolentior ultima uirtus.
Hinc pueri, inualidiq́; ſenes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubijs miſerando uana labori:
Saxaq́; mananti ſubuectat uulnere miles.
Iam patribus, clarisq́; ſenum ſua munia curæ
Concurrunt: lectosq́; uiros hortantur, & orant,
Defeſsis ſubeant rebus, reuocentq́; Sagunto
Sidonias flammas. Nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum caſtris clauſa eſt fera: tempore Martis
Vtendum eſt rupto, & graſſandum ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, murosq́; ruenteis,

Antiq

Antiquaq́; domo meliora accerſite fata.
Mandati ſumma eſt: dum ſtat, remeate, Saguntos.
At illi celerant, quà proxima littora, greſſum:
Et fugiunt tumido per ſpumea cærula uelo.
Pellebat ſomnos Tithoni roſcida coniux:
Ac Rutulus primis ſonipes hinnitibus altos
Afflarat montis, roſeaſq́; mouebat arenas.
Iam celſa è muris extructa mole iuuentus,
Clauſam nocturnis oſtentat turribus urbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite mœſto
Laxata obſidio, ac pugnandi ſubſtitit ardor,
Inq́; Ducem uerſæ tanto in diſcrimine curæ.
Interea rutulis longinqua per æquora uectis
Herculei ponto cœpere exiſtere colles,
Et nebuloſa iugis attollere ſaxa Meneci.
Thracius hos Boreas ſcopulos, immitia regna
Solus habet, ſemperq́; rigens nunc littora pulſat,
Nunc ipſas alis tangit ſtridentibus Alpes.
Atq; ubi ſe terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud ulli contra fiducia ſurgere uento:
Vorticibus torquet rapidis mare, fractaq́; anhelant
Aequora, & iniecto conduntur gurgite montes.
Iamq́; uolans Rhenum, Rhodanumq́; in nubila tollit.
Hunc poſtquam Boreæ dirum euaſere furorem,
Alternos mœſti caſus belliq́; mariſq́;,
Et dubium rerum euentum, ſermone uolutant.
O' patria, ô fidei domus inclyta: quo tua nunc ſunt
Fata loco? ſacra'ne manent in collibus arces?
An cinis, heu Superi, tanto de nomine reſtat?

Ferte

Imperium perferre ſuum: tum uertice nudo
Excipere inſanos imbres, cœliq; ruinas.
Spectarunt Pœni, tremuitq; exercitus Aſtur,
Torquentem cùm tela Iouem, permiſtaq; nimbis
Fulmina, & excuſſos uentorum e flatibus ignes.
Turbato tranſiret equo. nec puluere feſſum
Agminis ardenti labefecit Syrius aſtro.
Flammiferis tellus radijs cùm exuſta dehiſcit,
Candentiq; globo medius coquit æth[illegible]or.
Fœmineum putat inuenta iacuiſſe ſub umbra:
Excercetq; ſitim, & ſpectato fonte recedit.
Idem correptis ſternacem ad prælia frænis
Frangere equum, & famam letalis amare lacerti,
Ignotiq; annis tranare ſonantia ſaxa
Gaudet, & aduerſa populos arceſſere ripa.
Idem expugnati primus ſtetit aggere muri:
Et quoties campo rapidus fera prælia miſcet,
Qua ſparſit ferrum, lato rubet æquore limes.
Ergo inſtat fatis: & rumpere fœdera certus
Qua datur, intereà Romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulſat Capitolia terris:
Prima Saguntinas turbarunt claſsica portas,
Bellaq; ſumpta uiro, belli maioris amore.
Haud procul Herculei tolluntſe littore muri,
Clementer creſcente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas,
Gerione extincto, cœloq; ea fata ferebat.
Tris animas nanq; id monſtrum, tris corpore dextras

Arma

Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium uidit tellus, cui ponere finem
Non poſſet mors una uiro, duræq; Sorores
Tertia bis rupto torquerent ſtamina filo.
Hic ſpolia oſtentabat ouans, captiuaq; uictor
Armenta, ad fontes medio feruore uocabat:
Cùm timidas fauces accenſis ſole uenenis
Calcatus rupit letali uulnere ſerpens:
Inachiumq; uirum terris proſtrauit Ibêris.
Mox profugi ducente Noto aduertêre coloni,
Inſula quos genuit Graio circunflua ponto,
Atq; auxit quondam Laërtia regna zacinthos.
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes,
Sedis inops, miſit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata uiris, nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto ſeruata, decuſq;
Maiorum, & Pœnis poſtquam imperitare negatum:
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius caſtra, & lætas quatit agmine cauſas.
Ipſe caput quaſſans circunluſtrauit anhelo
Muros ſæuus equo: menſuſq; pauentia tecta
Pandere iamdudum portas, & cedere uallo
Imperat: & longè clauſis ſua fœdera, longe
Auſoniam fore: nec ueniæ ſpem Marte ſubactis:
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deoſq;
In dextra nunc eſſe ſua. uerba ocyus acer
Intorto ſancit iaculo, figitq; per arma
Stantem prò muro, & monſtrantem tela Naicum.
Concidit iniecto medius per uiſcera telo,

b Effu

Effuſisq; ſimul prærupto ex aggere membris.
Victori moriens tepefactam rettulit haſtam.
At multo ducis exemplum clamore ſecuti,
Inuoluunt atra telorum mœnia nube
Clara, nec in numero uirtus latet: obuia quiſq;
Ora duci portans, ceu ſolus bella capeſſat.
Hic crebram fundit baleari uerbere glandem:
Terq; leui ducta circum caput altus habena,
Permiſſum uentis abſcondit in aëre telum.
Hic ualido librat ſtridentia ſaxa lacerto.
Huic impulſa leui torquetur lancea nodo.
Ante omnis ductor patrijs inſignis in armis,
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma:
Nunc ſude, nunc iaculo, nunc ſaxis impiger inſtat,
Aut hydro imbutas bis noxia tela ſagittas
Contendit neruo, atq; inſultat fraude pharetræ.
Dacus ut armiferis Geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuiſſe ueneno
Fundit apud ripas inopina binominis Hiſtri.
Cura ſubit collem turrita cingere fronte,
Caſtelloq; urbem circumuallare frequenti:
Heu priſcis numen populis, ac nomine ſolo
In terris iam nota fides. ſtat dura iuuentus:
Exceptamq; fugam, & claudi uidet aggere muros.
Sed dignam Auſonia mortem putat eſſe Saguntum
Seruata cecidiſſe fide, iamq; acrius omnes
Intendunt uires: adductis ſtridula neruis.
Phocais effundit uaſtos baliſta molares,
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli

Ferra

Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.
Alternus reſonat clangor, certamine tanto
Conſeruere acies: ueluti circundata uallo
Roma foret: clamatq́; ſuper tot milia, Gentes
Inter tela ſatæ, iam capto ſtamus in hoſte?
An'ne pudet cœpti? pudet omnis? En bona uirtus,
Primitiæq́; ducis, tali'ne implere paramus
Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accenſæ exultant mentes, hauſtusq́; medullis
Annibal exagitat, ſtimulatq́; ſequentia bella.
Inuadunt manibus uallum: cæſusq́; relinquunt
Deiecti muris dextras, ſubit arduus agger,
Imponitq́; globos pugnantum deſuper urbi.
Armauit clauſos, ac portis arcuit hoſtem.
Librari multa conſueta falarica dextra:
Horrendum uiſu robur, celſisq́; niuoſæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuſpis:
Vix muris toleranda lues, ſed cætera pingui
Vncta pice, atq; atro circunlita ſulfure fumant.
Fulminis hæc ritu ſummis è mœnibus arcis
Incita, ſulcatum tremula ſecat aëra flamma.
Qualis ſanguineo præſtringit lumina crine,
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas.
Hæc ictu rapido pugnantum ſæpe per auras,
Attonito ductore, tulit fumantia membra.
Hæc uaſtæ lateri turris, ceu turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet aduſtis
Arma, uirosq́; ſimul preſſit flagrante ruina.
Tandem condenſis actæ teſtudinis armis

Subducto Pœni uallo,cæcaq́; latebra
Pandunt prolapſam ſuffoßis mœnibus urbem.
Terribilem in ſonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor,atq; immania ſaxa reuoluens,
Mugitum ingentem caſu dedit. Alpibus altis
Aeriæ rupes ſcopulorum mole reuulſa,
Haud aliter ſcindunt reſonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger.
Obſtabatq́; iacens uallum,ne protinus inſtent
Hinc,atq; hinc acies media pugnare ruina.
Emicat ante omneis primæuo flore iuuentæ
Inſignis Rutulo Murrus de ſanguine,& idem
Matre Saguntina Graius,geminoq́; parente
Dulichios Italis miſcebat prole nepotes.
Hic magno ſocios Naidum clamore uocantem,
Quà corpus loricam inter,galeamq́; pateſcit
Conantis motus ſpeculatus,cuſpide ſiſtit,
Proſtratumq́; premens telo,uoce inſuper urget:
Fallax Pœne iaces.certe Capitolia primus
Scandebas uictor.quæ tanta licentia uoti?
Nunc Stygio fer bella Ioui.tunc feruidus haſtam
Aduerſi torquens defigit in inguine Iberi:
Oraq́; dum calcat iam ſingultantia leto,
Hac iter eſt,inquit,nobis ad mœnia Romæ:
O metuenda manus,ſic quò properatis,eundum,
Mox inſtaurantis pugnam circunſilit arma:
Et rapto nudum clypeo latus haurit Iberi.
Diues agri,diues pecoris,famæq́; negatus,
Bella ferus arcu,iaculoq́; agitabat Iberus:

Felix

Felix heu nemorum,& uitæ laudandus opacæ,
Si ſua per patrios tenuiſſet ſpicula ſaltus.
Hunc miſeratus adeſt infeſto uulnere Ladmus.
Cui ſæuum arridens:narrabis Hamilcaris umbris.
Hanc,inquit,dextram,quæ iam poſt uulnera uulgi
Annibalem nobis comitem dabit.Et ferit altè
Inſurgens gladio criſtatæ caßidis æra,
Perq; ipſum tegmen crepitantia dißipat oſſa.
Tum Maſulus,crudaq; uirens ad bella ſenecta
Harcalo non pauidus fœtas mulcere leænas.
Intonſamq; crines frontem uibrante capillo
Septus,& horrentes effingens crine galeros,
Flumineaq; urna celatus Bragada parmam,
Et uaſtæ Naſamon Syrtis populator Hyempſal.
Audax in fluctu laceras raptare carinas.
Vna omnes dextraq; cadunt,iraq; perempti.
Nec non ſerpentes diro exarmare ueneno
Doctus Atyr,tactuq; graues ſopire chelidros,
Ac dubiam admoto ſobolem explorare ceraſte.
Tu quoq; fatidicus Garamanticus accola lucis,
Inſignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu fruſtra reditum ſortes tibi ſæpe locutas,
Mentitumq; Iouem increpitans occumbis Hyarba.
Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Confuſaq; atra feruebat cæde ruinæ,
Tum ductorem auido clamore in prælia poſcit.
Flumineus ceu ſpartanis latratibus actus
Cùm ſyluam occurſu uenantum perdidit,hyrto,
Horreſcit ſæuus dorſo,& poſtrema capeßit

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Prælia, feruentem mandens aper ore cruorem,
Iamq; gemens geminum contra uenabula torquet.
At parte ex alia, qua ſe inſperata iuuentus
Expulerat portis, ceu ſpicula nulla manusq;
Vim ferre, exitium'ue queant, permiſtus utriſq;
Annibal agminibus paßim furit, et quatit enſem
Cantato nuper ſenior quem fecerat igni
Littore ab Heſperidûm Rhemiſus, q carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudeſcere lingua.
Quantus Biſtonijs late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru: telumq; coruſcans,
Titanum quo pulſa cohors, flagrantia bella
Cornipedem afflatu domat, & ſtridoribus axis.
Iamq; Hoſcũ, rutilumq; Pholũ, ingentemq; Metiſcũ.
Iam Lygdum, Dyriumq; ſimul, flauumq; Galeſum,
Et geminos Chronum, atq; Gyam demiſerat umbris.
Daunum etiam, grata quo non ſpectatior alter
Voce mouere fora, atq; orando fingere mentes,
Nec legum cuſtos ſolertior, aſpera telis
Dicta admiſcentem, Quo nam te Pœne paternæ
Huc adigunt furiæ? non hæc Sidonia tecta
Fœminea fabricata manu, pretio'ue parata,
Exulibus'ue datum dimenſis littus arenis.
Fundamenta Deûm, Romanaq; fœdera cernis.
Aſt illum toto iactantem talia campo
Ingenti raptum niſu, medioq; uirorum
Auulſum inter tela globo, & poſt terga reuinctum,
Annibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ:
Increpitansq; ſuos, inferri ſigna iubebat:

Perq; ipſos cædis cumulos,ſtragemq; iacentum
Monſtrabat furibundus,iterumq; ciebat
Nomine:& in prædas ſtantem dabat improbus urbē:
Sed poſtquam à trepidis allatum ſéruere partem
Diuerſam Marte infauſto,Murroq; ſecundos
Hunc Superos tribuiſſe diem:ruit ocyus amens,
Lymphato curſu,atq; ingentes deſerit actus:
Letiferæq; micant fulgentes uertice criſtæ.
Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
Sanguineum ſpargens ignem:uomit atra rubentes
Fax cœlo radios,& ſæua luce coruſcum
Scintillat ſydus,terriſq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela uiam,dant ſigna:uiriq;
Atq; ambæ trepidant acies:iacit igneus haſtæ
Dirum lumen apex:ac latè fulgurat umbo.
Qualis ubi Aegæo ſurgente ad ſydera ponto,
Per longum uaſto Chori cum murmure fluctus
Suſpenſum in terras portat mare:frigida nautis
Corda tremunt:ſonat ille procul,flatuq; tumeſcens
Curuatis pauidas tranſmittit Cycladas undis.
Non cuncta è muris unum inceſſentia tela,
Fumanteſq; ante ora faces,non ſaxa per artem
Tormentis excuſſa tenent.Vt tegmina primùm
Fulgentis galeæ conſpexit,& arma cruento
Inter ſolem auro rutilantia,turbidus infit:
En qui res Libycas incœptaq; tanta retardet,
Romani Murrus belli mora Fœdera faxo
Iam noſcas quid uana queant,& ueſter Iberus.
Ferto æquum,caſtamq; fidem,ſeruataq; iura:

Deceptos mihi linque Deos.cui talia Murrus.
Exoptatus ades;meus olim prælia poſcit,
Speq́; tui flagrat capitis:fer debita fraudum
Præmia,& Italiam tellure inquire ſub ima:
Longum in Dardanios fines iter,atq; niualem
Pyrenem,Alpesq́; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens ſubeuntem comminus hoſtem,
Præruptumq́; loci,fidum ſibi corripit ingens
Aggere conuulſo ſaxum,& nitentis in ora
Deuoluit pronoq́; ſilex ruit incitus ictu.
Subſedit duro concuſſus fragmine muri:
Tum pudor accendit mentem,nec conſcia fallit
Virtus preſſa loco:frendens luctatur,& ægro
Scandit in aduerſum per ſaxa minantia nixu,
Sed poſtquam propius uicino lumine fulſit,
Et tota ſe molle tulit:uelut incita clauſum
Agmina Pœnorum cingant,& cuncta pauentem
Caſtra premant,lato Murrus caligat in hoſte.
Mille ſimul dextræ,denſusq́; micare uidetur
Enſis,& innumeræ nutare in caſside criſtæ.
Conclamant utrinq; acies:ceu tota Saguntos
Igne micet:trahit inſtanti languentia leto
Membra pauens Murrus,ſupremaq́; uota capiſsit.
Conditor Alcide,cuius ueſtigia ſacra
Incolimus,terra minitantem auerte procellam:
Si tua non ſegni defenſo mœnia dextra.
Dumq́; orat,cœloq́; attollit lumina ſupplex,
Cerne,ait,an noſtris longe Tyrinthius auſis
Iuſtius affuerit:ni diſplicet æmula uirtus.

Haud

Haud me diſsimilem Alcide primoribus annis
Agnoſces inuicte tuis. fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrigyæ delenti ſtirpis alumnos.
Sic Pœnus, preſſumq; ira ſimul exigit enſem,
Quoad capuli ſtatuere moræ: teloq; relato,
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
I licet ingenti caſu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma uiri, corpusq; ſuperbo
Victori ſpoliare negant: coit aucta uiciſsim
Hortando manus, & glomerata mole feruntur.
Hinc ſaxis galea, hinc clypeus ſonat æreus haſtis.
Inceſſunt ſudibus, librataq; pondera plumbi
Certatim iaciunt: deciſæ in uertice criſtæ,
Direptumq; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq; agitur largus per membra fluentia ſudor,
Et ſtant loricæ ſquamis horrentia tela:
Nec requies, tegmen'ue datur mutare, ſub ictu.
Genua labant, feſsiq; humeri geſtamina laxant.
Tum creber, penitusq; trahens ſuſpiria ſicco
Fumat ab ore uapor: niſuq; eliſus anhelo
Auditur gemitus, fractumq; in caſside murmur:
Mente aduerſa domat, ſuadetq; niteſcere duris
Virtutem, & decoris pretio diſcrimina penſat.
Hic ſubitus ſciſſo denſa inter nubila cœlo
Erupit quatiens terram fragor: & ſuper ipſas
Bis Pater intonuit, geminato fulmine, pugnas.
Inde inter nubes uentorum turbine cæco,
Vltrix iniuſti uibrauit lancea belli:

Ac femore aduerſo librata cuſpide ſedit.
Tarpeiæ rupes, Superiſq́; habitabile ſaxum:
Et uos uirginea lucentes ſemper in ara,
Laomedonteæ Troiana altaria flammæ.
Heu quantum uobis fallacis imagine teli
Promiſere Dei: propius ſi preſſa furenti
Haſta foret. Clauſæ ſtarent mortalibus Alpes.
Nec Traſimene tuis, nunc Allia cederet undis.
Sed Iuno aſpectans Pyrenes uertice celſæ
Vana rudimenta, & primos in Marte calores:
Inualidam duris euellit ab oſſibus haſtam.
Ille tegit clypeo fuſum per membra cruorem:
Tardaq́; paulatim, & dubio ueſtigia niſu
Alternata trahens, auerſus ab aggere cedit:
Nox tandem optatis terras, pontumq́; tenebris
Condidit: & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes: molemq́; reponunt,
Noctis opus: clauſos acuunt extrema pericli
Et fractis rebus uiolentior ultima uirtus.
Hinc pueri, inualidiq́; ſenes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubijs miſerando uana labori:
Saxaq́; mananti ſubuectat uulnere miles.
Iam patribus, clariſq́; ſenum ſua munia curæ
Concurrunt: lectoſq́; uiros hortantur, & orant,
Defeſſis ſubeant rebus, reuocentq́; Sagunto
Sidonias flammas. Nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum caſtris clauſa eſt fera: tempore Martis
Vtendum eſt rupto, & graſſandum ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, muroſq́; ruentcis,

Antiq

Antiquaq́; domo meliora acceřſite fata.
Mandati ſumma eſt: dum ſtat, remeate, Saguntos.
Aſt illi celerant, quà proxima littora, greſſum:
Et fugiunt tumido per ſpumea cærula uelo.
Pellebat ſomnos Tithoni roſcida coniux:
Ac Rutulus primis ſonipes hinnitibus altos
Afflarat montis, roſeasq́; mouebat arenas.
Iam celſa è muris extructa mole iuuentus,
Clauſam nocturnis oſtentat turribus urbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite mœſto
Laxata obſidio, ac pugnandi ſubſtitit ardor,
Inq́; Ducem uerſæ tanto in diſcrimine curæ.
Interea rutulis longinqua per æquora uectis
Herculei ponto cœpere exiſtere colles,
Et nebuloſa iugis attollere ſaxa Meneci.
Thracius hos Boreas ſcopulos, immitia regna
Solus habet, ſemperq́; rigens nunc littora pulſat,
Nunc ipſas alis tangit ſtridentibus Alpes.
Atq; ubi ſe terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud ulli contra fiducia ſurgere uento:
Vorticibus torquet rapidis mare, fractaq́; anhelant
Aequora, & inie cto conduntur gurgite montes.
Iamq́; uolans Rhenum, Rhodanumq́; in nubila tollit.
Hunc poſtquam Boreæ dirum euaſere furorem,
Alternos mœſti caſus belliq́; mariſq́;,
Et dubium rerum euentum, ſermone uolutant.
O' patria, ô fidei domus inclyta: quo tua nunc ſunt
Fata loco? ſacræ'ne manent in collibus arces?
An cinis, heu Superi, tanto de nomine reſtat?

Ferte

Ferte leues auras,flatuſq; ciete ſecundos:
Si nondum inſultat templorum protinus ignis
Culminibus,latiæq; ualent ſuccurrere claſſes.
Talibus illacrymant noctemq;,diemq; querelis:
Donec laurentes puppis defertur ad oras,
Quà pater,acceptis Anienis ditior undis,
In pontum flauo deſcendit gurgite Tybris.
Hinc conſanguineæ ſubeunt iam mœnia Romæ.
Concilium uocat Auguſtum,caſtaq; beatos
Paupertate patres,ac nomina parta triumphis
Conſul & æquantem Superos uirtute Senatum.
Facta animoſa uiros,& recti ſacra cupido
Attollunt,hirtæq; comæ,neglectaq; menſa,
Dexteraq; à curuis capulo non ſegnis aratris.
Exiguo faciles,& opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant ſæpe penates.
In foribus ſacris,primoq; in limine templi
Captiui currus,belli decus,armaq; rapta
Pugnantum ducibus,ſæuæq; in Marte ſecures,
Perfoßi clypeiq;,& ſeruantia tela cruorem,
Clauſtraq; portarum pendent. Hic Punica bella
Egatis cernas,fuſaq; per æquora claſſe
Exactam ponto Libyen teſtantia roſtra:
Hic galeæ Senonum,penſatiq; improbus auri
Arbiter enſis ineſt: Gallisq; ex arce fugatis,
Arma reuertentis pompa geſtata Camilli:
Hic ſpolia Aeacidæ,hic Epyrotica ſigna:
Et Ligurûm horrentesq; comæ:parmæq; relata
Hiſpana de gente rudes,Alpinaq; geſa.

Sed

Sed poſtquam clades patefecit, & horrida bella
Orantum ſqualor, præſensq; aſtare Sagunti
Ante oculos uiſa eſt extrema precantis imago:
Tum ſenior mœſto Sycoris ſic incipit ore.
Sacrata gens clara fide, quàm rite fatentur
Marte ſatam populi ferro parere coacti:
Ne crede emenſos leuia ob diſcrimina pontum.
Vidimus obſcſſam patriam, murosq; trementes:
Et quem inſana freta, aut cœtus genuere ferarum,
Vidimus Annibalem. Procul his à mœnibus, oro,
Arcete ò Superi: noſtroq; in Marte tenete
Fatiferæ iuuenem dextræ. Qua mole ſonantes
Conijcit ille trabes? & quantus creſcit in armis?
Trans iuga Pyrenes medium indignatus Iberûm,
Exciuit Calpen, & merſos Syrtis arenis
Molitur populos, maioraq; mœnia quærit.
Spumeus hic medio qui ſurgit ab æquore fluctus,
Si prohibere piget, ueſtras effringet in urbes.
An tanti pretium motus, ruptiq; per enſes
Fœderis, hoc iuueni iurata in bella ruenti
Creditis, ut ſtatuat ſuperata iura Sagunto?
Ocyus ite uiri, & naſcentem extinguite flammam:
Ne ſeræ redeant poſt acta pericula curæ.
Quanquàm ò ſi nullus terror, non obruta iam nunc
Semina fumarent belli, ueſtræ'ue Sagunto
Spernendum conſanguineam protendere dextram:
Omnis Iber rapidis, omnis fera Gallia turmis,
Omnis ab æſtifero ſitiens Libys imminet axe,
Vos per culta diu Rutulæ primordia gentis,

Laur

Laurentemq; larem, & genitricis pignora Troiæ
Conſeruate pios, qui permutare coacti
Acryſioneis Tirynthia culmina muris.
Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni
Iuuiſſe egregium: uos & Campana tueri
Mœnia, depulſo Samnitum robore, dignum
Sigeis duxiſtis aquis. Vetus incola Dauni
Teſtor uos fontes, & ſtagna arcana Numici,
Cùm felix nimiùm dimitteret Ardea pubem
Sacra, domumq; ferens, & aui penetralia Turni
Vltra Pyrenen Laurentia numina uexit.
Cur ut deciſa, atq; auulſa è corpore membra
Deſpiciat? ueſterq; luat cur fœdera ſanguis?
Tandem ut finitæ uoces, miſerabile uiſu
Affigunt proni ſqualentia corpora terræ.
Inde agitant conſulta Patres, curasq; fatigant.
Lentulus, ut cernens accenſæ tecta Sagunti,
Poſcendum pœnæ iuuenem: celeriq; negantis
Exuri bello Carthaginis arua iubebat.
At Fabius cauta ſpeculator mente futuri,
Nec lætus dubijs, paruisq; laceſſere Martem,
Et melior clauſo bellum producere ferro:
Prima ſuper tantis rebus penſanda; Ducis'ne
Ceperit arma furor, Patres an ſigna moueri
Cenſuerint: mittiq; uiros qui exacta reportent.
Prouidus hæc ritu uatis, fundebat ab alto
Pectore, præmeditans Fabius ſurgentia bella.
Vt ſæpe è celſa grandæuus puppe magiſter,
Proſpiciens ſignis uenturum in carbaſa Chorum:

Summo

Summo iam dudum ſubſtringit lintea malo.
Sed lacrymæ,atq; ira miſtus dolor impulit omnis
Præcipitare latens fatum:lectiq; Senatu
Qui Ductorem adeant:ſi perſtet ſurdus in armis
Pactorum,uertant inde ad Carthaginis arces:
Nec Diuûm oblitis indicere bella morentur.

SILII ITALICI
LIBER II.

Cærulcis prouecta uadis iam Dardana puppis
Triſtia magnanimi portabat iuſſa,Senatus.
Primoresq; patrum.Fabius Tirynthia proles
Ter centum memorabat auos,quos turbine Martis
Abſtulit una dies,cum Fors non æqua labori,
Patritio Cremeræ maculauit ſanguine ripas.
Huic comes æquato ſociauit munere curas
Publicola ingentis Voleſi Spartana propago.
Is cultam referens inſigni nomine plebem
Auſonios atauo ducebat Conſule faſces.
Hos ut depoſitis portum contingere uelis
Allatum Annibali,conſultaq; ferre Senatus,
Iam medio ſeram bello poſcentia pacem,
Ductoriſq; ſimul conceptas fœdere pœnas:
Ocyus armatas paßim per littora turmas
Oſtentare iubet minitantia ſigna,recenſq;
Perfuſos clypeos,& tela rubentia cæde:
Haud dictis nunc eſſe locum:ſtrepere omnia clamat
Tyrrhenæ clangore tubæ,gemituq; cadentum.

Dum detur, relegant Pontum: neu ſe addere clauſis
Feſtinent: notum, quid cæde calentibus armis
Quantum iræ liceat, motus'ue quid audeat enſis.
Sic Ducis affatu per inhoſpita littora pulſi,
Conuerſo Tyrios petierunt remige patres.
Hic alto Pœnus fundentem uela carinam
Inſequitur: uerbis acuens trepidantia caſtra,
Noſtrum ferre caput parat illa per æquora puppis.
Heu cæcæ mentes, tumefactaq; corda ſecundis,
Armatum Annibalem pœnæ petit impia tellus.
Ne depoſce, adero, dabitur tibi copia noſtri,
Ante expectatum, portisq;, focisq; timebis.
Quæ nunc externos defendis Roma Penates.
Tarpeios iterum ſcopulos: præruptaq; ſaxa
Scandatis licet, & celſam migretis in arcem.
Nullo iam capti uitam penſabitis auro.
Incenſi dictis animi, & furor additus armis.
Conditur ex templo telorum nubibus æther,
Et denſa reſonant ſaxorum grandine turres.
Ardor agit, prouecta queat dum cernere muros,
Inq; oculis profuge Martem exercere carinæ.
Ipſe autem incenſas promiſſa piacula turmas
Flagitat inſignis nudato uulnere ductor:
Ac repetens queſtus furibundo perſonat ore.
Poſcimur o ſocij, Fabiusq; è puppe catenas
Oſtentat, dominiq; uocat nos ira Senatus.
Si tædet cœpti, culpanda'ue mouimus arma,
Auſoniam Ponto properè reuocate carinam.
Nil moror. en uincta lacerandum tradite dextra.

Nam

Nam cur Eoi deductus origine Beli,
Tot Libyæ populis,tot circunfuſus Ibèris
Seruitium perferre negem? Rhetæius immo
Imperet æternum,& populis,ſedisq; propaget
Signa ferox:nos iuſſa uirûm,nutusq; tremamus.
Effundunt gemitus,atq; omnia triſtia uertunt
In ſtirpem Aeneadum,ac ſtimulât clamoribus iras.
Diſcinctos inter Libycos,populosq; bilingues,
Marmaricis audax in bella Oenotria ſignis,
Venerat Hasbyte proles Garamantis Hyarbæ.
Ammone hic genitus Phorcinidos antra Meduſæ,
Cynyphiumq; Macen,& iniquo ſole calentis
Battiadas,latè imperio ſceptrisq; regebat.
Cui patrius Naſamon,æternumq; arida Barce,
Cui nemora Autololûm,atq; infidæ littora Syrtis
Parebant,nullaq; leuis Getulus habena.
Atq; is fundarat thalamos Trytonide nympha:
Vnde genus,proauumq; Iouem regina ferebat,
Et ſua fatidico repetebat nomina luco.
Hæc ignara uiri,uacuoq; aſſueta cubili,
Venatu,& ſyluis primos aſſueuerat annos:
Non calathis molita manus,operata'ue fuſo
Dictynnam,at ſaltus,& anhelum impellere planta
Cornipedem,at ſtrauiſſe feras immitis amabat.
Quales Threiciæ Rhodopen,Pangeaq; luſtrant
Saxoſis nemora alta iugis,curſuq; fatigant
Ebrum,innupta manus:ſpreti Ciconesq;,Getæq;,
Et Rheſi domus & lunatis Biſtones armis.
Ergo habitu inſignis patrio religata fluentem

Heſperidum crimen dono, dextrumq́; feroci
Nuda latus Marti, ac fulgenti tegmine læuum,
Thermodoontiaca munita in prælia pelta,
Fumantem rapidis quatiebat curſibus axem.
Pars comitum bijugo curru, pars cætera dorſo
Fertur equi: necnon Veneris iam fœdera paſſæ
Reginam cingunt, ſed uirgine denſior ala eſt.
Ipſa autem gregibus per longa mapalia lectos
Ante aciem oſtentabat equos: tumuloq́; propinquo
Dum ſequitur gyris campum uibrata per auras,
Spicula contorquens, ſumma ponebat in arce.
Hanc haſta toties intrantem mœnia Mopſus
Non tulit: & celſis ſenior Cortynia muris
Tela ſonante fugat neruo, liquidasq́; per auras
Dirigit aligero letalia uulnera ferro.
Cres erat æriſonis Curetum aductus ab antris,
Dictæos agitare puer leuioribus annis
Pennata ſaltus aſſuctus arundine Mopſus.
Ille uagam cœlo demiſit ſæpe uolucrem:
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere ſiſtebat: rueretq́; inopina ſub ictu
Antè fera incauto, quàm ſibila poneret arcus.
Nec ſe tum pharetra iactauit iuſtius ulla,
Eois quanquam certet Cortyna ſagittis.
Verùm ut opum lenior uenatu extendere uitam
Abnuit, atq; arctæ res exegere per æquor:
Coniuge cum Meroe, natisq́; inglorius hoſpes
Intrarat miſeram fato ducente, Saguntum.
Coriti fratrum ex humeris, calamiq́; paterni

Pend

Pendebant, uolucerq́; chalybs Minoia tela.
Hic medius iuuenum Maſſylæ gentis in agmen
Crebra Cydonæo fundebat ſpicula cornu.
Iam Grauium, audacemq́; Tyrum, pariterq́; ruentes
Giſgonem, leuemq́; Bagam, indignumq́; [illegible]
Impubem malas tam certa occurrere Liſum
Fuderat, & plena tractabat bella pharetra.
Tum uultum intendens, telumq́; in uirginis ora,
Deſertum non grata Iouem per uota uocabat.
Nanq; ut fatiferos conuerti proſpicit arcus,
Oppoſito procul inſidijs Naſamonia Sarpe
Corpore, præripuit letum: calamumq́; uolantem,
Dum clamat, patulo excipiens tranſmiſit hiatu:
Et primæ ferrum à tergo uidere ſorores.
At comitis caſum frendens labentia uirgo
Membra leuat, paruaq́; oculos iam luce natantes
Irrorat lacrymis: totisq́; annixa doloris
Viribus, intorquet letalem in mœnia cornum.
Illa uolans humerum rapido tranſuerberat ictu
Conantis Dorilæ. Iunctis iam cornibus arcus,
Et ducti ſpatium nerui complente ſagitta,
Excutere in uentos reſoluto pollice ferrum.
Tum ſubitum in uulnus præceps deuoluitur altis
Aggeribus muri: iuxtaq́; cadentia membra
Effuſi uerſa calami fulſere pharetra.
Exclamat paribus frater uicinus in armis
Icarus, ulciſciq́; parat lacrymabile fatum.
Atq; illum raptim promentem in prælia telum
Annibal excuſſi præuertit turbine ſaxi.

Labuntur gelido torpentia frigore membra.
Deficiensq; manus pharetræ ſua tela remiſit.
At pater in gemino natorum funere Mopſus,
Correptos arcus ter mœſta mouit ab ira,
T[redacted] *dextra, & notas dolor abſtulit artes.*
Pœnitet heu ſero dulceis liquiſſe penates:
Arreptoq; auide, quo concidis Icare, ſaxo.
Poſtquam æuum ſenior, percuſſaq; pectora fruſtrà
Sentit, & ut tantos compeſcat morte dolores,
Nil opis in dextra, uaſtæ ſe culmine turris
Præcipitem iacit, & delapſus pondere prono
Membra ſuper nati moribundos explicat artus.
Dum cadit externo Cortynius aduena bello,
Iam noua molitus ſtimulato milite Teron,
Alcidæ templi cuſtos, aræq; Sacerdos,
Non expectatum Tyriis effuderat agmen:
Et fera miſcebat reſerata prælia porta.
Atque illi non haſta manu, non uertice caſſis,
Sed fiſus latis humeris, & mole iuuentæ,
Agmina uaſtabat claua, nihil indigus enſis.
Exuuiæ capiti impoſitæ, tegmenq; leonis
Terribilem attollunt excelſo uertice rictum.
Centum angues idem cælatum inſigne gerebat
In clypeo, & ſectis geminam ſerpentibus hydram.
Ille Iubam, Tapſumq; patrem, clarumq; Micipſam
Nomine aui, Maurumq; Sacen à mœnibus actos,
Palantesq; fuga, præceps ad littora curſu
Egerat, atq; una ſpumabant æquora dextra.
Nec contentus Idi leto, letoq; Cothonis

Marmaridæ, nec cæde Rothi, nec cæde Iugurthæ,
Hasbytes currum, & radiantis tegmina lauæ
Poſcebat uotis, gemmataq́; lumina peltæ,
Atque in belligera uerſabat uirgine mentem.
Quem ruere ut telo uidit regina truento,
Obliquos detorquet equos, læuumq́; per orbem
Fallaci gyro campum ſecat: ac uelut ales
Auerſo rapitur ſinuata per æquora curru.
Dumq́; ea ſe ex oculis aufert, atq; ocyus Euro
Incita puluercam campo trahit ungula nubem,
Aduerſum latè ſtridens rota proterit agmen:
Ingerit & crebras uirgo trepidantibus haſtas.
Hic cecidere Lycus, Thamyrisq́;, & nobile nomen
Eurydamas, clari deductum ſtirpe parentis,
Qui thalamos auſus quondam ſperare ſuperbos,
Heu demens Ithaciq́; torum, ſed enim arte pudica
Fallacis toties reuoluto ſtamine telæ
Deceptus, merſum pelago iactarat Vlyſſem.
Aſt Ithacus uero ficta pro morte loquacem
Affecit leto, tedæq́; ad funera uerſæ.
Gens extrema uiri, campis deletur Ibêris
Eurydamas. Nomados dextra ſuper inſtrepit acer,
Et ſeruat curſum perfractis oſsibus axis.
Iamq́; aderat remeans uirgo inter prælia, poſtquàm
Diſtringi Terona uidet, ſæuamq́; bipennem
Perlibrans mediæ fronti, ſpolium inde ſuperbum
Herculeasq́; tibi exuuias Dictynna uouebat.
Nec ſegnis Teron tantæ ſpe laudis, in ipſos
Aduerſus conſurgit equos: uilloſaq́; fului

Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
Attoniti terrore nouo, rictuq; minaci
Quadrupedes, iactant reſupino pondere currum.
Tum ſaltu Hasbyten conantem linquere pugnas
Occupat, incuſſa gemina inter tempora claua,
Feruentisq; rotas, turbataq; fræna pauore
Diſiecto ſparſit colliſa per oſſa cerebro.
At rapta properans cædem oſtentare bipenni,
Amputat è curru reuolutæ uirginis ora.
Nec dum iræ poſitæ: celſa nam figitur haſta
Spectandum caput: id geſtent ante agmina Pœnûm
Imperat, & properè currus ad mœnia uertant.
Hæc cæcus fati, diuûmq; abeunte fauore
Vicino Teron edebat prælia leto.
Nanq; aderat toto ore ferens irasq; minasq;
Annibal: & cæſam Hasbyten, fixiq; trophæum
Infandum capitis furiata mente dolebat.
At ſimul ærati radiauit luminis umbo,
Et concuſſa procul membris uelocibus arma
Letiferum intonuere: fugam percuſſa repentè
Ad muros trepido conuertunt agmina curſu.
Sicut agit leuibus per ſera crepuſcula pennis
E' paſtu uolucres ad nota cubilia Veſper:
Aut ubi Cecropius formidine nubis aquoſæ
Sparſa ſuper flores examina tollit Hymetos,
Ad dulcis ceras, & odori corticis antra
Mellis apes grauidæ properant, denſoq; uolatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.
Præcipitat metus attonitos, cæciq; feruntur.

Hcu

Heu blandum cœli lumen: tanto'ne cauetur
Mors reditura metu? naſcentiq; addita fata?
Auxilium clamant. portus atq; aggere tuto
Erupiſſe gemunt: retinet uix agmina Teron.
Interdumq; manu, interdum clamore, minisq;
State uiri: meus ille hoſtis: mihi gloria magna,
State, uenit pugna: muro, tectisq; Sagunti
Hac abigam Pœnos dextra: ſpectacula tantum
Eſte uiri: uel ſi cunctos metus acer in urbem,
(Heu deforme) rapit, ſoli mihi claudite portas.
At Pœnus rapido præceps ad mœnia curſu,
Dum pauitant, trepidi rerum, feſſiq; ſalutis,
Tendebat: ſtat primum, urbem, murosq; patenteis,
Poſtpoſita cæde, & dilata inuadere pugna.
Id poſtquam Herculeæ cuſtos uidet impiger aræ,
Emicat, & uelox formidine præuenit hoſtem:
Gliſcit cliſæo uiolentior ira tyranno.
Tu ſolue interea nobis bone ianitor urbis
Supplicium: ut pandas, inquit, tua mœnia leto.
Nec plura effari ſinit ira, rotatq; coruſcum
Mucronem: ſed contortum prior impete uaſto
Daunius huic robur iuuenis iacet: arma fragore
Icta graui raucùm gemuere: alteq; reſultant
Aere illiſa cauo nodoſæ pondera clauæ.
At uiduus teli, fruſtrato proditus ictu,
Pernici uelox curſu rapit incita membra,
Et celeri fugiens perluſtrat mœnia planta.
Inſtat atrox, terga increpitans fugientia uictor.
Conclamant matres, celſoq; è culmine muri

Lamentis uox miſta ſonat. Nunc nomine noto
Appellant: ſeras feſſo nunc pandere portas
Poſſe uolunt: quatit hortantum præcordia terror,
Ne ſimul accipiant ingentem mœnibus hoſtem.
Incutit umbonem feſſo, aſſultatq; ruenti
Pœnus: & obteſtans ſpectantem è mœnibus urbem,
I, miſeram Hasbyten leto ſolare propinquo.
Hæc dicens, iugulo optantis dimittere uitam,
Infeſtum condit mucronem, ac regia lætus
Quadrupedes ſpolia abreptos è mœnibus ipſis,
Queis aditum portæ trepidantum ſepſerat agmen,
Victor agit, curruq; uolat per ouantia caſtra.
At Nomadũ furibunda cohors, miſerabile humandi
Deproperat munus, tumuliq; adiungit honorem,
Et rapto cineres ter circum corpore luſtrat.
Hinc letale uiri robur, tegmenq; tremendum
In flammas iaciunt: ambuſtoq; ore, geniſq;
Deforme alitibus liquere cadauer Ibêris.
Pœnorum intereà queis rerum ſumma poteſtas
Conſultant bello ſuper: & quæ dicta ferantur
Auſoniæ populis, oratorumq; minaci
Aduentu trepidant. Monet hinc fœduſq; fideſq;,
Et teſtes Superi, iurataq; pacta parentum:
Hinc popularis amor captantis magna iuuentæ,
Et ſperare iuuat belli meliora. Sed olim
Ductorem infeſtans odijs gentilibus Hanno,
Sic adeò increpitat ſtudia, incautumq; fauorem:
Cuncta quidẽ patres (neq; enim cohibere minantum
Iræ ſe ualuere) premunt formidine uocem.

Haud

Haud tamē abſtiterim, mortē licet arma propinquēt.
Teſtabor Superos, & cœlo nota relinquam,
Quæ poſtrema ſalus rerum, patriæq́; repoſcit.
Nec nunc obſeſſa demum, & fumante Sagunto,
Hæc ſerus uates Hanno canit: anxia rupi
Pectora: ne caſtris innutriretur, & armis.
Exitiale caput monui: & dum uita, monebo,
Ingenitum noſcens uirus, flatusq́; paternos:
Vt qui ſtelligero ſpeculantur ſidera cœlo,
Venturam pelagi rabiem, Chauriq́; futura
Prædicit miſeris haud uanus flamina nautis.
Conſedit ſolio rerumq́; inuaſit habenas.
Ergo armis fœdus, faſq́; omne abrumpitur armis.
Oppida quaſſantur, longeq́; in mœnia noſtra
Aeneadum arrectæ mentes, diſiectaq́; pax eſt.
Exagitant manes iuuenem, furiæq́; paternæ,
Ac funeſta ſacra, & conuerſi fœdere rupto
In caput infidum Superi, Maßillaq́; uates
Annuit. Ille noui cæcus caligine regni
Externas arces quatit, aut Tirynthia tecta.
Sic propria luat hæc pœna, nec miſceat urbis
Fata ſuis. Inquam, hoc, inquam, nunc tempore muros
Oppugnat Carthago tuos, teq́; obſidet armis.
Lauimus Aetneas animoſo ſanguine ualles,
Et uix conducto produximus arma Lacone.
Nos ratibus laceris Scyllæa repleuimus antra:
Claßibus & refluo ſpectauimus æquore raptis
Contorta è fundo reuomentem tranſtra Charybdin.
Reſpice, proh demens, proh pectus inane Deorum

 Egat

Ægates, Libyæq́; procul fluitantia membra.
Quo ruis? & patriæ exitio tibi nomina quæris?
Subſident Alpes, ſubſidet mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput Appenninus,
Sed campos fac uane dari. num gentibus iſtis
Mortales animi? aut ferro, flammaq́; fatiſcunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubeſcit caſtris miles galeaq́; teruntur
Nondum ſignatæ flaua lanugine malæ.
Nec requies æui nota, exanguesq́; merendo
Stant prima inter ſigna ſenes, letumq́; laceſſunt.
Ipſe ego Romanas perfoſſo corpore turmas
Tela intorquenteis, correpta à uulnere uidi.
Vidi animos, morteſq́; uirûm, decoriq́; furorem.
Si bello abſiſtis, nec te uictoribus offers:
Quantum heu, Carthago, donat tibi ſanguinis Hãno?
Geſtar ad hæc: nanq; impatiens, aſperq́; coquebat
Iamdudum immites iras: mediamq́; loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere uocem:
Concilio, ne inquit Libyæ Tyrioq́; ſenatu
Proh ſuperi Auſonius miles ſedet? armaq́; tantum
Haud dum ſumpta uiro (nam cætera nõ latet hoſtis)
Nunc geminas Alpes, Appenninumq́; minatur.
Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi littoris undas.
Nec procul eſt quin iam manes, umbrasq́; paueſcat
Dardanias, tanta accumulat præconia leto,
Vulneribusq́; uirûm, tollitq́; ad ſidera gentem.
Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
Frigida corda tremant, mortalem ſumimus hoſtem.

Vidi

Vidi ego cum geminas arctus poſt terga catenis
Succinctus palmas uulgo traheretur ouante,
Carceris in tenebras ſpes, & fiducia gentis
Regulus Hectoreæ: uidi cum robore pendens
Heſperiam cruce ſublimis ſpectaret ab alta.
Nec uerò terrent puerilia protinus ora
Sub galea, & preſſæ properata caßide malæ.
Indole non adeo ſegni ſumus: aſpice turmæ
Quot Libycæ certant annos ante ire labore.
Et nudis bellantur equis: ipſe aſpice Ductor
Cùm primam tenero uocem proferret ab ore,
Iam bella, & lituos, ac flammis urere gentem
Iurabat Phrygiam, atq; animo patria arma mouebat
Vltor erit cædis, iam te ſpectante, propinquæ.
Proinde polo creſcant Alpes, altusq; coruſcos
Appenninus agat ſcopulos. Per ſaxa, niuesq;,
(Dicam etenim, ut ſtimulent atrā uel inania mentem)
Per cœlum eſt qui pandat iter: pudet Herculc tritas
Deſperare uias, laudemq; timere ſecundam.
Sed Libyæ clades, & primi incendia belli
Aggerat, atq; iterum pro libertate labores
Hanno ferre uetat. Ponat formidinis æſtus,
Parietibusq; domus imbellis fœmina ſeruet
Singultantē animam. Nos, nos contra ibimus hoſtem.
Queis procul a Tyria dominos depellere Byrſa,
Vel Ioue non æquo, fixum eſt. Sin fata repugnant,
Et iam damnata ceßit Carthagine Maurus,
Occumbam potius: nec te patria inclyta dudum
Aeternum famulam, liberq; Acheronta uidebo.

Nam

Nam quæ(proh ſuperi)Fabius iubet ocyus arma,
Exuite,& capta deſcendite ab arce Sagunti.
Tum delecta manus ſcutorum incendat aceruos,
Vranturq; rates,ac toto abſiſtite Ponto.
Dij procul,ò(merita eſt ſi nunquam talia plecti
Carthago)prohibete nefas,noſtriq; ſolutas
Ductoris ſeruate manus.Tum deinde reſedit,
Factaq; cenſendi Patrum de more poteſtas.
Hic Hanno,reddi propere certamine rapta
Inſtat,& autorem uiolati fœderis addit.
Tum uero attoniti,ceu templo irrumperet hoſtis.
Exiluere Patres,Latioq; id uerteret omen,
Orauere Deum. At poſtquam diſcordia ſentit
Pectora,& infidas ad Martem uergere mentes,
Non ultra patiens Fabius texiſſe dolorem,
Concilium expoſcit properè:Patribusq; uocatis,
Bellum ſe geſtare ſinu,pacemq; profatus,
Quid ſedeat legere:ambiguis neu fallere dictis,
Imperat, Ac ſæuo neutrum renuente Senatu,
Ceu clauſas acies,gremioq; effunderet arma,
Accipite infauſtum Libyæ,euentuq; priori
Par,inquit,bellum:& laxos effudit amictus:
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atq; ea dum profugæ regnis agitantur Eliſæ,
Accitis uelox populis,queis ægra lababat
Ambiguo ſub Marte fides,prædaq; grauatus,
Ad muros Pœnus reuocauerat arma Sagunti.
Ecce autem clypeum ſæuo fulgore micantem
Oceani gentes Ductori dona ferebant,

Calla

Callaicæ telluris opus, galeamq́; coruſcis
Subnixam criſtis, uibrant cui uertice coni
Albentes niueæ tremula nutamine pennæ:
Enſem unum, ac multis fatalem milibus haſtam:
Præterea textam nodis, auroq́; trilicen
Loriam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Hæc ære, & duri calybis perfecta metallo,
Atq; opibus perfuſa Tagi, per ſingula lætis
Luſtrat ouans oculis, gaudetq́; in origine regni.
Condebat primæ Dido Carthaginis arces:
Inſtabatq́; operi ſubducta claſſe iuuentus:
Molibus hi claudunt portus: his tecta, domusq́;
Partiris iuſtæ Bitia uenerande ſenectæ:
Oſtentant caput effoſſa tellure repertum
Bellatoris equi, atq; omen clamore ſalutant.
Has inter ſpecies, orbatum claſſe, ſuisq́;.
Aeneam pulſum pelago, dextraq́; precantem
Cernere erat: fronte hunc auide Regina ſerena
Infelix, ac iam uultu ſpectabat amico.
Hinc & ſpeluncam, furtiuaq́; fœdera amantum
Callaicæ fecere manus: it clamor ad auras,
Latratusq́; canum, ſubitoq́; exterrita nimbo
Occultant alæ uenantum corpora ſyluis.
Nec procul Aeneadum uacuo iam littore claſsis
Aequora, nequicquam reuocante petabat Eliſa.
Ipſa pyram ſuper ingentem ſtans ſaucia Dido,
Mandabat Tyrijs ultricia bella futuris.
Ardentemq́; rogum: media ſpectabat ab unda
Dardanus, & magnis pandebat carbaſa fatis:

Parte alia ſupplex Infernis Annibal aris
Arcanum Stygia libat cum uate cruorem,
Et primo bella Aeneadum iurabat ab æuo.
At ſenior Siculis exultat Hamilcar in aruis:
Spirantem credas certamina anhela mouere:
Ardor ineſt oculis, toruumq; minatur imago.
Nec non & læuum clypei latus, aſpera ſignis
Implebat Spartana cohors. hanc ducit ouantem
Ledæis ueniens uicto Xanthippus Amyclis.
Iuxta triſte decus pendet ſub imagine pœnæ
Regulus, & fidei dat magna exempla Sagunto.
Lætior at circa facies: agitata ferarum
Agmina uenatu, & cælata mapalia fulgent.
Nec procul uſta cutem nigri ſoror horrida Mauri
Aſſuetas patrio mulcet ſermone leænas,
It liber campis paſtor, cui fine ſine ullo
In uetitum ſaltu penetrat pecus: omnia Pœnum
Armenti uigilem patrio de more ſequuntur.
Geſaq; latratorq; Cydon, tectumq; fociq;
In ſilicis uenis, & fiſtula nota iumentis
Eminet excelſo conſurgens colle Saguntos,
Quam circum immenſi populi, condenſaq; cingunt
Agmina certantum, pulſantq; trementibus haſtis:
Extrema clypei ſtagnabat Iberus in ora,
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem,
Annibal abrupto tranſgreſſus fœdere ripas,
Pœnorum populos Romana in bella uocabat.
Tali ſublimis dono, noua tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celſusq; profatur.

Heu

Heu quantum Auſonio ſudabitis arma cruore.
Quas belli uindex pœnas mihi curia pendes!
Iamq́; ſeneſcebat uallatis mœnibus hoſtis.
Carpebatq́; dies urbem: dum ſigna, manusq́;
Expectant feſſi ſocias. Tandem æquore uano
Auertunt oculos, fruſtrataq́; littora ponunt,
Et propius ſuprema uident. ſedet acta medullis
Iamdudum, atq; inopes penitus coquit intima peſtis.
Eſt furtim lento miſeris durantia tabo
Viſcera, & exurit ſiccatas ſanguine uenas
Per longum celata fames: iam lumina retro,
Exeſis fugere genis: iam lurida ſola
Tecta cute, & uenis male iuncta trementibus oſſa,
Extant conſumptis uiſu deformia neruis.
Humentis rores noctis, terramq́; madentem,
Solamen fecere mali: caſſoq́; labore,
Et ſicco fruſtra preſſerunt robore ſuccos:
Nil temerare piget: rabidi ieiunia uentris
Inſolitus adigunt ueſci: reſolutaq́; nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Deſuper hæc cœlo ſpectans Tirynthius alto,
Illacrymat fractæ nequicquam caſibus urbis:
Nanq; metus magniq́; tenent præcepta parentis,
Ne ſæuæ tendat contra decreta nouercæ.
Sic igitur cœpta occultans, ad limina ſanctæ
Contendit Fidei, ſecretaq́; pectora tentat.
Arcanis Dea læta, polo tum forte remoto,
Cœlicolûm magnas uoluebat conſcia curas.
Quam tamen alloquitur uenia pacator honora.

Ante

Ante Iouem generata, decus Diuûmq́; hominumq́;
Qua ſine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iuſtitiæ conſors, tacitumq́; in pectore numen,
Exitium'ne tuæ dirum ſpectare Sagunti:
Et tot pendentem pro te Dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi uulgus, & unà
Te matres, uincente fame. te mœſta uirorum
Ora uocant, primaq́; ſonant te uoce minores.
Fer cœlo auxilium, & feßis da ſurgere rebus.
Hæc fatus Alcmena, contra cui talia Virgo:
Cerno equidem, nec pro nihilo eſt mihi fœdera rumpi:
Statq́; dies auſis olim tam triſtibus ultor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisq́; Iouis ſuccedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus. Impia liqui,
Et quantum terrent, tantum metuentia regna:
Et furias auri, nec uilia præmia fraudum:
Et ſuper hæc, ritu horrificos, ac more ferarum
Viuenteis rapto populos, luxuq́; ſolutum
Omne decus, multaq́; oppreſſum nocte pudorem.
Vis colitur, iurisq́; locum ſibi uendicat enſis:
Et probris ceßit uirtus. En aſpice gentes:
Nemo inſons: pacem ſeruant commercia culpæ:
Sed ſecura tua fundata ut mœnia dextra
Dignum te ſeruent memorando fine uigorem:
Dedita nec feßi tranſmittant corpora Pœno.
Quod ſolùm nunc fata ſinunt ſeriemq́; futuri.
Extendam leti decus, atq́; in ſecula mittam:
Ipſaq́; laudatas ad manes proſequar umbras.

Inde

Inde ſeuera Ioui, decurrens æthera Virgo
Luctantem fatis petit inflammata Saguntum.
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat:
Immittitq́; animis numen. Tum fuſa medullis
Implicat, atq; ſui flagrantem inſpirat amorem.
Arma uolunt tentantq́; ægros ad prælia niſus:
Inſperatus adeſt uigor: interiusq́; recurſat
Dulcis honos diuæ, & ſacrum pro Virgine letum,
Et tacitus feſsis per ouantia pectora ſenſus,
Vel leto grauiora pati, ſæuasq́; ferarum
Attentare dapes, & menſis addere crimen.
Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Caſta Fides, paribusq́; famem compeſcere membris.
Quam ſimul inuiſæ gentis proſpexit in arce,
Forte ferens ſeſe Libycis Saturnia caſtris,
Virgineum increpitat miſcentem bella furorem:
Atq; ita turbata gradum, ciet ocyus atram
Tiſiphonen imos agitantem uerbere manes:
Et palmas tendens, Hos inquit, noctis alumna,
Hos muros impelle manu: populumq́; ferocem
Dextris ſterne tuis: Iuno iubet: ipſa propinqua
Effectus, ſtudiumq́; tuum, quo comprimat ora
Cerberus, ac miſto quæ ſpumant felle uenena:
Et quicquid ſcelerum, pœnarum quicquid & iræ
Pectore fœcundo coquitur tibi, congere præceps
In Rutulos, totamq́; Erebo demitte Saguntum.
Hac mercede fides conſtet. Delapſa per auras,
Sic uoce inſtimulans dextra Dea concita ſæuam
Eumenida incuſsit muris, tremuitq́; repente

Mons circum,& grauior ſonuit per littora fluctus.
Sibilat inſurgens capiti,& turgentia circum
Multus colla micat ſquamoſo pectore ſerpens.
Mors graditur uaſto pandens caua guttura rictu.
Pectora circundant planctus,mœrorq; dolorq;.
Atq; omnes adſunt pœnæ:formaq; trifauci
Perſonat inſomnis lacrymoſæ ianitor aulæ,
Protinus aſsimulat faciem mutabile monſtrum
Tyburnæ greſſumq; ſimul,ſonitumq; loquentis.
Hæc bello uacuos,& ſæui turbine Martis,
Lugebat thalamos Murro ſpoliata marito,
Clara genus,clarumq; trahens à ſanguine nomen.
Cui uultus induta pares,diſiectaq; crimen,
Eumenis in medios irrumpit turbida cœtus.
Et mœſtas lacerata genas: Quis terminus,inquit,
Stat fidei,proauisq; datus? uidi ipſa cruentum,
Ipſa meum,uidi lacerato uulnere noſtras
Terrentem Murrum uoctes,& dira ſonantem.
Eripe te coniux miſerandæ caſibus urbis.
Et fuge,ſi terras adimit uictoria Pœni.
Ad manes Tyburna meos,Cecidere penates:
Occidimus Rutuli: tenet omnia Punicus enſis,
Mens horret,nec adhuc oculis abſiſtit imago.
Nulla'ne iam poſthac tua tecta Sagunte uidebo?
Felix Murre necis,patriaq; ſuperſtite felix.
At nos Sydonijs famulatum matribus actas.
Poſt belli caſus uaſtiq; pericula ponti,
Carthago aſpiciet uictrix: tandemq; ſupremum,
Morte obita, Libye gremio captiua iacebo?

Sed uos ò iuuenes, uetuit quos conſcia uirtus
Poſſe capi, queis telum ingens contrà aſpera mors eſt,
Veſtris ſeruitio manibus ſubducite matres.
Ardua uirtutem profert uia. pergite primi,
Nec facilem populis, nec notam inuadere laudem.
His ubi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum, ſummo quem uertice montis
Amphitryoniades ſpectandum ex æquore, nautis
Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
Excitus ſede, horrendum, prorupit ab ima
Cæruleus maculis auro ſqualentibus anguis:
Ignea ſanguinea radiabant lumina flamma,
Oraq; uibranti ſtridebant ſibila lingua:
Isq; inter trepidos cœtus, mediamq; per urbem
Voluitur, & muris properè delabitur altis,
Ac ſimilis profugo uicina ad littora tendit,
Spumantisq; freti præceps immergitur undis.
Tum uerò excuſſi amentes: ceu prodita tecta
Expulſi fugiant manes, umbræq; recuſent
Captiuo latuiſſe ſolo: ſperare ſaluti
Pertæſum: damnare cibos agit abdita Erinnys:
Haud grauior duris Diuûm inclementia rebus,
Quàm læti proferre moras: abrumpere uitam
Ocyus attoniti quærunt, lucemq; grauantur.
Certatim ſtructus ſurrectæ molis ad aſtra,
In media ſtetit urbe rogus: portantq; trahuntq;
Longas pacis opes, quæſitaq; præmia dextris.
Callaico ueſteis diſtinctas matribus auro,
Armaq; Dulichia proauis portata zacintho,

Et priſca aduectos Rutulorum ex urbe Penates:
Huc quicquid ſupereſt captis,clypeosq́;,ſimulq́;
Infauſtos iaciunt enſes,& condita bello
Effodiunt penitus terræ:gaudentq́; ſuperbi
Victoris prædam flammis donare ſupremis.
Quæ poſtquam congeſta uidet feralis Erinnys,
Lampada flāmiferis tractā Phlegethontis ab undis
Quaſſat,& Inferna Superos caligine condit:
Inde opus aggreſsi,toto quod nobile mundo
Aeternum inuictis infelix gloria ſeruat.
Princeps Tyſiphone lentum indignata parentem
Preſsit ouans capulum,contantemq́; impulit enſem
Et dirum inſonuit Stygio bis,terq́; flagello.
Inuitas maculant cognato ſanguine dextas:
Miranturq́; nefas aduerſa mente peractum,
Et facto ſceleri illacrymant. Hic turbidus ira,
Et rabie cladum,perpeſſæq́; ultima uitæ,
Obliquos uerſat materna per ubera uiſus.
Hic raptum librans dilectæ in colla ſecurim
Coniugis increpitat ſeſe:mediumq́; furorem
Proiecta damnat ſtupefactus membra bipenni.
Nec tamen euaſiſſe datur,nam uerbera Erinnys
Incutit,atq; atros inſibilat ore timores.
Sic thalami fugit omnis amor,dulcesq́; marito
Effluxere tori,& ſubiere obliuia tedæ.
Ille iacit totis conixum uiribus ægrum
In flammas corpus,denſum qua turbine nigro
Exundat fumans piceus caligine uertex.
At medios inter cœtus pietate ſiniſtra,

Inſe

Infelix Tymbrene furis,Pœnoq; parentis
Dum properas auferre necem,redolentia formam
Ora tuam laceras,temerasq́; ſimilima membra.
Vos etiam primo gemini cecidiſtis in æuo,
Eurymedon fratrem,& fratri mentite Lycorma,
Cuncta pares:dulcisq́; labor ſua nomina natis
Reddere,& in uultu genitrici hærere ſuorum.
Iam fixus iugulo culpa te ſoluerat enſis
Eurymedon,inter miſeræ lamenta ſenectæ:
Dumq́; malis turbata parens,deceptaq́; uiſis
Quò ruis? huc ferrum clamat conuerte Lycorma.
Ecce ſimul iugulum perfoderat enſe Lycormas.
Sed magno quonam Eurymedon furor iſte? ſonabat
Cum planctu geminæq́; notis decepta figuræ,
Nomine mutato reuocabat funera mater:
Donec tranſacto tremebunda per ubera ferro
Ceſſit,& ambiguos cecidit ſuper inſcia natos.
Quis diros urbis caſus? laudandaq́; monſtra,
Et fidei pœnas,& triſtia facta piorum
Temperet euoluens lacrymis? uix Punica fletu
Ceſſaſſent caſtra,ac miſereſcere neſcius hoſtis.
Vrbs habitata diu Fidei,cœloq́; parentem
Murorum repetens,ruit inter perfida gentis
Sidoniæ tela,atq; immania facta ſuorum.
Iniuſtis neglecta Deis:furit enſis,& ignis:
Quiq́; caret flamma,ſcelerum eſt locus:erigit atro
Nigratem fumo rogus alta ad ſydera nubem:
Ardet in excelſa proceri uertice montis
Arx intacta prius bellis:hinc Punica caſtra,

Littoraq́;, & totam ſolitiſpectare Saguntum.
Ardent tecta Deûm: reſpondet imagine flammæ
Aequor & in tremulo uibrant incendia Ponto.
Ecce inter medios cædum Tyburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
Et læua infelix ardentem lampada quaſſans,
Squalentemq́; erecta comam, ac liuentia planctu
Pectora, nudatis oſtendens ſæua lacertis,
Ad tumulum Murri ſuper ipſa cadauera fertur.
Qualis ubi inferni dirum tonat aula parentis,
Iraq́; turbatos exercet regia manes,
Alecto ſolium ante Dei, ſedemq́; tremendam
Tartareo eſt operata Ioui, pœnasq́; miniſtrat.
Arma uiri multo nuper defenſa cruore
Imponit tumulo illacrymans: manesq́; precata,
Acciperent ſeſe, flagrantem lampada ſubdit.
Tunc rapiẽs letum: Tibi ego, hæc ait, optime coniux,
Ad manes en ipſa fero. Sic enſe recepto
Arma ſuper ruit, & flammas inuadit hiatu.
Semiambuſta iacet nullo diſcrimine paſsim,
Infelix obitus, præmiſſo funere, turba.
Ceu ſtimulante fame cùm uictor ouilia tandem
Faucibus inuadit ſiccis leo: mandit hianti
Ore fremens imbelle pecus: patuloq́; redundat
Gutture ructatus largè cruor: incubat atris
Semeſæ ſtragis cumulis: aut murmure anhelo,
Infrendens laceros inter ſpatiatur aceruos.
Latè fuſa iacent, pecudes, cuſtosq́; Moloſſus,
Paſtorumq́; cohors, ſtabuliq́; gregisq́; magiſter,

Totaq́;

Totaq; uaſtatis diſiecta Mapalia tectis.
Irrumpunt uacuam Pœni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manes perfecto munere Erinnys
Iunoni laudata redit:magnamq́; ſuperba
Exultat rapiens ſecum ſub Tartara turbam,
At uos ſyderea,quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ,uenerabile uulgus:
Elyſium,& caſtas ſedes decorate piorum.
Queis uerò non æqua dedit uictoria nomen,
Audite ò gentes:neu rumpite fœdera pacis:
Nec regnis poſt ferte fidem. Vagus exul in orbe
Errabit toto patrijs proiectus ab oris,
Tergaq́; uertentem trepidans Carthago uidebit:
Sæpe Saguntinis ſomnos exterritus umbris,
Io. Optabit cecidiſſe manu:ferroq́; negato,
Inuictus quondam ſtygias bellator ad undas,
Deformata feret liuenti membra ueneno.

SILII ITALICI
LIBER III.

POſtquam rupta fides Tyrijs,& mœnia caſta,
Non æquo ſuperûm genitore,euerſa Sagunti:
Ex templo poſitos finiti cardine mundi
Victor adit populos,cognataq́; limina Gades.
Nec uatum menteis agitare,& præſcia corda
Ceſſatum ſuper imperio. Citus æquore Boſtar
Vela dare,& rerum prænoſcere fata iubetur.
Priſca fides adytis longo ſeruatur ab æuo,

Quà ſublime ſedens Cyrrheis æmulus antris
Inter anhelantes Garamantas corniger Hammon
Fatidico pandit uenientia ſecula luco.
Hinc omen cœptis, & caſus ſcire futuros
Ante diem, belliq; uices nouiſſe petebat.
Exin cornigeri ueneratus numinis aras,
Captiuis onerat donis, quæ nuper ab arce
Victor fumantis rapuit ſemiuſta Sagunti.
Vulgatum, nec caſſa fides, ab origine fani
Impoſitas durare trabes, ſolasq; per æuum
Condentum nouiſſe manus. Hic credere gaudent
Conſediſſe Deum, ſeniumq; repellere templis.
Tum queis fas, & honos adyti penetralia noſſe,
Fœmineos prohibent greſſus, ac limine curant
Setigeros arcere ſues, ne diſcolor ulli
Ante aras cultus: uelantur corpora lino,
Et Peluſiaco præfulget ſtamine uertex
Diſcinctis mos tura dare, atq; è lege parentum
Sacrificam lato ueſtem diſtinguere clauo:
Pes nudus, tonſæq; comæ, caſtumq; cubile:
Inreſtincta focis ſeruant altaria flammæ.
Sed nulla effigies, ſimulacra'ue nota Deorum:
Maieſtate locum, & ſacro impleuere timore.
In foribus labor Alcidæ: lernæa reciſis
Anguibus hydra iacet: nixuq; eliſa leonis
Ora Cleonei, patulo celantur hiatu:
Aſt Stygius ſæuis terrens latratibus umbras
Ianitor, æterno tum primum tractus ab antro
Vincla indignatur, metuitq; Megæra catenas:

Iuxta Thraces equi: peſtisq; Erymanthia: & altos
Aeripedis ramos ſuperantia cornua ceruæ.
Nec leuior uinci Libycæ telluris alumnus:
Matre ſuper: ſtratiq; genus deforme bimembres
Centauri, frontemq; timet minor omneis Acarnan.
Inter quæ fulget ſacratis ignibus Octa
Ingentemq; animam rapiunt ad ſydera flammæ.
Poſtquam oculos uaria impleuit uirtutis imago:
Mira dehinc cernit ſurgentis mole profundi
Iniectum terris ſubitum mare, nullaq; circa
Littora, & infuſo ſtagnanteis æquore campos.
Nam qua cæruleis Nereus euoluitur antris,
Atq; imo freta contorquet Neptunia fundo,
Præruptum exundat pelagus, cæcosq; relaxans
Oceani fontis, torrentibus ingruit undis.
Tum uada, ceu ſæuo penitus permota tridenti,
Luctantur, terris tumefactum imponere Pontum.
Mox remeat gurges, tractoq; relabitur æſtu,
Ac ratis erepto campis deſerta profundo.
Effuſi tranſtris expectant æquora nautæ.
Cymothoës ea regna uagæ: pelagiq; labores
Luna mouet: luna immiſſis per cærula bigis
Fertq;, refertq; fretum, ſequiturq; reciproca Thetis.
Hæc properè ſpectata duci. nam multa fatigant
Pondera curarum: primum ſubducere bello
Conſortem thalami, paruumq; ſub ubere natum
Virgineis iuuenem tedis, primoq; Hymenæo
Imbuerat coniux, memoriq; tenebat amore.
At puer obſeſſa generatus ad ora Sagunti,

Biſſenos lunæ nondum compleuerat orbes.
Quos ut ſeponi ſletit, & ſecernere ab armis,
Affatur ductor, ſpes ò Carthaginis altæ
Nate, nec Aeneadum leuior metus, amplior ore
Sis patrio decore, & factis tibi nomina condas.
Qui ſuperes bellator auum, iamq; ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymandos matribus annos.
Ni præſaga meos ludunt præcordia ſenſus,
Ingens hic terris creſcit labor: ora parentis
Agnoſco, toruaq; oculos ſub fronte minaces,
Vagitumq; grauem, atq; irarum elementa mearum.
Si quis fortè Deûm tantos inciderit actus,
Vt noſtro abrumpat leto primordia rerum,
Hoc pignus belli coniux ſeruare labora,
Cumq; datum fari: duc per cunabula noſtra:
Tangat Elyſeas palmis puerilibus aras.
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde ubi flore nouo pubeſcet firmior ætas,
Emicet in Martem, & calcato fœdere uictor
In Capitolina tumulum mihi uendicet arce.
Tu uerò, tanti felix quam gloria partus
Expectat ueneranda fide, diſcede periclis
Incerti Martis, duroſq; relinque labores.
Nos clauſæ niuibus rupes, ſuppoſtaq; cœlo
Saxa manent: nos Alcidæ, mirante nouerca,
Sudatus labor, & bellis labor acrior Alpes.
Quod ſi promiſſum uertat Fortuna fauorem,
Lænaq; ſit cœptis, te longa ſtare ſenecta,
Aeuumq; extendiſſe uelim. Tua iuſtior ætas,

Vltra me, improperæ ducant cui fila ſorores.
Sic ille. at contra Cyrrhei ſanguis Imilce
Caſtalij, cui materno de nomine dicta
Caſtulo Phœbei ſeruat cognomina uatis,
Atq; ex ſacrata repetebat ſtirpe parentes,
Tempore quo Bacchus populos domitabat Ibêros,
Concutiens Tyrſo, atq; armata Menade Calpen.
Laſciuo genitus Satyro, Nymphaq; Myrice
Milicus indigenis latè regnarat in oris.
Cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
Hinc patriam, clarum genus referebat Imilce,
Barbarica paulùm uitiato nomine lingua.
Quæ tunc ſic lacrymis ſenſim manantibus infit.
Mé ne oblite tua noſtram pendêre ſalutem,
Abnuis incœptis comitem? ſic fœdera nota
Primitiaq; tori? gelidos ſic ſcandere tecum
Deficiam montes coniux tua? crede uigori
Fœmineo: caſtum haud ſuperat labor ullus amorem.
Sin ſolo aſpicimur ſexu, ſexumq; relinquis:
Cedo equidem: nec fata moror: Deus annuat, oro.
I, felix: i, numinibus, uotiſq; ſecundis:
Atq; acies inter, flagrantiaq; arma relictæ
Coniugis, & nati curam ſeruare memento.
Quippe nec Auſonios tantùm, nec tela, nec igneis,
Quantum te metuo: ruis ipſos acer in enſes,
Obiectaſq; caput telis, nec te ulla ſecundo
Euentu ſatiat uirtus: tibi gloria ſoli
Fine caret, crediſq; uiris ignobile letum
Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus.

Nec

Nec quenquam horreſco, qui ſe tibi conferat unus.
Sed tu bellorum genitor miſerere, nefasq́;
Auerte, & ſerua caput inuiolabile Teucris.
Iamq́; adeò egreßi ſteterant in littore primo,
Et promota ratis pendentibus arbore nautis:
Aptabat ſenſim pulſanti carbaſa uento:
Cùm lenire metus properans, ægramq́; leuare
Attonitis mentem curis, ſic Annibal orſus.
Ominibus parce, & lacrymis fidißima coniux
Et pace, & bello cunctis ſtat terminus æui,
Extremumq́; diem primus tulit ille per ora:
Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
Quos pater æthereis cœleſtum deſtinat oris.
An Romana iuga, & famulas Carthaginis arces
Perpetiar? ſtimulant manes, noctisq́; per umbras
Increpitans genitor: ſtant aræ, atq; horrida ſacra
Ante oculos, breuitasq́; uetat mutabilis horæ
Prolatare diem. Sedeam ne? ut nouerit una
Me tantum Carthago: & qui ſim neſciat omnis
Gens hominum? latiq́; metu decora alta relinquam?
Quantum etenim diſtant à morte ſilentia uitæ?
Ne tamen incautos laudum exhorreſce furores,
Et nobis eſt lucis honos: gaudetq́; ſenecta
Gloria, cùm longo titulis celebratur in æuo.
Te quoq; magna manent ſuſcepti præmia belli:
Dent modò ſe Superi, Tybris tibi ſeruiet omnis,
Iliacaq́; nurus, & diues Dardanus auri.
Dumq́; ea permiſtis inter ſe fletibus orant,
Confiſus pelago celſa de puppe magiſter

Cunct

Cunctantem ciet:abripitur diuulſa marito:
Hærent intenti uultus,& littora ſeruant.
Donec iter liquidum uolucri rapiente carina
Conſumpſit uiſus:tellus,pontusq; receßit.
At Pœnus belli curis auertere amorem.
Apparat,& repetit properato mœnia greſſu.
Quæ dum perluſtrat,crebroq; obit omnia uiſu,
Tandem ſollicitò ceßit uis dura labori:
Belligeramq; datur ſomno componere mentem.
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam,& fama ſæuorum tollere ad aſtra
Bellorum meditans,priſcosq; referre labores:
Præcipitat conſulta uiri,ſegnemq; quietem
Terret,& immiſſa rumpit formidine ſomnos.
Iamq; per humentem noctis Cyllenius umbram
Aligero lapſu portabat iuſſa parentis.
Nec mora:mulcentem ſecuro membra ſopore
Aggreditur iuuenem,monitisq; inceßit amaris.
Turpe duci totam ſomno conſumere noctem,
O rector Libyæ:uigili ſtant bella magiſtro.
Iam maria effuſas cernes turbare carinas,
Et Latiam toto pubem uolitare profundo:
Dum lentus cœpti terra cuntaris Ibêra.
Scilicet id ſatis eſt decoris,memorandaq; uirtus:
Quòd tanto cecidit molimine Graia Saguntos.
En age,ſi quid ineſt animo,par fortibus auſis
Fer greſſus agiles mecum,& comittare uocantem.
Reſpexiſſe ueto.Monet hoc pater ille Deorum,
Victorem ante altæ ſtatuam te mœnia Romæ.

Iamq́; uidebatur dextram iniectare,graduq́;
Lætantem trahere in Saturnia regna citato:
Cùm ſubitus circa fragor,& uibrata per auras
Exterrent ſæuis à tergo ſibila linguis.
Ingentiq́; metu Diuûm præcepta pauenti
Effluxere uiro,& turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens ſyluas,ac robora uaſto
Contorta amplexu,tractasq́; per inuia rupes
Ater letifero ſtridebat turbine ſerpens,
Quantus non æquas perluſtrat flexibus Arctos,
Et geminum lapſu ſydus circumligat anguis,
Immani tantus fauces diducit hiatu,
Attollensq́; caput,nimboſis montibus æquat.
Congeminat ſonitus rapti uiolentia cœli.
Imbriferamq́; hyemem permiſtam grandine torquet.
Hoc trepidus monſtro,(neq; enim ſopor ille,nec alta
Vis aderat noctis:uirgaq́;fugante tenebras
Miſcuerat lucem ſomno Deus,ardua quæ ſit,
Scitatur peſtis)terrasq́; urgentia membra
Quò ferat,& quos nam populos depoſcat hiatu.
Cui gelidis almæ Cyllenes editus antris.
Bella uides,optata tibi:te maxima bella,
Te ſtrages nemorum,te toto turbida cœlo
Tempeſtas,cædesq́; uirûm,magnæq́; ruinæ
Idæi generis,lacrymoſaq́; fata ſequuntur.
Quantus per campos populatis montibus actas
Contorquet ſyluas ſqualenti tergore ſerpens:
Et latè humectat terras ſpumante ueneno:
Tantus perdomitis decurres Alpibus,atro

Inuoluens bello Italiam: tantoq́; fragore
Eruta conuulſis proſternes oppida muris.
His ægrum ſtimulis liquere Deusq́; ſoporq́;.
It membris gelidus ſudor, lætoq́; pauore
Promiſſa euoluit ſomni, noctemq́; retractat.
Iamq́; Deûm regi, Martiq́; ſub omine fauſto
Inſtauratus honos: niueoq́; ante omnia tauro
Placatur meritis monitor Cillenius aris.
Ex templò educit conuellere ſigna, repensq́;
Caſtra quatit clamor permiſtis diſſona linguis.
Prodito Calliope famæ, quos horrida cœpta
Excierint populos, tulerintq́; in regna Latini.
Et quas indomitis urbes armarit Ibêris,
Quasq́; Paretonio glomerarit littore turmas.
Auſa ſibi Libyæ rerum depoſcere frænos,
Et terris mutare iugum. Non ulla nec unquam
Sæuior it trucibus tempeſtas acta procellis:
Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
Acrius infremuit, trepidumq́; exterruit orbem.
Princeps ſigna tulit Tyria Carthagine pubes,
Membra leuis, celſiq́; decus fraudata ſuperbum
Corporis, ac docilis fallendi, & nectere tectos
Nunquam tarda dolos: rudis his tunc parma, breuiq́;
Bellabant enſe: ac ueſtigia nuda, ſinusq́;
Cingere in aſſuetum & rubræ uelamine ueſtis:
Ars erat in pugna fuſum occuluiſſe cruorem:
His rector fulgens oſtro ſuper altior omneis
Germanus nitet Annibalis, gratoq́; tumultu
Mago quatit currus, & fratrem ſpirat in armis.

Prox

Proxima Sydonijs Vtica eſt effuſa maniplis,
Priſca ſitu, ueterisq́; ante arces condita Byrſæ.
Tunc quæ Sicanio percinxit littora muro,
In clypei ſpeciem curuatis turribus Aſpis:
Sed dux in ſeſe conuerterat ora Sycheus,
Aſdrubalis proles: cui uano corda tumore
Maternum implebat genus, & reſonare ſuperbo
Annibal haud unquam ceſſabat auunculus ore.
Affuit undoſa cretus Berenicide miles:
Nec tereti dextras in pugnam armata dolone
Deſtituit Barce ſitientibus arida uenis.
Necnon Cyrene Pelopæi ſtirpe nepotis
Battiadas prauos fidei ſtimulauit in arma:
Quos trahit antiquo laudatus Amilcare quondam
Conſilio uiridis, ſed bello ſerus Ilertes.
Sabrata tum Tyrium uulgus, Sarranaq́; Leptis,
Æeaq́; Trinacrios Afris permiſta colonos,
Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus.
Tum Vaga & antiquis dilectus Regibus Hippo:
Quæq́; procul cernit non æquos Ruſpina fluctus.
Et zama, & uberior Rutulorum ſanguine Tapſus,
Ducit tot populos ingens & corpore, & armis
Herculeam factis ſeruans à nomine famam
Antheus, celſumq́; caput ſuper agmina tollit.
Venere Aethyopes gens haud incognita Nilo,
Qui magneta ſecant, ſolis honor ille metalli
Intactum chalyben uicino ducere ſaxo.
His ſimul immitem teſtantes corpore ſolem
Exuſto uenere Myba: non ærea caſsis

Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus:
Tempora multiplici mos eſt defendere lino,
Et lino munire latus, ſceleratáq; ſuccis
Spicula dirigere, & ferrum infamare ueneno.
Tum primum caſtris Phœnicum tendere ritu
Cynyphij didicere Macæ: ſqualentia barba
Ora uiris, humerosq; tegunt uelamina capri
Sætigeri, panda manus eſt armata cateia.
Verſicolor contra cetra, & falcatus ab arte
Enſis Adyrmachidæ, ac læuo tegmina cruri.
Sed menſis aſper populus, uictuq; maligno:
Nam calida triſtes epulæ torrentur arena.
Quin & Maſſyli fulgentia ſigna tulêre,
Heſperidum ueniens lucis domus ultima terræ:
Præfuit intortos demiſſus uertice crines
Bocchus atrox, qui ſacratas in littore ſyluas,
Atq; inter frondes reuireſcere uiderat aurum.
Vos quoq; deſertis in caſtra mapalibus itis
Miſceri gregibus Getuli aſſueta ferarum,
Indomitisq; loqui, & ſedare leonibus iras:
Nulla domus, plauſtris habitant: migrare per arua
Mos, atq; errantes circumuectare penates.
His mille alipedes turmæ, uelocior Euris
Et doctus uirga ſonipes in caſtra ruebat.
Ceu pernix cum denſa uagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit Vmber
Nare ſagax è calle feras: perterrita latè
Agmina præcipitant uolucres formidine cerui.
Hos agit haud læto uultu, nec fronte ſerena

Hasbytes nuper cæſæ germanus Acheras.
Marmaridæ medicum uulgus ſtrepuere cateruis,
Ad quorum cantus ſerpens oblita ueneni:
Ad quorum cantus mites iacuere ceraſtæ.
Tum Calybis pauper Bamuræ cruda iuuentus,
Contenti parca duraſſe haſtilia flamma,
Miſcebant auidi trucibus fera murmura linguis.
Nec non Autololes, leuibus gens ignea plantis,
Cui ſonipes curſu, cui ceſſerit incitus amnis,
Tanta fuga eſt: certant pennæ: campumq́; uolatu
Cum rapuere, pedum fruſtrà ueſtigia quæras:
Spectati caſtris, quo ſucco nobilis arbor,
Et dulci paſcit lotos nimis hoſpita bacca,
Quiq́; atro rapidas efferueſcente ueneno
Dypſadas immenſis horrent Garamantes arenis.
Fama docet cæſæ rapuit cum Gorgonis ora
Perſeus, in Libya dirum fluxiſſe cruorem.
Inde Meduſeis terram exundaſſe chelydris.
Milibus his ductor ſpectatus Marte Coaſpes
Neritia Meninge ſatus: cui tragula ſemper
Fulmineam armabat celebratum miſsile dextram.
Hinc coit æquoreus Naſamon inuadere fluctu,
Audax naufragia, & prædas auellere Ponto.
Hinc qui ſtagna colunt Tritonidos alta paludis,
Quà uirgo (ut fama eſt) bellatrix edita lympha
Inuento primam Libyen perfudit oliuo.
Necnon totus adeſt Veſper, populiq́; repoſti.
Cantaber ante omnis hyemisq́;, æſtusq́;, famisq́;
Inuictus, palmamq́; ex omni ferre labore.

Mirus amor populo, cum pigra incanuit ætas
Imbelles iamdudum annos præuertere ſaxo,
Nec uitam ſine Marte pati: quippe omnis in armis
Lucis cauſa ſita, & damnatum uiuere paci.
Venit & Auroræ lacrymis perfuſus in orbem
Diuerſum, patrias fugit cum deuius oras
Armiger Eoi non felix Memnonis Aſtyr.
His paruus ſonipes, nec Marti notus: at idem
Aut inconcuſſo glomerat ueſtigia dorſo,
Aut molli pacata celer trahit eſſeda collo.
Herdus agit, iuga Pyrenes uenatibus acer
Metiri, iaculo'ue extendere prælia Mauro.
Venere & Celtæ ſociati nomen Ibêris.
His pugna cecidiſſe decus, corpuſq; cremari:
Tale nefas cœlo credunt, ſuperiſq; referri,
Impaſtus carpat ſi membra iacentia uultur.
Fibrarum, & pennæ, diuinumq; ſagacem
Flammarum miſit diues Gallecia pubem,
Barbara nunc patrijs ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſa uerbere terra
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere cetras.
Hæc requies, luduſq; uiris, ea ſacra uoluptas:
Cætera fœmineus peragit labor: addere ſulco
Semina, & impreſſo tellurem uertere aratro,
Segne uiris quicquid duro ſine Marte gerendum eſt,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos Viriatthus agit, Luſitanumq; remotis
Extractum luſtris: primo Viriatthus in æuo
Nomen, Romanis factum mox nobile damnis.

Nec Ceretani quondam Tirynthia caſtra,
Aut Vaſco inſuetus galeæ ferre arma morati.
Nec quæ Dardanios poſt uidit Ilerda furores,
Nec qui Maſſageten monſtrans feritate parentem
Cornipedis fuſa ſatiaris concaue uena.
Iãq; Ebuſus Phœniſſa mouet, mouet Artabrᵒ arma,
Aclide, uel tenui pugnax inſtare ueruto.
Iam cui Tlepolemus ſator, & cui Lyndus origo
Feruida bella ferens balearis, & alite plumbo.
Et quos nunc Grauios uiolato nomine Graiûm
Oeneæ miſere domus, Aetolaq; Tyde.
Dat Carthago uiros Teucro fundata uetuſto:
Phocaicæ dant Emporiæ: dat Tarraco pubem
Vitiſera, & Latio tantum ceſſura Lyæo.
Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus undis.
Atq; altrix celſa mittebat Setabis arce,
Setabis & telas Arabûm ſpreuiſſe ſuperbas.
Et Peluſiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitorq; inſignis equorum
Imperitat Caſo, & ſocio ſtant caſtra labore.
At Vettonum alas Balarus probat æquore aperto.
Hic adeo cum uer placidum, flatusq; tepeſcit,
Concubitus ſeruans tacitos grex proſtat equarum:
Et Venerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatq; ſenectus,
Septimaq; his ſtabulis longiſſima ducitur ætas.
At non Sarmaticos attollens Fuſana muros,
Tam leuibus perſultat equis. Hinc uenit in arma

Haud

Haud æui fragilis ſonipes, crudoq́; uigore
Aſper fræna pati, aut iuſsis parere magiſtri.
Rindacus his ductor, telum ſparus: ore ferarum,
Et rictu horrificant galeas: uenatibus æuum
Tranſigitur: uel more patrum, uis, raptaq́; paſcunt.
Fulget præcipuis Parnaſia Caſtulo ſignis,
Et celebre Oceano, atq; alternus æſtibus Hiſpal.
Ac Nebriſſa Dionyſeis conſcia Thyrſis.
Quam Satyri coluere leues, redimitaq́; ſacra
Nebryde, & Hortano Menas nocturna Lyæo.
Argantoniacos armat Carteia nepotes,
Rex proauis fuit humani ditiſsimus æui
Ter de nos decies emenſus belliger annos.
Armat Tarteſſos ſtabulanti conſcia Phœbo,
Et Munda Emathios Italis paritura labores.
Nec decus auriferæ ceſſauit Corduba terræ.
Hos duxere uiros flauenti uertice Phorcis,
Spiciferisq́; grauis bellator Aranthicus oris,
Aequales æui genuit quos ubere ripa
Palladio Betes umbratus cornua ramo.
Talia Sydonius per campos agmina ductor
Puluere nigrantes raptat, luſtratq́; ſub armis:
Quà uiſu comprendere erat fulgentia ſigna:
Ibat ouans, longaq́; umbram tellure trahebat.
Non aliter, quoties perlabitur æquora curſu,
Extremamq́; petit Phœbea cubilia Tethyn
Frænatis Neptunus equis: fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, & ſueto certamine nandi,
Candida perſpicuo conuertunt brachia Ponto.

At Pyrenei frondoſa cacumina montis
Turbata Pœnus terrarum pace petebat.
Pyrene celſa nymboſi uerticis arce,
Diuiſos Celtis altè proſpectat Ibêros,
Atque æterna tenet magnis diuortia terris.
Nomen Bebrycia duxere à uirgine colles,
Hoſpitis Alcide crimen qui forte laborum
Gerionis peteret cùm longa tricorporis arua,
Poſſeſſus Baccho ſæua Bebrycis in aula,
Lugendum formæ ſine uirginitate reliquit
Pyrenen:letiq; Deus (ſi credere fas eſt)
Cauſa fuit leti miſeræ, Deus edidit aluo.
Nanq;, ut ſerpentem, patrias exhorruit iras:
Confeſtim dulces liquit turbata penates,
Tum noctem Alcidæ ſolis plangebat in antris,
Et promiſſa uiri ſyluis narrabat opacis:
Donec mœrentem ingratos raptoris amores,
Tendentemq; manus, atq; hoſpitis arma uocantem
Diripuere feræ. Laceros Tirynthius artus
Dum remeat uictor, lacrymis perfudit, & amens
Palluit, inuento dilectæ uirginis ore.
At uoce Herculea percuſſa cacumina montis
Intremuere iugis: mœſto clamore ciebat
Pyrenen: ſcopuliq; omnes, ac luſtra ferarum
Pyrenen reboant. Tumulo tum membra reponit
Supremum illacrymans: nec honos intercidet æuo,
Defletumq; tenent montes per ſecula nomen.
Iamq; per & colles, & denſos abiete lucos
Bebryciæ Pœnus fines tranſcenderat aulæ.

Inde ferox quæſitum armis per inhoſpita rura
Volcarum populatur iter, tumidiq; minaces
Accedit Rhodani feſtino milite ripas.
Aggeribus caput Alpinis, & rupe niuali
Proſilit in Celtas, ingentemq; extrahit amnem
Spumanti Rhodanus proſcindens gurgite campos.
Ac properè in Pontum lato ruit incitus alueo.
Auget opes ſtanti ſimilis, tacitoq; liquore
Miſtus Arar: quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumq; per arua
Ferre uetat patrium uicina ad littora nomen.
Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem,
Nunc celſo capite, & ceruicibus arma tenentur.
Nunc ualidis gurges certatim frangitur ulnis
Fluminea ſonipes religatus ducitur alno,
Belua nec retinet tardante Libyſſa timore.
Nam trabibus uada & iniecta tellure repertum,
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paulatim ripæ reſolutis aggere uinclis.
At gregis allapſu fremebundo territus acris
Expauit moles Rhodanus: ſtagnisq; refuſis,
Torſit arenoſo minitantia murmura fundo.
Iamq; Tricaſtinis incedit finibus agmen,
Iam faciles campos, iam rura Vocuntia carpit.
Turbidus hic truncis, ſaxiſq; Druentia lætum
Ductoris uaſtauit iter. Nanq; Alpibus ortus
Auulſas ornos, & adeſi fragmina montis
Cum ſonitu uoluens, fertur latrantibus undis:
Ac uada translato mutat fallacia curſu,

Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus.
Et tunc imbre recens fuſo, correpta ſub armis
Corpora multa uirûm ſpumanti uertice torquens,
Immerſit fundo laceris deformia membris.
Sed iam præteritos ultra meminiſſe labores
Conſpectæ propius dempſere pauentibus Alpes.
Cuncta gelu, canaq; æternum grandine tecta,
Atq; æui glaciem cohibent: riget ardua montis
Aetherij facies, ſurgentiq; obuia Phœbo
Duratas neſcit flammis mollire pruinas.
Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos, atq; atræ ſtagna paludis
A ſupera tellure patet: tam longa per auras
Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
Nullum uer uſquam, nulliq; æſtatis honores.
Sola iugis habitat diris, ſedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems: illa undiq; nubes
Huc atras agit, & miſtos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus, uentiq; furentia regna
Alpina poſuere domo: caligat in altis
Obtutus ſaxis, abeuntq; in nubila montes.
Miſtus Athos Tauro, Rhodopeq; adiuncta minãti
Oſſaq; cum Pelio, cumq; Hemo ceſſerit Othrys,
Primus inexpertas adijt Tirynthius arces.
Scindentem nubes, frangentemq; ardua montis
Spectarunt Superi, longisq; ab origine ſeclis
Intemerata gradu, magna ui ſaxa domantem.
At miles dubio tardat ueſtigia greſſu,
Impia ceu ſacros in fines arma per orbem,

Natura

Natura prohibente,ferant,diuiſq; repugnent.
Contra quæ ductor non Alpibus ille,nec ullo
Turbatus terrore loci:ſed languida monſtris
Corda uirûm fouet hortando,reuocatq; uigorem.
Non pudet obſequio Superûm feſſoſq; ſecundis
Poſt belli decus,atq; acies,dare terga niuoſis
Montibus? & ſegnes ſubmittere rupibus arma?
Nunc ô,nunc ſocij dominantis mœnia Romæ
Credite uos,ſummumq; Iouis conſcendere culmen.
Hic labor Auſoniam dabit,hic in uincula Tybrim.
Nec mora,commotum promiſſis ditibus agmen
Erigit in collem,& ueſtigia linquere nota
Herculis edicit magni,crudiſq; locorum
Ferre pedem,ac proprio turmas euadere calle.
Rumpit inacceſſos aditus,atq; ardua primus
Exuperat,ſummaq; uocat de rupe cohortes.
Tum qua durati concreto frigore collis,
Lubrica fruſtratur canenti ſemita cliuo,
Luctantem ferro glaciem premit:haurit hiatu
Nix reſoluta uiros:altoq; à culmine præceps
Viuenteis turmas operit delapſa ruina.
Interdum aduerſo glomeratas turbine Chorus,
In media ora niues fuſcis agit horridus alis.
Aut rurſum immani ſtridens auulſa procella,
Audacis rapit arma uiri:uoluenſq; per orbem
Contorto rotat in nubes ſublimia flatu.
Quoq; magis ſubiere iugo,atq; euadere niſi
Erexere gradum,creſcit labor:ardua ſupra
Seſe aperit feſſis,& naſcitur altera moles.

Non peditì fidus, patulis non puppibus æquus.
Et tunc imbre recens fuſo, correpta ſub armis
Corpora multa uirûm ſpumanti uertice torquens,
Immerſit fundo laceris deformia membris.
Sed iam præteritos ultra meminiſſe labores
Conſpectæ propius dempſere pauentibus Alpes.
Cuncta gelu, canaq; æternum grandine tecta,
Atq; æui glaciem cohibent: riget ardua montis
Aetherij facies, ſurgentiq; obuia Phœbo
Duratas neſcit flammis mollire pruinas.
Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos, atq; atræ ſtagna paludis
A ſupera tellure patet: tam longa per auras
Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
Nullum uer uſquam, nulliq; æſtatis honores.
Sola iugis habitat diris, ſedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems: illa undiq; nubes
Huc atras agit, & mistos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus, uentiq; furentia regna
Alpina poſuere domo: caligat in altis
Obtutus ſaxis, abeuntq; in nubila montes.
Mistus Athos Tauro, Rhodopeq; adiuncta minãti
Oſſaq; cum Pelio, cumq; Hemo ceſſerit Othrys,
Primus inexpertas adijt Tirynthius arces.
Scindentem nubes, frangentemq; ardua montis
Spectarunt Superi, longisq; ab origine ſeclis
Intemerata gradu, magna ui ſaxa domantem.
At miles dubio tardat ueſtigia greſſu,
Impia ceu ſacros in fines arma per orbem,

Natura

Natura prohibente,ferant,diuiſq; repugnent.
Contra quæ ductor non Alpibus ille,nec ullo
Turbatus terrore loci:ſed languida monſtris
Corda uirûm fouet hortando,reuocatq; uigorem.
Non pudet obſequio Superûm feſſoſq; ſecundis
Poſt belli decus,atq; acies,dare terga niuoſis
Montibus? & ſegnes ſubmittere rupibus arma?
Nunc ò,nunc ſocij dominantis mœnia Romæ
Credite uos,ſummumq; Iouis conſcendere culmen.
Hic labor Auſoniam dabit,hic in uincula Tybrim.
Nec mora,commotum promiſſis ditibus agmen
Erigit in collem,& ueſtigia linquere nota
Herculis edicit magni,crudiſq; locorum
Ferre pedem,ac proprio turmas euadere calle.
Rumpit inacceſſos aditus,atq; ardua primus
Exuperat,ſummaq; uocat de rupe cohortes.
Tum qua durati concreto frigore collis,
Lubrica fruſtratur canenti ſemita cliuo,
Luctantem ferro glaciem premit:haurit hiatu
Nix reſoluta uiros:altoq; à culmine præceps
Viuenteis turmas operit delapſa ruina.
Interdum aduerſo glomeratas turbine Chorus,
In media ora niues fuſcis agit horridus alis.
Aut rurſum immani ſtridens auulſa procella,
Audacis rapit arma uiri:uoluenſq; per orbem
Contorto rotat in nubes ſublimia flatu.
Quoq; magis ſubiere iugo,atq; euadere niſi
Erexere gradum,creſcit labor:ardua ſupra
Seſe aperit feſſis,& naſcitur altera moles.

Vnde nec edomitos, exudatosq; labores
Reſpexiſſe libet: tanta formidine plena
Exterrent repetita oculis, atq; una pruinæ,
Canentis, quacunq; datur permittere uiſus,
Ingeritur facies. Medio ſic nauita ponto
Cum dulceis liquit terras, & inania nullos
Inueniunt uentos, ſecuro carbaſa malo,
Immenſas proſpectat aquas, ac uita profundis,
Aequoribus, feſſus renouat ſua lumina cœlo.
Iamq; ſuper clades, atq; importuna locorum,
Illuuie, rigidæq; comæ ſqualore perenni
Horrida ſemiferi promunt è rupibus ora:
Atq; euulſa cauis exeſi pumicis antris
Alpina inuadit manus: aſſuetoq; uigore
Per dumos, notasq; niues, atq; inuia pernix
Clauſum montiuagis infeſtat curſibus hoſtem.
Mutatur iam forma locis. Hic ſanguine multo
Infectæ rubuere niues: hic neſcia uinci
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
Dumq; premit ſonipes duro ueſtigia cornu,
Vngula perfoßis hæſit compreſſa pruinis.
Nec peſtis lapſus ſimplex: abſciſſa relinquunt
Membra gelu, fractosq; aſper rigor amputat artus.
Biſſenos ſoles, totidem per uulnera ſæuas
Emenſi noctes, optato uertice ſidunt,
Caſtraq; præruptis ſuſpendunt ardua ſaxis.
At Venus ancipiti mentem labefacta timore,
Affatur genitorem, & rumpit mœſta querelas.
Quis pœnæ modus, aut pereundi terminus, oro

Aenead

Aeneadis erit? & quando terrasq́;,fretumq́;
Emenſis ſediſſe dabis? cur pellere noſtros
A te conceſſa Pœnus parat urbe nepotes?
Alpibus impoſuit Libyen,finemq́; minatur
Imperio:caſus metuit iam Roma Sagunti.
Quò Troiæ extremos cineres,ſacramq́; ruinam,
Aſſaraciq́; larem,& Veſtæ ſecreta feramus?
Da ſedem genitor,tutisq́; iacere. Parum'ne eſt.
Exilia errantes totum quæſiſſe per orbem?
An'ne iterum capta repetentur Pergama Romæ?
His Venus,& contrà genitor ſic deinde profatur.
Pelle metus:neu te Tyriæ conamina gentis
Turbarint,Cytherea,Tenet,longumq́; tenebit
Tarpeias arces ſanguis tuus. Hac ego Martis
Mole uiros ſpectare paro,atq; expendere bello.
Gens ferri patiens,ac læta domare labores
Paulatim antiquo patrum deſueſcit honori.
Atq; ille haud unquam parcus pro laude cruoris.
Et ſemper famæ ſitiens,obſcura ſedendo
Tempora agit,mutum uoluens inglorius æuum:
Sanguine de noſtro populus,blandoq́; ueneno
Deſidiæ,uirtus paulatim euicta ſeneſcit.
Magnæ molis opus,multoq́; labore parandum,
Tot populos inter ſoli ſibi poſcere regna.
Iamq́; tibi ueniet tempus,quo maxima rerum
Nobilior ſit Roma malis. Hinc nomina noſtro
Non indigna polo referet labor:hinc tibi Paulus,
Hinc Fabius,gratusq́; mihi Marcellus opimus.
Hi tantum parient Latio per uulnera regnum.

Quod luxu, & multum mutata mente nepotes
Non tamen euertiſſe queant. Iamq; ipſe creatus,
Qui Pœnum reuocet patriæ, Latioq; repulſum
Ante ſuæ muros Carthaginis exuat armis.
Hinc Cytherea tuis longo regnabitur æuo,
Exin ſe Curibus uirtus cœleſtis ad aſtra
Effert, & ſacris augebit nomen Iuli
Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino,
Hinc pater ignotam donabit uincere Thulen,
Inq; Caledonios primus trahet agmina lucos:
Compeſcet ripis Rhenum: reget impiger Afros:
Palmiferamq; ſenex bello domitabit Idumen:
Nec Stygis ille lacus, uiduataq; lumine regna,
Sed Superûm ſedes, noſtrosq; tenebit honores.
Tum iuuenis magno præcellens robore mentis.
Excipiet patriam molem: cæſusq; feretur,
Aequatum imperio tollens caput: hic fera gentis
Bella Paleſtinæ primo delebit in æuo.
At tu tranſcendens Germanice facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo,
Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
Sacrilegas inter flammas ſeruabere terris.
Nam te longa manent noſtri conſortia mundi.
Hic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, uacuasq; oſtendet Bactra pharetras:
Hic & ab Arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet & Eoos Baccho cedente triumphos:
Idem indignantem tranſmittere Dardana ſigna
Sarmaticus uictor compeſcet ſedibus Iſtrum.

Quin

Quin & Romuleos ſuperabit uoce nepotes.
Quis erit eloquio partum decus: huic ſua Muſæ
Sacra ferent: meliorq́; lyra, cui ſubſtitit Ebrus
Et uenit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.
Illa etiam, qua priſca Fides ſtat regia nobis
Aurea. Tarpeia ponet Capitolia rupe,
Et iunget noſtro templorum culmina cœlo.
Tunc ô nate Deûm, Diuosq́; dature beatas
Imperio terras patrio rege: tarda ſeneƈtam
Hoſpitia excipient cœli: ſolioq́; Quirinus
Concedet: mediumq́; parens fraterq́; locabunt.
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
Dum pandit ſeriem uenturi Iuppiter æui,
Duƈtor Agenoreus tumulis delatus iniquis,
Lapſantem dubio deuexa per inuia niſu
Firmabat greſſum, atq; humentia ſaxa premebat.
Non acies, hoſtis'ue tenet: ſed prona minaci
Prærupto turbat, de cautibus obuia rupes,
Stant clauſi, mœrentq́; moras, & dura uiarum.
Nec refouere datur torpentia membra quiete.
Noƈtem operi iungunt, & robora ferre coaƈtis
Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.
Iamq́; ubi nudarunt ſylua denſiſſima montis.
Aggeſſere trabes: rapidisq́; accenſus in orbem
Excoquitur flammis ſcopulus: mox proruta ferro
Dat gemitum patiens reſoluto pondere moles,
Atq; aperit feſſis antiqui regna Latini.
His tandem ignotas tranſgreſſus caſibus Alpes
Taurinis duƈtor ſtatuit tentoria campis.

Intereà uoces Iouis, atq; oracula portans
Emenſis aderat Garamantum lætus arenis
Boſtar, Et ut uiſo ſtimulabat corda Tonante.
Maxime Belides, patrijs qui à mœnibus arces
Seruitium dextra, Libycas penetrauimus oras.
Nos tulit ad Superos perfundens ſidera Syrtis:
Nos pene æquoribus tellus uiolentior hauſit:
Ad finem cœli medio tenduntur ab ore
Squalentes campi: tumulum Natura negauit
Immenſis ſpatijs, niſi quem caua nubila torquens
Conſtruxit turbo impacta glomeratus arena,
Vel ſi perfracto populatus carcere terras
Africus, ad Pontum ſpargens ſuper æthera Chorus
Inuaſere truces capientem prælia campum,
Inq; uicem ingeſto cumularunt puluere montis.
Has obſeruatis ualles enauimus aſtris.
Nanq; dies confundit iter: peditemq; profundo
Errantem campo, & ſemper media arua uidentem
Sidonijs Cynoſura regit fidiſſima nautis.
Verùm ubi deſeſſi lucos, nemoroſaq; regna
Corrigeri Iouis, & fulgentia templa columnis
Aduenimus magnis: quàm læta fronte ſacerdos
Exceptos, hoſpes tectis inducit Arisbas!
Stat fano uicina (nouum, & memorabile) lympha,
Quæ naſcente die, quæ deficiente tepeſcit:
Quæq; riget, medium cùm ſol accendit Olympum:
Atq; eadem rurſus nocturnis feruet in umbris.
Tum loca plena Deo, dites ſine uomere glebas
Oſtentat ſenior, lætaq; ita mente profatur:

Has

Has umbras nemorum, & connexa cacumina cœlo,
Calcatosq; Ioui lucos, prece Boſtar adora.
Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem
In gremio Thebes geminas ſediſſe columbas?
Quarum Chaonias pennis quæ contigit oras,
Implet fatidico Dodonida munere quercum:
At quæ Carpathium ſuper æquor uecta, per auras
In Lybyen niueis tranauit concolor alis,
Hanc ſedem primo Cythereia condidit ales.
Hic ubi nunc aras, lucosq; uidetis opacos,
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perſtans,
Marmaricis ales populis reſponſa canebat.
Mox ſubitum nemus, atq; annoſo robore lucus
Exiluit qualesq; premunt nunc ſydera quercus
A prima uenere die: priſco inde fauore
Arbor numen habet, coliturq; tepentibus alis.
Dumq; ea miramur, ſubito ſtridore tremendum
Impulſæ patuere fores, maiorq; repente
Lux oculos ferit: ante aras ſtat ueſte ſacerdos
Effulgens niuea, & populi concurrere certant.
Inde ubi mandatas effudi pectore uoces,
Ecce intrat ſubitus uatem Deus: alta ſonoro
Colliſis trabibus uoluuntur murmura luco:
Ac maior nota iam uox prorumpit in auras.
Tenditis in Latium, belloq; agitare paratis
Aſſaraci prolem Libyes: cœpta aſpera cerno,
Gradiuumq; trucem currus iam ſcandere, & atram
In latus Heſperium flammam expirare, furenteis
Cornipedes, multoq; fluentia ſanguine lora.

Tu qui pugnarum euentus, extremaq; fati
Depoſcis, claroq; ferox das uela labori,
Inuade Aetoli ductoris Iapiga campum.
Sidonios augebis auos, nulliq; relinques;
Altius Auſoniæ penetrare in uiſcera gentis,
Donec uicta tibi trepidabunt Dardana regna:
Nec ponet pubes unquam Saturnia curam,
Dum carpet ſuperas in terris Annibal auras.
Talia portabat lætis oracula Boſtar,
Impleratq; uiros pugnæ propioris amore.

SILII ITALICI LIBER IIII.

FAma per Auſoniæ turbatas ſpargitur urbes,
Nubiferos montes, & ſaxa minantia cœlo,
Accepiſſe iugum, Pœnosq; per inuia uectos:
Aemulaq; Herculei iactatur fama laboris,
Deſcendiſſe ducem. Diros canit improba motus:
Et gliſcit greſſu, uolucriq; citatior Euro,
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
Aſtruit, auditis docilis per inania rerum
Paſcere rumorem uulgi Pauor. Itur in acreis
Bellorum raptim curas: ſubitusq; per omnem
Auſoniam Mauors ſtrepit, & ciet arma, uirosq;.
Pila nouant, ac deterſa rubigine ſeuus
Induitur ferro ſplendor: iuuenumq; repoſtæ
Inſtaurant galeæ coni decus: haſta iuuatur
Amento: renouantq; noua fornace bipennes:

Con-

Conſeritur tegmen laterum impenetrabile, multas
Paſſurus dextras, atq; irrita uulnera thorax.
Pars arcu inuigilant: domitat pars uerbere anhelum
Cornipedem in gyros: ſaxoq; exaſperat enſem.
Nec uero muris, quibus eſt luctata uetuſtas,
Ferre morantur opem: ſubuectant ſaxa: cauasq;
Retractant turres, edit quas longior ætas.
Hinc tela accipiunt arces: & robora portis.
Et fidos certant obices accerſere ſylua:
Circundant foſſas: haud ſegnis cuncta magiſter
Præcipitat timor, ac uaſtis trepidatur in aruis.
Deſeruere larem: portant ceruicibus ægras
Attoniti matres: ducenteisq; ultima fila
Grandæuos rapuere ſenes: tum crine ſoluto
Ante agitur coniux: dextra, læuaq; trahuntur
Parui non æquo comitantes ordine nati.
Sic uulgus, traduntq; metus, nec poſcitur autor.
At Patres: quanquam exterrent immania cœpta,
Inq; ſinu bellum, atq; Alpes, & peruia ſaxa
Decepere: tamen crudam contra aſpera mentem,
Et magnos tollunt animos. Iuuat ire periclis
Ad decus: & dextra memorandum condere nomen,
Quale dedit nunquam rebus Fortuna ſecundis.
Sed Libyæ Ductor tuto fouet agmina uallo
Feſſa gradum, multoq; gelu torpentia neruos:
Solandiq; genus, latis oſtentat ad urbem
Per campos ſupereſſe uiam, Romamq; ſub ictu.
At non & rerum curas, conſultaq; belli
Stare probat: ſolusq; nequit perferre quietem.

Armiferæ quondam priſca inter tempora gentes
Auſonium inuaſere latus,ſedesq́;,beatas,
Et metui pepercre manu:mox impia bella,
Tarpeius pater,& capti ſenſere Quirites.
Hic dum ſollicitat donis,& inania corda,
Ac fluxam morum gentem fouet,armaq́; iungit.
Iam Conſul uolucri peruectus littora claſſe
Scipio Phocaicis ſeſe referebat ab oris.
Ingentesq́; duces,pelagi,terræq́; laborem
Diuerſum emenſos,propiora pericula uallo
Iungebant:magnæq́; aderant primordia cladis.
Nanq; ut collatis admoto Conſule caſtris
Suſtulerat Fortuna moras,ſignumq́; furoris
Accenſæ uiſo poſcebant hoſte cohortes:
Debellata procul,quæcunq; uacantur Ibêris
Ingenti Tyrius nemoroſa per agmina Ductor
Voce ſonat:non Pyrenen,Rhodanum'ue furentem,
Iuſſa aſpernatos:Rutulam fumaſſe Saguntum:
Raptum per Celtas iter,& qua ponere greſſum,
Amphitryoniadæ fuerit labor:iſſe ſub armis
Pœnorum turmas,equitemq́; per ardua uectum
Inſultaſſe iugo,& fremuiſſe hinnitibus Alpeis.
Contra pulchra ſuos uocat ad diſcrimina Conſul:
Hoſtem,miles,habes fractum,ambuſtumq́; niuoſis
Cautibus,atq; ægrè torpentia membra trahentem.
En age,qui ſacros monteis,rupesq́; profundas,
Tranſiluit,diſcat quanto ſtat celſius arce
Herculea uallum,& maius ſit ſcandere colleis.
An noſtros rupiſſe globos,det inania famæ,

Dum

Dum magna fuſo pugna, retroq; ruenti
Qua uentum eſt, obſtent Alpes, ſuper ardua ductum
Huc egere Dei, Latios ut ſanguine fines
Imbueret, tellusq; hoſtilis conderet oſſa.
Scire libet, noua nunc nobis, atq; altera bellum
Carthago, an'ne eadem mittat, quæ merſa ſub æquor
Ægates inter uaſto iacet obruta Ponto.
Hæc ait, atq; agmen Ticini flectit ad undas.
Cæruleas Ticinus aquas, & ſtagna uadoſo
Perſpicuus ſeruat turbari neſcia fundo,
Ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, ripis tam mitis opacis
Argutos inter uolucrum certamina cantus,
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iamq; ſub extremum noctis fulgentibus umbris
Lux aderat, ſomnusq; ſuas confecerat horas.
Explorare locos Conſul, collisq; propinqui
Ingenium, & campis quæ ſit natura parabat.
Par ſtudium Pœno, ſimilesq; in pectore curæ,
Ergo aderant rapidis equitum comitantibus alis.
Verum ubi commoto docuerunt puluere nubes
Hoſtem ferre gradum, & propius, propiusq; ſonoro
Quadrupedum cornu tellus gemit, ac ſimul acer
Vincentum lituos hinnitus ſæuit equorum:
Arma uiri, rapite arma uiri, Dux inſtat uterq;
Ambobus uelox uirtus geminusq; cupido
Laudis, & ad pugnas, martemq; inſania concors.
Haud mora iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulſa ualet comprendere lancea nodo.

Cùm ſubitum liquida, non ullis nubibus æthra
Augurium mentes, oculoſq; ad ſydera uertit.
Accipiter medio tendens à limite ſolis,
Dilectas Veneri, notaſq; in honore Diones
Turbabat uiolentus aues: atq; unguibus idem,
Idem nunc roſtro, duris nunc ictibus alæ
Ter quinas dederat ſæua inter uulnera leto.
Nec finis, ſaties'ue, noui ſed ſanguinis ardor
Gliſcere, & urgebat trepidam iam cæde priorum,
Incertamq; fugæ pluma labente columbam.
Donec Phœbeo ueniens Iouis ales ab ortu,
In tenueis tandem nubes dare terga coëgit.
Tum uictrix lætos ſigna ad Romana uolatus
Conuertit, proleſq; ducis qua parte decora
Scipio quaſſabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bisterq; dedit: roſtroq; coruſcæ
Perſtringens conum galeæ, ſe reddidit aſtris,
Exclamat Liger, huic, ſuperos ſentire monentes
Ars fuit, ac penna monſtrare futura magiſtra.
Pœne bis octonos Italus in finibus annos
Audaci ſimilis uolucri, ſectabere pubem
Auſoniam, multamq; feres cum ſanguine prædam:
Sed compeſce minas, rennuit tibi Daunia regna
Armiger ecce Iouis. Noſco te ſumme Deorum,
Adſis ò, firmeſq; tuæ pater alitis omen.
Nam tibi ſeruantur, ni uano caſſa uolatu
Mentitur, ſuperos præpes poſtrema ſubactæ
Fata puer Libyæ, & maius Carthagine nomen.
Contra læta Bogus Tirio canit omnia regi,

Et fauſtum accipitrem, cæſaſq; in nube uolucres,
Aeneadis cladem, & Veneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorquet primus in hoſteis
Ceu ſuadente Deo, & fatorum conſcius, haſtam.
Illa uolans patuli longè per inania campi,
Letum perdiderat ſpatio, ni fuſus habenas,
Dum primæ decus affectat decerpere pugnæ,
Obuia quadrupedis præceps Catus ora tuliſſet.
Sic elangueſcens, & iam caſura petitum
Inuenit uulnus, cædemq; recepit ab hoſte
Cornus, & oblatæ ſtetit inter tempore frontis.
Incurrunt acies, magnoq; fragore per æquor
Suſpendunt cuncti frænis ſublime reductos
Cornipedes, ultroq; ferunt: erectus in auras
It ſonipes, rapidaq; uolans per aperta procella
Tenuia uix ſummo ueſtigia puluere ſignat.
Boiorum ante alias Chryxo duce mobilis ala,
Arietat in primos, obijcitq; immania membra.
Ipſe tumens ataui Brenniſe ſtirpe ferebat
Chryxus, & in titulos Capitolia capta trahebat:
Tarpeioq; iugo demens, & uertice ſacro
Penſanteis aurum Celtas umbone ferebat:
Colla uiri fuluo radiabant lactea torque:
Auro uirgatæ ueſtes, manicæq; rigebant
Ex auro, & ſimili rutilabat criſta metallo.
Sternitur impulſu uaſto perculſa Camertum
Prima phalanx: ſpiſſæq; ruunt conferta per arma
Vnda Boiorum: ſociata examina denſant.

 Infan

Infandi Senones,colliſaq; quadrupedantum,
Pectoribus toto uoluuntur corpora campo.
Arua natant,altusq; uirûm cruor,altus equorum
Lubrica belligeræ ſorbet ueſtigia turmæ.
Seminecum letum peragit grauis ungula pulſu:
Et circumuolitans tetros è ſanguine rores
Spargit humo,miſerisq; ſuo lauit ora cruore.
Spicula prima puer tumidi Tyrrhene Pelori
Purpureo moriens uictricia ſanguine tingis.
Nam tibi cùm ſtimulas cornu,atq; in prælia mentes
Accendis,renouasq; uiros ad uulnera cantu,
Hæſit Barbaricum ſub anhelo gutture telum,
Et clauſit raucum letali uulnere murmur.
At ſonus extremo morientis fuſus ab ore,
Feſſa pererrauit mutis iam cornua labris.
Chryxus Picentem,Laurumq;,nec eminus ambo,
Sed gladio Laurum,Picenti faſilis haſta
Ripis lecta Padi letum tulit. Auia nanq;
Dum petit,ac læuo meditatur fallere gyro,
Haſta uiri femur,& pariter per anhela uolantis
Ilia ſedit equi,geminam dedit horrida mortem.
Idem ſanguinea Venuli ceruice reuellens.
Sternit præcipitem trepido te Farfare telo,
Et te ſub gelido nutritum Tulle Velino.
Egregium Auſoniæ decus,ac memorabile nomen:
Si dent fata moras,aut ſeruent fœdera Pœni.
Tum Remulum,atq; olim celeberrima nomina bello,
Tiburteis magnos Hiſpellatemq;,Metaurumq;,
Et Damum dubia meditatus cuſpide uulnus.

Nec

Nec locus eſt Tyrijs belli,pugnæ'ue:ſed omnem
Celticus impleuit campum furor,irrita nulli
Spicula torquentur,ſtatq́; omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum,atq; inuicta mente placebat
Rebus in aduerſis,exceptum pectore letum
Cuſpide flammat equum,ac diſpergit geſa lacerto.
Si reſerare uiam,atq; ad Regem rumpere ferro
Detur iter,certusq́; necis:petit omnibus auſis
Quod nequeat ſentire decus,cadit inguine foſſo
Teutalus,& uaſto quatitur ſub pondere tellus.
Occumbit Sarmens,flauam qui ponere uictor
Cæſariem,crinemq́; tibi Gradiue uouebat,
Auro certantem,& rutulum ſub uertice nodum:
Sed Parcæ intonſa,non exaudita uouentem,
Ad manes traxere coma:per candida membra
It fumans cruor,& tellus perfuſa rubeſcit.
At non tardatus iaculo occurrente Lycaunus
Irruit,aduerſumq́; uiro rotat obuius enſem,
Et ferit inſurgens,humero qua brachia lenti
Annectunt nerui,deciſaq́; uulnere læua
Laxatus paulum moribunda pependit habenis.
Dumq́; micans tremulo conatu lora retentat,
Flectentem aſſuetos imitatur neſcia frænos,
Demetit Aurerſi Keſagus:tum colla,iubaq́;
Suſpenſam portans galeam,atq; incluſa perempti
Ora uiri,patrio Dinos clamore ſalutat,
Dumq́; ea Gallorum populi dant funera campo
Accitas properè caſtris in prælia Conſul

Raptabat turmas,primusq; ruebat in hoſtem
Candenti ſublimis equo:trahit undiq; lectum
Diuitis Auſoniæ iuuenem,Marſosq;,Coramq;,
Laurentumq; decus,iaculatoremq; Sabellum,
Et Gradiuicolam celſo de colle Tudertem:
Indutosq; ſimul gentilia lina Faliſcos,
Quosq; ſub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arua creant,Anienicolæq; Cathylli,
Quosq; in prægelidis duratos Hernica riuis
Mittebant ſaxa,& nebuloſi rura Caſini.
Ibant in Martem terræ dominantis alumni
Damnati Superis,nec iam reditura iuuentus.
Scipio,quà medius pugnæ uorat agmina uortex,
Infert cornipedem:atq; inſtinctus ſtrage ſuorum
Inferias cæſis mactat Labarumq;,Padumq;,
Et Camum,& multo uix fuſum uulnere Brennum,
Gorgoneoq; Larum torquentem lumina uultu
Occidit:triſti pugnas,Leopontice,fato.
Nam dum fræna ferox obiecto corpore prenſas,
Atq; æquas celſius reſidentis Conſulis ora,
Ipſe pedes,frontem in mediam grauis incidit enſis,
Et diuiſum humeris iacuit caput Abbatus amens,
Qui luctatur equo,parmaq; in curſibus obſtat,
Ictu quadrupedis fulua porrectus arena,
Eliſa incuſſis amiſit calcibus ora,
Perfurit Auſonius turbata per æquora Ductor.
Ceu gelidus Boreas totum cum ſubſtulit imo
Icarium fundo uictor mare:nauita uaſto
Iactatur ſparſus lacerata claſſe profundo,

Cunct

Cunctaq́; canenti profunditur æquore Cyclas.
Chryxus ut in tenui ſpes,exiguumq́; ſalutis
Iam uidet eſſe ſuæ,mortemq́; aſtare propinquam.
Armat contemptu mentem necis:horrida barba
Sanguinea rutilat ſpuma,rictusq́; furentis
Albet,& effuſo ſqualent à puluere crines.
Inuadit Tarium uicino Conſule pugnas
Miſcentem,ſæuisq́; uirum circuntonat armis.
Voluitur ille ſolo:nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens abies,rapiturq́; pauore
Tractus equi,uinctis connexa ad cingula membris:
Longa cruor ſparſo liquit ueſtigia campo,
Et tremulos cuſpis ductus in puluere ſignat.
Laudabat læti iuuenem,egregiosq́; parabat
Vlciſci Conſul manes,cùm dira per auras
Vox uenit,& Chryxum ferri clamoribus audit,
Haud notum uultu:ſurgit uiolentior ira
Cominus,atq; oculos optato in corpore figit.
Tum ſtimulans grato plauſæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur:uulgum,Martemq́; minorem
Hactenus,& leto dedimus ſine nomine gentem,
Nos Gargane uocant Superi ad maiora. Vides'ne
Quantus eat Chryxus,iam nunc tibi præmia pono,
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus,& fuluis donabere frænis.
Sic fatus,magno Chryxum clamore ciebat
In pugnam,ac uacuo poſcebat prælia campo:
Nec detractantem par ira accenderat hoſtem.
Vt iuſſæ ceſſêre retro,ſpatiumq́; dederunt

Hinc atq; hinc alæ: medio ſtetit æquore pugna.
Quantus Phlegreis telluris alumnus in aruis
Mouit ſigna minax, & cœlum exterruit armis:
Tantus ſemifero Chryxus ſub pectore murmur
Torquet, & horriſonis ululatibus erigit iras.
Nemo ne incenſæ, captæq; ſuperfuit urbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? Diſce en nunc, inquit: & unà
Contorquet nodis, & obuſto robore diram
Vel portas quaſſaſſe trabem. Sonat illa tremendum.
Ac nimio iactu ſeruaſſe improuida campi
Diſtantis ſpatium, propiorem tranſuolat hoſtem.
Cui conſul: Ferre hoc umbris, proauoq; memento
Quàm procul occumbas Tarpeia à ſede: tibiq;
Haud licitum ſacri Capitolia cernere montis.
Tum nodo, curſuq; leui ſimul adiuuat haſtam.
Dignam mole uiri nixus. fugit illa per ora
Multiplicis lini, ſub tectaq; tegmina neruis.
Atq; altum tota metitur cuſpide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
Et percuſſa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter ſtructo Tyrrhena ad littora ſaxo
Pugnatura fretis, ſubter cæcisq; procellis
Pila immane ſonans impingitur ardua Ponto.
Immugit Nereus, diuiſaq; cærula pulſu
Illiſum accipiunt irata ſub æquora montem.
Ductore amiſſo pedibus ſe credere Celtæ
Vna ſpes animæ, tantusq; pependerat ardor.
Ac ueluti ſummo uenator denſa Picano

Cùm

Cùm luſtra exagitat,ſpiſsisq; cubilibus atram
Immittit paſsim dumoſa per inuia peſtem:
Dum tacitus uires,& flammam colligit ignis,
Nigranti piceus ſenſim caligine uertex
Voluitur,& pingui contorquet nubila fumo:
Mox ſubita in toto lucent incendia monte,
Fit ſonitus,fugere feræ,fugere uolucres,
Atq; unà longæ trepidant in ualle iuuencæ.
At mago ut uertiſſe globos,primumq; laborem,
Qui ſolus genti eſt,caſſum uidet,arma ſuorum,
Ac primum in pugnas equitem uocat:undiq; nudi
Aſsiliunt frænis,infrænatiq; manipli.
Nunc Itali in tergum uerſis referuntur habenis,
Nunc rurſus Tyrias retrò pauor aduehit alas.
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos ſinuant in cornua gyros.
Texunt alterno glomerata uolumina curſu:
Ac cædem refugam,cædentes arte,reſoluunt.
Hac Pontum uice,ubi exercet diſcordia uentos.
Fert Boreas,Eurusq; refert,molemq; profundi
Nunc huc alterno,nunc illuc flamine geſtant.
Aduolat aurato perfulgens murice Ductor
Sidonius,circaq; metus,terrorq;,furorq;.
Isq; ubi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit,& magno percuſsit lumine campos:
Spes,uirtusq; cadunt,trepidaq; à mente recedit
Vertere terga pudor,nec leti cura decori:
Sed fugere infixum eſt,terræq; optantur hiatus.
Sic,ubi Caucaſeis tygris ſe protulit antris, Comparatio

Linq

Linquuntur campi,& tutas petit omne latebras
Turbatum inſano uultu pecus:illa pererrat
Diſiectas uictrix ualles,iamq; ora reducto
Paulatim nudat rictu,ut præſentia mandat
Corpora,& immani ſtragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus,non illum celſior Vfens
Euaſere tamen:quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manes demiſit cuſpide fulgens
Fraxinus.Vfentem collapſum poplite flexo
Enſis obit,laudemq; pedum cum ſanguine ademit.
Iamq; dedit leto Stemium,Laurumq;:domoq;
Collinum gelida,uitreo quem Fucinus antro
Nutrierat,dederatq; lacum tranſmittere nando.
Fit ſocius leti coniecta Maßicus haſta
Vitiferi ſacro generatus uertice montis:
Et Lyris nutritus aquis,qui fonte quieto
Dißimulat curſum,ac nullo mutabilis imbri
Perſtringit tacitas gemmati gurgite ripas.
Exoritur rabies cædum,ac uix tela furori
Sufficiunt:teritur iunctis umbonibus umbo,
Pesq; pedem premit,& nutantes caßide criſtæ
Hoſtilem tremulo pulſant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miſcebant:quos Lædæo Sidonia Barce
Xantippo felix uteri inter bella crearat.
Res Graiæ,ductorq; parens,ac nobile Amycle
Nomen,& iniectus ſpartanis colla catenis
Regulus inflabant ueteri præcordia fama,

Marte

Marte probare genus,factisq; Lacona parentem
Ardebant,gelidosq; dehinc inuiſere montes
Taigeta,& tandem bellis innare ſubactis
Eurotam patrium,ritusq; uidere Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus,fratresq; negabant
Auſonij totidem numero,quos miſerat altis
Egeriæ genitos immitis Aricia lucis,
Aetatis,mentisq; pares:at non dabat ultra
Cloto dura lacus,aramq; uidere Dianæ.
Nanq; ut in aduerſos impacti turbine pugnæ
Eumachus,& Clythias,& lætus nomine patris
Xantippus iunxere gradus:ceu bella leones
Inter ſe furibunda mouent,& murmure anhelo
Squalentis campos,& longa mapalia complent:
Omnis in occultas rupes,atq; auia pernix
Maurus ſaxa fugit,coniuxq; Libyſſa profuſo
Vagitum cohibens ſuſpendit ab ubere natos:
Illi dira fremunt,perfractaq; in ore cruento
Oſſa ſonant,pugnantq; feris ſub dentibus artus:
Haud ſecus Aegeriæ pubes.Hinc Virbius acer,
Hinc Capys aßiliunt,paribusq; Albanus in armis.
Subſidens paulum perfoſſa proruit aluo
Albanum Clytias:aſt illi cuncta repentè
Implerunt clypeum miſerando uiſcera lapſu.
Eumachus inde Capyn,ſed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen,tamen improbus enſis
Adnexam parmæ decidit uulnere læuam.
Inq; ſuo preſſa eſt non reddens tegmina niſu
Infelix manus,atq; hæſit labentibus armis.

Vltim

Vltima reſtabat fuſis iam palma duobus,
Virbius huic trepidos ſimulanti ducere greſſus
Xantippus gladio, rigida cadit Eumachus haſta,
Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna uiris tranſegit pectora mucro,
Inq; uicem erepta poſuerunt prælia uita.
Felices leti pietas, quos addidit umbris.
Optabunt ſimiles uenientia ſecula fratres,
Extremumq; decus memori celebrabitur æuo.
Si modò ferre diem, miſerosq; uidere nepotes
Carmina noſtra ualent, nec famam inuidit Apollo.
At conſul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum uoce uiget: quò ſigna refertis?
Quis uos heu uobis pauor abſtulit? horrida primi
Si ſors uiſa loci, pugnæq; laceſſere frontem:
Poſt me ſtate uiri, & pulſa formidine tantum
Aſpicite has dextras: capti genuere parentes
Quos fugitis. quæ ſpes uictis? Alpes'ne petemus?
Ipſam turrigero portantem uertice muros
Credite ſubmiſſas Romam nunc tendere palmas.
Natorum paßim raptus, cædem'ue parentum,
Veſtalesq; focos extingui ſanguine cerno.
Hoc arcete nefas. Poſtquam inter talia crebro
Clamore obtuſæ, craſſoq; à puluere fauces
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma:
Et latum obiectat pectus, ſtrictumq; minatur
Nunc ſibi, nunc trepidis ni reſtent comminus, enſem.
Quas acies alto genitor dum ſpectat Olympo,
Conſulis egregij mouere pericula mentem,
Grad

Gradiuum uocat,& patrio ſic ore profatur:
Magnanimi me nate uiri,ni bella capeſsis,
Haud dubiè extremus terret labor:eripe pugnæ
Ardentem,oblitumq́; ſui dulcedine cædum
Siſte ducem Libyæ.Nam plus petit improbus undè
Conſulis exitio,tota quam ſtrage cadentem.
Præterea cernis teneræ qui prælia dextræ
Iam credit puer,atq; annos tranſcendere factis
Molitur:longumq́; putat,pubeſcere bello.
Te duce primitias pugnæ,te magna magiſtro
Audeat,& primum hoc uincat ſeruaſſe parentem.
Hæc rerum ſator.at Mauors in prælia currus
Odryſia tellure uocat.Tum fulminis atri
Spargentem flammas clypeum,galeamq́; Deorum.
Haud illi facilem,multoq́; labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit,quaſſatq́; per auras
Titanum bello ſatiatam ſanguinis haſtam,
Atq; implet curru campos.Exercitus unà
Irarum,Eumenideſq́; ſimul,letiq́; cruenti,
Innumeræ facies,frænisq́; operata regendis
Quadriiugos atro ſtimulat Bellona flagello.
Fertur ab immenſo tempeſtas horrida cœlo,
Nigranteſq́; globos,& turbida nubila torquens
Inuoluit terras:quatitur Saturnia ſedes
Ingreſſu tremefacta Dei,ripaſq́; relinquit
Audito curru,fontiq́; relabitur amnis.
Ductorem Auſonium telis Garamantica pubes
Cinxerat,& Tyrio regi noua dona parabat,
Armorum ſpolium,& rorantia Conſulis ora.

Stab

Stabat fortunæ non cedere certus,& acri
Mole retorquebat crudeſcens cædibus haſtas.
Iamq́; ſuo,iamq́; hoſtili perfuſa cruore
Membra madent:cecidere iubæ,gyroq́; per orbem
Arctato Garamas iaculis propioribus inſtat,
Et librat ſæua coniectum cuſpide ferrum.
Hic puer ut patrio defixum corpore telum
Conſpexit,maduere genæ,ſubitoq́; trementem
Corripuit pallor,gemitumq́; ad ſydera rupit.
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuerſa in ſemet dextra,bis tranſtulit iras
In pœnos Mauors:fertur per tela,per hoſteis
Intrepidus puer,& Gradiuum paßibus æquat.
Continuò ceſſere globi,latusq́; repentè
Apparet campo limes:metit agmina tectus
Cœleſti clypeo,& ſternit ſuper arma iacentum
Corpora,& autorem teli,multasq́; paternos
Ante oculos,animas,optata piacula,mactat.
Tunc rapta properè duris ex oßibus haſta
Innixum ceruice ferens,humeroq́; parentem,
Emicat:attonitæ tanta ad ſpectacula turmæ
Tela tenent:ceditq́; loco Libys aſper,& omnis
Latè cedit Iber,pietasq́; inſignis,& ætas
Belligeris fecit miranda ſilentia campis.
Tum celſo è curru Mauors Carthaginis arces
Excindes,inquit:Tyriosq́; ad fœdera coges.
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi,chare puer:macte,ò macte indole ſacra,
Vera Iouis proles:& adhuc maiora ſuperſunt,

Sed

Sed nequeunt meliora dari. tum nubila Mauors,
Aetheraq́;,emenſo terras iam ſole capeßit:
Et feſſas acies caſtris clauſere tenebræ.
Condebat noctem deuexo Cinthia curru,
Fraternis afflata rotis,& ab æquore Eoo
Surgebant roſeæ media inter cærula flammæ.
At Conſul triſtis campos,Pœnisq́; ſecundam
Planitiem metuens,Trebiam,collesq́; petebat.
Iamq́; dies rapti curſu,uarioq́; labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne ſolutis
Pons uinclis,qui Dardanium tranſuexerat agmen,
Eridani rapidas aderat cùm Pœnus ad undas.
Dumq́; uada,& molles aditus,per deuia flexo
Circuitu petit,& ſtagni languentia quærit,
Interdum rapta uicinis ſaltibus alno
Fluminearn texit qua tranſuehat agmina,claſſem.
Ecce aderat,Trebiæq́; ſimul uicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa Peloro
Gracchorum proles Conſul:gens inclyta magno,
Atque animoſa uiro,multusq́; in imagine claris
Perfulgebat auus titulis,belliq́;,domiq́;.
Nec Pœni poſitis trans amnem in gramine caſtris.
Deerant,nanq; animos ſtimulabant proſpera rerum.
Increpitansq́; ſuper Ductor,Quis tertius urbi
Iam ſupereſt Conſul? quæ nam altera reſtat in armis
Sicania? En omnes Latiæ,Dauniq́; nepotum
Conuenere manus.feriant nunc fœdera mecum
Ductores Italûm:ac leges,& pacta repoſcant.
Ad tu donata tela inter Martia luce

Infelix animæ, ſic ſic uiuasq́;, tuoq́;
Des iterum hanc laudem nato: nec fine ſub æui
Oppetere in bello detur, cùm fata uocabunt.
Pugnantem cecidiſſe meum eſt. Hæc perſonat ardens.
Inde leui iaculo, Maſſylumq́; impiger alis
Caſtra ſub ipſa datis irritat, & elicit hoſtem.
Nec latius uallo miles debere ſalutem
Fas putat, aut clauſas pulſari cuſpide portas.
Erumpunt, cunctisq́; prior uolat aggere aperto
Degener haud Gracchus Côſul: quatit aura comātes
Caßidis auricomæ criſtas, humeroq́; refulget
Sanguinei patrium ſaguli decus. Agmina magno
Reſpectans clamore uocat, quaq́; obuia denſos
Arctat turba globos, rumpens iter, æquore fertur.
Vt torrens celſi præceps è uertice Pindi,
Cum ſonitu ruit in campos, magnoq́; fragore
Auulſum montis uoluit latus: obuia paßim
Armenta, immanesq́; feræ, ſyluæq́; trahuntur,
Spumea ſaxoſis clamat conuallibus unda.
Non mihi Mæoniæ redeat ſi gloria linguæ,
Centenasq́; pater det Phœbus rumpere uoces,
Tot cædes proferre queam, quot dextera magni
Conſulis, aut contra Tiriæ furor edidit iræ.
Murranum ductor Libyæ, ductorq́; Phalantum
Auſonius gnaros belli, ueteresq́; laborum.
Alter in alterius fuderunt comminus ore.
Monte procelloſo Murranum miſerat Anxur:
Tritonis niueo te ſacra, Phalante, profundo.
Vt primum inſigni fulſit uelamine Conſul,

Quanq

Quanquam orbus partem uiſus, unoq́; Cupentus
Lumine ſufficiens bellis, citat improbus haſtam,
Et ſummæ figit tremebundam margine parmæ.
Cui Conſul, nanq; ira coquit, Pone improbe quicquid
Reſtat in ore fero, & truncata fronte relucet.
Sic ait intorquens directo turbine robur,
Et dirum tota tranſmittit cuſpide lumen.
Nec leuior dextra generatus Hamilcare ſæuit.
Huic cadit infelix niueis Varrenus in armis.
Meuanus Varrenus, arat cui diuitis uber
Campi Fulgineæ, & patulis Clitumnus in aruis,
Candentis gelido profundit flumine tauros.
Sed triſtes Superi, atq; ingrata maxima cura
Victima Tarpeio fruſtra nutrita Tonanti.
Inſtat Iber leuis, & leuior diſcurrere Maurus.
Hinc pila, hinc Libycæ certant ſubtexere cornus
Denſa nube polum: quantumq́; interiacet equi
Ad ripas campi, tantum uibrantia condunt
Tela, nec arctatis locus eſt in morte cadendi.
Allius Argyripa, Dauniq́; prouectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & Iapige campum
Perſultabat equo: mediosq́; inuectus in hoſtes,
Appula non uana torquebat ſpicula dextra.
Hinc horret thorax ſamnitis pellibus urſæ,
Et galea annoſi uallatur dentibus apri.
Verum ubi turbantem, ſolo ceu luſtra pererret
In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum.
Hinc Mago, hinc ſæuus pariter uidere Maharbal.
Vt ſubigente fame diuerſis rupibus urſi,

Inuadunt trepidum gemina inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor: haud ſecus acer
Hinc, atq; hinc iaculo deuoluitur Allius acto.
It ſtridens per utrunq; latus Mauruſia taxus,
Obuia tum medio ſonuerunt ſpicula corde:
Incertumq́; fuit letum, cui cederet haſtæ.
Et iam diſperſis Romana per agmina ſignis
Palantes agit ad ripas (miſerabile) Pœnus
Impellens trepidos, fluuioq́; immergere certat,
Tum Trebia infauſto noua prælia gurgite feſsis
Inchoat, & precibus Iunonis ſuſcitat undas.
Haurit ſubſidens fugientum corpora tellus,
Inſidaq́; ſoli fruſtrata uoragine ſorbet.
Nec niti, lentoq́; datur conuellere limo
Merſa pedum penitus ueſtigia: labe tenaci
Hærent deuincti greſſus, reſolutaq́; ripa
Implicat, aut cæca proſternit fraude paludis.
Iamq́; alius ſuper, atq; alius per lubrica ſurgens,
Dum ſibi quiſq; uiam per inexplicabile littus
Præripit, & putri luctatur ceſpite, lapſi
Occumbunt, ſeſeq́; ſua preſſere ruina.
Ille celer nandi, iam, iamq́; apprendere tuta
Dum parat, & celſo connixus corpore prenſat
Gramina ſumma manu, liquidiſq́; emergit ab undis,
Contorta ripæ pendens affigitur haſta.
Hic hoſtem orbatus telo complectitur ulnis.
Vndantemq́; uado permiſta morte coërcet.
Mille ſimul leti facies Ligus occidit aruis,
Sed proiecta uiri lymphis fluuialibus ora

Sanguineum hauſerunt longis ſingultibus amnem.
Enabat tandem medio uix gurgite pulcher
Hirpinus, ſociumq; manus clamore uocabat:
Cum rapidis illatus aquis, & uulnere multo
Impulit aſper equus, feſſusq; ſub æquora merſit.
Accumulat clades ſubito conſpecta per undas
Vis elephantorum turrito concita dorſo.
Nanq; uadis rapitur præceps, ceu proruta cautes
Auulſi montis. Trebiamq; inſueta trementem
Præ ſe pectore agit, ſpumantiq; incubat alueo.
Explorant aduerſa uiros, perq; aſpera duro
Nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.
Nanq; inhonoratam Fibrenus cernere mortem,
Et famæ mundam impatiens, Spectabimur, inquit:
Nec fortuna meum condes ſub gurgite letum.
Expertar, ſit'ne in terris domitare quod enſis
Non queat Auſonius, Tyrrhenaq; pernecet haſta.
Tum iacit aſſurgens, dextroq; in lumine ſiſtit
Spicula ſæua feræ, telumq; in lumine liquit
Stridore horriſono penetrantem cuſpidis ictum.
Belua proſequitur, laceramq; cruore poſuſo
Attollit frontem, & lapſo dat terga magiſtro.
Tum uerò inuadunt iaculis, crebraq; ſagitta,
Auſi iam ſperare necem: immenſosq; per armos,
Et laterum extenſus uenit atra cuſpide uulnus.
Stat multa in tergo, & migranti lancea dorſo.
Ac ſyluam ingentem concuſſo corpore uibrat:
Donec conſumptis longo certamine telis
Concidit, & clauſit magna depreſſa ruina.

Ecce per aduerſum quenquam tardata morantur
Vulnere membra uirum, ſubit implacabilis amnem
Scipio, & innumeris infeſtat cædibus hoſtem.
Corporibus, clypeisq́; ſimul, galeisq́; cadentum
Contegitur Trebia, & uix cernere linquitur undas.
Mezgus iaculo, Gegar proſternitur enſe.
Tum Pelopeus auis Cyrenis, incola Telgon.
Hinc torquet rapido correptum è gurgite pilum:
Et quantum longo ferri tenuata rigore
Procedit cuſpis, per hiantia tranſigit ora.
Pulſati ligno ſonuere in uulnere dentes.
Nec iacto quæſita quies, turgentia membra
Eridano Trebia, Eridanus dedit æquoris undis.
Tu quoq; Zapſe cadis, tumulo poſt fata negato,
Quid domus Heſperidûm, aut luci iuuere Dearum
Fuluos aurifera ſeruantes arbore ramos?
Intumuit Trebia, & ſtagnis ſe ſuſtulit imis.
Iamq́; ferox totum propellit gurgite fontem,
Atq; omneis torquet uires: furit unda ſonoris
Vorticibus, ſequiturq́; nouus cum murmure torrens.
Senſit, & accenſa ductor uiolentius ira
Magnas ò Trebia, & meritas imperfide pœnas
Exolues, inquit: lacerum per Gallica riuis
Diſpergam rura, atq; amnis tibi nomina demam:
Quoq; aperis te fonte premam: nec tangere ripas
Illabiq́; Pado dabitur. quæ nam iſta repentè
Sydonium infelix rabies te reddidit amnem?
Talia iactantem conſurgens aggere aquarum
Impulit, atq; humeros curuato gurgite preſſit.

Ard

Arduus, aduerſa mole irrumpentibus undis,
Stat ductor: clypeoq; ruentem ſuſtulit amnem.
Nec non à tergo fluctus ſtridente procellæ,
Spumeus irrorat ſummas aſpergine criſtas.
Ire uadis, ſtabilemq; uetat defigere greſſum
Subducta tellure Deus: percuſſaq; longè
Raucum ſaxa ſonant: undæq; ad bella patentes
Excitæ pugnant, & ripas perdidit amnis,
Tum madidos crines, & glauca fronde reuinctum
Attollit cum uoce caput: pœnasq; ſuperbas
Inſuper, & nomen Trebiæ delere minaris.
O regnis inimice meis. tot corpora porto
Dextra fuſa tua clypeis galeisq; uirorum,
Quos mactas, arctatus iter, curſumq; reliqui
Cæde uides. ſtagna alta rubent, retroq; feruntur.
Adde modũ dextræ, aut campus incube propinquis.
Hæc Venere adiuncta, tumulo ſpectabat ab alto
Mulciber, obſcuræ tectus caligine nubis.
Ingrauat ad cœlum ſublatis Scipio palmis:
Dij patrij, quorum auſpicijs ſtat Dardana Roma,
Talin' me leto tanta inter prælia nuper
Seruaſtis? fortunæ animam hanc excindere dextra
Indignum eſt uiſum? Redde ò me nate periclis:
Redde hoſti: liceat bellanti arceſſere mortem,
Quam patriæ, fratriq; probem. Cum percita dictis
Ingemuit Venus, & rapidas detruſit in amnem,
Coniugis inuicti uires: agit undiq; flammam
Diſperſus ripis ignis, multosq; per annos
Nutritas fluuio populatur feruidus undas.

Vritur omne nemus,lucosq; effuſus in altos
Immiſsus crepitat uictor Vulcanus habenis.
Iamq; ambuſta comas abies,iam pinus,& alni,
Iam ſolo reſtans trunco,dimiſit in altum
Populus aſſuetas ramis habitare uolucres.
Flamma uorax imo penitus de gurgite tractos
Abſorbet latices,ſæuoq; urgente uapore
Siccus inareſcit ripis cruor:horrida late
Scinditur in rimas,& hiatu rupta dehiſcit
Tellus,ac ſtagnis altæ ſedere fauillæ.
Miratur pater æternos ceſſare repentè
Eridanus curſus:Nympharumq; intima mœſtus
Impleuit chorus attonitis ululatibus antra.
Ter caput ambuſtum conantem attollere,iacta
Lampade Vulcanus merſit fumantibus undis:
Ter correpta Dei crines nudauit harundo.
Tum demum amiſſæ uires,& uoce precantis,
Orantiq; datum ripas ſeruare priores.
Ac tandem à Trebia reuocauit Scipio feſſas
Munitum in collem Graccho comitante cohortes.
At Pœnus multo fluuium ueneratus honore,
Gramineas undis ſtrauit ſocialibus aras:
Neſcius heu quanto ſuperi maiora mouerent,
Et quos Auſoniæ luctus Thraſimene parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis,
Flaminius,facilisq; uiro tum gloria belli
Corde leuem,atq; aſtus inopem contundere gentem.
Sed labor haud idem Tyrio certaſſe tyranno.
Hunc læuis urbi genitum ad fatalia damnã

Ominib

Ominibus, parat imperio Saturnia feſſo
Ductorem, dignumq́; uirum ueniente ruina.
Inde ubi prima dies iuris, clauumq́; regendæ
Inuaſit patriæ, & ſub nutu caſtra fuere,
Vt pelagi rudis, & pontum tractare per artem
Neſcius, accepit miſeræ ſi iura carinæ,
Ventorum tenet ipſe uicem, cunctisq́; procellis
Dat iactare ratem: fertur uaga gurgite puppis
Ipſius in ſcopulos, dextra impellente magiſtri.
Ergo agitur raptis præceps exercitus armis
Lydorum in populos, ſedemq́; ab origine priſci
Sacratam Corithi, iunctosq́; à ſanguine auorum
Mæonios Italis permiſta ſtirpe, colonos.
Nec regem Afrorum naſcenda ad cœpta moratur
Laude ſuper tanta monitor Deus: omnia ſomni
Condiderant, ægrisq́; dabant obliuia curis:
Cum Iuno in ſtagni iuuenem conuerſa propinqui,
Et madidæ frontis crines circundata fronde
Populea, ſtimulat ſubitis præcordia curis,
Ac rumpit Ducis haud ſpernenda uoce quietem.
O felix famæ, & Latio lacrymabile nomen
Annibal, Auſonia ſi te fortuna creaſſet
Ad magnos uenture Deos, cùm fata tenemus,
Pelle moras. breuis eſt magni fortuna fauoris.
Quantum uouiſti, cum Dardana bella parenti
Iurares fluet Auſonio tibi corpore tantum
Sanguinis, & patrias ſatiabis cædibus umbras.
Nobis perſolues meritos ſecurus honores,
Nanq; ego ſum celſis, quem cinctum montibus ambit

 Tmolo

Tmolo miſſa manus, ſtagnis Thraſimenus opacis.
His agitur monitis, & lætam numine pubem
Protinus aërij præceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie ſaxa inter lubrica ſommo
Piniferum cœlo miſcens caput Appenninus.
Condiderat nix alta trabes, & uertice celſo
Canus apex ſtricta ſurgebat ad aſtra pruina.
Ire iubet. prior extingui, labiq; uidetur
Gloria poſt Alpes, ſi ſletur montibus ullis.
Scandunt prærupti nimboſa cacumina ſaxi,
Nec ſuperaſſe iugum finit, mulcetq; laborem.
Plana natant putriq; gelu, liquentibus undis
Inuida linoſa reſtagnant arua palude.
Iamq; Ducis nudus tanta inter inhoſpita uertex
Sæuitia quatitur cœli, manante per ora
Perq; genas, oculo facilis ſpreuiſſe madentes.
Optatum bene credit emi quocunq; periclo
Bellandi tempus, non frontis parcit honori.
Dum'ne perdat iter, non cætera membra moratur
In pretium belli dare, ſi uictoria poſcat,
Statq;, putat lucis Capitolia cernere uictor,
Quà petat, atq; Italum feriat quà comminus hoſtem.
Talia perpeſſi tandem inter ſæua locorum,
Optatos uenere lacus, ubi deinde per arma
Sumeret amiſſi numeroſa piacula uiſus.
Ecce autem Patres aderant Carthagine miſſi,
Cauſa uiæ non parua uiris, nec læta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido
Poſcere cæde Deos ueniam, ac flagrantibus aris.

Infand

Infandum dictu, paruos imponere natos.
Vrna reducebat miſerandos annua caſus,
Sacra Thoanteæ ritusq; imitata Dianæ.
Cui fato ſortiq; Deûm de more petebat
Annibalis prolem, diſcors antiquitus Hanno.
Sed proprior metus armati Ductoris ab ira,
Et magna ante oculos ſtabat redeuntis imago
Aſpar. Ad hæc fœdata genas, laceratáq; crines,
Atq; urbem complet mœſti clamoris Imilce.
Edonis ut Pangæa ſuper Trieteride motu
It iuga, & incluſum ſuſpirat pectore Bacchum.
Ergo inter Tyrias facibus ceu ſubdita matres,
Clamat io coniux. Quocunq; in cardine mundi
Bella moues, huc ſigna refer. Violentior hic eſt,
Hic hoſtis propior. Tu nunc fortaſſe ſub ipſis
Vrbis Dardaniæ muris uibrantia tela
Excipis intrepidus clypeo: ſæuamq; coruſcans
Lampada, Tarpeis infers incendia tectis.
Interea tibi prima domus, atq; unica proles
Heu gremio patriæ Stygias raptatur ad aras.
I nunc, Auſonios ferro populare penates,
Et uetitas molire uias: i pacta reſignæ
Per cunctos iurata Deos. ſic præmia reddit
Carthago, & tales iam nunc tibi uouit honores.
Quæ porro hæc pietas, delubra aſpergere tabo?
Heu primæ ſcelerum cauſæ, mortalibus agris
Naturam neſcire Deûm, iuſta ite precari
Ture pio: cædumq; feros auertite ritus,
Mite & cognatum eſt homini deus. hactenus oro

Sit ſatis, ante aras cæſos uidiſſe iuuencos.
Aut ſi uelle nefas ſuperos, fixumq́; ſedetq́;
Me, me, quæ genui, ueſtris aſſumite uotis.
Cur ſpoliare iuuat Libycas hac indole terras?
An flendæ magis Egates? & merſa profundo
Punica regna forent olim: ſi forte cruenta
Eſſet tanta mei uirtus prærepta mariti?
Hæc dubios uario Diuûmq́;, hominumq́; timore
Ad cauta illexere patres, ipſiq́; relictum
Abnueret ſortem, an ſuperûm pareret honori.
Dum uerò trepidare metu, uix compos Imilce
Magnanimi metuens immitia corda mariti.
His auidè auditis ductor, ſic deinde profatur:
Quid tibi pro tanto non impar munere ſoluat
Annibal æquatus ſuperis? quæ præmia digna
Inueniam Carthago parens? noctemq́;, diemq́;
Arma feram: templisq́; tuis hinc plurima faxo,
Hoſtia ab Auſonio ueniat generoſa Quirino.
At puer armorum, & belli ſeruabitur hæres.
Spes ô nate meæ, Tyriarumq́; unica rerum,
Heſperia minitante ſalus, terraq́;, fretoq́;
Certare Aeneadis. dum ſtabit uita, memento.
Perge, patent Alpes, noſtroq́; incumbe labori.
Vos quoq; Dij patrij, quorum delubra piantur,
Cædibus, atq; coli gaudent formidine matrum,
Huc lætos uultus, totasq́; aduertite mentes.
Nanq; paro ſacra, & meliores molior aras.
Tu mago aduerſi conſide in uertice montis:
Tu læuos propior colles accede Choaſpe:

Ad clauſtra, & fauces ducat per opaca Sicheus:
Aſt ego te Thraſimene uago cum milite præceps
Luſtrabo, & ſuperis quæram libamina belli.
Nanq; haud parua Deus promiſsis ſpondet apertis,
Quæ ſpectata uiri patriam referatis in urbem.

SILII ITALICI
LIBER V

Ceperat Hetruſcos occulto milite colles
Sidonius Ductor, perq; alta ſilentia noctis
Siluarum anfractus cæcis inſederat armis.
At parte è læua reſtagnans gurgite uaſto
Effigiem in pelagi lacus humectabat inerti,
Et latè multo fœdabat proxima limo:
Quæ uada Faunigenæ regnata antiquitus Auno
Nunc uoluente die Traſimeni nomina ſeruant.
Lydius huic genitor, Tmoli decus, æquore longè
Mæoniam quondam in Latias aduexerat oras
Tyrrhenus pubem, dederatq; uocabula terris.
Isq; inſueta tubæ monſtrauit murmura primus
Gentibus, & bellis ignaua ſilentia rupit:
Nec modicus uoti, natum ad maiora fouebat,
Verùm ardens puero, caſtumq; exuta pudorem
(Nam forma certare Deis Thraſimene ualeres).
Littore correptum, ſtagnis demiſit Agylle
Flore capi iuuenum, primæuo lubrica mentem
Nympha, nec Idalia lenta incaluiſſe ſagitta.
Sollicitæ uiridi penitus fouere ſub antro

Naiades, amplexus, undoſaq; regna trementem.
Huic dotale lacus nomen, lateq; Hymenæo
Conſcia laſciuo Thraſimenus dicitur, unda.
Et iam curriculo nigram nox roſcida metam
Stringebat, nec ſe thalamis Titonia coniux
Protulerat, ſtabatq; nitens in limine primo:
Cùm minus annuerit noctem deſiſſe uiator,
Quàm cœpiſſe diem, conſul carpebat iniquas
Prægrediens ſigna ipſa uias: omniſq; ruebat
Mixtus eques, nec diſcretis leuia arma maniplis:
Inſertiq; globo pedites, & inutile Marti
Lixarum uulgus, præſago cuncta tumultu
Implere, & pugnam fugientum more petebant.
Tum ſuper ipſe lacus denſam caligine cæca
Exhalans nebulam, latè corruperat omnem
Proſpectum miſeris, atq; atræ noctis amictu
Squallebat preſſum picea inter nubila cœlum.
Nec Pœnum liquere doli: ſedet enſe repoſto
Abditus, & nullis properantem occurſibus arcet
Incuſtoditum mox irremeabile littus.
Nanq; ſub anguſtas arctato limite fauces
In fraudem ducebat iter: geminumq; receptis
Exitium hinc rupes, hinc undæ clauſtra premebant.
At contra umbroſo ſeruabant uertice montis
Hoſtilem ingreſſum, refugos habitura ſub ictu.
Haud ſecus ac uitreas ſolers piſcator ad undas,
Ore leuem patulo texens de uimine naſſam,
Cautius interiora ligat, mediamq; per aluum
Senſim faſtigans compreſſa cacumina nectit:

Ac fraude arctari remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab æquore piſcem.
Ocyus interea propelli ſigna iubebat
Excuſſus Conſul fatorum turbine mentem.
Donec flammiferum tollentes æquore currum
Solis equi ſparſere diem: iamq; orbe renato,
Diluerat nebulas Titan, ſenſimq; fluebat
Caligo in terras nitido reſoluta ſereno.
Tunc ales, priſcum populis de more Latinis
Auſpicium, cùm bella parant, mentesq; Deorum
Explorant ſuper euentu, ceu præſcia luctus,
Damnauit ueſci, planctuq; alimenta refugit.
Nec rauco taurus ceſſauit flebile ad aras
Immugire ſono: preſſamq; ad colla bipennem
Incerta ceruice ferens, altaria liquit.
Signa etiam effuſa certant dum uellere mole,
Teter humo lacera, nitentum erupit in ora
Exultans cruor: & cædis documenta futuræ
Ipſa parens miſeris gremio dedit atra cruento,
Ac ſuper hæc Diuûm genitor, terrasq; fretumq;
Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
Fulmina, Thyrrenas Thraſimeni torſit in undas
Littus, & ætheria per ſtagna patentia flamma
Fumauit lacus, atq; arſerunt fluctibus ignes.
Heu uani monitus, fruſtraq; morantia Parcas
Prodigia: heu fatis ſuperi certaſſe minores.
Atq; hic egregius linguæ, nomenq; ſuperbum
Coruinus, Phœbea ſedet cui caſside fulua
Oſtentans ales, proauitæ inſignia pugnæ,

Plen

Plenus & ipſe Deûm, ſocium terrente pauore
Immiſcet precibus monita, atq; his uocibus infit:
Illiacas te per flammas, Tarpeiaq́; ſaxa,
Per patrios Conſul muros, ſuſpenſaq́; noſtræ
Euentu pugnæ natorum pignora, cedas
Oramus, Superis, tempusq́; ad prælia dextrum
Operiare: dabunt ijdem tempusq́;, diemq́;
Pugnandi, tantum ne dedignare ſecundos
Expectare deos: cùm fulſerit hora, cruentam
Quæ ſtragem Libyæ poſcet, tunc ſigna ſequentur
Nulla uulſa manu, ueſciq́; interitus ales
Gaudebit, nulloſq́; uomet pia terra cruores.
Ante, præſtantem bellis, fugit, improba quantum
Hoc poßit fortuna loco. ſedet obuius hoſtis
Aduerſa fronte, ac circa nemoroſa minantur
Inſidias iuga: nec læua ſtagnantibus undis
Effugium patet, & tenui ſtant tramite fauces.
Sit certare dolis, & bellum ducere cordi.
Intereà rapidis aderit Seruilius armis,
Cui par imperium, & uires legionibus æquæ.
Bellandum eſt aſtu. leuior làus indice dextræ.
Talia Coruinus: primoresq́; addere paßim
Orantum uerba: & diuiſus quisq; timori
Nunc ſuperos de Flaminio: nunc deinde precari
Flaminium ne cœlicolis contendere perſtet.
Acrius hoc accenſa ducis ſurrexerat ira,
Auditoq́; furens ſociæ non defore uires.
Siccine nos, inquit, Boiorum in bella ruenteis
Spectaſtis, cùm tanta lues, uulgusq́; tremendum

Ingr

Ingrueret, rupesq́; iterum Tarpeia pauerct?
Quas ego tunc animas, dextra quæ corpora fudi
Irata tellure ſata? & uix uulnere uitam
Reddentes imo, iacuere ingentia membra
Per campos, magnisq́; premunt nunc oßibus arua!
Scilicet has fera ad laudes Seruilius arma
Adiungat niſi diuiſo uiciſſe triumpho
Vt nequeam, & decoris contentus parte quieſcam
Quippe monent Superi. ſimules ne fingite uobis
Claßica qui tremitis Diuos: ſat magnus in hoſtem
Augur adeſt enſis, pulchrumq́; & milite dignum
Auſpicium Latio, quod in armis dextera præſtat.
An coruine ſedet, clauſum ſe Conſul inerti
Vt teneat uallo. Pœnus nunc occupet altos
Arreti muros? Corithi nunc diruat arcem?
Hinc Cluſina petat, poſtremò ad mœnia Romæ
Illæſus contendat iter deforme ſub armis.
Vana ſuperſtitio. Dea ſola in pectore uirtus
Bellantum uiget, umbrarum me noctibus atris
Agmina circunſtant Trebiæ qui gurgite, quiq́;
Eridani uoluuntur aquis inhumata iuuentus.
Nec mora, iam medio cœtu ſignisq́; ſub ipſis
Poſtrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere, atq; æquorei tergo flauente iuuenci.
Caßis erat munita uiro, cui uertice ſurgens
Triplex criſta, iubas effundit crine Sueuo
Scylla ſuper fracti contorquens pondera remi
Inſtabat, ſæuosq́; canum pandebat hiatus.
Nobile Gargeni ſpolium, quod rege ſuperbus

Boiorum cæſo capiti illacerabile uictor
Aptarat, pugnasq; decus portabat in omneis.
Loricam induitur, tortos huic nexilis hamos
Ferro ſquama rudi, permiſtoq; aſperat auro.
Tum clypeum quatit, aſperſum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor, humentiq; ſub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Aſſaraci cœlo nutribat alumnum.
Hinc enſem lateri, dextraq; accommodat haſtam.
Stat ſonipes, uexatq; ferox humentia fræna,
Caucaſeam inſtratus uirgato corpore tigrim.
Inde exceptus equo, quà dant anguſta uiarum
Nunc hos, nunc illos adit, atq; hortatibus implet:
Veſtrum opus eſt, ueſtrumq; decus ſuffixa per urbem
Pœni ferre ducis ſpectanda parentibus ora.
Vnum hoc pro cunctis ſat erit caput. aſpera quisq;
Hortamenta ſibi referat: meus heu, meus acris
Ticini frater ripis iacet: ac meus alta
Metitur ſtagna Eridani, ſine funere, natus:
Hæc ſibi quisq;, ſed eſt ueſtrum, cui nulla doloris
Priuati rabies, is uero ingentia ſumat
E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras.
Perfractas Alpes, paſſamq; infanda Saguntum:
Quosq; nefas, uetiti tranſcendere nomen Iberi,
Tangere iam Tybrin. Nam dij nos Augur, & extis
Quæſitæ fibræ, uanusq; moratur Aruſpex,
Solum iam ſupereſt Tarpeio imponere caſtra.
Turbidus hæc, uiſoq; arctis in milibus, atras
Bellatore iubas aptante. eſt Orphite munus

Eſt, ait hoc certare tuum. quis opima uolenti
Dona Ioui portet feretro ſuſpenſa cruento?
Nam cur hæc alia pariatur gloria dextra?
Hinc prouectus equo, poſtquam inter prælia, notam
Accepit uocem, procul hinc te Martius, inquit,
Murrane oſtendit clamor: uideoq; furentem
Iam Tyria te cæde, uenit laus quanta ſed oro
Hæc anguſta loci ferro patefacte relaxat.
Tum Soracto ſatum præſtantem corpore, & armis
Aequanum noſcens, patrio cui ritus in aruo
Cùm pius arcitenens accenſis gaudet aceruis.
Exta ter innocuos latè portare per ignes
Sic in Apollinea ſemper ueſtigia pruna
Inuiolata teras, uictorq; uaporis ac aras
Dona ſerenato referas ſolennia Phœbo:
Concipe ait dignum factis Aequane furorem.
Vulneribusq; tuis: ſocio te cædis & iræ
Non ego Marmaridûm mediam penetrare phalangē
Cyniphiæq; globos dubitarem irrumpere turmæ,
Nec iam ultra monitus, & uerba morantia Martem
Ferre ualet: longo Aeneadæ quod flebitur æuo.
Increpuere ſimul feralia claſſica ſignum,
Ac tuba terrificis fregit ſtridoribus auras.
Heu dolor, heu lacrymæ, nec tot poſt ſæcula ſeræ.
Horreſco ut pendente malo ceu ductor ad arma
Excipiet Tyrius latebroſis collibus Aſtur,
Et Libys, & torta Balearis ſæuus habena.
Erumpunt multusq; Maces, Garamasq;, Nomasq;
Tum quo non alius uenalem in prælia dextram

Ocyor attulerit,conductaq; bella probarit,
Cantaber,& galeæ contempto tegmine Vaſco.
Hinc pariter rupes,lacus hinc,hinc arma,ſimulq;
Conſona uox urget:ſignum clamore uiciſsim
Per colleis Tyria circunfundente corona.
Auertêre Dei uultus,fatoq; dederunt
Maiori non ſponte locum:timet ipſe tyranni
Fortunam Libyci Mauors:diſiectaq; crinem
Illacrymat Venus:& Delum peruectus Appollo
Triſtem mœrenti ſolatur pectine luctum:
Sola Appennini reſidens in uertice duras
Expectat cædes inimico pectore Iuno.
At ueluti erepto metuendi libera cœlo,
Manibus ipſa ſuis præſumpta piacula mittens,
Inferias mactat bellis accenſa iuuentus.
Primæ Picentum,è rupto ceu turbine fuſa
Agmina,& Annibalem ruere ut uidere cohortes,
Inuadunt ultro,& pœnas pro morte futura
Turbato uictore petunt,martemq; repoſcunt.
Funditur unanimo niſu,& concordibus auſis
Pilorum in Pœnos nimbus,fixosq; repulſi
Submittunt clypeos curuato pondere teli.
Acrius hoc rurſum Libys,& præſentia ſæui
Extimulat Ducis:hortantes ſe quiſq; uiciſsim
Incumbunt,preſſoq; impellunt pectore pectus.
Ipſa facem quatiens,ac flauam ſanguine multo
Sparſa comam,medias acies Bellona pererrat.
Stridit Tartareæ nigro ſub pectore diuæ
Letiferum murmur,feraliq; horrida cantu

Buc

Buccina lymphatas agit in certamina mentes.
His iras aduerſa fouent, crudusq́; ruente
Fortunæ ſtimulus, ſpem proieciſſe ſalutis.
Hos dexter deus, & læto uictoria uultu
Arridens acuit, martisq́; fauore fruuntur.
Arreptus pulchro cædum Lateranus amore
Dū ſequitur dextram in medios penetrauerat hoſteis.
Quem poſtquam florens æquali Lentulus æuo
Conſpexit nimium pugnæ, nimiumq́; cruoris
Infeſtas inter non æquo marte cateruas,
Fata irritantem, niſu ſe concitat acri,
Immitemq́; Bagam: qui iam uicina ferebat
Vulnera, pugnantis tergo uelocior haſta
Occupat, & ſocium duris ſe caſibus addit.
Tunc alacres arma agglomerant, geminaq́; coruſci
Fronte micant, paribus fulgens capita ardua criſtis
Actus in aduerſos caſu (nanq; obuia ferre
Arma quis auderet? niſi quem Deus ima colentum
Damnaſſet Stygis nocti) perfracta gerebat
Syrticus excelſo decurrens robora monte,
Et quatiens acer nodoſi pondera rami,
Flagrabat geminæ nequicquam cædis amore.
Non hic Egates, infidaq́; littora nautis
O' iuuenes, motumq́; nouis ſine Marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit æquoris olim
Victores, media ſit qualis diſcite terra
Bellator Libys, & meliori cedite regno.
Ac ſimul infeſto Lateranum uulnere truncæ
Arboris urgebat, iungens conuicia pugnæ,

Lentulus hic frendens ira, Thraſimenus in altos
Aſcendet citius colleis, quàm ſanguine roret
Iſte pio ramus, ſubſidens ilia niſu
Conantis ſuſpenſa fodit: tum feruidus atro
Pulmone exundat per hiantia uiſcera ſanguis.
Nec minus accenſis in mutua funera dextris
Parte alia campi ſæuit furor altus hiantem
Obtruncat Nerium Rullo: ditiſsimus agri
Occumbis generoſe Volunx, nec clauſa repoſtis
Pondera theſauris, patrio nec regia quondam
Præfulgens ebore, & poſſeſſa mapalia ſoli
Profuerint. quid rapta iuuant? quid gentibus auri
Nunquã extincta ſitis? modò quem fortuna fouendo
Congeſtis opibus, doniſq; referſit opimis,
Nudam tartarea portauit nauita cymba.
Iuxta bellator iuuenilibus Appius auſis
Pandebat campum cæde, atq; ubi plurima uirtus,
Nulliq; aſpirare uigor, decus inde petebat.
Obuius huic Atlas à ſanguine clarus Ibêro.
Nequicquam extremæ longinquus cultor arenæ
Impetit os haſta, leuiterq; è corpore ſummo
Deguſtat cuſpis generoſum extrema cruorem.
Intonuere minæ, uiolentaq; lumina flammis
Exarſere nouis: furit, & diffulminat omnem
Obſtantum turbam, & clauſam ſub caſside uulnus.
Martia commendat manantí ſanguine membra.
Tum uerò aſpiciens pauitantem, & condere ſemet
Nitentem ſocijs iuuenem: ceu tigride cerua
Hirbana cum preſſa tremit, uel territa pennas

Collig

Colligit accipitrem cernens, in nube columba,
Aut dumis ſubit albenti ſi ſenſit in æthra
Librantem uiſus aquilam lepus ore citato.
Enſe ferit tum colla uiri, dextramq́; micantem
Demetit, ac mutat ſucceſſu ſæuior hoſtem.
Stabat fugentem portans in bella bipennem
Cynyphius: ſoceriq́; miſer Magonis inire
Optabat pugnam ante oculos, ſpe laudis, Iſalces.
Sidonia tumidus ſponſa, uanoq́; ſuperbus
Fœdere promiſſæ poſt Dardana prælia tedæ.
Huic immittit ouans uiolentas Appius iras.
Conantiq́; grauem fronti librare ſecurim,
Altior inſurgens, galeam ſuper exigit ictum.
Et fragilis ualido conamine ſoluitur enſis
Aere in Cynyphio, nec diſpar fortis Iſalces
Vmbonem incerto deterſit futilis ictu.
Tum quòd humo haud unquã ualuiſſet uellere ſaxũ,
Ni uires trux ira daret, torquebat anhelans
Appius, & lapſu reſupina in terga cadentem
Mole prōmĩt ſcopuli, perfractiſq́; oſſibus urget.
Vidit coniunctio miſcens certamina campo
Labentem ſocer, & lacrymæ ſub caſſide fuſæ
Cum gemitu, rapiduſq́; ruit: data fœdera nuper
Accendunt animos, expectatiq́; nepotes.
Iamq́; aderat, clypeumq́; uiri, atq; immania membra
Luſtrabat uiſu, propiorq́; à fronte coruſcæ
Lux galeæ ſæuas paulùm tardauerat iras,
Haud ſecus è ſpecula præceps delatus opaca
Subſidens campo, ſummiſſos contrahit artus,

Cùm uicina trucis conſpexit cornua tauri,
Quamuis longa fames ſtimulet, leo: nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua ſub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam ſigna mouentem,
Et ſparſa pugnas meditantem ſpectat arena.
Hic prior intorquens telum ſic Appius infit:
Si qua tibi pietas ictum ne deſere fœdus:
Et generum comitare ſocer, per tegmina uelox
Tunc æriſq; moras læuo ſtetit haſta lacerto.
At contra non dicta Libys, ſed feruidus haſtam
Perlibrat magni donum memorabile fratris,
Cæſo quam uictor ſub mœnibus ille Sagunti
Abſtulerat Durio, ac ſpectatæ nobile pugnæ
Germano dederat portare in prælia pignus
Telum ingens, perq; arma uiri, perq; ora doloris
Adiutum niſu, letalem protulit ictum,
Exanguesq; uiri conantis uellere ferrum
In uulnus cecidere manus: iacet æquore nomen
Clarum Mæonio, atq; Italæ pars magna ruinæ
Appius: intremuere lacus, corpusq; refugit
Contractis Traſimenus aquis: telum ore cruento
Expirans premit, atq; admorſæ immurmurat haſtæ.
Nec fati melior Mamercus corpore toto
Exoluit pœnas, nulli non ſaucius hoſti.
Nanq; per aduerſos, qua Luſitana ciebat
Pugnas dira manus, raptum cum ſanguine teli
Signiferi, magna uexillum mole ferebat,
Et trepida infelix reuocabat ſigna ſuorum.
Sed furiata cohors, auſiſq; accenſa ſuperbis

Quodc

Quodcunq; ipſa manu geſtabat, miſsile quicquid
Præbebat tellus, ſparſis uix peruia telis,
Iniicit pariter, pluresq; in corpore nullo.
Aduolat interea fraterni uulneris ira
Turbatus Libyæ Ductor, uiſoq; cruore,
Num lateri cuſpis, num toto pondere telum
Sediſſet, fremitq; amens, ſociosq; rogabat.
Vtq; metum leti procul, & leuiora pauore
Cognouit, proprio tectum geſtamine præceps
Ex acie rapit, & tutis à turbine pugnæ
Conſtituit caſtris: medicas hinc ocyus artes,
Et ſenioris opem Synali uocat. Vngere uulnus
Herbarum hic ſuccis, ferrumq; è corpore cantu
Exigere, & ſomnum toto miſiſſe chelydro
Anteibat cunctos: nomenq; erat inde per urbes,
Perq; Parethoniæ celebratum littora Syrtis.
Ipſe olim antiquo primum Garamanticus Hammon
Scire pater dederat Sinalo, morſusq; ferarum,
Telorumq; graues ictus ſedare medendo,
Atq; is deinde ſuo moriens cœleſtia dona
Monſtrarat nato, natusq; hæredis honori
Tranſmiſit patrias artes: quem deinde ſecutus
Haud leuior fama Sinafus, Garamantica ſolers
Monſtrata augebat ſtudio, multaq; uetuſtum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum proauita ferens leni medicamina dextra,
Ocyus intortos de more aſtrictus amictus,
Mulcebat lympha purgatum ſanguine uulnus.
At Mago exuuias ſecum, cæſiq; uolutans

Hoſtis mente necem,fraternas pectore curas
Pellebat dictis,& caſum laude leuabat.
Parce metu germane,meis medicamina nulla
Aduerſis maiora feres.iacet Appius haſta
Ad manes pulſus noſtra:ſi uita relinquat,
Sat nobis actum eſt,ſequar hoſtem lætus ad umbras.
Quæ dum turbatos auertunt æquore campi
Ductores,uallóq; tenent ex agmine Pœnum,
Cedentem Conſul tumulo ſpeculatus ab alto,
Atq; atram belli caſtris ſe condere nubem,
Turbidus extemplo trepidantis milite mœſto
Inuadit cuneos:ſubitóq; pauore relaxat
Iam rareſcenteis acies.tum uoce feroci,
Poſcit equum,ac medias ruit in certamina uallis.
Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illidit terris molitus Iuppiter altas
Fulmine nunc Alpes,nunc miſta Ceraunia cœlo.
Intremuere ſimul tellus,& pontus,& æther,
Ipſáq; commoto quatiuntur Tartara mundo,
Incidit attonitis inopino turbine Pœnis
Haud ſecus improuiſa lues,gelidúsq; ſub oſſa
Peruaſit miſeris conſpectus Conſulis horror.
It medius,ferróq; ruens denſiſsima,latum
Pandit iter:clamor uario diſcrimine uocum
Fert belli rabiem ad ſuperos,& ſydera pulſat.
Ceu pater Oceanus cùm ſæuior æthere Calpen
Herculeam ferit,ac exeſa in uiſcera montis
Contortum pelagus latrantibus ingerit undis.
Dant gemitum ſcopuli,fractáſq; in rupibus undas

Audit

Audit Tarteſſos latis diſtermina terris:
Audit non paruo diuiſus gurgite Lixus.
Ante omneis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus.infauſtum qui primus ad amnem
Ticini rapidam in Rutulos contorſerat haſtam.
Ille ſibi longam Cloto,turbamq; nepotum
Crediderat uanis deceptus in alite ſignis.
Sed non augurio Parcarum impellere metas
Conceſſum cuiquam.ruit inter tela cruentis
Suſpiciens oculis cœlum,ſuperosq; repoſcit
Tempora promiſſæ media iam morte ſenectæ.
Nec Baſago exultare datur,ne impune relictum,
Conſulis ante oculos uictum ſpoliaſſe Zibonem.
Laurigeris decus illud auis,uanaq; iuuenta
Florebat,ſed Maſſylus ſucciderat enſis
Pubeſcente caput mala.properoq; uirentes
Delerat leto bellator Barbarus annos.
Flaminium imploraſſe tamen iam morte ſuprema,
Haud fruſtrà fuit.auulſa eſt nam protinus hoſti
Ore ſimul ceruix.Iuuit punire feroci
Victorem exemplo monſtratum reddere letum.
Quis Deus ò Muſæ paribus tot funera uerbis
Euoluet?tantisq; umbris in carmine digna
Quis lamenta ferat?certanteis laude cadendi
Primæuos iuuenes,mortisq; in limine crudæ.
Facta uirûm,& fixis rabiem ſub pectore telis,
Sternitur alternus uaſtis concurſibus hoſtis:
Nec ſpoliare uacat,prædæq; aduertere mentem.
Vrget amor cædum,clauſis dum detinet hoſtem

Frat

Fraternum caſtris uulnus,funditq́;,ruitq́;
Nunc iaculis,nunc enſe,modò inter milia Conſul
Bellantum conſpectus equo,modò Marte feroci
Ante aquilas,& ſigna pedes fluit impia riuis
Sanguineis uallis:tumuliq́;,& concaua ſaxa
Armorum ſonitus,flatusq́; imitantur equorum.
Miſcebat campum membrorum in prælia portans
Celſius humano robur,uiſaq́; pauentes,
Mole Gigantei uertebat corporis alas
Othrys Marmarides.lati ſuper agmen utrunq;
Ingens tollebant humeri caput,hirtaq́; toruæ
Frontis Cæſaries,& crinibus æmula barbæ
Vmbrabat rictus:ſqualore huic hiſpida diro,
Et uilloſa feris horrebant pectora ſetis.
Aſpirare uiro,propioremq́; addere Martem,
Haud uiſum cuiquam.Laxo ceu belua campo
Inceſſebatur cunctis ex agmine telis.
Tandem ueſanos palantum in terga ferenti
Cum fremitu uultus,tácita per nubila penna
Intrauit toruum Cortynia lumen harundo,
Auertitq́; uirum fugientis ad agmina conſul
Intorquet tergo iaculum,quod tegmine nudas
Irrumpit coſtas,hirtoq́; à pectore primum
Mucronem oſtentat.rapidus conuellere tentat
Quà naſci ferrum fulgenti cuſpide cernit.
Donec abundanter defuſo ſanguine,latè
Procubuit moriens,& telum uulnere preßit.
Spiritus exundans uicinum puluere moto
Perflauit campum,& nubem diſperſit in auras.

Nec

Nec minor interea tumulis,ſyluiſq́; fremebat
Diuerſus Mauors:uariaq́; per ardua pugna,
Et ſaxa & dumi rorantes cæde nitebant.
Exitium trepidis,letiq́; & ſtragis acerbæ
Cauſa Sicheus erat. Murranum ille eminus haſta
Perculerat,quo non alius,cùm bella ſilerent
Dulcius Oeagrios pulſabat pectine neruos.
Occubuit ſylua in magna:patrioſq́; ſub ipſo
Quæſiuit montes leto,ac felicia baccho
Aequana,& Zephyro Surrentum molle ſalubri.
Addiderat miſero comitem,pugnæq́; ferocis
Gaudebat triſtis uictor nouitate Sicheus.
Pallanteis nam dum ſequitur,peruaſerat altam
In ſyluam,& priſcæ recliuis ab ictibus ulmi
Terga tuebatur trunco:fruſtraq́; relictos
Tauranus comites ſuprema uoce ciebat.
Tranſegit iuuenem,ac perfoßis incita membris
Hæſit in oppoſito cuſpis Sidonia ligno.
Quid uobis? quæ nam ira Deûm? uel mente ſiniſtra
Quæ cedit formido uiri? qui marte relicto
Ramorum quæſiſtis opem? non æquus in arctis
Nimirum rebus ſuaſor metus:arguit aſper
Exitus euentu praui conſulta timoris.
Annoſa excelſos tendebat ad æthera ramos
Eſculus,umbroſum magnas ſuper ardua ſyluas
Nubibus inſertans altis caput,inſtar aperto
Si ſtaret campo nemoris,lateq́; tenebat
Frondoſi nigram tellurem roboris umbra:
Par iuxta quercus longum munita per æuum

Vertice canenti proferre ſub aſtra cacumen,
Diffuſas patulo laxabat ſtipite frondes,
Vmbrabatq́; coma ſummi faſtigia montis.
Huc Aetnæa cohors, Triquetris quam miſerat oris
Rex Arethuſa tuus, defendere neſcia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore.
Certatim ſeſe tulit, aſcendensq́; uiciſsim
Preſsit nutantes incerto pondere ramos.
Moxq́; alius ſuper, atq; alius, conſiſtere tutò
Dum certant, pars excuſsi (nam fragmine putri
Ramorum, & ſenio malefida fefellerat arbor)
Pars trepidi celſo inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans conſumere peſte
Corripit æratam iandudum in colla bipennem.
Depoſito clypeo mutatus tela Sicheus.
Incumbunt ſociæ dextræ, magnoq́; fragore,
Pulſa gemit crebris ſuccumbens ictibus arbos.
Fluctuat infelix concuſſo ſtipite turba.
Ceu zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
Fronde ſuper tremuli uix tota cacuminis hærens
Luctatur; nido pariter luctante, uolucris.
Procubuit tandem multa deuicta ſecuri
Suffugium infelix miſeris, & inhoſpita quercus,
Eliſitq́; uiros ſpatioſa magna ruina.
Inde aliæ cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidoq́; inuoluitur æſculus igni.
Iamq́; inter frondes arenti robore gliſcens
Verticibus ſæuis torquet Vulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarum, & culmina torret.

Nec tela interea ceſſant ſemiuſta gementum,
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
Hæc inter miſeranda uirûm certamina, conſul
Hæc aderat uoluens iram, exitiumq; Sicheo.
At iuuenis ſubitò tantæ diſcrimine pugnæ
Occupat euentum telo tentare priorem:
Cui medio leuiter clypeo ſtetit æris in ora
Cuſpis, & oppoſitas uetita eſt tranſmittere crates.
Sed non & conſul miſſo concredere telo
Fortunam optatæ cædis parat, ac latus enſe
Haurit, nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.
Labitur infelix, atq; os perit ore cruento
Tellurem expirans. Tum diffundente per artus
Frigore ſe Stygio, manantem in uiſcera mortem
Accipit, & longo componit lumina ſomno.
Atq; ea dum uarijs permiſtus triſtia Mauors
Caſibus alternat, iam caſtris Mago relictis,
Iam Libyæ ductor properantia ſigna, citato
Raptabat curſu, & ceſſata reponere auebant
Tempora cæde uirûm, ac multo penſare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulueris, & ſurgit ſublatis campus arenis.
Quaq; ferens greſſum flectit ueſtigia ductor,
Vndanti circum tempeſtas acta procella,
Voluitur, atq; altos operit caligine monteis.
Occubuere ſimul Pontanus, Butta canorum
Transfixi guttur, preſſoq; è uulnere cuſpis
Proſpexit terga. Hunc triſtes miſere Fregellæ
Multiplicem proauis: hunc mater Anagnia fleuit.

Haud

Haud diſpar fortuna tibi Leuine, ſed auſo
Non eadem. neq; enim Tyrio concurrere Regi
Tentas, ſed lectus par ad certamen Hiremon
Autololum moderator erat: quem poplite cæſo
Dum ſpoliat, grauis immitti cum turbine coſtas
Fraxinus irrumpit, collapſaq; membra ſub ictu
Hoſte ſuperfuſo ſubita cecidere ruina.
Nec Sidicina cohors deſit. Viridaſius armat
Mille uiros, nulli melius uel ponere caſtra,
Vel iunxiſſe ratem, duroq; reſoluere muros
Ariete, & in turrim ſubitos immittere pontes.
Quem poſtquam Libyæ Ductor uirtute feroci
Exultare uidet (nanq; illi uulnere præceps
Terga dabat leuibus diffiſus Auaricus armis)
Acrius hoc pulchro Mauorte accenſus in iram,
Et dignum ſeſe ratus in certamine ſæuo
Comminus ire uiro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum,
Quiſquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
Ni tibi origo foret, uita donatus abires.
Hinc Fadum petit, & ueterem bellare Labicum.
Cui Siculis quondam terris congreſſus Hamilcar,
Clarum ſpectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, ſeniumq; oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente, & uiridiſsimus ire
Ibat, ſed uani frigentem in Marte ſenectam
Prodebant ictus: ſtipula crepitabat inani
Ignis iners, craſſamq; dabat ſine robore flammam.

Quem

Quem poſtquam accepit patrio monſtrante ſuperbus
Armigero Pœnum Ductor, certamina primæ
Hic lue nunc, inquit, pugnæ: te notus Hamilcar
Hac trahit ad manes dextra. Tum librat ab aure
Intorquens iaculum, & uerſantem in uulnere ſeſe
Tranſigit: extracta fœdauit cuſpide ſangis
Canitiem, & longos finiuit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Aſſuetum Thraſimene tuos prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriaq; alimenta ſenectæ
Ducere ſuſpenſo per ſtagna latentia lino.
Interea exanimen mœſti ſuper arma Sicheum
Portabant Pœni, corpusq; in caſtra ferebant.
Quos ubi conſpexit triſti clamore ruenteis
Ductor, præſago percuſſus pectora luctu,
Qui nam, inquit, dolor ò ſocij? quæ ue ira Deorum,
Eripuit nobis? num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi Mauortis amore,
Atra Sichee dies properato funere carpſit?
Atq; dato gemitu, lacrymæ aſſenſere ferentum,
Et dictus pariter cædis mœrentibus autor,
Cerno, ait, aduerſo pulchrum ſub pectore uulnus
Cuſpidis Iliacæ: dignus Carthagine, dignus
Haſdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
Diſsimilem lugebit anis, Stygia ue ſub umbra
Degenerem cernens noſter uitabit Hamilcar.
At mihi Flaminius tam mœſti cauſa doloris,
Morte ſua minuet luctus. hæc pompa ſequetur
Exequias: ſeroq; emptum uolet impia Roma,

i Neo

Non uiolaſſe mei corpus mucrone Sichei.
Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
Iraq; anhelatum perturbat pectore murmur.
Vt multo accenſis feruore exuberat undis
Clauſus ubi exuſto liquor indignatur aheno.
Tum praeceps ruit in medium: cœlumq; fatigat,
Flaminium inceſſens. Nec dicto ſegnius ille
Bella capeſſebat, propiorq; inſurgere Mauors
Cœperat, & campo iunctus iam ſtabat uterq;:
Cùm ſubitus per ſaxa fragor, motiq; repentè
(Horrendum) colles, & ſumma cacumina totis
Intremuere iugis, nutant in uertice ſyluae
Pinifero, fractaeq; ruunt ſuper agmina rupes,
Immugit penitus conuulſis ima cauernis
Diſsiliens tellus, nec paruos rumpit hiatus,
Atq; umbras latè Stygias immenſa uorago
Faucibus oſtendit patulis, manesq; profundi
Antiquum expauere diem: lacus ater in altos
Sublatus monteis, & ſede excuſſus auita
Lauit Tyrrhenas ignota aſpergine ſyluas.
Iamq; eadem populos, magnorumq; oppida regum
Tempeſtas, & dira lues, ſtrauitq;, tulitq;.
Ac ſuper haec reſlui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torſit mare, monte relicto
Appenninicolae fugere ad littora Fauni.
Pugnabat tamen (heu) belli uecordia, miles
Iactatus titubante ſolo: tremebundaq; tela
Subducta tellure ruens, torquebat in hoſtem.
Donec pulſa uagos curſus ad littora uertit

Mentis inops, ſtagniſq; latebat Daunia pubes.
Queis Conſul terga increpitans, nam turbine mota
Ablatis terra inciderat. Quid deinde, quid oro
Reſtat io profugis? uos en ad mœnia Roma
Ducitis Annibalem: uos in Tarpeia tonantis
Tecta, faces, ferrumq; datis. ſta miles, & acreis
Diſce ex me pugnas: uel ſi pugnare negatum,
Diſce mori. dabit exemplum non uile futuris
Flaminius: ne terga Libys, ne Cantaber unquam
Conſulis aſpiciat ſolus. Si tanta libido
Eſt uobis, rabieſq; fugæ: tela omnia ſolus
Pectore conſumo, & moriens fugiente per auras
Hac anima, ueſtras reuocabo ad prælia dextras.
Dumq; ea commemorat, denſoſq; obit obuius hoſteis,
Aduolat ora ferus, mentemq; Ducarius acri
Nomen erat gentile uiro: fuſiſq; cateruis
Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
Vulnera Barbaricæ mentis, nocenſq; ſuperbi
Victoris ultus, Tu'ne, inquit, maximus ille
Boiorum terror? Libet hoc cognoſcere telo
Corporis an tanti manet de uulnere ſanguis.
Nec nos pœniteat populares ſortibus umbris
Hoc mactare caput, noſtros hic curribus egit
Inſiſtens uictos alta ad Capitolia Patres.
Vltrix hora uocat. Pariter tunc undiq; fuſis
Obruitur telis, nimboq; ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidiſſe ſua. Nec pugna perempto
Vlterior ductore fuit. Nanq; agmine denſo

Primores iuuenum ſæua ad diſcrimina Martis
Infenſi ſuperis, dextriſq;, & cernere Pœnum
Victorem plus morte rati, ſuper ocyus omnes
Membra ducis, ſtratoſq; artus certamine magno
Telaq;, corporaq;, & non fauſto Marte cruentas
Iniecere manus. Sic denſi cedis aceruo
Ceu tumulo texere uirum. Tum ſtrage per undas,
Per ſyluas ſparſa, perq; altam ſanguine uallem.
In medias fratre inuectas comitante cateruas
Cæſorum iuuenum Pœnus: Quæ uulnera cernis?
Quas mortes, inquit? premit omnis dextera ferrum,
Armatuſq; iacet ſeruans certamina miles.
Hos en, hos obitus, noſtræ ſpectare cohortes.
Fronte minæ durant, & ſtant in uultibus iræ.
Et uereor ne quæ tanta creat indole tellus
Magnanimos fœcunda uiros, huic fata dicarint
Imperium, atq; ipſis deuincat cladibus orbem.
Sic fatus ceßit nocti, finemq; dedere
Cedibus infuſæ ſubducto ſole tenebræ.

SILII ITALICI
LIBER. VI.

IAm Tarteßiaco quos ſoluerat æquore Titan
In noctem diffuſus equos, iungebat Eois
Littoribus: primiq; nouo Phaëtonte retecti,
Seres lanigeris repetebant uellera lucis:
Et fœda ante oculos ſtrages, propiuſq; patebat
Inſani Mauortis opus. ſimul arma, uiriq;,

Ac miſtus ſonipes, dextræq; in uulnere, cæſ-
Hærentes haſtis paßim clypeiq;, tubæq;.
Atq; artus trunci capitum, fractusq; iacebat
Oßibus in duris enſis, nec cernere deerat
Fruſtra ſeminecum quærentia lumina cœlum:
Tum ſpumans ſanie lacus, & fluitantia ſummo
Aeternum tumulis orbata cadauera ponto.
Nec tamen aduerſis fuerat fracta Itala uirtus,
Brutius ingenti miſerandæ cædis aceruo,
Non æquum oſtentans confoſſo corpore Martem,
Extulerat uix triſte caput, truncosq; trahebat
Per ſtragem neruis interlabentibus artus.
Tenuis opum, non patre nitens, lingua'ue, ſed aſper
Enſe, nec è Volſca quiſquam uir gente redemit
Plus aui, nec magnanima puer abdere ſeſe
Pubeſcente gena caſtris optarat, & acer
Flaminio ſpectatus erat, cùm Celtica uictor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac ſacræ cuſtodia Marte ſub omni
Alitis, hinc cauſam nutriuit gloria leti.
Nanq; necis certus, captæ prohibere nequiret
Cum Pœnos aquilæ, poſtquam ſubſidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terræ mandare parabat.
Sed ſubitis uictus telis, labentia membra
Proſtrauit ſuper, atq; illecta morte tegebat.
Verùm ubi lux nocte è Stygia, miſeroq; ſopore
Reddita, uicini de ſtrage cadaueris haſta
Erigitur, ſoloq; ingens conamine latè

Stagnantem cæde,& facilem diſcedere terram
Enſe fodit,clauſamq; aquilæ infelicis adorans.
Effigiem,palmis languentibus æquat arenas.
Supremus feßi tenuis tum ceßit in auras
Halitus,& magnam miſit ſub tartara mentem.
Iuxta cernere erat,merito ſibi poſcere carmen
Virtutis ſacram rabiem,Leuinus ab alto
Priuerno,uitis Latiæ perſignis honore
Exanimum Naſamona Tyren ſuper ipſe iacebat
Exanimis:non haſta uiro,non enſis in arctis
Abſtulerat ſors arma:tamen certamine nudo
Inuenit Marti telum dolor,ore cruento
Pugnatum,ferriq; uicem dens præbuit iræ.
Iam laceræ nares,fœdataq; lumina morſu,
Iam truncum raptis caput auribus,ipſaq; diris
Frons depaſta modis,& ſanguine abundat hiatus,
Nec ſaties,donec mandentia linqueret ora
Spiritus,& plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum præbet triſtis miracula uirtus,
Diuerſo intereà fugientes ſaucia turba
Iactantur caſu:ſyluisq; per auia cæcis
Ablati,furtim multo cum uulnere,ſolos
Per noctem metantur agros.Sonus omnis,& aura
Exterrent,pennaq; leui commota uolucris.
Non ſopor,aut menti requies.Agit aſper acerba
Nunc Mago attonitos,nunc arduus Annibal haſta.
Seranus,clarum nomen tua Regule proles,
Qui longum ſemper fama gliſcente,per æuum,
Infidis ſeruaſſe fidem memorabere Pœnis.

Flore nitens primo, patrijs heu Punica bella
Auſpicijs ingreſſus erat: miſeramq; parentem,
Et dulceis triſti repetebat ſorte penates
Saucius: haud illi comitum ſuper ullus, & atris
Vulneribus qui ferret opem, per deuia fracta
Innitens haſta, furtoq; ereptus opacæ
Noctis, iter tacitum Peruſina ferebat in arua.
Hic feſſus, parui quæcunq; hic fata darentur
Limina pulſabat tecti. Tum membra cubili
Euoluens non tarda Marus, uetus ille parentis
Miles, & haud ſurda tractarat prælia fama.
Procedit renouata focis, & paupere ueſte
Lumina prætendens. Vtq; ora agnouit, & ægrum,
Vulneribus duris, ac lamentabile uiſu
Lapſantis fultum truncata cuſpide greſſus
Functi rumore mali: iam ſaucius aures,
Quod ſcelus ò nimium uitæ, nimiumq; ferendis
Aduerſis genitus cerno? Te maxime uidi
Ductorum, cùm captiuo Carthaginis arcem
Terreres uultu, crimen, culpamq; tonantis
Occidere, atq; hauſi, quem non Sidonia tecta
Expulerint euerſa meo de corde dolorem.
Eſtis ubi en iterum Superi? dat pectora ferro
Regulus? an ſtirpem tanta peritura recidit
Surgentem Carthago domus? Inde ægra reponit
Membra toro, nec ferre rudis medicamina quippe
Callebat bellis: nunc purgat uulnera lympha,
Nunc mulcet ſuccis: ligat inde, ac uellera molli
Circundat tactu, & torpentes mitigat artus.

Exin cura ſeni, triſtem depellere feſſo
Ore ſitim, & parca uires arceſſere menſa.
Quæ poſtquam properata, ſopor ſua munera tandem
Applicat, & mitem fundit per membra quietem,
Nec dum extorta dies, Marus inſtat uulneris æſtus
Expertis medicare modis, gratumq; teporem
Exutus ſenium, trepida pietate miniſtrat.
Hic iuuenis mœſtos tollens ad ſydera uultus
Cum gemitu, lacrymisq; ſimul, Si culmina nondum
Tarpeia exoſus damnaſti ſceptra Quirini,
Extremas Italûm res, Auſoniamq; ruentem
Aſpice ait genitor: tandemq; aduerte procellis
Aequos Iliacis oculos. Amiſimus Alpes,
Nec deinde aduerſis modus eſt Ticinus, & ater
Stragibus Eridanus, tuq; inſignite trophæis
Sidoniis Trebia, & tellus lacrymabilis Hanni.
Sed quid ego hæc? grauior quanto uis ecce malorum,
Vidi creſcenteis Thraſimeni cædibus undas,
Proſtrataq; uirum mole: inter tela cadentem
Vidi Flaminium. Teſtor mea numina, manes,
Dignam me pœnæ tum nobilitate paternæ
Strage hoſtis quæſiſſe necem: ni triſtia letum
Vt quondam patri nobis quoq; fata negaſſent.
Cætera acerbantem queſtu lenire laborans
Effatur ſenior, Patrio fortiſsime ritu
Quicquid adeſt duri, & rerum inclinata feramus.
Talis lege Deûm cliuoſo tramite uitæ
Per uarios præceps caſus rota uoluitur æui.
Sat tibi ſat magna, & totum uulgata per orbem

Stant

Stant documenta domus. Sacer ille, & numine nullo
Inferior tuus ille parens, decora alta parauit,
Reſtando aduerſis, nec uirtutem exuit ullam,
Antè reluctantes liquit quàm ſpiritus artus.
Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
Cùm primo malis ſignabat Regulus æuo,
Acceßi comes, atq; omneis ſociauimus annos,
Donec Dijs Italæ uiſum eſt extinguere lumen
Gentis, in egregio cuius ſibi pectore ſedem
Ceperat alma Fides, mentemq; amplexa tenebat.
Ille enſem nobis magnorum en inſtar honorum
Virtutisq; ergo dedit, & ſordentia fumo
Quæ cernis nunc fræna, ſed eſt argenteus ollis
Fulgor, nec cuiquam Marus eſt poſt talia dona
Non prælatus eques. uerum ſuperauit honores
Omneis haſta meos. Cui me libare Lyæi
Quod cernis latices, dignum eſt cognoſcere cauſam.
Turbidus arenteis lento pede ſulcat arenas,
Bragada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limoſas extendere latius undas,
Et ſtagnante uado patulos inuoluere campos.
Hic ſtudio laticum, quorum eſt haud prodiga tellus,
Per ripas læti ſænis conſedimus aruis.
Lucus iners iuxta Stygium, pallentibus umbris,
Seruabat ſine ſole nemus, craſſusq; per auras
Halitus erumpens tetrum expirabat odorem.
Intus dira domus, curuoq; immanis in antro
Sub terras ſpecus, & triſtes ſine luce tenebræ.
Horror mente redit, monſtrum exitiabile, & ira

Telluris genitum,cui par uix uiderat ætas
Vlla uirûm,ſerpens centum porrectus in ulnas,
Letalem ripam,& lucos habitabat Auernos.
Ingluuiem immenſi uentris grauidamq́; uenenis
Aluum deprenſi ſatiabant fonte leones.
Aut acta ad fluuium torrenti lampade ſolis
Armenta,& tractæ fœda grauitate per auras.
Ac tabe afflatus,uolucres:ſemeſa iacebant
Oſſa ſolo informi:lateq́; repletus,& aſper
Vaſtatis gregibus,nigro ructabat in antro.
Isq́; ubi feruenti concepta incendia paſtu
Gurgite mulcebat rapido,& ſpumantibus undis,
Nondum etiam toto demerſus corpore in amnem,
Iam caput aduerſæ ponebat margine ripæ.
Imprudens tantæ peſtis gradiebar Aquino
Appenninicola,atq; Vmbo comitatus Hauente.
Scire nemus,pacemq́; loci explorare libebat.
Iamq́; propinquantum tacitus penetrauit in artus
Horror,& occulto riguerunt frigore membra.
Intramus tamen,& Nymphas,numenq́; precamur
Gurgitis ignoti:trepidosq́;,& multa pauenteis
Arcano greſſus audemus credere luco.
Ecce è ueſtibulo,primisq́; è faucibus antri
Tartareus turbo,atq; inſano ſæuior Euro
Spiritus erumpit:uaſtoq́; è gurgite fuſa
Tempeſtas oritur,miſtam ſtridore procellam
Cerbereo intorquens.Pauefacti clade uiciſſim
Aſpicimus reſonare ſolum,tellusq́; moueri,
Atq; antrum ruere,& uiſi procedere manes.

Quantū

Quantis armati cœlum petiere Gigantes
Anguibus,aut quantus Lernæ laſſauit in undis
Amphitrioniadem ſerpens,qualisq; comantes
Auro ſeruauit ramos Iunonius anguis:
Tantus diſiecta tellure ſub aſtra coruſcum
Extulit aſſurgens caput,atq; in nubila primam
Diſperſit ſaniem,& cœlum fœdauit hiatu.
Diffugimus tamen,atq; metu conamur anheli
Tollere clamorem fruſtra.Nam ſibila totum
Implebant nemus,ac ſubita formidine cæcus
Et facti damnandus Hauens,ſed fata trahebant.
Antiquæ quercus ingenti robore ſeſe
Occulit,infandum ſi poſſet fallere monſtrum.
Vix egomet credo:ſpiris ingentibus arctæ
Arboris abſtraxit molem,penitusq; reuulſam
Euertit fundo,& radicibus eruit imis.
Tum trepidum,ac ſocios extrema uoce cientem
Corripit,atq; hauſtu ſorbens,& faucibus atris
(Vidi reſpiciens)obſcœna condidit aluo.
Infelix fluuio ſeſe,& torrentibus undis
Crediderat,celeriq; fuga iam nabat Aquinus:
Hunc medio inuaſit fluctu,ripaq; relatus
(Heu genus infandum leti)depaſcitur artus.
Sic dirum nobis,& lamentabile monſtrum
Effugiſſe datur,quantum mens ægra ſinebat,
Appropero greſſum,& Ductori ſingula pando,
Ingemuit,caſus iuuenum miſeratus acerbos,
Vtq; erat in pugnam,& matrē,& prælia,& hoſtem
Igneus,& magno audendi flagrabat amore,

Ocyus

Ocyus arma rapi,& ſpectatum marte ſub omni
Ire iubet campis equitem. Ruit ipſe citatum
Quadrupedem planta fodiens,ſcutataq; raptim
Obſequitur iuſſu manus,& muralia portat
Baliſtas tormenta graueis,ſuctamq; mouere
Excelſas turres immenſæ cuſpidis haſtam,
Iamq; ubi feralem ſtrepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum perſultans ungula campum,
Percitus immani ſerpens euoluitur antro,
Et Stygios æſtus fumanti exibilat ore.
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis,
At nemus arrectæ,& procera cacumina ſaltus,
Exuperant criſtæ,trifido uibrata per auras
Lingua micat motu,atq; aſſultans æthera lambit:
Vt uerò ſtrepuêre tubæ,conterritus altè
Immenſum attollit corpus:tergoq; reſidens,
Cætera ſinuatis glomerat ſub pectore gyris.
Dira dehinc in bella ruit,rapideq; reſoluens
Contortos orbes,directo corpore totam
Extendit molem:ſubitoq; propinquus in ora
Lato diſtantum ſpatio uenit omnis anhelans,
Attonitus ſerpente & equus,frenoq; teneri
Impatiens,crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille ſuper tumidis ceruicibus altum
Motat utroq; caput: trepidos inde incitus ira
Nunc ſublime rapit:nunc uaſto pondere gaudet
Eliſiſſe premens:nunc fractis oſsibus atram
Abſorbet ſaniem,& tabo manante per ora
Mutat hians hoſtem,ſemeſaq; membra relinquit.

Cede

Cedebant iam ſigna retro, uictaſq; cateruas
Longius auectas afflatus peſte premebat:
Cùm Ductor properè reuocatam in prælia turmam
Vocibus impellens, ſerpenti'ne Itala pubes
Terga damus? Libyciſq; parem non eſſe fatemur
Anguibus Auſoniam? Si debellauit inertes
Halitus, ac uiſo mens ægra effluxit hiatu:
Ibo alacer, ſoluſq; manus componere monſtro
Sufficiam. Clamans hæc, atq; interritus haſtam
Fulmineo uolucrem torquet, primamq; lacerto,
Venit in aduerſam non uano turbine frontem
Cuſpis, & haud paulum uires adiuta ruentis.
Contra ardore feræ capiti tremebunda reſedit.
Clamor ad aſtra datus, uoceſq; repentè profuſæ
Aetherias adiere domos. Furit, ilicet, ira
Terrigena impatiens dare terga, nouuſq; dolori,
Et chalybem longo tum primum paſſus in æuo.
Nec fruſtra rapido ſtimulante dolore fuiſſet
Impetus alato: ni Regulus arte regendi
Inſtantem eluſiſſet equo, curſuq; ſecutum
Cornipedis gyros flexi curuamine tergi,
Detortis læua celer effudiſſet habenis:
At non ſpectator Marus, inter talia ſegni
Torpebat dextra: mea tanto in corpore monſtri
Haſta ſecunda fuit. Iam, iamq; extrema triſulca
Lambebat lingua, feſſi certamine terga
Quadrupedis torſi telum, atq; ingentia uelox
In memet ſæui ſerpentis prælia uerto.
Hinc imitata cohors, certatim ſpicula dextris

Congerit, alternasq́; ferum diducit in iras.
Donec murali baliſta coërcuit ictu,
Tum fractus demum uires, nec iam amplius ægra
Conſuetum ad niſus ſpina præſtante uigorem,
Et ſolitum in nubes tolli caput, acrius inſtat.
Iamq́; aluo penitus demerſa phalarica ſedit,
Et geminum uolucres lumen rapuêre ſagittæ.
Iam patulus uaſtô ſub uulnere faucibus aër
Tabificam expirat ſaniem, ſpecus ultima. Iamq́;
Ingenti cauda, & iaculis, & pondere conti
Hæret humi, laxoq́; tamen minitatur hiatu:
Donec tormentis ſtridens, magnoq́; fragore
Diſcuſsit trabs acta caput: longoq́; reſoluens
Aggere ſe ripæ, tandem exhalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore ueneni.
Erupit triſti fluuio mugitus, & imis
Murmura fuſa uadis: ſubitoq́; & lucus, & antrum
Et reſonæ ſyluis ulularunt flebile ripæ.
Heu quantis luimus mox triſtia prelia damnis?
Quantaq́; ſupplicia, & qualeis exhauſimus iras?
Nec tacuere pij Vates: famulumq́; ſororum
Naiadum, tepida quas Bragada nutrit in unda,
Nos uiolâſſe manu feris monuere periclis.
Hæc tunc haſta decus nobis, pretiumq́; ſecundi
Vulneris, à ueſtro Serrane tributa parente,
Princeps, quæ ſacro bibit è ſerpente cruorem.
Iam dudum uultus lacrymis, atq; ora rigabat
Serranus medioq́; uiri ſermone profatur.
Huic ſi uita duci, noſtrum duraſſet in æuum:

Non Trebia infauſtas ſuperaſſet ſanguine ripas,
Nec Thraſimene tuus premeret tot nomina gurges.
Tunc ſenior magnas, inquit, de ſanguine pœnas
Præcepit Tyrio, & præſumpta piacula mortis.
Nam defecta uiris, & opes attrita ſupinas
Africa tendebat palmas, cùm ſydere diro
Miſit Agenoreis ductorem animoſa Therapne.
Nulla uiro ſpecies, decoriſq;, & frontis, egenum
Corpus, at exiguis uigor (admirabile) membris.
Viuidus, & niſu magnos qui uinceret artus,
Iam Martem ciere, atq; aſtus adiungere ferro,
Et duris facilem per inhoſpita ducere uitam.
Haud iſti, quem nunc penes eſt ſolertia belli
Cederet Annibali. Vellem hunc ò triſtia nobis
Taigeta, hunc unum non duraſſetis opacis
Eurotæ ripis. Vidiſſem mœnia flammis
Phœniſſæ ruere, aut certe non horrida fata
Fleuiſſem ducis, & nulla quos morte, nec igni
Exutos, ſeruans portabo in tartara luctus.
Conſertæ campis acies, multuſq; per arua
Feruebat Mauors: nec mens erat ulla, ſine ira.
Hinc inter medios memorandus Regulus auſis
Laxabat ferro, campoq; pericla ruebat:
Nec repetenda dabat letali uulnera dextra.
Sic ubi nigrantem torquens ſtridentibus Auſtris
Portat turbo globum, piceaq; è nube ruinam
Pendentem terris pariter, pontoq; minatur:
Omnis & agricola, & nemoroſo uertice paſtor,
Et pelago trepidat ſubductis nauita uelis.

At fraudem nectens, ſocios ubi concaua ſaxa
Claudebant, linquens ſubito in certamine gyris
Vertit equum, ſimulatq; fugam grauiore ruina,
Et dat terga celer ficta formidine ductor.
Haud ſecus, ac ſtabulis procurans otia paſtor
In foueam parco tectam uelamine frondis
Ducit nocte lupos poſita balatibus agna,
Arripuit, traxitq; uirum fax mentis honeſta
Gloria, & incerti fallax fiducia martis.
Non ſocios, comitum'ue manus, non arma ſequentem
Reſpicere, inſano pugnæ tendebat amore.
Iam ſolus, nubes ſubito cum denſa Laconum
Saxoſis latebris intendens prælia circùm
Funditur, & pœnæ inſurgit uis ſæua uirorum.
O diram Latio lucem, faſtisq; notandam!
Dedecus ò Gradiue tuum. tibi dextera, & urbi
Nata tuæ, triſti damnatur ſorte cathena,
Haud unquam abſiſtam gemitu. Te Regule uidit
Sydonius carcer, tuq; huic ſat magna triumpho
Viſa es Carthago Superis: Quæ pœna ſequetur,
Digna ſatis tali pollutos marte Laconas?
At noua Eliſei iurato fœdera patres
Conſultant mandare duci, paciſq; ſequeſtrem
Mittere: poſcentes uictam inter prælia pubem,
Captiuamq; manum, ductore rependere noſtro.
Nec mora, iam ſtabat primis in littoris undis
Naualis propulſa ratis. Iam nautica pubes,
Aut ſyluis ſtringunt remos, aut abiete ſecta
Tranſtra nouant. his intortos aptare rudentes,

Eis

His ſtudium erecto componere carbaſa malo,
Vnca locant prora curuati pondera ferri.
Ante omnis doctus pelagi, rectorq; carinæ
Puppim aptat, clauumq; Cothon: micat æreus alta
Fulgor aqua, triſidi ſplendentis in æquore roſtri,
Tela ſimul uariamq; ferunt contra aſpera ponti
Rerum ad tempus opem. mediæ ſtat margine puppis
Qui uoce alternos nautarum temperet ictus,
Et remis dictet ſonitum, paiterq; relatis
Ad numerum plaudat reſonantia cærula tonſis.
Poſtquam confectum nautis opus, horaq; curſus
Atq; armata ratis, uentiq; dedêre profundum:
Omnis turba ruit. matres, pueriq;, ſenesq;
Per medios cœtus trahit: atq; inimica per ora
Spectandum fortuna ducem, fert lumina contra
Pacatus frontem. Qualis cum littora primùm
Attigit appulſa rector Sydonia claſe.
Acceſsi comes haud ipſo renuente: ratiq;
Impoſitus, mœſtis ſocium me caſibus addo
Illuuiem, atq; inopes menſas, durumq; cubile
Et certare malis urgentibus. Hoſte putabam
Deuicto maius, nec tam fugiſſe cauendo
Aduerſa egregium, quàm perdomuiſſe ferendo.
Spes tamen una mihi, quãquàm bene cognita et olim
Atrox illa fides, urbem, murosq;, domumq;
Tangere ſi miſeris licuiſſet, corda moueri
Poſſe uiro, & ueſtro certe miteſcere fletu.
Claudebam ſub corde metus, lacrymasq; putabam
Eſſe uiro, & noſtræ ſimilem inter triſtia mentem:

Cùm tandem patriæ Tyberino allabimur amni.
Seruabam uultus ducis, & prodentia ſenſum
Lumina, & obtutu perſtabam intentus eodem.
Si qua fides, unum puer inter mille labores,
Vnum etiam in patria, ſæuaq; in Agenoris urbe.
Atq; unum uidi pœnæ quoq; tempore uultum.
Obuia captiuo cunctis ſimul urbibus ibat
Auſonia: & campum turba uincente, propinqui
Implentur colles: ſtrepit altis Albula ripis.
Ipſi Pœnorum proceres, immitia corda
Ad patrios certant cultus reuocare, togæq;
Addebatur honos. Stetit illacrymante ſenatu,
Et matrum turba, iuuenumq; dolore profuſo,
Inter tot gemitus immobilis aggere Conſul.
Tendebat dextram, & patria ueſtigia primus
Ponentem terra, occurſu celebrabat amico.
Collegit greſſum, monituſq; recedere Conſul
Nec ſummum uiolare decus: cingente ſuperba
Pœnorum turba, captiuoq; agmine ſeptus.
Ibat, & inuidiam cœlo, Diuuq; ferebat.
Ecce trahens geminum natorum Martia pignus
Infelix nimia magni uirtute mariti,
Squalentem crinem & triſtis lacerabat amictus.
Agnoſcis ne diem? an teneris non hæſit in annis?
Atq; ea poſtquã habitu iuxta, & uelamina Pœna
Deformem aſpexit, fuſis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
Si qua Deis pietas, tales Carthago uidere
Dent tibi Sydonias matres. Me uoce quieta

Affat

Affatus, iubet & ueſtros, & coniugis unà
Arcere amplexus: patet impenetrabilis ille
Luctibus, & nunquam ſubmiſſus colla dolori.
Hic alto iuuenis gemitu, lacrymisq; coortis,
Magne parens, inquit, quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce ſedet: ſi iura querelis
Sunt conceſſa pijs, cur hoc matriq;, mihiq;
Solamen? uel cur decus hoc ò dure negaſti
Tangere ſacratos uultus, atq; oſcula ab ore
Libauiſſe tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? Leuiora forent hæc uulnera quantum,
Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus uenerande tuos? Sed uana recordor
Ni male, nam primo tunc hærebamus in æuo.
Humana maior ſpecies erat: horrida cano
Vertice deſcendens ingentia colla tegebat
Cæſaries: frontiq; coma ſqualente ſedebat
Terribilis decor, atq; animi uenerabile pondus.
Nil poſthac oculis ſimile incidit. Excipit inde
Iam Marus, atq; inhibens conuellere uulnera queſtus
Quid cùm præteritis inuiſa Penatibus, inquit,
Hoſpitia? & ſedes Pœnorum intrauit acerbas?
Affixi clypei, curruſq;, & ſpicula nota
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi
Pulſabant oculos, coniuxq; in limine primo
Clamabat: quò fers greſſus? non Punicus hic eſt.
Regule quem fugias carcer, ueſtigia noſtri
Caſta tori, domus & patrium ſine crimine ſeruat
Inuiolata larem. ſemel hic, iterumq;, quid oro

Pollutum eſt nobis? prolem gratante Senatu,
Et patria, ſum enixa tibi: tua, reſpice, ſedes
Hac eſt, unde ingens humeris fulgentibus oſtro
Vidiſti Latios Conſul præcedere faſces.
Vnde ire in Martem, quo capta referre ſolebas,
Et uictor mecum ſuſpendere poſtibus arma.
Non ego complexus, & ſancta fœdera tedæ,
Coniugium'ue peto. Patrios damnare penates
Abſiſte, ac natis ſæ duc concedere noctem.
Hos inter fletus iunctus ueſtigia Pœnus
Limine ſe duxit Tyrio, queſtuſq; reliquit.
Vix dum clara dies ſumma luſtrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cùm Conſul adire
Acciriq; iubet Libycos. tum limina templi
Vidimus intrantem, quæ conſultata Senatus,
Quas'ue uiri uoces extremum curia mœrens
Audierit placido nobis ipſe edidit ore,
Intulit ut greſſus, certatim uoce, manuq;
Ad ſolitam ſedem, & ueſtigia nota uocabat.
Abnuit, antiquumq; loci aſpernatus honorem eſt.
At circunfuſi non ſecius undiq; dextram
Prenſare, ac patriæ ductorem nomine tanto
Redderet, orabant. Captiua poſſe redemptum
Penſari turba, ac Tyrias tum iuſtius arces
Arſuras dextra, fuerit quæ uincta catenis.
Tum palmas ſimul attollens, ac lumina cœlo.
Iuſtitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas,
Nec leuior mihi diua Fides, ſarranaq; Iuno
Quos reditus teſtes iurata mente uocani,

Sit mihi fas me digna loqui, Latiosq; tueri
Voce focos. Ibo ad Tyrios non ſegnior inquit
Stante fide reditus, & ſaluo fœdere pœna.
Sic nobis rerum exitio deſiſtite honorem
Tendere: tot bellis, totq; annis fregimus æuum,
Nunc etiam uinclis, & longo carcere torpent
Captiuo in ſenio uires. fuit ille, nec unquam
Dum fuit à duro ceſſauit munere Martis
Regulus, exangui ſpectatis corpore nomen,
At non Carthago fraudum domus, inſcia quantum
E nobis reſtet, iuuenes parat aſpera ferro
Pectora captiuos noſtra penſare ſenecta.
Ite dolos contra, gensq; aſtu fallere læta
Diſcat me capto quantum tibi Roma ſuperſit.
Nec uerò placeat, niſi quæ de morte parentum
Pax erit. expoſcunt Libyci, nobisq; dedere
Hæc referenda, pari libeat ſi pendere bellum
Fœdere, & ex æquo geminas conſcribere leges.
Sed mihi ſit Stygios ante intrauiſſe penates,
Talia quàm uideam ferienteis pacta Latinos.
Hæc fatus Tyriæ ſeſe iam reddidit iræ,
Nec monitus ſpernente graues, fidosq; ſenatu,
Pœnorum dimiſſa cohors, quæ mœſta repulſa
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Proſequitur uulgus Patres, ac planctibus ingens
Perſonat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iuſto raptum retinere dolore.
At trepida, & ſubito ceu ſtans in funere coniux,
Vt uidi puppim properantem intrare, tremendum

Vociferans, celerem greſſum referebat ad undas.
Tollite me Libyci comitem, pœnaq́; necisq́;
Hoc unum coniux uteri per pignora noſtri
Vnum oro: liceat tecum quoſcunq; ferentem
Terrarum, pelagiq́; pati, cœliq́; labores.
Non ego Amycleum ductorem in prælia miſi.
Nec noſtris tua ſunt circundata colla catenis,
Cur uſq; ad pœnas miſeram fugis? Accipe mecum
Hanc prolem: forſan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrymis: aut ſi præcluſerit aures
Vrbs inimica ſuas, eadem tunc hora manebit
Teq́;, tuosq́; ſimul: uel ſi ſtat rumpere uitam,
In patria moriamur. Adeſt comes ultima fati.
Has inter uoces uinclis reſoluta moueri
Paulatim & ripa cœpit decedere puppis.
Tum uerò infelix mentem furiata dolore
Exclamat, feſſas tendens ad ſydera palmas:
En qui ſe iactat Libyæ, populusq́; nefandis
Atq; hoſti ſeruare fidem? data fœdera nobis,
Ac promiſſa fides thalamis ubi perfide nunc eſt?
Vltima nox duras hæc tunc penetrauit ad aures,
Cætera percuſſi uetuerunt noſcere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum: pinuq́; iuuante cauata,
Aequor, & immenſas curua trabe findimus undas.
Ludibrium necis horreſcens, uis aſpera ponti
Obrueret, ſcopulisq́; ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam. moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrioq́; dedere furori.
Infelix uidi, patriamq́; remiſſus in urbem

Narrator pœnæ, dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, iraſq; ferarum
Pygmaleonæam tentarem expromere gentem:
Si maius quicquam toto uidiſſet in orbe,
Gens hominum, quam quod ueſtri uenerãda parentis
Edidit exemplum uirtus. Pudet addere queſtus
Supplicijs, quæ ſpectaui placido ore ferentem.
Tu quoq; chare puer dignum te ſanguine tanto
Fingere ne ceſſa, atq; humenteis comprime fletus.
Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates: denſuſq; per artem
Texitur erecti, ſtantiſq; ex ordine ferri
Infelix ſtimulus: ſomnuſq; hac fraude negatis,
Quoſcunq; in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad uiſcera corpus.
Abſiſte ò iuuenis lacrymis: Patientia cunctos
Hos ſuperat caſus. Longo reuireſcet in æuo
Gloria, dum cœli ſedem, terraſq; tenebit
Caſta fides: dum uirtutis uenerabile nomen
Viuet: eritq; dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mœſta refouebat uulnera cura.
Interea rapidas perfuſa cruoribus alas
Sicut ſanguinea Thraſimeni tinxerat unda,
Vera, ac ficta ſimul ſpargebat fama per urbem.
Allia, & infandi Senones, captæq; recurſat
Attonitis arcis facies: excuſſit habenas
Luctificus pauor, & tempeſtas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros: uox horrida fertur,

Vociferans, celerem greſſum referebat ad undas.
Tollite me Libyci comitem, pœnaq;, necisq;
Hoc unum coniux uteri per pignora noſtri
Vnum oro: liceat tecum quoſcunq; ferentem
Terrarum, pelagiq; pati, cœliq; labores.
Non ego Amycleum ductorem in prælia miſi,
Nec noſtris tua ſunt circundata colla catenis,
Cur uſq; ad pœnas miſeram fugis? Accipe mecum
Hanc prolem: forſan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrymis: aut ſi præcluſerit aures
Vrbs inimica ſuas, eadem tunc hora manebit
Teq;, tuosq; ſimul: uel ſi ſtat rumpere uitam,
In patria moriamur. Adeſt comes ultima fati.
Has inter uoces uinclis reſoluta moueri
Paulatim & ripa cœpit decedere puppis.
Tum uerò infelix mentem furiata dolore
Exclamat, feſſas tendens ad ſydera palmas:
En qui ſe iactat Libyæ, populisq; nefandis
Atq; hoſti ſeruare fidem? data fœdera nobis,
Ac promiſſa fides thalamis ubi perfide nunc eſt?
Vltima uox duras hæc tunc penetrauit ad aures.
Cætera percuſſi uetuerunt noſcere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum: pinnq; iuuante cauata,
Aequor, & immenſas curua trabe findimus undas.
Ludibrium necis horreſcens, uis aſpera ponti
Obrueret, ſcopulisq; ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam, moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrioq; dedere furori.
Infelix uidi, patriamq; remiſſus in urbem

Narrator pœnæ, dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus inuitantem, iraſq; ferarum
Pygmaleonæam tentarem expromere gentem:
Si maius quicquam toto uidiſſet in orbe,
Gens hominum, quam quod ueſtri uenerãda parentis
Edidit exemplum uirtus. Pudet addere queſtus
Supplicijs, quæ ſpectaui placido ore ferentem.
Tu quoq; chare puer dignum te ſanguine tanto
Fingere ne ceſſa, atq; humenteis comprime fletus.
Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates: denſuſq; per artem
Texitur erecti, ſtantiſq; ex ordine ferri
Infelix ſtimulus: ſomnuſq; hac fraude negatis,
Quoſcunq; in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad uiſcera corpus.
Abſiſte ò iuuenis lacrymis. Patientia cunctos
Hos ſuperat caſus. Longo reuireſcet in æuo
Gloria, dum cœli ſedem, terraſq; tenebit
Caſta fides: dum uirtutis uenerabile nomen
Viuet: eritq; dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mœſta refouebat uulnera cura.
Interea rapidas perfuſa cruoribus alas
Sicut ſanguinea Thraſimeni tinxerat unda,
Vera, ac ficta ſimul ſpargebat fama per urbem.
Allia, & infandi Senones, captæq; recurſat
Attonitis arcis facies: excuſſit habenas
Luctificus pauor, & tempeſtas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros: uox horrida fertur,

Hoſtis adeſt: iaciunt ſudes, & inania tela.
Aſt aliæ laceris canentes crinibus alta
Vertunt tecta Deûm, & ſeris poſt fata ſuorum
Sollicitant precibus: requiem tenebræq́;, dieſq́;
Admiſere: iacent portis, ululante dolore.
Diſperſum uulgus: remeantumq́; ordine longo
Seruat turba gradus: pendent ex ore loquentum.
Nec lætis ſat certa fides: iterumq́; morantur
Orando, & uultu interdum ſine uoce precati
Quod rogitant, audire pauent. Hic fletus, ubi aures
Percuſſæ grauiore malo: metus inde negatum
Si ſcire, & dubius reſponſi nuntius hæſit.
Iamq́; ubi conſpectu redeuntis uiſa propinquo
Corpora, ſollicitæ leti funduntur, & ipſis
Oſcula uulneribus figunt, Superoſq́; fatigant.
Hic inter trepidos curæ uenerandus agebat
Serranum Marus, atq; olim poſt fata mariti
Non egreſſa domum uitato Martia cœtu,
Et lucem cauſa natorum paſſa, ruebat
In luctum ſimilem antiquo turbata repentè.
Agnoſcenſq́; Marum, Fidei comes inclyte magnæ
Nunc certè mihi reddis, ait, leue uulnus: an altè
Vſq; ad noſtra ferus penetrauit uiſcera mucro?
Quicquid adeſt, dum non uinctum Carthago catenis
Abripiat, pœnæq́; inſtauret monſtra paterna.
Gratum eſt ò Superi. Quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animoſq́; in prælia ferres:
Nec te belligeri ſtimularet in arma parentis.
Triſte decus, nimium uiuacis dura ſenectæ
Supplicia expendi. Quæſo iam parcite ſi qua

Numina pugnaſtis nobis. Hac cladis acerba
Diſcuſſa ceu nube Patres conquirere feſſis
Iam rebus meditantur opem, atq; ad munera belli
Certatur, pulſusq; dolor grauiore periclo:
Maxima curarum rectorem ponere caſtris,
Cui Latium, & moles rerum quaſſata recumbat.
Spectante occaſum patria Iouis illa ruenti
Auſoniæ, atq; Italis tempus protendere regnis
Cura fuit. Nam Tyrrhenos, Pœnumq; ſecundis
Albana ſurgens reſpexerat arce tumentem,
Qui ferre in muros uictricia ſigna parabat.
Tūc quaſsās caput, Haud unquā tibi Iuppiter, inquit,
O iuuenis dederit portas tranſcendere Romæ,
Atq; inferre pedem: Tyrrhenas ſternere ualles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire latino
Sanguine fas fuerit: Tarpeium aſcendere collem,
Murisq; aſpirare ueto. Quater inde coruſcum
Contorſit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mæonidum tellus, atramq; per æthera uoluens
Abrupto fregit cœlo ſuper agmina nubem.
Nec Pœnum auertiſſe ſatis, dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem: Fabioq; ſalutis habenas
Credere ductori. cui poſtquam tradita belli
Iura uidet, Non hunc, inquit, ſuperauerit unquam
Inuidia, aut Libyco popularis gloria fuco,
Non aſtus fallax, non præda, aliusue cupido
Bellandi uetus, ac laudum, cladumq; quieta
Mente capax, par ingenium, caſtrisq;, togæq;.

Sic genitor Diuûm, recipitq; ad ſydera greſſum.
Hic circunſpectus nulli deprenſus in armis,
Laudatusq; Ioui Fabius, mirabile tantum
Gaudebat reducem patriæ adnumerare reuerſus,
Duxerat egrediens quam ſecum in prælia pubem.
Nec membris quiſquam, nato ue pepercit amato
Acrius, aut uidit ſocium per bella cruorem
Triſtior, atq; idem perfuſus ſanguine uictor
Hoſtili, plenis repetebat mœnia caſtris.
Stirpe genus clarum, cœloq; affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
Et triplicis monſtri famam, & ſpectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc mœnia Romæ
Egit ouans. tunc Arcadius (ſic fama) locabat
Inter deſertos fundata palatia dumos
Paupere ſub populo ductor, cùm regia uirgo
Hoſpite uicta ſacro Fabium de crimine læta
Procreat, & magni commiſcet ſeminis ortus
Arcas in Herculeos mater uentura nepotes.
Tercentum domus hæc Fabios armauit in hoſtem
Limine progreſſos uno, pulcherrima quorum
Cunctando Fabius ſuperauit facta, ducemq;
Annibalem æquando, tantus nunc Pœne fuiſti.
Dum ſe perculſi renouant in bella Latini,
Turbatus Ioue, & exuta ſpe mœnia Romæ
Pulſandi, colles Vmbros, atq; arua petebat
Annibal, excelſo, ſummum quà uertice montis
Deuexum lateri pendet Tuder, atq; ubi latis
Proiecta in campis nebulas exhalat inertes:
Et ſedet ingentem paſcens Meuania taurum

Dona Ioui.tum Palladios ſe fundit in agros
Picanum cupidus prædæ,atq; errantibus armis.
Quò,ſpolia ut mutet,transfert populantia ſigna.
Donec peſtiferos mitis Campania curſus
Tardauit,bellumq́; ſinu indefenſa recepit.
Hic dum ſtagnoſi ſpectat templumq́;,domosq́;
Linterni ductor:uaria ſplendentia cernit
Pictura,belli patribus monumenta prioris
Exhauſti.nam porticibus ſignata manebant.
Queis inerat longus rerum,& ſpectabilis ordo,
Primus bella truci ſuadebat Regulus ore:
Bella neganda uiro,ſi noſcere fata daretur.
At princeps Pœnis indictæ more parentum
Appius aſtabat pugnæ,lauroq́; reuinctus
Iuſtum Sarrana ducebat cæde triumphum.
Aequoreum iuxta decus,& nauale trophæum
Roſtra gerens,niuea ſurgebat mole columna,
Exuuias Marti donum,quæ Duilius alto
Ante omnes merſa Pœnorum claſſe dicabat
Cui nocturnus honos,funalia clara,ſacerq́;
Poſt epulas tibicen adeſt,caſtosq́; penates
Inſignis læti repetebat murmure cantus.
Cernit & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
Sardoa uictor terra.uidet inde ruentem
Littoribus Libycis diſperſa per agmina pubem,
Inſtabat criſta fulgens,& terga premebat
Regulus,Autololes,Nomadesq́;,et Maurus,et Hāmon,
Et Garamas,poſitis debebant oppida telis.
Lentus arenoſo ſpumabat Bragada campo.

Viperea ſanie, turmis minitantibus ultrò
Pugnabat ſerpens, & cum duce bella gerebat.
Nec non proiectum puppi, fruſtraq; uocantem
Numina, Amyclaum mergebat perfida ponto
Xantippum manus, & ſeras tibi Regule pœnas
Xantippus digni pendebat in æquore leti.
Addiderant geminas medio conſurgere fluctu
Egates. Lacera circum fragmenta uideres
Claßis, & effuſos fluitare in gurgite Pœnos.
Poſſeſſor pelagi, prona Luctatius aura
Captiuas puppes ad littora uictor agebat.
Hæc inter iuncto legatus in ordine Hamilcar
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
Totius in ſeſe uulgi conuerterat ora
Sed pacis faciem, & pollutas fœderis aras,
Deceptumq; Iouem, ac dictantes iura Latinos
Cernere erat. ſtrictas trepida ceruice ſecures.
Horrebat Lybis, ac ſubmißis ordine palmis
Orantes ueniam iurabant irrita pacta.
Hæc Eryce è ſummo ſpectabat læta Dione,
Quæ poſtquam infeſto percenſuit omnia uultu,
Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis noſtris inſcribere tectis
Acta mea dextra: captam Carthago Saguntum
Da ſpectare ſimul flamma, ferroq; ruentem.
Perfodiant patres natorum membra: nec Alpes
Exiguus domitas capiat locus: ardua celſis
Perſultet iuga uictor equis, Garamasq;, Nomasq;.
Adde etiam Ticini ſpumantes ſanguine ripas,

Et noſtrum Trebiam,& Thraſimeni littora Thuſcis
Clauſa cadaueribus:ruat ingens corpore,& armis
Flaminius:fugiat conſul manante cruore
Scipio,& ad ſocios nati ceruice uehatur:
Hæc mitte in populos,& adhuc maiora dabuntur.
Flagrantem effingens facibus Carthago Libyßis
Romam,& deiectum Tarpeia rupe tonantem.
Interea uos(ut dignum eſt)iſta ocyus ite
O iuuenes,quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date,atq; inuoluite flammis.

SILII ITALICI
LIBER VII.

INterea trepidis Fabius ſpes unica rebus
Ille quidem ſocios,atq; ægram uulnere præceps
Auſoniam armabat:uiridiq; ad dura laborum
Bellator ſenio,iam caſtra mouebat in hoſtem.
Sed mens humana maior,nec tela,nec enſes,
Nec fortes ſpectabat equos:tot milia contra
Pœnorum,inuictumq; ducem tot in agmina ſolus
Ibat:& in ſeſe cuncta arma,uiroſq; gerebat.
Ac ni ſacra ſeni uis,impreſſumq; fuiſſet
Siſtere cunctando fortunam aduerſa fouentem:
Vltima Dardanij tranſiſſet nominis ætas.
Ille modum ſuperis in Punica caſtra fauoris
Addidit,& Libyæ finem inter proſpera bella
Vincendi ſtatuit:tumefactum cladibus ille
Heſperijs lento Pœnum moderamine luſit.

Summe

Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiæ,
Et fluxas Latij res, maiorumq; labores,
Qui Carmentis opes, & regna Euandria ſeruas,
Surge age, & emerito ſacrum caput inſere cœlo.
At Libyæ ductor poſtquam noua nomina lecto
Dictatore uigent, raptim mutata Latinis
Imperia haud fruſtrà reputans, cognoſcere auebat
Quæ fortuna uiro, quod nam decus, ultima feſsis
Ancora cur Fabius, quem poſt tot Roma procellas
Annibali putat eſſe parem. feruore calentes
Angebant anni, fraudiq; inaperta ſenectus.
Ocyus accitum captiuo ex agmine poſcit
Progeniem, ritusq; ducis, dextraq; labores.
Cilinus Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat: ſed læua adduxerat hora
Ticinij iuuenem ripis, fuſusq; ruentis
Vulnere equi, Libycis præbebat colla catenis.
Hic ardens extrema malis, & rumpere uitam.
Non cum Flaminio tibi res, nec feruida Gracchi
In manibus conſulta, inquit. Tirynthia gens eſt:
Quam ſi fata tuis genuiſſent Annibal oris,
Terrarum imperium Carthaginis arce uideres.
Non ego te longa ſerie per ſingula ducam,
Hoc ſat erit. noſces Fabios certamine ab uno.
Veietum populi, uiolata pace, negabant,
Acceptare iugum, ac uicino Marte furebant.
Ad portas bellum, conſulq; ciebat ad arma.
Delectus uetiti, priuataq; caſtra penates
Herculei impleuere, domo, mirabile, ab una

Pate

Patritius iunctis exercitus ibat in armis.
Tercentum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexiſſes bella magiſtro.
Sed dirum egreſſis omen, ſcelerata minaci
Stridentis ſonitu tremuêrunt limina portæ.
Maximaq; Herculei mugiuit numinis ara.
Inuaſere hoſtem, numerariq; aſpera uirtus
Haud eſt paſſa uiros, & plures milite cædes.
Sæpe globo denſi, ſæpe & per deuia paſſim
Diſperſi ſubiere uices, meritiq; labore
Aequato, nulli quiſquam uirtute ſecundus
Ducere tercentum Tarpeia ad templa triumphos.
Spes heu fallaces, oblitaq; corda caducum
Mortali quodcunq; datur. Grex ille uirorum
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere Deorum
Inuidia, ſubitis circunuenientibus armis.
Nec tamen occiſos eſt cur lætere, ſuperſunt
Quot tibi ſit, Libyæq; ſatis. Certauerit unus
Tercentum dextris: tam uiuida membra, laborq;
Prouidus, & cauta ſolertia tecta quiete.
Nec uerò calidi nunc tu cui ſanguinis ætas.
Fœderis in pugna uelocius ilia planta
Bellatoris equi, frænisq; momorderis ora.
Quem cernens auidum leti poſt talia Pœnus.
Nequicquam noſtras demens, ait, elicis iras.
Et captiua paras moriendo euadere uincla.
Viuendum eſt, arcta ſeruentur colla catena.
Hæc iuuenis, Diuisq; tumens, auſisq; ſecundis.

At patres, Latiasq; nurus, raptabat ad aras
Cura Deûm, mæſto ſuffuſæ lumina uultu
Fœmineus, matres graditur chorus, ordine longo
Iunoni Pallam, conceptaq; uota dicabant.
Huc ades ò regina Deûm gens caſta precamur,
Et ferimus, digno, quæcunq; eſt nomine turba
Auſonidum, pulchrumq;, & acu ſub tegmine fuluo
Quod noſtræ neuere manus, uenerabile donum.
At dum decreſcit matrum metus, hoc tibi diua
Interea uelamen erit. ſi pellere noſtris
Marmaricam terris nubem dabis: omnis in auro
Preſſa tibi uaria fulgebit gemma corona.
Nec non & proprio uenerantur Pallada dono,
Phœbumq;, armigerumq; Deum, primamq; Dionem:
Tanta adeò cùm res trepidæ, reuerentia Diuûm
Naſcitur, & raræ fumant felicibus aræ.
Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius cauto procedens agmine, & arte,
Bellandi, lento ſimilis præcluſerat omneis
Fortunæq; hoſtiq; uias. diſcedere ſignis
Haud licitum, ſummumq; decus quo tollis ad aſtra
Imperij Romanæ caput, parere docebat.
Verum ubi prima ſatis conſpecta in montibus altis
Signa procul, fulſitq; nouis exercitus armis:
Arrectæ ſpes Sidoniæ, feruetq; ſecundis
Fortuna iuuenis: uincendi ſola uidetur
Quod nondum ſteterit acies mora: Pergite, clamat:
Ite citi, ruite ad portas: propellite uallum.
Pectoribus, quantum campi diſtamus ad umbras
Tant

Tantum hoſti ſupereſt. reſides ad bella uocantur,
Queis pudeat certare, ſenes, quodcunq; uidetis
Hoc reliquum eſt. primo damnatum, & inutile bello.
Heu ubi nũc Gracchi? aut ubi ſunt nũc fulmina gẽtis
Scipiadæ? pulſi Auſonia non antè pauentes
Dimiſere fugam, quàm terror ad ultima mundi,
Oceanumq́; tulit profugus nunc errat uterq;
Nomina noſtra tremens, & ripas ſeruat Ibêri.
Eſt etiam cur Flaminio mihi gloria cæſo
Creuerit, & titulis libeat cur figere noſtris
Crudum Marte uiri nomen, quos demere noſter
Hinc annos Fabio gladius ualet? & tamen audet.
Audeat, haud ultra ſaxo ſpectetur in armis.
Talia uociferans uolucri rapit agmina curſu.
Ac præuectus equo, nunc dextra prouocat hoſtem,
Nunc uoce increpitat, miſſa nunc eminus haſta
Fertur ouans, pugnæq́; agitat ſimulacra futuræ.
Vt Thetidis proles Phrygijs Vulcania campis
Arma tulit, clypeo amplexus terramq́; polumq́;,
Maternumq́; fretum, totumq́; in imagine mundum.
Caſſarum ſedet irarum ſpectator, & alti
Celſus colle iugi domat exultantia corda.
Infractasq́; minas dilato Marte fatigat,
Sollers cunctandi Fabius. Ceu nocte ſub atra
Munitis paſtor ſtabulis per ouilia clauſum
Impauidus ſomni ſeruat pecus: effera ſæuit,
Atq; impaſta truceis ululatus turba luporum
Exercet, morſuq́; quatit reſtantia clauſtra.
Irritus incœpti mouet inde, atq; Appula tardo

Arua Libys paſſu legit, ac nunc ualle reſedit
Conditus occulta, ſi præcipitare ſequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude.
Nunc nocturna parat cæcæ celantibus umbris
Furta uiæ: retroq; aditum, fictoſq; timores
Aßimulat. nunc caſtra citus deſerta, relicta
Oſtentat præda, atq; inuitat prodigus hoſtem.
Qualis Mæonia paßim Meandrus in ora,
Cùm ſibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla uacant incœpta dolis, ſimul omnia uerſat,
Miſcetq; exacuens uaria ad conamina mentem.
Sicut aquæ ſplendor radiatus lampade ſolis,
Diſſultat per tecta, uaga ſub imagine uibrans,
Luminis, & tremula laquearia uerberat umbra.
Iamq; dolore furens ita ſe cum immurmurat ire.
obuia ſi primus nobis hic tela tuliſſet,
Nulla eſſent Trebiæ, & Thraſimeni nomina nullis
Ingererent titulis: nunquam Phaëtontius amnis
Sanguinea pontum turbaſſet decolor unda.
Inuentum dum ſe cohibet, terimurq; ſedendo
Vincendi genus. Quoties uelut obuius iret,
Diſtinxit ratione dolos fraudeſq; reſoluit.
Hæc ſecum mediam ſomni cùm buccina noctem
Diuideret, iamq; excubias ſortitus iniquas
Tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
Vertit iter, Dauniq; retro tellure relicta,
Campanas remeat notus populator in oras.
Hic uerò, intrauit poſtquam uberis arua Phalerni,
Diues ea, & nunquam tellus mentita colono,

Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas Bacche tuos, tacitum tranſmittere honores
Quãquam magna incœpta uocant. memorabere ſacri
Largitor laticis: grauidæ cui nectare uites
Nulli dans prælis nomen præferre Falernis.
Maßica ſulcabat meliore Falernus in aruo
Enſibus ignotis, ſenior iuga pampinus umbras
Nondum uua uirides nudo texebat in aruo,
Pocula nec norant ſuccis mulcere Lyæi
Fonte ſitim, & pura ſoliti defendere lympha.
Attulit hoſpitio pergentem ad littora Calpes,
Extremumq; diem pes dexter, & hora Lyæum.
Nec pigitum paruosq; lares, humilisq; ſubire
Limina cœlicolam tecti. cepere uolentem
Fumoſi poſtes, & ritu pauperis æui
Ante focos menſæ: lætus nec ſenſerat hoſpes
Aduenisse Deum, ſed enim de more parentum
Grato curſabat ſtudio, inſtabatq; ſenectæ:
Donec opes feſtas puris nunc corna caniſtris
Compoſuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes: tum lacte fauisq;
Diſtinxit dulceis epulas, nulloq; cruore
Polluta caſtus menſa Cerealia dona
Attulit, ac primum Veſtæ deterſit honorem,
Vndiq;, & in mediam iecit libamina flammam.
Deeſſe tuos latices hac ſedulitate ſenili
Captus Iacche uetas, ſubito (mirabile dictu)
Fagina pampineo ſpumarunt pocula ſucco.
Pauperis hoſpitij pretium, uilisq; rubenti

Fluxit mulctra mero,& quercu in cratera cauatæ
Dulcis odoratis humor ſudauit ab uuis.
En cape, Bacchus ait, nondum tibi nota, ſed olim
Viticolæ nomen peruulgatura Falerni
Munera,& haud ultra latuit Deus: inde nitentem
Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fuſæ per colla comæ, dextraq; pependit
Cantharus, ac uitis thyrſo delapſa uirenti
Feſtas Niſco redimiuit palmite menſas.
Nec facilis læto certaſſe Falerne ſapori
Poſtquam iterata tibi ſunt pocula iam pede riſum,
Iam lingua titubante moues, patrioq; Lyæo
Tempora quaſſatus, grates, & præmia digna
Vix intellectis conaris reddere uerbis:
Donec compoſuit luctantia lumina ſomnus,
Somnus Bacche tibi comes additus. Hinc ubi primo
Vngula diſperſit rores Phaëtontia Phœbo,
Vitiferis latè florebat Maßicus aruis.
Miratus nemora,& fulgenteis ſole racemos
It montis decus, atq; ex illo tempore diues
Tmolus,& Ambroſijs Ariuſia pocula ſuccis
Ac Methymna ferax Latijs ceſſere Falernis.
Hæc tum uaſta dabat, terriſq; infeſtus agebat
Annibal,& ſicci ſtimulabant ſanguinis enſes
Ludificante ducem Fabio. Iamq; improba caſtris
Auſonijs nota,& pugnandi praua libido
Gliſcebat: proni decurrere monte parabant.
Da famæ, da Muſa uirum, cui uincere bina
Conceſſum caſtra,& geminos domitare furores.

Feruida ſi nobis corda,abruptumq́; putaſſent
Ingenium patres,& ſi clamoribus,inquit,
Turbari facilem mentem:non ultima rerum
Et deplorati mandaſſent Martis habenas.
Stat penſata diu belli ſententia.uincam
Seruando inuitos,urgentesq́; ultima fata.
Nulli per Fabium è uobis cecidiſſe licebit.
Si lucis piget,& ſupremis eſſe cupido eſt
Nominis Auſonij:tædetq́; in tempore tali
Nullum clade noua claræq́; fragore ruinæ
Inſignem feciſſe locum reuocandus ab atris
Flaminius uobis eſt ſedibus:ille ruendi
Iandudum properans ſignum auſpiciumq́; dediſſet.
An nondum præceps,uicinaq́; fata uidetis?
Vna,ut debellet,ſatis eſt uictoria Pœno.
State uiri,& ſentite ducem.Cum optabile tempus
Depoſcet dextras:tunc iſta ferocia dicta
Aequentur factis.Non eſt mihi(credite)non eſt
Arduus in pugnas ferri labor.Vna recluſis
Omnes iam portis in campum effuderit hora.
Magnum illud,ſoliſq́; datum,quos mitis euntes
Iuppiter aſpexit,magnum eſt,ex hoſte reuerti.
Fortunæ Libys incumbit,flatuq́; ſecundo
Figit agens puppim:dum deſinat aura,ſinuſq́;
Deſtituat tumidos ſubducto flamine uentus.
In rem cunctari fuerit:non ulla perenni
Amplexu fortuna fouet:iam copia quanto
Arctior eſt nullo Tyrijs certamine?quantum
Detritum eſt famæ?quin inter cætera,noſtra

Haud laude abſuerit, modo qui, ſed parcere dictis
Sit melius. Iam uos acies, & prælia, & hoſtem
Poſcitis? ò maneat, Superi, fiducia talis.
Intereà excluſa maioris ſorte pericli,
Me ſolum, quæſo, toti me opponite bello.
His dictis fractus furor, & rapida arma quierunt.
Vt cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunus, totumq; uidet, totoq; uidetur
Regnator ponto: ſæui fera murmura uenti
Dimittunt, nullasq; mouent in frontibus alas:
Tunc ſenſim infuſa tranquilla per æquora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Senſit cura ſagax Pœni, fraudisq; ueneno
Aggreditur mentes. Pauca, atq; hæc ruris auiti
Iugera, nec multis Fabius uertebat aratris.
Maßicus uuiferis addebat nomina glebis.
Hinc peſtem placidam moliri, & ſpargere cauſas
In caſtra ambiguas ferro, flammisq; pepercit
Suſpectamq; loco pacem dedit arte maligna:
Ceu clandeſtino traheretur fœdere bellum.
Intellectus erat Fabio, Tyriosq; uidebat
Dictator ſæuire dolos. At non uacat ægrè
Inuidiam gladios inter, lituosq; timere,
Et dubia morſus famæ depellere pugna.
Donec reptantem, & nequicquam ſæpe trahendo
Huc, illuc caſtra, & ſcrutantem prælia Pœnum,
Qua nemoroſa iuga, & ſcopuloſi uertice colles
Exurgunt, clauſit ſparſa ad diuortia turma.
Hinc Leſtrigoniæ ſaxoſo monte premebant

A tergo

At tergo rupes, undoſis ſqualida terris
Hinc linterna palus: nec ferri, aut militis uſum
Poſcebat regio, ſeptos ſed fraude locorum
Arcta fames, pœnas miſeræ exactura Saganti
Vrgebat, finiſq; aderat Carthaginis armis.
Omnia per terras, & lati ſtagna profundi
Condiderat ſomnus, poſitoq́; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, uigilesq́; metus haurire ſinebant
Dona ſoporiferæ noctis. iam membra cubili
Erigit, & fului circundat pelle leonis,
Qua ſuper inſtratos proiectus gramine campi
Preſſerat ante toros. tunc ad tentoria fratris
Fert greſſus uicina citos. nec degener ille
Belligeri ritus taurino membra iacebat
Effultus tergo, & mulcebat triſtia ſomno.
Haud procul haſta uiri terræ defixa propinqua,
Et dira è ſumma pendebat cuſpide caſsis,
Et clypeus: circa loricaq́;, & enſis, & arcus,
Et telum Balcare, ſimul tellure quieſcunt.
Iuxta lecta manus, iuuenes in Marte probati,
Et ſonipes ſtrato carpebat gramina dorſo.
Vt pepulere leuem intrantis ueſtigia ſomnum,
Heus, inquit, (pariterq́; manus ad tela ferebat)
Quæ te cura uigil feſſum germane fatigat?
Ac iam conſtiterat, ſociosq́; in ceſpite fuſos,
Incuſſa reuocat caſtrorum ad munera planta.
Tum Libyæ ductor. Fabius me noctibus ægrum,

In curas Fabius nos excitat. illa ſenectus
Heu fatis quæ ſola meis currentibus obſtat.
Cernis, ut armata circunfundare corona,
Et uallet clauſo collectus miles in orbe.
Verùm age (nunc quoniam res actæ) percipe porro
Quæ meditata mihi, latos correpta per agros
Armenta aſſueto belli de more ſequuntur,
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentiq; leues fronti religare maniplos.
Admotus cùm feruorem diſperſerit ignis,
Vt paßim exultent ſtimulante dolore iuuenci,
Et uaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus la xabit iniquas
Cuſtos excubias, maioraq; nocte timebit.
Si cordi, conſulta moras extrema recuſant,
Accingamur, ait: gemino tentoria greſſu
Inde petunt. Ingens clypeo ceruice repoſta
Inter equos, interq; uiros, interq; iacebat
Capta manu ſpolia, & rorantia cæde Maraxes.
Ac dirum in ſomno, ceu bella capeſſeret amens,
Clamorem tum forte dabat, dextraq; tremente,
Arma toro, & notum quærebat feruidus enſem.
Huic Mago, inuerſa quatiens ut diſpulit haſta
Bellantis ſomnum, tenebris fortißime ductor
Iras compeſce, atq; in lucem prælia differ,
Ad fraudem, occultamq; fugam, tutosq; receptus.
Nunc nocte utendum eſt arenteis nectere frondes
Cornibus, & latis accenſa immittere ſyluis
Armenta, oppoſiti reſerent quo clauſtra manipli,

Germanus

Germanus parat,atq; obſeſſa euellere caſtra.
Emergamus:& hic Fabio perſuadeat aſtus,
Nos certare dolis.Nihil hic cunctante,ſed acris.
Incepti læto iuuene,ad tentoria Acherræ
Feſtinant:cui parca quies,minimumq; ſoporis,
Nec notum ſomno noctes æquare,feroci
Peruigil inſeruibat equo,feſſumq; leuabat
Tractando,& frænis ora exagitata fouebat.
At ſocij renouant tela,arentemq; cruorem
Ferro detergunt,& dant mucronibus iras.
Quid fortuna loci poſcat,quod tempus,& ipſi
Quæ'nam agitent,pandunt,& cœptis ire miniſtrum
Haud ſegnem hortantur.diſcurrit teſſera caſtris:
Intentiq; docent,quæ ſint properanda:monentq;
Quiſq; ſuos,inſtant trepidi,ſtimulatq; ruentes
Nauus abire timor,dum cæca ſilentia,dumq;
Maiores umbræ,rapida iam ſubdita peſte
Virgulta,atq; altis ſurgunt è cornibus ignes.
Hic uerò ut gliſcente malo,& quaſſantibus ægra
Armentis capita,adiutæ pingueſcere flammæ
Cœpere,& uincens fumos erumpere uertex:
Per colles,dumosq; lues agit atra,per altos
Saxoſi ſcopulos montis,lymphata feruntur
Corpora anhela boum,atq; obſeſſis naribus igni
Luctantur fruſtra radidi mugire iuuenci.
Per iuga,per ualles errat Vulcania peſtis,
Nuſquam ſtante malo,uicinaq; littora fulgent.
Quam multa intentus cœlo ſub nocte ſerena
Fluctibus è medijs ſulcator nauita ponti

Aſtra uidet: quàm multa uidet feruoribus atris
Quum Calabros urunt ad pinguia pabula ſaltus
Vertice Gargani reſidens incendia paſtor.
Hac facie ſubita uolitantum in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit cuſtodia ſorti
Horrere: atq; ipſos nullo ſpargente uagari
Credere, & indomitos paſci ſub collibus ignes:
Cœlo'ne exciderint, & magna fulmina dextra
Torſerit Omnipotens: an cæcis terra cauernis
Fuderit egeſtas accenſo ſulfure flammas.
Infelix tellus tantis damnata ruinis.
Iamq; fugam Rutuli media in formidine quærunt,
Atq; abeunt, faucesq; uiæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros,
Huc tamen uſq;, uigil proceſſerat arte regendi
Dictator Trebiam, & Tuſci poſt ſtagna profundi
Eſſet ut Annibali Fabium, Romanaq; tela
Euaſiſſe ſatis, quin & ueſtigia pulſi,
Et greſſus premeret caſtris: ni ſacra uocarent
Ad patrios ueneranda Deos. Tum uerſus ad urbem
Alloquitur iuuenem: cui mos tranſmittere ſigna,
Et belli ſummam primasq; iubebat habenas:
Atq; his præformat dictis, fingitq; monendo.
Si factis nondum Minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis: nec ducere uerba
Ad uerum decus, ac prauis arcere ualebunt:
Vidiſti clauſum Annibalem. Nil miles, & alæ
Iuuere, aut denſis legio conferta maniplis.
Teſtor te ſolus clauſi, nec deinde morabor

Dijs

Dijs ſine me libare dapem, & ſolennia ferre.
Nunc iterum, atq; iterum uictum uel montibus altis,
Amnibus aut rapidis (modo pugna abſiſtite) tradã.
Intercà crede experto non fallimur, ægris
Nil mouiſſe ſalus rebus. ſit gloria multis,
Et placeat: quippe egregium, poſternere ferro
Hoſtem: ſed Fabio ſit, uos ſeruare, triumphus.
Plena tibi caſtra, atq; intactus uulnere miles
Creditur: hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde.
Iam cernes Libycum huic uallo aſſultare leonem,
Iam prædas offerre tibi, iam uertere terga,
Reſpectantem adeo, atq; iras cum fraude coquentem.
Claude oro caſtra, & cunctis ſpes eripe pugnæ.
Hæc monuiſſe ſatis. ſed ſi compeſcere corda
Non datur oranti: magno te iure, pioq;
Dictator capere arma ueto. ſic caſtra relinquens
Vallarat monitis, ac ſe referebat ad urbem.
Ecce autem flatu claſſis Phœniſſa ſecundo
Littora Caietæ, Leſtrigoniosq; receſſus
Sulcabat roſtris, portusq; intrabat apertos,
Ac totus multo ſpumabat remige pontus:
Cùm trepidæ fremitu, uitreis è ſedibus antri
Aequoreæ pelago ſimul emerſere ſorores
Ac poſſeſſa uident infeſtis littora proris.
Tum magno percuſſa metu Nereïa turba,
Attonitæ properè refluunt ad littora nota,
Theleboi. medio ſurgunt quà regna profundo,
Puniceæq; procul ſedes. Immanis in antro
Conditur abrupto Protheus, ac ſpumea latè

Cauti

Cantibus obiectis reiectat cærula uates.
Is poſtquam (ſat gnarus enim rerumq; metusq;)
Per uarias luſit formas, & terruit atri
Serpentis ſquamis, horrendaq; ſibila torſit,
Aut fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ cauſa uiæ? quis'ue ora repentè
Peruaſit pallor? cur ſcire futura libido?
Ad quem Cymodoce, Nympharum maxima natu
Italidum: Noſti noſtros præſage timores.
Quid Tyriæ claſſes, ereptaq; littora nobis
Portendunt? num migrantur Rhetaia regna
In Libyam ſuperis? aut hos Sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num ſede fugatæ
Atlantem, & Calpen, extrema habitabimus antra?
Tum ſic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus uates, reſeratq; futura.
Laomedontæus Phrygia cum ſedit in Ida
Paſtor, & erranteis dumoſa per auia tauros
Arguta reuocans ad roſcida paſcua canna,
Audiuit ſacra lentus certamina forma:
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora ſollicitus litus ſeruaſſe Cupido.
Paruulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuq; uetans trepidare parentem,
Monſtrabat grauidam telis ſe ferre pharetram.
Aſt alius niuea comebat fronte capillos
Purpureos, alius ueſtis religabat amictus:
Cùm ſic ſuſpirans roſeo Venus ore, decoros
Alloquitur natos: Teſtis certiſsima ueſtræ

Ecce

Ecce dies pietatis adeſt. quis credere ſaluis
Hoc auſit uobis? de forma, atq; ore quid ultra
Iam ſupereſt rerum? certat Venus omnia paruis.
Si mea tela dedi blando medicata ueneno,
Si ueſter cœlo, ac terris qui fœdera ſancit,
Stat ſupplex cùm uultis auus: uictoria noſtra
Cypron Idumæas referat de Pallade palmas,
Et Iunone. Paphos centum mihi fumet in aris.
Dumq; hæc aligeris inſtat Cytheræa, ſonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica uirgo
Aegide depoſita, atq; aſſuetum caſside crinem
Inuoluit, tum compta tamen, pacemq; ſerenis
Conniuens oculis ibat, lucoq; ferebat
Prædicto ſacræ ueſtigia concita plantæ.
Parte alia intrabat iuſſas Saturnia ſyluas,
Iudicium Phrygis, & faſtus paſtoris, & Idam.
Poſt fratris latura toros. poſtrema nitenti
Affulſit uultu ridens Venus. omnia circa,
Et nemora, & penitus frondoſis rupibus antra
Spirantem ſacro traxerunt uertice odorem.
Nec iudex ſediſſe ualet, fixiq; nitoris
Luce cadunt oculi: metuit dubitaſſe uideri,
Sed uictæ fera bella Deæ uexere per æquor,
Atq; exciſa ſuo pariter cum iudice Troia eſt.
Tum pius Aeneas terris iactatus, & undis,
Dardanios Itala poſuit tellure Penates.
Dum cœte innabunt ponto, dum ſydera cœlo
Lucebunt, dum ſol Indo ſe littore tollet:
Hic regna, & nullæ regnis per ſecula metæ.

At uos ò natæ, currit dum immobile filum.
Adriaci fugite infauſtas Saſſonis arenas:
Sanguineis tumidus ponto miſcebitur undis
Aufidus, & rubros impellet in æquore fluctus.
Damnatoq; Deûm quondam per carmina, campo
Aetolæ rurſus Teucris pugnabitis umbræ.
Punica Romuleos quatient mox ſpicula muros,
Multa quoq; Aſdrubalis fulgebit ſtrage Metaurus.
Hinc ille è furto genitus, patruiq; piabit
Idem ultor, patriſq; necem. tum littus Eliſæ
Implebit flammis, auelletq; Itala Pœnum
Viſcera torrentem, & proprijs ſuperabit in oris.
Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedet.
Hic dabit ex ſeſe, qui tertia bella fatiget,
Et cinerem Libyæ ferat in Capitolia uictor.
Quæ dum arcana Deûm uates euoluit in antro,
Iam monita, & Fabium, belliq;, equitumq; magiſter
Exuerat mente, ac præceps tendebat in hoſtem,
Paſcere nec Pœnus prauum, ac nutrire fauorem
Deêrat, & ut paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum ſimulantia terga.
Non aliter, quàm qui ſparſa per ſtagna profundi
Euocat è liquidis piſcem penetralibus eſca.
Cumq; leuem ſumma uidit iam nare ſub unda,
Ducit captiui ſinuato ad littora lino.
Fama furit. uerſos hoſteis, Pœnumq; ſalutem
Inueniſſe fuga, liceat ſi uincere, finem
Promitti cladum: ſed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas uincentibus eſſe repoſtas:

Cla

Clauſurum iam caſtra ducem, rurſusq; referri
Vagina iuſſurum enſes, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur uicerit hoſtem.
Hæc uulgus nec non patrum Saturnia mentes
Inuidiæ ſtimulo fodit, & popularibus auris.
Tunc indigna fide cenſent, optandaq; Pœno,
Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, Fabioq; equitumq; magiſtro,
Imperia æquantur, penitus cernebat, & expers
Irarum ſenior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas patria inconſulta, timebat.
Ac tum multa putans ſecum, ut remeauit ab urbe
Partitus ſocias uires, uicina propinquis
Signa iugis locat, & ſpecula ſublimis ab alta
Non Romana minus ſeruat, quàm Punica caſtra.
Nec mora; diſiecto Minuti uecordia uallo
Perdendi ſimul, & pereundi ardebat amore.
Quem poſtquam rapidum uidit procedere caſtris,
Hinc Libys, hinc Fabius ſimul accendere ſagaceis
In ſubitum curas. Properè capere arma maniplis
Edicit, nulloq; tenet munimine turmas
Auſonius. torquet totas in prælia uires
Pœnorum ductor, propellitq; agmina uoce,
Dum dictator abeſt. Rape miles tempora pugnæ
Non ſperata diu, plano certamina campo
Offert ecce Deus. Quoniam data copia, longum
Detergete ſitum ferri, multoq; cruore
Exſatiate uiri plenos rubiginis enſes
Atq; ea cunctator penſabat ab aggere ualli,

Per

Perluſtrans campos oculis:tantoq; periclo
Diſcere,quis nam eſſet Fabius,te Roma dolebat.
Cui natus,iūcta arma ferēs,Dabit improbus, inquit,
Quas dignum pœnas,qui per ſuffragia cæca
Inuaſit noſtros hæc ad diſcrimina faſces.
Inſanæ ſpectate tribus proh lubrica roſtra,
Et uanis fora læta uiris.nunc munera Martis
Aequent imperio,& ſolem concedere nocti
Sciſcant imbelles.magna mercede piabunt
Erroris rabiem,& noſtrum uiolaſſe parentem.
Tum ſenior,quatiens haſtam,lacrymiſq; coortis:
Sanguine Pœnorum iuuenis tam triſtia dicta
Sunt abolenda tibi?patiar'ne ante ora,manus ſ;
Ciuem deleri noſtras?aut uincere Pœnum
Me ſpectante ſinam?nos æquauiſſe minori
Soluetur culpa,ſi ſint mihi talia corda.
Iamq; hoc,ne dubites,longæui nate parentis
Accipe,& æterno fixum ſub pectore ſerua.
Succenſere nefas patriæ,nec fœdior ulla
Culpa ſub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuēre ſenes.quantus,qualiſq; fuiſti
Cum pulſus lare,& extorris,Capitolia curru
Intrares exul,tibi corpora cæſa Camille
Damnata quot ſunt dextra?pacata fuiſſent,
Ni conſulta uiro,menſq; impenetrabilis ira,
Mutaßentq; ſolum ſceptris Aeneia regna,
Nullaq; nunc ſtares terrarum uertice Roma.
Pone iras,ò nate,meas:ſocia arma feramus:
Acceleremus opem.Iamq; immiſta ſonabant

Claſsica,concurſusq; uiros colliſerat acer.
Primus clauſtra manu portæ Dictator,& altos
Diſiecit poſtes,rupitq; in prælia curſum.
Non grauiore mouent uenti certamina mole
Odryſius Boreas,& Syrtim tollere pollens
Africus,obnixi cùm bella furentia torquent.
Diſtraxere fretum,ac diuerſa ad littora uoluunt
Aequor quisq; ſuum ſequitur ſtridente procella
Nunc huc,nunc illuc raptim mare,& intonat undis.
Haud tantum daret ullus honos,tellusq; ſubacta
Phœnicum,& Carthago ruens,iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit.Omnia nanq;
Dura ſimul deuicta uiro,metus,Annibal,iræ,
Inuidia,atq; unà fama,& fortuna ſubactæ.
Pœnus ab excelſo rapidos decurrere uallo
Vt uidit,tremuêre iræ,ceciditq; repentè
Cum gemitu ſpes,haud dubiæ præſumpta ruinæ.
Quippe aciem denſo circunuallauerat orbe,
Hauſturus clauſos coniectis undiq; telis.
Atq; hic Dardanius prauo certamine ductor
Iam Styga,& æternas intrarat mente tenebras.
Nam Fabium,auxiliumq; uiri,ſperare pudebat:
Cùm ſenior gemino complexus prælia cornu,
Vlteriore ligat pœnorum terga corona:
Et modo claudentes aciem,nunc extima cingens,
Clauſos ipſe tenet.maiorem ſurgere in arma,
Maioremq; dedit cerni Tirynthius.altæ
Scintillant criſtæ:& (mirum) uelocibus ingens
Per ſubitum membris uenit uigor.ingerit haſtas,

Aduerſumq́; premit telorum nubibus hoſtem.
Qualis poſt iuuenem nondum ſubeunte ſenecta
Rector erat Pylius, bellis ætate ſecunda,
Inde ruens Turin, & Buten, & Marin, & Arſen
Dat leto, fiſumq́; manus conferre Maleon,
Cui decus inſigne, & quæſitum cuſpide nomen
Tum Garadũ, largumq́; comæ conſternit Adherben.
Et geminas acies ſuperantem uertice Tylin,
Qui ſummas alto prenſabat in aggere pinnas.
Eminus hos, gladio Sapharum, gladioq́; Moneſum
Et Morinum pugnas æris ſtridore cientem,
Dexteriore gena ſedit cui letifer ictus,
Perq́; tubam fixæ decurrens uulnere malæ,
Extremo fluxit propulſus murmure ſanguis.
Proximus huic iaculo Naſamonius occidit Idmon.
Nanq; ſuper tepido lapſantem ſanguine, & ægra
Lubrica nitentem nequicquam euadere planta,
Impacto proſternit equo: trepideq́; leuantem
Membra afflicta ſolo, preſſa uiolentius haſta
Implicuit terræ, telumq́; in cæde reliquit.
Hæret humi cornus motu tremefacta iacentis.
Et campis ſeruat mandatum affixa cadauer.
Nec non extemplo laudis furiata iuuentus,
Scylla ruunt, Craſſusq́; ſimul, iunctusq́; Metello
Fannius, ac melior dextræ Torquatus, inibant
Spectati Fabio. miſer hic ueſtigia retro
Dum rapit, & molem ſubducto corpore uitat
Intorti Bibulus ſaxi, atq; in terga refertur,
Strage ſuper lapſus sociûm, qua fibula morſus

Loricæ

Loricæ crebro laxata reſoluerat ictu
Accepit lateri, penituſq́; in uiſcera adegit
Extabat fixo quod forte cadauere ferrum,
Heu ſortem necis. euaſit Garamantica tela,
Marmaridumq́; manus, ut inerti cuſpide ſuſus
Occideret, telo non in ſua uulnera miſſo.
Voluitur exanimis, turpatq́; decora iuuenta
Ora nouus pallor: membris dimiſſa ſolutis
Arma fluunt: erratq́; niger per lumina ſomnus.
Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
Excitus prece, & auxilio ſocia arma ferebat
Eoa tumidus pharetratū militis ala
Gens Cadmi Cleadas: fulua cui plurima paſſim
Caſſide, & aurato fulgebat gemma monili.
Qualis ubi Oceani renouatus Lucifer unda
Laudatur Veneri, & certat maioribus aſtris.
Oſtro ipſe, ac ſonipes oſtro, totumq́; per agmen
Purpura Agenoreis ſaturata micabat ahenis.
Hic auidum pugnæ, & tam clarum excindere nomen
Brutum exoptantem, uariè nunc læuus in orbem,
Nunc dexter, leuibus flexo per deuia gyris
Ludificatus equo, uolucrem per terga ſagittam
Fundit, Achemenio detrectans prælia ritu,
Nec damnata manus, medio ſed flebile mento
Armigeri Caſcæ penetrabilis hæſit arundo:
Obliquumq́; ſecans ſurrepta cuſpide uulnus
Vuenti ferrum admouit tepefacta palato.
At Brutus diro caſu turbatus amici,
Auſum multa uirum, & ſpargentē in uulnera ſæuos

Fraude fuga calamos,iam nullis curſibus inſtat
Prendere cornipedis,ſed totam pectoris iram
Mandat atrox haſtæ,telumq; uolatile nodo
Excutit,& ſummum,qua laxa monilia crebro
Nudabant curſu,tranſmittit cuſpide pectus.
Labitur intento cornu transfixus,& unà
Arcum læua cadens dimiſit dextra ſagittam.
At non tam triſti ſortitus prælia Marte
Phœbei Soractis honor Charmelus agebat.
Sanguine quippe ſuo iam Bagrada tinxerat enſem
Dux,rectorq; Iubæ populi.iam fuſus eidem
Zeuſis,Amyclæi ſtirps impacata Phalanti:
Quem tulerat mater claro Phœniſſa Laconi.
Talia dum metuit,nec pugnæ fiſus in hoſte
Tam rapido,nec deinde fugam ſuadente pauore,
Per dumos miſer,& uicina cacumina quercus
Repſerat,atq; alta ſeſe occultabat in umbra.
Nampſicus inſiſtens tremulis ſub pondere ramis.
Hunc longa multa orantem Charmelus,& altos
Mutantem ſaltu ramos tranſuerberat haſta.
Vt qui uiſcatos populatur arundine lucos,
Dum nemoris celſi procera cacumina ſenſim
Subtracta certat tacitus contingere meta,
Sublimem calamo ſequitur creſcente uolucrem.
Effudit uitam,atq; alte manante cruore
Membra pependerunt curuato exanguia ramo.
Iamq; in palanteis,ac uerſos terga feroces
Pugnabant Itali,ſubitus cum mole pauenda
Terrificus nigris prorumpit Maurus in armis.

Nigr

Nigra uiro membra,& fului iuga celſa trahebant
Cornipedes,totuſq; nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga,nec erectis ſimiles imponere criſtis
Ceſſarat pennas,aterq; tegebat amictus.
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cum fugeret thalamos,Aetnea uirgine rapta
Egit nigrantem Stygia caligine currum.
At Cato tum prima ſparſus lanugine malas,
Quod peperere decus Circeo Tuſcula dorſo
Mœnia,Laërtæ quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegiſſe gradum uidet,imperterritus ipſe
Ferrato calce,atq; effuſa largus habena
Cunctantem impellebat equum.negat obuius ire,
Et trepidat grandi ſonipes exterritus umbra.
Tum celer in pugnam,dorſo delatus ab alto
Alipedem planta currum premit,atq; uolanti
Aſsilit à tergo.cecidere & lora repentè,
Et ſtimuli,ferrumq; ſuper ceruice tremiſcens.
Palluit infelix ſubducto ſanguine Maurus.
Ora rapit gladio,præfixaq; cuſpide portat.
At ſæuo Mauorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum cæde globum(miſerabile uiſu)
Vulneribus feſſum,ac multo labente cruore
Ductorem cernit ſuprema,ac fœda precantem.
Manauere genis lacrymæ,clypeoq; pauentem,
Protegit,& natum ſtimulans,Fortiſsime labem
Hanc pellamus,ait:Pœnoq; ob nitia facta

 Quod

Quod nullos noſtris ignis diſperſerit agris,
Dignum expendamus pretium.tunc arte paterna
Ac ſtimulis gaudens iuuenis,circundata Pœnûm
Agmina deturbat gladio,campumq́; relaxat.
Donec Sidonius decederet æquore ductor.
Ceu ſtimulante fame,rapuit cùm Martius agnum
Auerſo paſtore lupus,fœtumq́; trementem
Ore tenet preſſo:tum ſi ueſtigia curſu
Auditis celeret balatibus obuia paſtor,
Iam ſibimet metuens,ſpirantem dentibus imis
Reiectat prædam,& uacuo fugit æger hiatu.
Tum demum terris,quas circunfuderat atra
Tempeſtas Stygiæ tandem fugêre tenebræ.
Torpebant dextræ,& ſeſe meruiſſe negabant
Seruari,ſubitisq́; bonis mens ægra natabat.
Vt qui colapſa preßi iacuere ruina,
Eruta cùm ſubitò membra,& nox atra receßit:
Conniuent,ſolemq́; pauent agnoſcere uiſu.
Queis actis ſenior numerato milite lætus,
Collibus,& tuto repetebat in aggere caſtra.
Ecce autem è media iam morte renata iuuentus
Clamorem tollens ad ſydera,& ordine longo
Ibat ouans:Fabiumq́; decus,Fabiumq́; ſalutem
Certatim,& magna memorabat uoce parentem.
Tum qui partitis diſceſſerat antè maniplis,
Sancte,ait,ò genitor reuocati ad lucis honorem,
(Si fas uera queri)cur nobis caſtra,uirosq́;
Diuidere eſt licitum?patiens cur arma dediſti,
Quæ ſolus rexiſſe uales?hoc munere lapſi

Aeternas multo cum ſanguine uidimus umbras.
Ocyus huc aquilas, ſeruataq; ſigna referte.
Hic patria eſt, muriq; urbis ſtant pectore in uno.
Tuq; dolos Pœne, atq; aſtus tandem exue notos.
Cum ſolo tibi iam Fabio ſunt bella gerenda.
Hæc ubi dicta dedit, mille hinc (uenerabile uiſu)
Ceſpite de uiridi ſurgunt properantius aræ.
Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyæi
Fas cuiquam tetigiſſe fuit, quàm multa precatus
In menſam Fabio ſacrum libauit honorem.

SILII ITALICI
LIBER VIII.

PRimus Aegenoridûm cedentia terga uidere
Aeneadis dederat Fabius: Romana parentem
Solum caſtra uocant, ſolum uocat Annibal hoſtem:
Impatiensq; moræ fremit, ut ſit copia Martis.
Expectanda uiri fata, optandumq; ſub armis
Parcarum auxilium. nanq; hac ſpirante ſenecta
Nequicquam ſeſe Latium ſperare cruorem.
Iam uerò concors miles, ſignisq; relatis
Indiuiſus honos: iterumq;, & rurſus eidem
Soli obluctandum Fabio, maioribus ægrum
Angebat curis, lentando feruida bella
Dictator cùm multa adeò, tum miles egenus
Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte ſedendi
Egerat: & quanquàm finis, pugnaq;, manuq;,
Haud dum partus erat, iam bello uicerat hoſtem.

Quin etiam ingenio fluxi,ſed prima feroces,
Vaniloquum Celtæ genus,ac mutabile mentis,
Reſpectare domos.mœrebant cæde ſine ulla
Inſolitum ſibi bella geri,ſiccasq; cruore
Inter tela ſiti Mauortis hebeſcere dextras.
His ſuper,internæ labes,& Ciuica uulnus
Inuidia angebant:læuus conatibus Hanno
Ductoris,non ulla domo ſubmittere patres
Auxilia,aut ullis opibus iuuiſſe ſinebat.
Queis lacerum curis,& rerum extrema pauentem
Ad ſpes armorum,& furialia uota reducit
Præſcia Cannarum Iuno,atq; elata futuris.
Nanq; hac accitam ſtagnis Laurentibus Annam
Affatur uoce,& blandis hortatibus implet.
Sanguine cognato iuuenis tibi diua laborat
Annibal,à noſtro nomen memorabile Belo.
Perge age,& inſanos curarum comprime fluctus
Excute ſollicito Fabium.ſola illa Latinos
Sub iuga mittendi mora iam diſcingitur armis.
Cum Varrone manus,& cum Varrone ſerenda
Prælia.ne deſit fatis ad ſigna mouenda,
Ipſa adero:tendat iam dudum in Iapyga campum.
Huc Trebiæ rurſum,& Thraſimeni fata ſequentur.
Tum diua indigetis caſtis contermina lucis.
Haud(inquit)tua uis nobis præcepta morari.
Sed fas ſit cautum(quæſo)retinere fauorem
Antiquæ patriæ,mandataq; magna ſororis.
Quanquam inter Latios Anna ſtet numem honores:
Multa retrò rerum iacet,atq; ambagibus æui

Obteg

Obtegitur denſa caligine merſa uetuſtas.
Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
Regniſq; Aeneadûm germana colatur Eliſæ.
Sed preſſus ſtringam reuocatam ab origine famam
Narrandi metis, breuiterq; antiqua reuoluam.
Iliaco poſtquam deſerta eſt hoſpite Dido,
Et ſpes abrupta è medio, in penetralibus atram
Feſtinat furibunda pyram. tum corripit enſem,
Certa necis: profugit donum exitiale mariti.
Deſpectus tædæ regnis ſe imponit Hyarbas,
Et tepido arma rogo figit, queis rebus egenis
Ferret opem Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cynerem molli tum fortè fouebat
Imperio, mitis Battus, lacrymaſq; dediſſe
Caſibus humanis facilis: qui ſupplice uiſa
Intremuit Regum euentus, dextramq; tetendit.
Atq; ea, dum flauas bis tondet meſſor ariſtas,
Seruata interea ſedes, nec longius uti
His opibus, Battoq; fuit. nam ferre per æquor
Exitium miſeræ iam Pygmaliona docebat.
Ergo agitur pelago Diuis inimica, ſibiq;:
Quòd ſe non dederit comitem in ſuprema ſorori:
Donec iactatam laceris (miſerabile) uelis
Fatalis turbo in Laurenteis expulit oras.
Non cœli, non illa ſoli, non gnara colentum
Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.
Ecce autem Aeneas ſacro comitatus Iulo
Iam regni compos, noto ſeſe ore ferebat.
Qui terra defixam oculis, & multa timentem,

Ac deinde adlapſam genibus lacrymantis Iuli
Attollit, mitiq; manu intra limina ducit.
Atq; ubi iam caſus, aduerſorumq; pauorem
Hoſpitij leniuit honos: tum diſcere mœſta
Expoſcit cura letum infelicis Elyſæ.
Cui ſic uerba trahens, largis cum fletibus Anna
Incipit, & blandas addit pro tempore uoces.
Nate Dea, ſolus regni, lucisq; fuiſti
Germanæ tu cauſa meæ. mors teſtis, & ille
Heu cur non idem mihi tunc rogus: ora uidere
Poſtquam eſt ereptum miſeræ tua, littore ſedit
Interdum, ſtetit interdum, uentosq; ſecuta
Infelix oculis, magno clamore uocabat
Aeneam. comitemq; tuæ ſe imponere ſolam
Orabat paterere rati. mox turbida anhelum
Rettulit in thalamos curſum, ſubitoq; tremore
Subſtitit, & ſacrum timuit tetigiſſe cubile.
Inde amens, nunc ſydeream Iuliq;, tuamq;
Effigiem fouet amplexu: nunc tota repente
Ad uultus conuerſa tuos, ab imagine pendet:
Conqueriturq; tibi, & ſperat reſponſa remitti.
Nonnunquam ſpem ponit amor. iam tecta, domumq;
Deſerit, & rurſus portus furibunda reuiſit:
Si qui te referant conuerſo flamine uenti.
Ad magicas etiam fallax, atq; improba gentis
Maſſilæ leuitas deſcendere compulit artes.
Heu ſacri uatum errores, dum numina noctis
Eliciunt, ſpondentq; nouis medicamina curis.
Quod uidi decepta nefas? congeſſit in atram

Cuncta tui monumenta pyram, & non proſpera dona.
Tum ſic Aeneas dulci repetitus amore,
Tellurem hanc iuro, nota inter noſtra frequenter
Auditam nobis: iuro caput Anna, tibiq;
Germanæq; tuæ, dilecti mitis Iuli,
Reſpiciens, ægerq; animi tum regna reliqui
Veſtra: nec abſceſſem thalamo, ni magna minatus
Meq; ſua ratibus dextra impoſuiſſet, & alto
Egiſſet rapidis claſſem Cyllenius Euris.
Sed cur, heu, ſeri monitus? cur tempore tali
Incuſtodito ſæuire dediſtis amori?
Contra ſic infit, uoluens ſic murmur anhelum,
Inter ſingultus, labijsq; trementibus Anna.
Nigro fortè Ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri ſociæ thalami noua ſacra parabam,
Queis ægram mentem, & trepidantia corda leuaret
Infelix germana tori: furuasq; trahebam
Ipſa manu properans ad uiſa pianda bidentes.
Nanq; aſper ſomno dirus me impleuerat horror:
Terq; ſuam Dido, ter cum clamore uocarat,
Et læta exultans oſtenderat ora Sicheus.
Quæ dum abigo menti, et ſub lucem, ut uiſa ſecũdent,
Oro cœlicolas, ac uiuo purgor in antro:
Illa cito paſſu peruecta ad littora, mutæ
Oſcula, qua ſteteras, bis, terq; infixit arenæ.
Deinde amplexa ſinu latè ueſtigia fouit:
Ceu cinerem orbatæ preſſant ad pectora matres.
Tum rapido præceps curſu, reſolutaq; crinem
Euaſit properè in celſam, quam ſtruxerat antè

Magna

Magna mole,pyram:cuius de ſede dabatur
Cernere cuncta freta,& totam Carthaginis urbem.
Hic Phrygia ueſtem,& baccatum induta monile,
Poſtquam illum infelix hauſit,quo munera primum
Sunt conſpecta,diem,& conuiuia mente reduxit,
Feſtasq; aduentu menſas,teq; ordine Troiæ
Narrantem longos,ſe peruigilante labores,
In portus amens rorantia lumina flexit:
Atq; hæc ſparſa comam diuis in morte profudit.
Dij longæ noctis,quorum iam numina nobis
Mors inſtans maiora facit,precor(inquit)adeſte,
Et placidi uictos ardore admittite manes.
Aenea coniux,Veneris nurus,ulta maritum
Vidi conſtructas noſtræ Carthaginis arces,
Nunc ad uos magni deſcendet corporis umbra.
Me quoq; ſors dulci quondam uir notus amore
Expectat,curas cupiens æquare priores.
Hæc dicens enſem media in præcordia adegit,
Enſem Dardanij quæſitum in pignus amoris.
Viderunt comites,triſtiq; per atria planctu
Concurrunt:magnis reſonant ululatibus ædes.
Accepi infelix,diriſq; exterrita fatis
Ora manu lacerans lymphato regia curſu
Tecta peto,celſoſq; gradus euadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro:
Ter cecidi,exanimæ membris reuoluta ſororis.
Iamq; ferebatur uicina per oppida rumor
Tum Cyrenæam fatis agitantibus urbem
Deuenio,hinc ueſtris pelagi uis appulit oris.

Motus

Motus erat: placidumq́; animum, mentemq́; quietam
Troius in miſeram rector ſuſceperat Annam.
Iamq́; omneis luctus, omnesq́; è pectore curas
Diſpulerat: Phrygijs nec iam amplius aduena tectis
Illa uidebatur: tacito nox atra ſopore
Cuncta per & terras, & lati ſtagna profundi
Condiderat: triſti cùm Dido ægerrima uultu
Has uiſa in ſomnis germanæ effundere uoces.
Hīs ſoror in tectis longæ indulgere quieti
Heu nimiùm ſecura poteſ? nec quæ tibi fraudes
Tendantur, quæ circunſtent diſcrimina cernis?
At nondum noſtro infauſtos generiq́;, ſoloq́;
Laomedonteæ neſcis telluris alumnos?
Dum cœlum rapida ſtellas uertigine uoluet,
Lunaq́; fraterno luſtrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter, Tyriosq́; manebit.
Surge age: iam tacitas ſuſpecta Lauinia fraudes
Molitur, dirumq́; nefas ſub corde uolutat.
Præterea (ne falſa putes hæc fingere ſomnum)
Haud procul hinc paruo deſcendens fonte Numicus
Labitur, & leni per ualles uoluitur amne.
Huc rapies germana uiam, tutosq́; receptus:
Te ſacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
Aeternumq́; Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata in tenuem Phœniſſa euanuit auram.
Anna nouis ſomno excutitur perterrita uiſis,
Itq́; timor totos gelido ſudore per artus.
Tunc, ut erat tenui corpus uelamine tecta,
Proſiluit ſtratis: humiliq́; egreſſa feneſtra,

Per patulos currit plantis pernicibus agros:
Donec arenoſo (ſic fama) Numicius illam
Suſcepit gremio, uitreisq; abſcondidit antris.
Orta dies totum radijs impleuerat orbem,
Cùm nullam Aeneadæ thalamis Sidonida nacti,
Et Rutulum magno errantes clamore per agrum
Vicini ad ripas fluuij manifeſta ſequuntur
Signa pedum. dumq; inter ſe mirantur, ab alto
Amnis aquas, curſumq; rapit: tum ſedibus imis
Inter cæruleas uiſa eſt reſidere ſorores
Sidonis & placido Teucros affarier ore.
Ex illo primis anni celebrata diebus
Per totam Auſoniam uenerando numine culta eſt.
Hanc poſtquam in triſtes Italûm Saturnia pugnas
Hortata eſt, celeri Superûm petit æthera curru,
Optatum Latij tandem potura cruorem.
Diua Deæ parere parat, magnumq; Libyſſæ
Ductorem gentis nulli conſpecta petebat.
Ille uirûm cœtu tum fortè remotus ab omni
Incertos rerum euentus, belliq; uolutans,
Anxia ducebat uigili ſuſpiria uoce.
Cui Dea ſic dictis curas ſolatur amicis,
Quid tantùm ulterius Rex ò fortiſſime gentis
Sidoniæ ducis cura ægreſcente dolorem?
Omnis iam placata tibi manet ira Deorum,
Omnis Agenoridis redijt fauor. eia age, ſegnes
Rumpe moras: rape Marmaricas in prælia uires.
Mutati faſces: iam bellum, atq; arma Senatus
Ex inconſulto poſuit Tirynthius Heros:

Cumq;

Cumq́; alio tibi Flaminio ſunt bella gerenda.
Me tibi (ne dubites) ſummi matrona tonantis
Miſit. ego Oenotrijs æternum numen in oris
Concelebror ueſtri generata è ſanguine Beli.
Haud mora ſit: rapido belli rape fulmina curſu,
Celſus Iapygios quà ſe Garganus in agros
Explicat (haud longè tellus) huc dirige ſigna.
Hæc, ut Roma cadat, ſat erit uictoria Pœnis.
Dixit, & in nubes uiuentia ſuſtulit ora.
Cui dux promiſſæ reuireſcens pignore laudis:
Nympha decus generis, quo non ſacratius ullum
Numen (ait) nobis felix oblata ſecundis.
At ego te compos pugnæ Carthaginis arce
Marmoreis ſiſtam templis: iuxtaq́; dicabo
Aequatam gemino ſimulacri numine Dido.
Hæc fatus ſocios ſtimulat tunc Feſtus ouantes.
Pone graues curas, tormentaq́; lenta ſedendi
Fatalis Latio miles placauimus iras
Cœlicolûm: redeunt diui: finita maligno
Hinc Fabio imperia, & mutatos conſule faſces
Nuntio. nunc dextras mihi quiſq;, atq; illa referto,
Quæ Marte excluſus promittere magna ſolebas.
En numen patrium ſpondet maiora peractis.
Vellantur ſigna, ac diua ducente petamus
Infauſtum Phrygijs Diomedis nomine campum.
Dumq́; Arpos tendunt inſtructi pectora Pœni,
Subnixus rapto plebei muneris oſtro,
Sæuitiam roſtris Varro, ingentiq́; ruinæ
Feſtinans aperire locum, fata admouet urbi.

Atq; illi ſine luce genus,ſurdumq́; parentum
Nomen,& immodicè uibrabat in ore ſonoro
Lingua procax.hinc auctus opes,largusq́; rapinæ,
Intima dum uulgi fouet,oblatratq́; Senatum:
Tantum in quaſſata bellis caput extulit urbe,
Momentum ut rerum,& fati foret arbiter unus.
Quo conſeruari Latium uictore puderet.
Hunc Fabios inter,ſacrataq́; nomina Marti
Scipiadas,interq́; Ioui ſpolia alta ferentem
Marcellum,faſtis labem,ſuffragia cæca
Addiderant,Cannasq́; malum exitiale fouebat
Ambitus & Graio funeſtior æquore campus.
Idem ut turbarum ſator,atq; accendere ſolers
Inuidiam,prauusq́; togæ,ſic debilis arte
Belligera Martemq́; rudis uerſare,nec ullo
Spectatus ferro.lingua ſperabat adire
Ad dextræ decus,atq; è roſtris bella ciebat.
Ergo alacer,Fabiumq́; moræ increpitare profeſſus,
Ad uulgum,in patres,& ouantia uerba ferebat.
Vos,quorum imperium eſt,conſul præcepta,modumq́;
Bellandi poſco.ſedeo ne? an montibus erro,
Dum mecum Garamas,& aduſtus corpore Maurus
Diuidit Italiam? an ferro,quo cingitis,utor?
Exaudi bone Dictator,quid Martia plebes
Imperitet.bello Libyes Romamq́; leuari
Hoſte iubet.num feſtinant,quos plurima paſſos,
Tertius exurit lacrymoſis caſibus annus?
Ite igitur,capite arma uiri:mora ſola triumpho
Paruum iter eſt.quæ prima dies oſtenderit hoſtem,

Et patrum regna, & Pœnorum bella reſoluet.
Ite alacres, Latia deuinctum colla catena
Annibalem Fabio ducam ſpectante per urbem.
Hæc poſtquàm increpuit, portis arma incitus effert,
Impellitq; moras. Veluti cum carcere rupto
Auriga indocilis totas effundit habenas,
Et præceps trepida pendens in uerbera planta
Impar fertur equis: fumat male concitus axis,
Ac fræna incerto fluitant diſcordia curru.
Cernebat Paulus, nanq; huic communia campus
Iura, atq; arma tulit, labi mergente ſiniſtro
Conſule res, peſſumq; dari: ſed mobilis ira
Turbati uulgi, ſignataq; mente cicatrix
Vndanteis ægro frænabat corde dolores.
Nam cum perdomita eſt armis iuuenilibus olim
Illyris ora, nigro tunc allatrauerat ore
Victorem inuidia, & uentis iactarat iniquis.
Hinc inerat metus, & duræ reuerentia plebis.
Sed genus admotum ſuperis, ſummumq; per altos
Attingebat auos cœlum. numerare parentem
Aſſaracum retro præſtabat Amulius autor.
Aſſaracusq; Iouem: nec qui ſpectaſſet in armis
Abnueret genus. huic Fabius iam caſtra petenti,
Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
Ductore, inuitus uocem hanc è pectore rumpam.
Fruſtraris Paule Auſoniam. te prælia dira,
Teq; hoſtis caſtris grauior manet: aut ego multo
Nequicquam didici caſus pernoſcere Marte.
Spondentem audiui. piget heu, tædetq; ſenectæ.

Si quas proſpicio, reſtat paſſura ruinas.
Cum duce tam fauſti Martis qua uiderit hora,
Sumpturum pugnam: quantum nunc, Paule, ſupremo
Abſumus exitio uocem hanc ſi conſulis ardens
Audiuit Pœnus? iam latis obuia credo
Stat campis acies, expectaturq́; ſub ictu
Alter Flaminius. quantos inſane ciebis
Varro uiros: tu (proh ſuperi) tu protinus arma,
Tu campum noſcas antè, exploresq́; trahendo,
Quantum hoſtis ritus ualeat, quæ copia rerum,
Quæ natura locis, quod ſit rimabere ſollers
Armorum genus, & ſtantem ſuper omnia tela
Fortunam aſpicies. fer Paule indeuia recti
Pectora, cur uni patriam ſi affligere fas eſt,
Vni ſit ſeruare nefas? eget improbus arcto
Iam uictu Libys: & belli feruore recluſo,
Laxa fides ſociûm eſt. non hic domus hoſpita tecto
Inuitat patrio, non fidæ mœnibus urbes
Excipiunt, renouatq́; pari ſe pube iuuentus.
Tertia uix supereſt, crudo quæ uenit Ibêro,
Turba uirûm. perſta, & cauti medicamina belli
Lentus ama. ſi qua interea inuitauerit aura,
Annueritq́; Deus: uelox accede ſecundis.
Cui breuiter mœſto Conſul ſic ore uiciſsim,
Mecum erit hæc prorſus pietas, mentemq́; feremus
In Pœnos inuicte tuam: non me unica fallit
Cunctandi ratio, qua te graſſante ſeneſcens
Annibal oppreſſum uidit conſidere bellum.
Sed quæ nam ira Deûm? Conſul datus alter opinor

Auſoniæ eſt, alter Pœnis. trahit omnia ſecum:
Et metuit demens, alio ne conſule Roma
Concidat, è Tyrio conſortem accire ſenatu.
Non iam ſera uolet, nullus qui portet in hoſtem
Sufficit inſano ſonipes. incedere noctis
Quod tardent curſum, tenebras dolet, idq; ſuperbus
Tantum non ſtrictis mucronibus. ulla retardet
Ne pugnas mora, dum uagina ducitur enſis.
Tarpeiæ rupes, cognataq; ſanguine nobis
Tecta Iouis, quæq; arce ſua nunc ſtantia linquo
Mœnia felicis patriæ, quocunq; uocabit
Summa ſalus, teſtor ſpreto diſcrimine iturum.
Sed ſi ſurda mihi pugnabunt caſtra mouenti,
Haud ego uos ultra nati, dulcemq; morabor
Aſſaraci de gente domum, ſimilem'ue uidebit
Varroni Paulum redeuntem ſaucia Roma.
Sic tumidi uerſa turbati mente petebant
Caſtra duces, ac prædictis iam ſederat aruis
Aetolos Pœnus ſeruans ad prælia campos.
Non alias maiore uirûm, maiore ſub armis
Agmine cornipedum concuſſa eſt Itala tellus.
Quippe extrema ſimul gentiq;, urbiq; timebant:
Nec ſpes certandi plus uno Marte dabatur.
Faunigenæ ſocio bella inuaſere Sicano
Sacra manus Rutuli ſeruant qui Daunia regna,
Laurentiq; domo gaudent, & fonte numici.
Quos Caſtrum, Phrygibusq; grauis quondã Ardea miſit.
Quos celſo deuexa iugo Iunonia ſedes
Lauinum, ac altrix caſti Collatia Bruti.

Quiq; immite nemus Triuiæ, quiq; oſtia Thuſci
Amnis amant, tepidoq; fouent Almone Cybelen.
Hinc Tybur Catille tuum, ſacriſq; dicatum
Fortunæ Præneſte iugis, Antemnaq; priſco
Cruſtumio prior, atq; habiles ad aratra Labici.
Nec non ſceptriferi qui potant Tybridis undam,
Quiq; Anienis habent ripas, gelidoq; rigantur
Symbriuio, raſtriſq; domant Aequicula rura.
His Scaurus monitor: tenero tunc Scaurus in æuo,
Sed iam ſigna dabat naſcens in ſecula uirtus.
Non illis ſolitum criſpare haſtilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuiſſe ſagittis.
Pila uolunt, breuibuſq; habiles mucronibus enſes,
Aere caput tecti ſurgunt ſuper agmina criſtis.
At quos ipſius menſis ſepoſta Lyæi
Setia, & incelebri miſerunt ualle Velitræ.
Quos Cora, quos ſpumans inimica Signia muſto,
Et quos peſtifera Pontini caligine campi
Quà Saturæ nebuloſa palus reſtagnat, & atro
Liuentes cœno per ſqualida turbidus arua
Cogit aquas Vfens, atq; inficit æquora limo,
Ducit auis pollens, nec dextra indignus auorum
Scæuola, cui diræ celatur laudis honora
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes.
Tyrrhenum ualli medio ſtat Mutius ira
In ſemet uerſa, ſæuitq; in imagine uirtus.
Tunc icti ſpecie ruere acri in bella magiſtro,
Cernitur effugiens ardentem Porſena dextram.
Queis Circea iuga, & ſcopuloſi uerticis Anxur,

Hernic

Hernicaq; impreſſo raduntur uomere ſaxa,
Queis putri pinguis ſulcaris Anagnia gleba.
Sylla Ferentinos, Priuernatumq; maniplos
Ducebat ſimul excitos, Soræq; iuuentus
Addita fulgebat telis, hic Scaptia pubes,
Hic Fabrateriæ uulgus, nec monte niuoſo
Deſcendens Atina aberat, detritaq; bellis
Sueſſa, atq; à duro Fruſino haud imbellis aratro.
At qui Fibreno miſcentem flumina Lyrim
Sulfureum tacitisq; uadis ad littora lapſum
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
Ac Larinatum dextris ſocia hiſpidus arma
Commouet, atq; uiris ingens exhaurit Aquinum.
Tullius æratas raptabat in agmina turmas
Regia progenies, & Tullo ſanguis ab alto.
Indole proh quanta iuuenis, quantumq; daturus
Auſoniæ populis uentura in ſecula ciuem.
Ille ſuper Gangem ſuper exauditus & Indos,
Implebit terras uoce, & furialia bella
Fulmine compeſcet linguæ, nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiquam ſperare nepotum.
Ecce inter primos Theramneo à ſanguine Clauſi
Exultat rapidis Nero non imitabilis auſis,
Hunc Amiterna cohors, & Bactris nomina ducens
Caſperula, hunc Foruli, magnaq; Reate dicatum
Cœlicolûm Matri, necnon habitata pruinis
Murſia, & à Tetrica comitatur rupe cohortes:
Cunctis haſta decus, clypeusq; refertur in orbem,
Vertice & implumes, ac leui tegmine cruris

Ibant, & læti pars Sanctum uoce canebant
Autorem gentis: pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.
Et qui Picenæ ſtimulat telluris alumnos,
Horridus, & ſquamis, & equina Curio criſta,
Pars belli quàm magna uenit, non æquore uerſo
Tam creber fractis albeſcit fluctus in undis,
Nec cœtu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
Lunatis acies imitatur Martia peltis,
Perſtrepit & tellus, & Amazonius Thermodon.
Hic & quos paſcunt ſcopuloſæ rura Numanæ
Et queis littoreæ fumant altaria Cipræ,
Quiq; Truentinas ſeruant cum flumine turres
Cernere erat, clypeata procul ſub ſole coruſco
Agmina, ſanguinea uibrant in nubila luce
Stat fucare colus, nec Sidone uilior Ancon,
Murice nec Libyco, ſtatq; humectata Vomano
Adria, & inclemens hirſuti ſignifer Aſcli
Vepicus quondam nomen memorabile: ab alto
Saturno ſtatuit genitor quem carmine Circe
Exutum formæ uolitare per æthera iuſsit,
Et ſparſit plumis croceum fugientis honorem.
Ante (ut fama docet) tellus poſſeſſa Pelaſgis.
Queis Aſis regnator erat: fluuioq; relinquit
Nomen, & à ſeſe populos tum dixit Aſilos.
Sed non ruricolæ firmarunt robore caſtra
Deteriore, cauis uenientes montibus, Vmbri.
Hos Aſis, Sapisq; lauant, rapidasq; ſonanti
Vertice

Vertice contorquens undas per ſaxa Metaurus,
Et lauat ingentem perfundens flumine ſacro
Clitumnus taurum, Narq́; albeſcentibus undis
In Tybrim properans Tiniæq́; inglorius humor,
Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena.
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula, & immota perſtringit mœnia ripa.
His urbes Arna, & latis Meuania pratis,
Hiſpellum, & duro monti per ſaxa recumbens
Narnia, & infeſtum nebulis humentibus olim
Inginum, patuloq́; iacens ſine mœnibus aruo
Fulginia. his populi fortes Amerinus, & armis
Et raſtris laudande Camers. his Sarſina diues
Lactis, & haud parci Martem coluiſſe Tudertes.
Ductor Piſo uiros ſpernaces mortis agebat:
Ore puer, puerîq́; habitu: ſed corde ſagaci
Aequabat ſenium, atq; aſtu ſuperauerat annos.
Is primam ante aciem pictis radiabat in armis
Arſacidum, & fuluo micat ignea gemma monili
Iamq́; per Hetruſcos legio completa maniplos
Rectorem magno ſpectabat nomine Galbam.
Huic genus orditur Minos, inuiſaq́; tauro
Paſiphaë, clariq́; dehinc ſtant ordine patres.
Lectos Cere uiros, lectos Cortona ſuperbi
Tarcontis domus, & ueteres miſere Grauiſcæ.
Nec non Argolico dilectum littus Alcſo
Alſium, & obſeſſæ campo ſqualente Fregellæ.
Affuit & ſacris interpres fulminis alis
Feſula, & antiquus Romanis mœnibus horror

Cluſinum uulgus, cum Porſena magne iubebas
Nequicquam pulſos Romæ imperitare Superbos.
Tunc quos à nineis exegit Luna metallis
Inſignis portu, quo non ſpatioſior alter
Innumeras cepiſſe rates, & claudere pontum.
Mœoniæq; decus quondam Vetulonia gentis.
Biſſenos hæc prima dedit præcedere faſces,
Et iunxit totidem tacito terrore ſecures.
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio ueſtem prætexuit oſtro.
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.
Hos iuxta Nepetina cohors, æquiq; Faliſci,
Quiq; tuos Flauina focos, Sabatia quiq;
Stagna tenent, Ciminiq; lacum: qui Sutria tecta
Haud procul, & ſacrũ Phœbo Soracte frequentant.
Spicula bina gerunt, caput his codone ferino
Stat cautum, Lycios tendunt haſtilibus arcus.
Hæ bellare acies norant. at Marſica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantarè ſoporem,
Vipereumq; herbis hebetare, & carmine dentem.
Aeetæ prolem Anguitiam mala gramina primam
Monſtrauiſſe ferunt, tactuq; domare uenena,
Et lunam excuſiſſe polo, ſtridoribus amnes
Frænantem, ac ſyluis montem nudaſſe uocatis,
Sed populis nomen poſuit metuentior hoſpes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Marſia Crenos,
Mygdoniam Phœbi ſuperatus pectine loton.
Marruuium ueteris celebratum nomine Marri
Vrbibus eſt illis caput, interiorq; per udos

Alba ſi det campos,pomiſq; rependit ariſtas:
Cætera in obſcuro famæ,& ſine nomine,uulgi
Sed numero caſtella ualent,coniungitur acer
Pelignus gelidoq; rapit Sulmone cohortes.
Nec cedit ſtudio uicinus ſanguine miles,
Quem genuere Cales:non paruæ conditor urbis
(Vt fama eſt)Calais.Boreæ quem rapta per auras
Orithyia uago Geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis Veſtina iuuentus
Agmina denſauit uenatu dura ferarum.
Quæ Fiſcelle tuas arces,Pinnamq; uirentem,
Paſcuaq; haud tardè redeuntia tondet Auellæ.
Marrucina ſimul Frentanis æmula pubes
Corfini populos,magnumq; Theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur ſparus,omnibus alto
Aſſuetæ uolucrem cœlo dimittere fundæ.
Pectora pellis obit cæſi uenatibus urſi.
Iam uerò quos diues opum,quos diues auorum
Et toto dabat ad bellum Campania tractu,
Ductorum aduentum uicinis ſedibus Oſci
Seruabant:Sinueſſa tepens,fluctuq; ſonorum
Vulturnum,quaſq; euertêre ſilentia Amyclæ,
Fundiq; & regnata Lamo Caieta,domuſq;
Antiphatæ compreſſa freto,ſtagniſq; paluſtre
Linternum,& quondam fatorum conſcia Cumæ.
Illic Nuceria,& Gaurus naualibus apta,
Prole Dicarcheia,multo cum milite Graia.
Illic Parthenope,ac Pœno non peruia Nola,
Alliphe,& Clanio contemptæ ſemper Acerræ.

Sarraſtis etiam populos, totaſq; uideres
Sarni mitis opes. illic quos ſulfure pingues
Phlegræi legere ſinus. Miſenus, & ardens
Ore Giganteo ſedes Ithaceſia Bai.
Non Prochyte, non ardentem ſortita Typhœa
Inarime, non antiqui ſaxoſa Telonis
Inſula, nec paruis aberat Calatia muris.
Surrentum, & pauper ſulci Cerealis Abella.
In primis Capua heu rebus ſeruare ſerenis
Inconſulta modum, & prauo peritura tumore.
Lectos rectores formabat Scipio bello:
Ille uiris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat: leuiora domo de more parentum
Geſtabant tela, ambuſtas ſine cuſpide cornos.
Aclidis uſus erat, factæq; ad rura bipennes.
Ipſe inter medios uenturæ ingentia laudis
Signa dabat: uibrare ſudem, tranſmittere ſaltu
Murales foſſas, undoſum frangere nando
Indutus thoraca uadum. ſpectacula tanta
Ante acies uirtutis erant. ſæpe alite planta
Ilia perfoſſum, & campi per aperta uolantem
Ipſe pedes præuertit equum: ſæpe arduus idem
Caſtrorum ſpatium, & ſaxo tranſmiſit, & haſta.
Martia frons, facileſq; comæ: nec ponè, retroq;
Cæſaries breuior. flagrabant lumina miti
Aſpectu, gratuſq; inerat uiſentibus horror,
Affuit & Samnis, nondum uergente fauore
Ad Pœnos, ſed nec ueteri purgatus ab ira.
Qui Batulum, Mucraſq; colunt, Bouiania quiq;

Exerc

Exercent luſtra, aut Caudinis faucibus hærent:
Et quos aut Rufre, aut quos Eſernia, quos'ue
Obſcura incultis Herdonia miſit ab agris.
Brutius haud diſpar animorumq́;, una iuuentus
Lucanis excita iugis, Hirpinaq́; pubes
Horrebat telis, & tergo hirſuta ferarum.
Hos uenatus alit, luſtra incoluere, ſitimq́;
Auertunt fluuio, ſomniq́; labore parantur.
Additur his Calaber, Salentinæq́; cohortes.
Nec non Brunduſium, quo deſinit Itala tellus,
Parebat legio audaci permiſſa Cethego.
Cui ſocias uires, atq; indiſcreta maniplis
Arma recenſebant. nunc ſeſe oſtendere miles
Leucoſiæ è ſcopulis: nunc quem Picentia Peſte
Miſit, & exauſta mox Pœno Marte Carillæ.
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duritiem lapidum merſis inoleſcere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos enſes, & quæ Buxentia pubes
Aptabat dextris irraſæ robora claue.
Ipſe humero exertus, gentili more parentum,
Difficili gaudebat equo, roburq́; iuuentæ
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritæ, deſolatæq́; uirorum
Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc ueſtris, caſura ruiſtis in arma.
Certauit Mutinæ quaſſata Placentia bello.
Mantua mittenda certauit pube Cremonæ.
Mantua muſarum domus, atq; ad ſydera cantu

Euecta

Euecta Andino, & Smyrnæis æmula plectris.
Tum Verona Ateſi circunflua, & undiq; ſollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.
Vercellæ, fuſciq; ferax Pollentia uilli,
Et quondam Teucris comes in Laurentia bella,
Ocni priſca domus, paruiq; Bononia Rheni.
Quiq; graui remo, limoſis ſegniter undis
Lenta Paludoſæ perſcindunt ſtagna Rhauennæ.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugiq; ſacris Antenoris oris.
Nec non cum Venetis Aquileia perfurit armis.
Tum pernix Ligus, & ſparſi per ſaxa Vageni
In decus Annibalis, duros miſere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia Brutus
Ibat, & hortando notum accendebat in hoſtem.
Læta uiro grauitas, & mentis amabile pondus,
Et ſine triſtitia uirtus. non ille rigoris
Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,
Nec famam læuo quærebat limite uitæ.
Addiderat ter mille uiros in Marte ſagittæ
Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
Non totidem Ilua uiros, ſed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
Ignoſcet, quamuis auido committere pugnam,
Varroni, quicunq; ſimul tot tela uideret.
Tantis agminibus Rheteo littore quondam,
Feruere, cum magnæ Troiam inuaſere Mycenæ.
Mille rates, uidit Leandrius Helleſpontus.
Vt uentum ad Cannas, urbis ueſtigia priſcæ,

Deſig

Deſigunt diro ſigna infelicia uallo,
Nec tanta miſeris iamq; impendente ruina,
Ceſſarunt Superi uicinas prodere clades.
Per ſubitum attonitis pila exarſere maniplis,
Et celſæ toto ceciderunt aggere pinnæ,
Nutantiq; ruens proſtrauit uertice ſyluas
Garganus,fundoq; imo mugiuit anhelans
Aufidus,& magno latè diſtantia ponto
Terruerunt pauidos accenſa Ceraunia nautas.
Quæſiuit Calaber ſubducta luce repentè
Immenſis tenebris & terram,& littora Sipus:
Obſeditq; frequens caſtrorum limina bubo:
Nec denſæ trepidis abſunt ſe inuoluere nubes,
Ceſſaruntq; aquilis.non unus crine coruſco
Regnorum euerſor rubuit letale cometes.
Caſtra quoq;,& uallum rabidæ ſub nocte ſilenti
Irrupere feræ,raptiq; ante ora pauentum
Adiunctos uigilis ſparſerunt membra per agros,
Ludificante etiam terroris imagine ſomnos.
Gallorum uiſi buſtis rupere nitores.
Terq;,quaterq; ſolo penitus tremuere reuulſæ
Tarpeiæ rupes,atq; atro ſanguine flumen
Manauit Iouis in templis:lacrymæq; uetuſta
Effigie,patris large fluxere Quirini.
Maior & horrificis ſeſe extulit Allia ripis.
Non Alpes ſedere loco.non nocte,die'ue
Ingentes inter ſtetit Appenninus hiatus.
Axe ſuper medio Libyes à parte coruſcæ.
In Latium uenere faces,ruptuſq; fragore

Horriſono polus,& uultus patuere Tonantis.
Aetneos quoq; contorquens è cautibus ignes
Lemnius intonuit,ſcopuliſq́; in nubila iactis
Phlegræus tetigit trepidantia ſydera uertex.
Ecce inter medios belli præſagus,& ore
Attonito,ſenſuq́; ſimul clamoribus implet
Miles caſtra feris,& anhelat clade futura:
Parcite crudeles Superi:iam ſtragis aceruis
Deficiunt campi,uideo per denſa uolantem
Agmina ductorem Libyæ,curruſq́; citatos,
Arma uirûm ſuper,atq; artus,& ſigna trahentem.
Turbinibus furit inſanis,& prælia uentus.
Inq́; oculos,inq́; ora rotat.cadit immemor æui
Nequicquam Thraſimene tuis Seruilius oris
Subductus.quò Varro fugis?proh Iuppiter ictu
Procumbit ſaxi feſſis ſpes ultima Paulus.
Ceſſerit huic Trebia exitio.pons ecce cadentum
Corporibus ſtruitur,tacituſq́; cadauera fundit
Aufidus,ac uictrix inſultat belua campis.
Geſtat Agenoreus noſtro de more ſecures
Conſulis,& ſparſos lictor fert ſanguine faſces.
In Libyam Auſonij portatur pompa triumphi.
O dolor,hoc etiam Superi uidiſſe iubetis,
Congeſto læuæ quodcunq; auellitur auro
Metitur Latias uictrix Carthago ruinas.

SIL

SILII ITALICI
LIBER IX.

TVrbato monſtris Latio,cladisq; futuræ
Signa per Auſoniam prodentibus irrita diuis.
Haud ſecus,ac ſi fauſta forent,& proſpera pugnæ.
Omnia uenturæ,conſul traducere noctem
E ſomnis,telumq; manu uibrare per umbras.
Ac modo ſegnitie paulum increpitare,modo acres
Exercere tubas,nocturnaq; claſsica uelle.
Nec minor in Pœno properi certaminis ardor.
Erumpunt uallo fortuna urgente ſiniſtra,
Conſertæq; manus.nam ſparſi ad pabula campis
Vicinis raptanda Macæ fudere uolucrem
Telorum nubem.ante omnes inuadere bella
Mancinus gaudens,hoſtiliq; ungere primus
Tela cruore cadit:cadit & numeroſa iuuentus.
Nec pecudum fibras Varro,& contraria Paulo
Auſpicia incuſante Deûm,compeſceret arma
Ni ſors alterni iuris,quo caſtra reguntur
Arbitrium pugnæ properanti in fata negaſſet.
Quæ tamen haud ualuit perituris milibus,una
Plus donaſſe die;rediere in caſtra gemente
Haud dubie Paulo,qui craſtina iura uideret
Amenti ceſſura uiro,fruſtraq; ſuorum
Seruatas à cæde animas.Nam turbidus ira,
Infenſusq; moræ dilata ob prælia ductor,
Siccine nunc(inquit)grates pretiumq; rependis
Paule tui capitis?meruerunt talia qui te

Legi

Legibus, atq; urnæ dira eripuere minanti?
Tradant immo hoſti reuocatos ilicet enſes,
Tradant arma iube, aut pugnantum diripe dextras.
Sed uos, quorum oculos, atq; hora humentia uidi,
Vertere cum Conſul terga, & remeare iuberet,
Ne morem, & pugnæ ſignum expectate petendæ,
Dux ſibi quisq; uiam capito, cum ſpargere primus
Incipiet radijs Gargana cacumina Phœbus.
Pandam egomet primus portas: ruite ocyus, atq; hunc
Ereptum reuocate diem. Sic turbidus ægra
Peſtifero pugnæ caſtra incendebat amore,
At Paulus iam non idem nec mente, nec ore:
Sed qualis ſtratis dilecto milite campis
Poſt pugnam ſtetit ante oculos, atq; ora futuro
Obuerſante malo, ceu iam ſpe lucis adempta,
Cùm ſtupet exanimata parens, natiq; tepentes
Nequicquam fouet extremis amplexibus artus.
Per toties (inquit) concuſſa mœnia Romæ,
Perq; has nox Stygia quas iam circumuolat umbra.
Inſonteis animas, cladi parce obuius ire:
Dum tranſit diuûm furor, & conſumitur ira
Fortunæ, nouus Annibalis ſat nomina ferre
Si diſcit miles, nec frigidus aſpicit hoſtem.
Non'ne uides cum uicinis auditur in aruis.
Quàm ſubitus linquat pallentia corpora ſanguis?
Quamq; fluant arma ante tubas? Cunctator, & æger
(Vt rere) in pugnas Fabius, quoſcunq; ſub illis
Culpatis duxit ſignis nunc arma capeſſunt.
Haud quos Flaminius: ſed dira auertite Diui.

Sin

Sin noſtris animus monitis,precibusq; repugnat,
Aures pande deo:cecinit Grynæa per orbem
Hæc olim uates,& te præſaga,tuoſq;
Vulgauit terris proauorum ætate furores.
Iamq; alter tibi,nec perplexo carmine coram
Fata cano uates,ſiſtis ni craſtina ſigna,
Firmabis noſtro Phœbea dicta Sybillæ
Sanguine,nec Graio poſthac Diomede ferentur:
Sed te,ſi perſtas,inſignes conſule campi.
Hæc Paulus,lacrymæq; oculis ardentibus ortæ.
Nec non & noctem ſceleratus polluit error
Xantippo captus. Libycis tolerarat in oris
Seruitium Satricus:mox inter præmia regi
Autololum donò datus,ob uirtutis honorem.
Huic domus,& gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in uberibus nati,Mancinus,& unà
Nomine Rheteo Solymus.nam Dardana origo,
Et phrygio genus à proauo,qui ſceptra ſecutus
Aeneæ,claram muris fundauerat urbem
Ex ſeſe dictam Solymon,celebrata colonis.
Mox Itali paulatim attrito nomine Sulmo.
Ac tum Barbaricis Satricus cum rege cateruis
Aduectus,quo nõ ſpretum (ſi poſceret uſus)
Noſcere Getulis Latias interprete uoces.
Poſtquam poſſe datum Peligna reuiſere tecta,
Et patrium ſperare larem,ad conamina noctem
Aduocat,ac furtim caſtris euadit iniquis.
Sed fuga nuda uiri:ſumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo,& dextra remeabat inermi.

Exuuias igitur,proſtrataq́; corpora campo
Luſtrat,& exutis Mancini cingitur armis.
Iamq́; metus leuior:uerum cui dempta ferebat,
Exangui ſpolia,& cuius nudauerat artus,
Natus erat paulò antè Maca proſtratus ab hoſte.
Ecce ſub aduentum noctis,primumq́; ſoporem,
Alter natorum Solymus,ueſtigia uallo
Auſonio uigil extulerat,dum ſorte uiciſsim
Alternat portæ excubias,fratriſq́; petebat
Mancini ſtratum ſparſa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miſerum componere terra.
Nec longum celerarat iter,cùm tendere in armis
Aggere Sydonio uenientem conſpicit hoſtem.
Quodq́; dabat fors in ſubitis nec opina ſepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.
Inde ubi nulla ſequi propius ponè arma,uirumq́;
Incomitata uidet ueſtigia ferre per umbras,
Proſiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga,haud fruſtra iaculum. Tyriamq́; ſequentum
Satricus eſſe manum,& Sydonia uulnera credens,
Autorem cæci trepidus circunſpicit ictus.
Verum ubi uictorem iuuenili robore curſus
Attulit,& notus fulſit lux triſtis ab armis:
Fraternuſq́; procul,luna prodente,retexit
Ante oculos ſeſe,& radiauit cominus umbo:
Exclamat iuuenis ſubita flammatus ab ira,
Non ſum equidem Sulmone ſatus,tua Satrice proles,
Nec frater Mancine tuus:fatearq́; nepotem
Pergameo indignum Solymo,ſi euadere detur

Hinc noſtra te impune manu.tu nobile geſtes
Germani ſpolium ante oculos,referasq́; ſuperba
Me ſpirante,domus Pelignæ perfidus arma?
Hæc tibi chara parens apta adſolatia luctus
Dona feram nati,ut figas æterna ſepulcro.
Talia uociferas ſtricto mucrone ruebat.
Aſt illi iam tela manu,iamq́; arma fluebant
Audita patria,natisq́; & coniuge & armis.
Ac membra & ſenſus gelidus ſtupefecerat horror
Tum uox ſemianimi miſeranda effunditur ore.
Parce precor dextræ,non ut mihi uita ſuperſit,
Quippe nefas hac uelle frui,ſed ſanguine noſtro
Ne damnes ò nate manus.Carthaginis ille
Captiuus patrias nunc primum aduectus in oras
Ille ego ſum Satricus,Solymi genus,haud tua nate
Fraus ulla eſt:iaceres in me cùm feruidus haſtam,
Pœnus eram:uerùm caſtris elapſus acerbis
Ad uos & charæ properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum:ſed iam unice nobis
Hæc fratris tumulis arma excuſata reporta.
Curarum tibi prima tamen ſit nate,referre
Ductori monitus Paulo,producere bellum
Nitatur,Pœnoq́; neget certamina Martis.
Augurio exultat diuum,immenſamq́; propinqua
Stragem acie ſperat,quæſo prohibete furentem
Varronem:nanq; hanc fama eſt impellere ſigna.
Sat magnum hoc miſeræ fuerit mihi cardine uitæ
Solamen,cauiſſe meis.Nunc ultima nate
Iuuento ſimul,atq; amiſſo,redde parenti

Oſcula. Sic fatus galeam exuit, atq; rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti, & nitens uerbis ſanare pudorem,
Vulneris impreſſi telum excuſare laborat.
Quis teſtis noſtris, quis conſcius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra.
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus.
Abſoluo pater ipſe manum, atq; in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. At miſer imo
Pectore ſuſpirans iuuenis, non uerba uiasq;
Alloquio uocem'ue refert: ſed ſanguinis atri
Siſtere feſtinat curſum, laceroq; ligare
Ocyus illacrymans altum uelamine uulnus.
Tandem inter gemitus, miſeræ erupere querelæ:
Siccine te nobis genitor Fortuna reducit
In patriam? ſic te nato, natumq; parenti
Impia reſtituit? Felix ò terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoſcere ademptum.
Aſt ego Sidonijs inpercitus, ecce parentem
Vulnere cognoſco. Saltem hoc Fortuna fuiſſet
Solamen culpæ, dubia ut mihi ſigna dediſſes
Infauſti generis. Verùm linquetur iniquis
Non ultra ſuperis noſtros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In uacuas ſenior uitam deſperſerat auras.
Tum iuuenis mœſtum attollens ad ſidera uultum,
Pollutæ dextræ, & facti Titania teſtis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus: non amplius, inquit,

His

His oculis, & damnato uiolabere uiſu.
Hæc memorat, ſimul enſe fodit præcordia: & atrum
Suſtentans uulnus, mananti ſanguine ſignat
In clypeo mandata patris, Fuge prælia Varro.
Ac, ſummi tegmen ſuſpendit cuſpide teli,
Defletumq́; ſuper poſternit membra parentem.
Talia uenturæ mittebant omina pugnæ
Auſonijs Superi: ſenſimq́; abeuntibus umbris,
Conſcia nox ſceleris roſeo cedebat Eoo.
Ductor in arma ſuos Libys, & Romanus in arma
Excibat de more ſuos: Pœniſq́; redibat
Qualis nulla dies omni ſurrexerit æuo.
Nec uerborum (inquit) ſtimulantum Pœnus egetis.
Herculeis iter à metis, ad Iapigis agros
Vincendo emenſi. nuſquam eſt animoſa Saguntos.
Conceſſere Alpes: pater ipſe ſuperbus aquarum
Auſonidum Eridanus captiuo defluit alueo.
Strage uirûm menſus Trebia eſt, atq; ora ſepulto
Lydia Flaminio premitur: lataq́; refulgent
Oſsibus, ac nullo ſulcantur uomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur: mihi magna ſatis, ſat uera, ſuperq́;
Bellandi merces, ſit gloria. cætera uobis
Vincantur, quicquid diti deuexit Ibêro.
Quicquid & Aetneis iactauit Roma triumphis.
Quin etiam Libyco ſi quid de littore raptum
Condidit, in ueſtros uenient ſine ſortibus enſes.
Ferte domos quod dextra dabit: nil uictor honoris
Ex opibus poſco. raptor per ſecula longa

Dardanus edomitum uobis ſpoliauerit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi Sigæo ſulcata colono
Arridet tellus, ſeu ſunt Buxentia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis.
Electos optare dabo inter prælia campos.
Addam etiam flaua Tybris, quas irrigat unda
Gurgitibus latè captiuus paſcere ripas.
Qui uerò extremo ſocius mihi cardine Byrſæ
Signa moues, dextram Auſonia ſi cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis eſto.
Neu uos Gargani, Dauniq́; fefellerit ora,
Ad muros ſtatis Romæ. licet auia longè
Vrbs agat, & noſtro procul à certamine diſtet:
Hæc hodie ruet, atq; ultra te ad prælia miles
Nulla uoco. ex acie tende in Capitolia curſum.
Hæc memorat, tum propulſo munimine ualli
Foſſarum rapuere moras, aciemq́; locorum
Conſilio curuis accommodat ordine ripis.
Barbaricus læuo ſtetit ad certamina cornu
Bellator Naſamon, unaq́; immanior arctus
Marmarides. Tũ Maurꝰ atrox, Garamasq́;, Macesq́;
Et Maſſylæ acies, & ferro uiuere lætum
Vulgus Adrimachidæ, pariter gens accola Nili
Corpora ab immodico ſeruans nigrantia Phœbo.
Queis poſitũ agminibus caput, imperiumq́; Nealces.
At parte in dextra, ſinuat quà flexibus undam
Aufidus, & curuo circumerrat gurgite ripas,
Mago regit. ſubiere leues quos horrida miſit

Pyrene

Pyrenc populi, uarioq́; auxere tumultu
Flumineum latus. effulget cetrata iuuentus.
Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vaſco
Ac torto miſcens Balearis prælia plumbo,
Betigenæq́; uiri celſus media ipſe coërcet
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq́;
Celiarum Eridano perfuſis ſæpe cateruis.
Sed quà ſe fluuius retrò labentibus undis
Eripit, & nullo cuneos munimine uallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorſo
Bellua nigranti geſtans: ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.
Cætera iam Numidis circumuolitare, citosq́;
Ferre datum curſus, & toto feruere campo.
Dum Libys incenſo diſpenſat milite uires,
Hortandoq́; iterum, atq; iterum inſatiabilis urget.
Factis quemq; ſuis, & ſe cognoſcere iactat
Qua dextra ueniant ſtridentis ſibila teli,
Promittitq́; uiris nulli ſe defore teſtem:
Iam Varro exacta uallo legione mouebat
Cladum principia: at pallenti lætus in unda
Laxabat ſedem uenturis portitor umbris.
Stant primi, quos ſanguine, e pendente uetabant
Ire notæ clypeo, defixiq́; omine torpent.
Iuxtà terribilis facies, miſeranda iacebant
Corpora in amplexum, natusq́; in pectore patris
Impoſita uulnus dextra letale tegebat.
Effuſæ lacrymæ, Manciniq́; inde reuerſus
Fraterna ſub morte dolor. Tum triſte mouebat

*Augurium,& ſimiles defuncto in corpore uultus:
Ocyus erroris culpam,deflendaq; fata
Ductori pandunt,atq; arma uetantia pugnam.
Ille ardens animi,Ferte hæc(ait)omina Paulo.
Nanq; illum,cui fœmineo ſtant corde timores,
Mouerit iſta manus,quæ cæde imbuta nefanda
Cùm Furiæ expeterent pœnas,fortaſſe paterno
Signauit moriens ſceleratum ſanguine carmen.
Tum minitans properè deſcribit munera pugnæ:
Quaq; feras ſæuus gentes,aciemq; Nealces
Temperat,hàc ſeſe Marſo cum milite,cumq;
Samnitum opponit ſignis,& Iapige alumno.
At campi medio(nanq; hac in parte uidebat
Stare ducem Libyæ)Seruilius obuia adire
Arma,& Picentes,Vmbrosq; inferre iubetur.
Cætera Paulus habet dextro certamina cornu.
His ſuper,inſidias contra,Nomadumq; uolucrem
Scipiadæ datur ire manum:quaq; arte,dolisq;
Scindent ſe turmæ,prædicit ſpargere bellum.
Iamq; propinquabant acies:agiliq; uirorum
Diſcurſu,miſtoq; ſimul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu,& multum trepidantibus armis
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic ubi prima mouent pelago certamina uenti,
Incluſam rabiem,ac ſparſuras aſtra procellas
Parturit unda freti:fundoq; emota minaces
Expirat per ſaxa ſonos,atq; acta cauernis
Torquet anhelantem ſpumanti uertice pontum.
Nec uerò fati tam ſæuo turbine,ſolum*

Terrarum fuit ille labor. diſcordia demens
Intrauit cœlos, Superoſq; ad bella coëgit.
Hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo,
Et domitor tumidi pugnat maris. hinc Venus amẽs.
Hinc Veſta, & captæ ſtimulatus cæde Sagunti
Amphitryoniades, pariter ueneranda Cybele,
Indigeteſq; Dei, Faunuſq; ſatorq; Quirinus.
Alternuſq; animæ mutato Caſtore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
Et Pallas Libycis Tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon.
Multaq; præterea diuorum turba minorum.
Quorum ubi mole ſimul uenientum, et greſſibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuiſi montes, pars ſedem nube ſub alta
Ceperunt, uacuo deſcenſum ad prælia cœlo.
Tollitur immenſus deſerta ad ſydera clamor.
Phlegræis quantas effundit ad æthera uoces
Terrigena in campis exercitus: aut ſator æui
Quanta Cyclopas noua fulmina uoce pōpoſcit
Iuppiter, extructis uidit cum montibus ire
Magnanimos raptum cœleſtia regna Gigantes.
Nec uerò prima in tantis concurſibus haſta
Vlla fuit. ſtridens nimbis certante furore
Telorum: ſimul effuſus, cupidæq; cruoris
Hinc atq; hinc animæ gemina cecidere procella.
Acrius inſanus dextra qua ducitur enſis
Bellantum pars magna iacet. ſuper ipſa ſuorum
Corpora conſiſtunt auidi, calcantq; gementes.

Nec magis aut Libyco protrudi Dardana niſu,
Auerti'ue poteſt pubes, aut ordine pelli
Fixa ſuo Sarrana manus: quàm uellere ſede
Si tentet Calpen impacto gurgite pontus.
Amiſere ictus ſpatium, nec morte peracta
Arctatis cecidiſſe licet. galea horrida flictu
Aduerſæ ardeſcit galeæ, clypeusq; fatiſcit
Impulſu clypei, atq; enſis contunditur enſe:
Pes pede, uirq; uiro teritur: tellusq; uideri
Sanguine operta nequit: cœlumq;, & ſydera pendens
Abſtulit ingeſtis nox denſa ſub æthere telis.
Queis aſtare loco dederat fortuna ſecundo,
Contorum longo, & proceræ cuſpidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miſcent.
At quos deinde tenet retrorſum inglorius ordo,
Mißilibus certant pugnas æquare priorum.
Vltra clamor agit bellum, milesq; cupiti
Martis inops ſæuis impellit uocibus hoſtem.
Vllum nec deſit teli genus. hi ſude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili.
At ſaxis, fundaq; alius, iaculoq; uolucri,
Ipſis interdum metuenda phalarica muris,
Interdum ſtridens per nubila fertur arundo.
Speramus'ne Deæ, quarum mihi ſacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in ſecula uoce
Poſſe diem? tantum'ne datis confidere linguæ,
Vt Cannas uno ore ſonem? ſi gloria uobis
Noſtra placet, neq; uos magnis auertitis auſis:
Huc omneis cantus, Phœbumq; uocate parentem.

Verum utinam poſthac animo Romane ſecunda
Quanto tunc aduerſa, feras: ſitq; hactenus oro,
Nec libeat tentare Deis, an Troïa proles
Par bellum tolerare queat. tuq; anxia fati
Pone precor lacrymas, & adora uulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi. nam tempore Roma
Nullo maior eris. mox ſic labêre ſecundis
Vt ſola cladum tuearis nomina fama.
Iamq; inter uarias fortuna utrinq; uirorum
Alternata uices, incerto eluſerat iras
Euentu: mediaq; diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mauors flagrabat in armis.
Mitia ceu uiridis agitant cum flamina culmos,
Nec dum maturas impellit uentus ariſtas.
Huc, atq; huc it ſumma ſeges, nutanſq; uiciſsim
Alterno lentè motu incuruata niteſcit.
Tandem Barbaricis perfractam uiribus acer
Diſsipat incurrens aciem clamore Nealces.
Laxati cunei, perq; interualla citatus
Irrupit trepidis hoſtis. tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens, nullumq; ſub ima
Cuſpide procumbit corpus, dum uulnera tergo
Bellator timet Auſonius, per pectora ſæuas
Exceptat mortes, & leto dedecus arcet:
Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aſpera ſemper amans, & par cuicunq; periclo
Scæuola, nec tanta uitam iam ſtrage uolebat,
Sed dignum proauo letũm, & ſub nomine mortem.
Is poſtquam frangi res, atq; augeſcere uidit

Exit

Exitium,breuis hoc uitæ quodcunq; relictum
Extendamus ait. NAM *uirtus futile nomen,*
Ni decus adfuerit patiendo:ubi tempora leti
Proxima ſint,pulchramq́; petat per uulnera laudem.
Dixit,& in medios qua dextra concita Pœni
Limitem agit,uaſto connixus turbine fertur.
Hic exultantem Calarim,atq; crepta uolentem
Induere excelſo cæſi geſtamina trunco
Enſe ſubit,capuloq́; tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens,atq; arma hoſtilia morſu
Appetit,& mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabari,Sichæq́; uirum tenuere furentes
Concordi uirtute manus:ſed perdidit acer
Dum ſtat deciſam Gabar inter prælia dextram.
At Sicha auxilium magno turbante dolore,
Dum temerè accelerat calcato improuidus enſe
Succidit,& nudæ ferro ueſtigia plantæ
Damnauit,dextraq́; iacet morientis amici.
Tandem conuertit fatalia tela Nealce
Fulminei gliſcens iuuenis furor:exilit ardens.
Nomine tam claro ſtimulante,ad præmia cædis.
Tum ſilicem ſcopulo auulſum,quem montibus altis
Detulerat torrens,raptum contorquet in ora
Turbidus:incuſſo crepuerunt pondere malæ,
Ablatusq́; uiro uultus,concreta cruento
Per nares cerebro ſanies fluit:atraq́; manant
Orbibus eliſis,& trunca lumina fronte.
Sternitur unanimo Marius ſuccurrere Caſpro
Conatus,metuensq́; uiro ſupereſſe cadenti.

Lucis

Lucis idem auſpicium, ac patrium, & cõmune duobus
Paupertas, ſacro iuuenes Præneſte creati
Miſcuerant ſtudia, & iuncta tellure ferebant.
Velle ac nolle ambobus idem, ſociataq́; toto
Mens æuo, ac paruis diues concordia rebus.
Occubuere ſimul, uotisq́; ex omnibus unum
Id fortuna dedit, iunctam inter prælia mortem.
Arma fuere decus uictori bina Simetho:
Sed longum tanto lætari munere caſus
Haud licitum Pœnis. aderat terrore minaci
Scipio conuerſæ miſeratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali, flauusq́; comarum
Curio, & à primo deſcendens conſule Brutus.
Atq; his fulta uiris acies repararet ademptum
Mole noua campum, ſubito ni turbine Pœnus
Agmina frenaſſet iam procurrentia ductor.
Isq́; ut Varronem procul inter prælia uidit,
Et iuxta ſagulo circunuolitare rubenti
Lictorem, Noſco pompam, atq; inſignia noſco:
Flaminius modò talis, ait. tum feruidus acrem
Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram,
Heu miſer æquari potuiſti funere Paulo,
Si tibi non ira Superûm tunc eſſet ademptum
Annibalis cecidiſſe manu. quàm ſæpe querêre
Varro Deis, quòd Sidonium defugeris enſem?
Nam rapido ſubitam portans in morte ſalutem
Procurſu incœpta, ſeſe in diſcrimina uertit
Scipio, nec Pœnum (quanquàm eſt ereptus opimæ
Cædis honor) mutaſſe piget maiore ſub hoſte

Prælia,& erepti Ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuerſis orbis ab oris,
Quanto non aliàs uidit concurrere tellus
Marte uiri,dextraq; pares:ſed cætera ductor
Anteibat Latius melior pietate,fideq;.
Diſsiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors Scipiadæ metuens,Tritonia Pœno:
Aduentuq; Deûm intrepidis ductoribus,ambæ
Contremuere acies.ater quà pectora flectit
Pallas,Gorgoneo latè micat ignis ab ore,
Sibilaq; horrificis torquet ſerpentibus ægis.
Fulgent ſanguinei(geminum uibrare cometen
Vt credas)oculi ſummaq; in caſside largus
Vndantes uoluit flammas ad ſydera uertex.
At Mauors moto perturbans aëra telo,
Et clypeo campum inuoluens,Aetnea Cyclopum
Munere fundentem loricam incendia geſtat,
Ac pulſat fulua conſurgens æthera criſta.
Ductores pugnæ intenti,quantumq; uiciſsim
Auderet propius menſi,tamen arma ferenteis
Senſere aduenisſe Deos:& lætus uterq;
Spectari Superis,addebant mentibus iras.
Iamq; ictu ualido libratam à pectore Pœni
Pallas in obliquum dextra detorſerat haſtam.
Et Gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus,porgebat protinus enſem
Aetneum in pugna iuueni,ac maiora iubebat,
Tum uirgo igneſcens penitus,uiolenta repentè

Suffud

Suffudit flammis ora:atq; obliqua retorquens
Lumina,turbato ſuperauit Gorgona uultu.
Erexere omnes immania membra chelydri,
Aegide commota,primiq; furoris ad ictus
Rettulit ipſe pedem ſenſim à certamine Mauors.
Hic Dea conuulſam rapido conamine partem
Vicini montis,ſcopulisq; hærentia ſaxa
In Martem furibunda iacit,longeq; relatos
Expauit ſonitus tremefacto littore Saſſon.
At non hæc Superûm fallebant prælia Regem,
Demittit properè ſuccinctam nubibus Irim,
Quæ nimios frænet motus,ac talia fatur:
I,Dea,& Oenotris uelox allabere terris,
Germanæq; truces dic Pallas mitiget iras,
Nec ſperet fixas Parcarum uertere leges.
Dic etiam ni deſiſtis(nam uirus,& æſtus
Flammiferæ noui mentis)nec colligis iram,
Aegide præcellant quantum horrida fulmina noſcet.
Quæ poſtquam accepit dubitans Tritonia uirgo,
Nec ſat certa diu,patrijs an cederet armis,
Abſiſtemus,ait,campo.ſed Pallade pulſa
Num fata auertet,cæloq; arcebit ab alto
Cernere Gargani feruentia cædibus arua?
Hæc effata,caua Pœnum in certamina nube
Sublatum diuerſa tulit,terrasq; reliquit.
At Gradiuus atrox remeantis in æthera diuæ
Abſceſſu reuocat mentes:fuſamq; per æquor
Ipſe manu magna,nebula circundatus atra,
Reſtituit pugnam.conuertunt ſigna,nouamq;

Inſtaurant Itali uerſa formidine cædem.
Tum uentis poſitus cuſtos, cui flamina carcer
Imperio compreſſa tenet, cœlumq; ruentes
Euriq; & boreæ parent, Choriq;, Notiq;,
Iunonis precibus promiſſa haud parua ferentis
Regnantem Aeolijs Vulturnum in prælia campis
Effrænat. placet hic iræ exitiabilis ultor.
Qui ſe poſtquam Aetnæ merſit candente baratro,
Concepitq; ignes, & flammea protulit ora,
Euolat horrendo ſtridore, ac Daunia regna
Perflat agens cæcam glomerato puluere nubem.
Eripuere oculos auræ, uocemq;, manusq;:
Vertice arenoſo candentes (flebile dictu)
Torquet in ora globos Italûm, & bellare maniplis
Iuſſa laceſſuntur rabie. tum mole ruinæ
Sternuntur tellure & miles, & arma, tubæq;:
Atq; omnis retro flatu occurſante refertur
Lancea, & interdum Rutulis cadit irritus ictus.
Atq; idem flatus Pœnorum tela ſecundat,
Et uelut amento contorta haſtilia turbo
Adiuuat, ac Tyrias impellit ſtridulus haſtas.
Tum denſo fauces præcluſus puluere miles,
Ignauam mortem compreſſo mœret hiatu.
Ipſe caput flauum caligine conditus atra
Vulturnus, multaq; comam perfuſus arena,
Nunc uerſos agitat tergo ſtridentibus alis:
Nunc mediam in frontem ueniens clamante procella
Obuius arma quatit, patuloq; inſibilat ore.
Interdum intentos pugnæ, & iam, iamq; ferentes

Hoſt

Hoſtili iugulo ferrum, conamine, & ictu
Auerrit, dextramq́; ipſo de uulnere uellit.
Nec ſatis Auſonias paßim fœdare cohortes,
In Martem uomit immiſtas mugitibus auras,
Bisq́; Dei ſummas uibrauit turbine criſtas.
Quæ dum Romuleis exercet prælia turmis
Aeolius furor, & Martem ſuccendit in iras,
Affatur uirgo ſocia Iunone parentem.
Quantos Gradiuus fluctus in Punica caſtra
Reſpice agit, quantisq́; furens ſe cædibus implet?
Nunc quæſo terris deſcendere non placet Irim?
Quãquam ego non Teucros noſtro cũ pignore regnet
Roma, & Palladio ſedes hac urbe locarim.
Non Teucros delere aderam: ſed lumen alumnæ
Annibalem Libyæ, pelli florentibus annis
Vita, atq; extingui primordia tanta negabam.
Excipit hæc Iuno, longiq́; laboris ab ira
Immo (ait) ut noſcant gentes, immania quantum
Regna Iouis ualeant, cunctisq́; potentia quantum
Antiſtet coniux Superis tua, diſcute telo
Flagranti (nil oramus) Carthaginis arces,
Sidoniamq́; aciem uaſto telluris hiatu
Tartareis immerge uadis, aut obrue ponto.
Contra quæ miti reſpondet Iuppiter ore:
Certatis fatis, & ſpes extenditis ægras.
Ille ò nata libens, cui tela inimica ferebas,
Contundet iuuenis Tyrios, ac nomina gentis
Induet, & Libycam feret in Capitolia laurum.
Ac cui tu coniux, cui das animosq́;, decusq́;,

p. *Fata*

Fata cano auertet populis Laurentibus arma.
Nec longæ cladis metæ, uenit hora, dieſq́;,
Qua nullas unquam tranſiſſe optauerit Alpes.
Sic ait, atq; Irim properè demittit Olympo,
Quæ reuocet Martem, iubeatq́; abſcedere pugna.
Nec uetitis luctatus abit Gradiuus in altas
Cum fremitu nubes: quanquàm lituiq́;, tubæq;,
Vulneraq́;, & ſanguis, & clamor, & arma iuuarēt.
Vt patuit liber Superûm certamine tandem,
Laxatuſq́; Deo campus, ruit æquore ab imo
Pœnus, quo ſenſim cœleſtia fugerat arma:
Magna uoce trahens equitemq́;, uiroſq́; feræq́;
Turrigeræ molem, tormentorumq́; labores.
Atq; ubi turbantem leuiores enſe cateruas
Agnouit Iuuenem, ſcintillauitq́; cruentis
Ira genis, Quæ nam Furiæ, quis ue egit in hoſtem
En Minuti Deus? ut rurſum te credere nobis
Auderes? inquit, genitor tibi, natus ab armis.
Ille meis ubi nunc Fabius? ſemel improbe noſtras
Sit ſatis euaſiſſe manus: atq; inde ſuperbis
Haſta comes dictis murali turbine pectus
Transforat, & uoces uenturas occupat ictu.
Nec ferro ſæuire ſat eſt. appellitur atra
Mole fera, & monſtris componitur Itala pubes.
Nam prouectus equo moderantem cuſpide Lucas
Maurum in bella boues ſtimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
Immanè ſtridens agitur, crebroq́; coacta
Vulnere bellatrix properos fert bellua greſſus.

Ziuenti:dorſo turris:flammaq́;,uiriſq́;
Et iaculis armata ſedet:procul aſpera grando
Saxorum,ſuper arma ruit,paßimq́; uolanti
Celſus telorum fundit Libys aggere nimbum.
Stat niueis longum ſtipata per agmina uallum
Dentibus,atq; ebori præfixa cominus haſta
Fulget ab incuruo deiecta cacumine cuſpis.
Hic inter trepidos rerum.per membra,per arma
Exigit Vfentis ſceleratum bellua dentem,
Clamantemq́; ferens calcata per agmina portat.
Nec leuius radio,læuum qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus,improba ſenſum
Corpore non læſo penetrarunt ſpicula dentis,
Et ſublime uirum clypeo reſonante tulerunt.
Haud excuſſa noui uirtus terrore pericli,
Vtitur ad laudem caſu,geminumq́; citato
Vicinus fronti lumen tranſuerberat enſe.
Extimulata graui ſeſe fera tollit ad auras
Vulnere,& erectis excuſſam cruribus alte
Pone iacit uoluens reflexo pondere turrim.
Arma,uiriq́; ſimul,ſpoliataq́; bellua,uiſu,
Sternuntur ſubita,miſerandum,miſta ruina.
Spargere flagrantes contra bellantia monſtra
Dardanius tedas uictor iubet,& facis atræ,
Quos fera circunfert,compleri ſulfure muros.
Nec iuſſo mora,collectis fumantia lucent
Terga elephantorum flammis,raptusq́; ſonoro
Ignis edax uento per propugnacula fertur.
Non aliter Pindo,Rhodope'ue incendia paſtor

Cùm iacit,& ſyluis ſpatiatur feruida peſtis:
Frondoſi igneſcunt ſcopuli,ſubitoq; per arua
Collucet iuga diſſultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus
Amens,& laxo diducit limite turmas:
Nec cuiquam uirtus propiora capeſſere bella,
Longinquis audens iaculis,& arundinis ictu.
Vritur impatiens,& magni corporis æſtu,
Donec uicini tandem ſe fluminis undis
Præcipitem dedit,& tenui decepta liquore
Stagnantis per plana uadi,tulit incita longis
Extantem ripis flammam:tum deniq; ſeſe
Gurgitis immerſit molem capiente profundo.
At qua pugna datur,nec dum Mauruſia peſtis
Igne calet,circunfuſi Rheteïa pubes,
Nunc iaculis,nunc & ſaxis,nunc alite plumbo
Eminus inceſſunt.ut qui caſtella per altos
Oppugnat munita locos,atq; obſidet arces.
Auſus digna uiro,fortuna & digna ſecunda,
Extulerat dextram,atq; aduerſum cominus enſem
Mutius infelix auſi:ſed ſtridula anhelum
Feruorem effundens monſtri manus abſtulit acri
Implicitum nexu,diroq; ligamine torſit:
Et ſuperas alte miſerum iaculata per auras
Tellure eliſit,ac flexit flebile membris.
Has inter clades uiſo Varrone ſub armis
Increpitans Paulus,Quin imus cominus(inquit)
Ductori Tyrio? quem uinctum colla cathenis
Staturum ante tuos currus promiſimus urbi?

Heu patria, heu plebes ſcelerata, & praua fauoris,
Haud unquam expedies tam dira ſorte malorum,
Quem tibi non naſci fuerit per uota petendum,
Varronē, Annibalem'ue magis? dum talia Paulus.
Vrget præcipitans Libys, atq; in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat haſtas.
Pulſatur galea, & quatiuntur Conſulis arma.
Acrius hoc Paulus medios ruit aſper in hoſtes.
Tum uerò excuſſus mentem, in certamina Paulo
Auia deducto conuertit Varro: manuq́;
Cornipedem inflectens, Das (inquit) patria pœnas.
Quæ Fabio incolumi Varronem ad bella uocaſti,
Quæ'nam autem mentis, uel quæ diſcordia fati,
Parcarumq́; latens fraus eſt? abrumpere cuncta
Iandudum cum luce licet: ſed comprimit enſem
Neſcio quis Deus, & me me adgrauiora reſeruat.
Viuam'ne? & fractos, ſparſosq́; cruore meorum
Hos referam populo faſces? atq; ora per urbes
Iratas ſpectanda dabo? & quo ſæuius ipſe
Annibal haud poſcat, fugiam, & te Roma uidebo?
Plura indignantem, telis propioribus hoſtes
Egere, & ſonipes rapuit laxatus habenas.

SILII ITALICI

LIBER X.

PAulus ut aduerſam uidet increbreſcere pugnā:
Ceu fera, quæ telis circuncingentibus ultro
Aſsilit in ferrum, & per uulnera colligit hoſtem:
In medios fert arma globos, ſeſeq́; periclis

Ingerit, atq; omni letum molitur ab enſe.
Increpat horrendum, Perſtate: & fortiter, oro
Pectoribus ferrum accipite, ac ſine uulnere terga
Ad manes deferte, uiri. niſi gloria mortis,
Nil ſupereſt. idem ſedes adeuntibus imas
Hic uobis dux Paulus erit. uelocius inde
Hæmonio Borea, pennaq; citatior ibat,
Quæ redit in pugnas fugientis arundite Parthi.
Atque ubi certamen primi ciet immemor æui
Petus, Gradiuus mente, & Cato fertur in hoſtes:
Ac iuuenem quem Vaſco leuis, quem ſpicula denſus
Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
Abſceſſere retro, pauidiq; in terga relatos
Abduxere gradus. ut lætus ualle remota
Cùm capream uenator agit, feſſamq; propinquo
Inſequitur curſu, & ſperat iam tangere dextra:
Si ferus aduerſo ſubitum ſe protulit antro,
Et ſtetit ante oculos frendens leo, deſerit unà
Et color, & ſanguis, & tela minora periclo:
Nec iam ſperatæ cura eſt in pectore prædæ.
Nunc in reſtantes mucronem cominus urget:
Nunc trepidos, ac terga mala formidine uerſos
Aſſequitur telis: furere ac decorare labores
Et ſæuire iuuat: cadit ingens nominis expers
Vni turba uiro. Alter ſi detur in armis
Paulus Dardanijs, amittant nomina Cannæ.
Tandem inclinato cornu, ſine more ruebat
Prima acies, non parca fugæ. Labienus, & Ocris
Sternuntur leto, atq; Opiter: quos Setia colle

Viti

Vitifero, celſis Labienum cingula ſaxa
Miſerunt muris. iunxit fera tempora leti
Sidonius non conſimili diſcrimine miles.
Nam Labienus obit, penetrante per ilia cornu.
Fratres hic humero cecidere, hic poplite cæſo.
Oppetis & Tyrio ſuper inguina fixe ueruto
Mecœnas, cui Mœonia uenerabile terra,
Et ſceptris olim celebratum nomen Hetruſcis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore,
Annibalem luſtrans Paulus ſors una uidetur
Aſpera: ſi occumbat, ductore ſuperſtite Pœno.
Quam metuens molem (neq; enim certamine ſumpto
Tempeſtas tanta, & rabies impune fuiſſet)
In faciem pauidi Iuno conuerſa Metelli,
Quid uanos, inquit, Latio ſpes unica Conſul
In caſſum renouas fato renuente furores?
Si ſupereſt Paulus, reſtant Aeneïa regna:
Si ſecus, Auſoniam tecum trahis. Ire tumentem
Tu contra iuuenem, & caput hoc abſcindere rebus
Turbatis ò Paule paras? nunc Annibal ipſi,
Tam lætus bello eſt, auſit certare Tonanti.
Et iam (conuerſis uidi nam flectere habenis)
Euaſit Varro, ac ſeſe ad meliora reſeruat.
Sit ſpatium fatis: & dum datur eripe leto
Hanc noſtris maiorem animam: mox bella capeſſes.
Ad quæ ſuſpirans ductor. Mortem'ne ſub armis
Cur poſcam, cauſa iſta parum eſt? quod talia noſtræ
Pertulerint aures ſuadentem monſtra Metellum?
I, demens, i carpe fugam. non hoſtica tela

 Excip

Excipias tergo: ſuperos precor, integer oro
Intactusq; abeas, atq; intres mœnia Romæ,
Cum Varrone ſimul. Talin' pauidiſsime dignum
Me uita? pulchraq; indignum morte putaſti?
Quippe ſinit Pœnus, qui nunc contraria bella
Ipſi ferre Ioui ualeat. Proh degener altæ
Virtutis patrum. Quando certamen inire
Cui ne uiro mallem memet componere, quàm qui
Et uictus dabit, & uictor per ſecula nomen?
Talibus increpitat, mediosq; aufertur in hoſteis.
At retro curſum tendentem ad crebra ſuorum
Agmina, & in denſi furantem membra maniplis
Per conferta uirûm, & ſtipata umbonibus arma
Conſequitur melior planta, atq; obtruncat Acerrã.
Vt canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroresq; feræ ſollers per deuia merſa
Nare legit, tacitoq; premens ueſtigia roſtro
Luſtrat inacceſſos uenantum indagine ſaltus,
Nec ſiſtit, niſi conceptum ſectatus odorem,
Deprendit ſpiſsis arcana cubilia dumis.
At coniux Iouis, ut Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, & Conſul non deſinit ire
In faciem Mauri: rurſus mutata Gelaſtæ
Aduocat ignauum ſæua ad certamina Pœnum.
Huc tela, huc, inquit, dextram implorantibus affer
O decus æternum Carthaginis. horrida iuxta
Stagnantes Conſul molitur prælia ripas,
Et laus haud alio maior datur hoſte perempto.
Hæc ait, & iuuenem diuerſa ad prælia raptat.

Flumi

Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem.
Criſtæ nomen erat, bis terni iuncta ferebant
Arma ſenem tirca nati, pauperq́; penatum,
Sed domus haud obſcura Tuder, notusq́; per Vmbros
Bellator populos, factis & cæde docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Vnanima inde phalanx, crudo ducente magiſtro,
Poſtquam hominum ſatiata necem, proſtrauerat ictu
Innumero, cum turre feram, facibusq́; ſecuta,
Ardentem monſtri ſpectabat læta ruinam.
Cum ſubitus galeæ fulgor, conoq́; coruſcæ
Maiore intremuere iubæ: nec tarda ſenectus
(Agnouit nam luce uirum) rapit agmine natos
Sæua parens ultro in certamina, & addere paſſim
Tela iubet, nec manantes ex ore feroci,
Aut quæ flagrarent galea exhorreſcere flammas.
Armiger haud aliter magni Iouis, anxia nido
Cum dignos nutrit geſtanda ad fulmina fœtus,
Obuerſam ſpectans ora ad Phaëtontia prolem,
Explorat dubios Phœbea lampade natos.
Iamq́; ſuis daret ut pugnæ documenta uocatis,
Stridentem gelidis uibrauit uiribus haſtam,
Quæ medias raptum uelox prætervolat auras.
Hæſit multiplici non altè cuſpis in auro,
Atq́; ſenem inualido dependens prodidit ictu.
Cui Pœnus, Quis nam ad caſſos furor impulit ictus
Exanguem dextram ſenio? uix prima momordit
Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli,
En reddo tua tela tibi: memorabilis iſta

A nobis melius diſcet bellare iuuentus.
Sic propria miſeri transfigit pectora cornu.
At contra (horrendum) bis terna ſpicula dextra
Torta uolant, paribusq; ruunt conatibus haſtæ.
Haud ſecus, ac Libyca fœta tellure leæna
Inuadunt rapidi iandudum, & inania tentant,
Nondum ſat firmo catuli certamina dente,
Conſumit clypeo tela, & collectus in arma
Suſtinet ingentes crepitantibus ictibus haſtas
Sidonius ductor, nec iam per uulnera credit,
Aut per tot cædes actum ſatis: iraq; anhelat,
Ni leto det cuncta uirûm, iungatq; parenti
Corpora, & excidat miſeros cum ſtirpe penates.
Tunc Abarim affatur. nanq; una hic armiger ira
Flammabat Martẽ, atq; omneis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela: uadis liuentis Auerni
Demitti globus ille cupit, qui noſtra laceſſat
Tegmina. iam ſtultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus, iaculo Lucam, qui maximus æuo,
Trans adigit: preſſa iuuenis cum cuſpide labens
Arma ſuper fratrum, reſupino concidit ore.
Mortiferum inde manu properantem uellere ferrum
Pilo Volſonem (nanq; hoc de ſtrage iacentum
Fors dabat) affixa ſternit per tegmina nare.
Tum Veſulum calido lapſantem in ſanguine fratrum
Enſe metit rapido: plenamq; (heu Barbara uirtus)
Abſciſi galeam capitis, ceu mißile telum
Conuerſis in terga iacit. Teleſinus ad oſſa
Illiſo ſaxo, qua ſpina interſtruit artus,

Occum

Occumbit: fratriſq; uidet labentia membra
Quærentis, quem fundá procul per inane uoluta
Sopierat, dum ſupremam Teleſinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At feſſus mœrore ſimul, curſuq;, metuq;,
Et tamen haud iræ uacuus: non certa per æquor
Interdum inſiſtens Peruſinus membra ferebat.
Hunc ſude, quam Libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monſtri, ſuper inguina fixum
Obtruncat, quercuq; premit uiolentus obuſta.
Tentarat precibus ſæuum lenire furorem,
Sed Stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depreßit anhelitus ignem.
Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro
Clarum Chriſta diu populo: ceu fulmine celſa
Aeſculus, aut proauis ab origine cognita quercus,
Cùm fumat percuſſa Ioui, ſacroſq; per æuum
Aetherio ramos populantur ſulfure flammæ:
Donec uicta Deo latè procumbit, & omnem
Collabens operit ſpatioſo ſtipite prolem.
Atq; ea dum iuxta Tyrius ſtagna Aufida ductor
Molitur, Paulus numerſa cæde futuram
Vltus iam mortem, ceu uictor bella gerebat.
Inter mille uiros iacet ingens Phorcus, ab antris
Herculeæ Calpes, cælatus Gorgone parmam.
Vnde genus, triſtiſq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem ſeſe, atq; antiqua tumentem
Nomina ſaxificæ monſtroſa ex ſtirpe Meduſæ,
Dum læuum petit incunbens uiolentius inguem,

Detra

Detrahit excelſi correptum uertice coni:
Afflictumq́; premens,tergo quà balteus imo
Sinuatur,coxaq́;ſedet munimen utraq;,
ConIecto fodit enſe:ſuperuomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia uiſcera riuum,
Et ſubit Aetolos Atlanticus accola campos.
Has inter ſtrages rapido terrore cohorti
Inuadunt terga,atq; auerſo turbine miſcent
Bella inopina uiri:Tyrius quos fallere doctos,
Hanc ipſam pugnæ rector formarat ad artem:
Succinctiq; dolis fugerent ceu Punica caſtra,
Dediderant dextras:tum totis mentibus actam
In cædes aciem,ponè,atq; in terga ruentes
Præcipitant.non haſta uiro,non deficit enſis.
E ſtrage eſt ferrum,atq; auulſa cadauere tela.
Raptum Galba procul(neq; enim uirtutis amorem
Aduerſa exemiſſe ualent)ut uidit ab hoſte
Auferri ſignum,connixus corpore toto
Victorem aſſequitur,letaliq; occupat ictu.
Ac dum comprenſam cæſo de corpore prædam
Auellit,tardæq; manus moribunda remittit,
Transfixus gladio properè occurrentis Amorgi
Occidit,immoriens magnis non proſper in auſis.
Hæc inter ueluti non dum ſatiaſſet Enyo
Iras ſæua truces:ſublatum puluere campum
Vulturnus rotat,& candentes torquet arenas.
Iamq́; reluctantes ſtridens immane procella
Per longum tulit ad campi ſuprema:cauisq́;
Afflictos ripis,tumidum demerſit in amnem

Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus æui
Seruabat tacito non felix Curio leto.
Nanq; furent animi dum conſternata moratur
Agmina, & oppoſitu membrorum ſiſtere certas,
In præceps magna propulſus mole ruentum
Turbatus hauritur aquis: fundoq́; uolutus
Adriaca iacuit, ſine nomine mortis, arena.
Ingens ferre mala, & Fortunæ ſubdere colla
Neſcius, aduerſa fronte incurrebat in arma
Vincentum Conſul, pereundi Martius ardor,
Atq; animos iam ſola dabat fiducia mortis.
Cum Viriatus agens telis regnator Ibêræ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis
Obtruncat Pauli, feſſum certaminis hoſtem.
Heu dolor, heu lacrymæ, Seruilius optima belli
Poſt Paulum, belli pars optima corruit ictu
Barbarico, magnamq́; cadens leto addidit uno
Inuidiam Cannis. Triſtem non pertulit iram
Conſul, & inſani quanquam contraria uenti
Exarmat uis, atq; obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingeſtæ toruus arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Ibêri
Carmina pulſata fundentem barbara cætra
Inuadit, læuæq́; fodit uitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor: addere bello
Haud ultra licuit dextram: nec tanta relictum
Vti Roma tibi poſthac ad prælia Paulo.
Saxum ingens uaſto libratum pondere cæca
Venit in ora manu, & perfractæ caſsidis æra

Oſsibus infodiens compleuit ſanguine uultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Impoſuit ſcopulo, atq; undanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum ſuper ore cruento.
Immanis ceu depulſis leuioribus haſtis
Accepit leo cùm tandem per pectora ferrum:
Stat teli patiens media tremebundus arena:
Ac mandente iubis, rictuq;, & naribus unda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquens
Effundit patulo ſpumantem ex ore cruorem.
Tum uerò incubuit Libyes ſuper ipſe citato
Ductor equo, quà flatus agit, quà peruius enſis,
Quà ſonipes, quà belligero fera bellua dente.
Obrutus hic telis, ferri per corpora Piſo
Rectorem ut uidit Libyæ, connixus in haſtam
Ilia cornipedis ſubrecta cuſpide tranſit,
Collapſoq; ſuper nequicquam incumbere cœptat.
Cui Pœnus properè collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo ſonipes effuderat armo,
Vmbræ'ne Auſoniæ rediuiua in bella retractant
Poſt obitum dextras? nec in ipſa morte quieſcunt?
Sic ait, atq; ægrum cœptanti attollere corpus
Arduus inſurgens totum permiſcuit enſem.
Ecce Cydonæa uiolatus arundine plantam
Lentulus, effuſis campum linquebat habenis:
Cùm uidet in ſcopulo rorantem ſaxa cruore
Toruoq; obtutu labentem in tartara Paulum;
Mens abijt, puduitq; fugæ: tum uiſa cernere
Roma uiro, tunc ad portas iam ſtare cruentas

Annibal: & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi. quid deinde relictum eſt,
Craſtina cur Tyrios lux non deducat ad urbem?
Deſeris in tantis puppim ſic Paule procellis?
Teſtor Cœlicolas (inquit) ni damna gubernas
Crudelis belli, uiuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus Paule (dolor uerba aſpera dictat)
Plus Varrone noces. Cape quæſo hunc unice rerum
Feſſarum: cape cornipedem: languentia membra
Ipſe leuabo humeris, & dorſo tuta locabo.
Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans Conſul, Macte ò uirtute paterna,
Nec uerò ſpes anguſtæ, cum talia reſtent
Pectora Romuleo regno, calcaribus aufer
Quà uulnus permittit equum: atq; hinc ocyus urbis
Claudantur portæ: ruet hæc ad mœnia peſtis.
Dic oro, rerum Fabio tradantur habenæ,
Noſtris pugnauit monitis furor: amplius acta
Quid ſupereſt uita, niſi cæcæ oſtendere plebi
Paulum ſcire mori? ferar an conſumptus eidem
Vulneribus? quanti'ue emptum uelit Annibal, ut nos
Vertentes terga aſpiciat? Nec talia Paulo
Pectora, nec Manes tam parua intramus imago.
Ille ego: ſed uario quid enim te demoror æger
Lentule conqueſtu? perge, aq; hinc cuſpide feſſum
Eripe quadrupedem properè. Tum Lentulus urbem
Magna ferens mandata petit: nec Paulus inultum
Quod ſupereſt de luce ſinit, ceu uulnere tigris
Letifero cedens tandem, proiectaq; corpus

Lucta

Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In uanos morſus, nec ſufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit uenabula lingua.
Iamq; coruſcanti telum, propiusq; ferenti
Greſſum exultantem, & ſecuro cædis Ilerthæ
Non expectatum ſurgens defixerat enſem,
Sidoniumq; ducem circunſpectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed uicêre uirum coëuntibus undiq; telis
Et Nomas, & Garamas, & Celtæ, & Maurus, & Aſtur.
Hæc finis Paulo. iacet altum pectus, & ingens
Dextera: quem (ſoli ſi bella agitanda darentur)
Aequares forſan Fabio. mors additur urbi
Pulchra decus, miſitq; uiri inter ſydera nomen.
Poſtquam ſpes Italûm, menteſq; in Conſule lapſæ,
Ceu truncus capitis, ſæuis exercitus armis
Sternitur, & uictrix toto furit Africa campo:
Hic Picentum acies, hic Vmber Martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
Paßim ſigna iacent, quæ Samnis belliger, & quæ
Sarraſtes populi, Marſæq; tulere cohortes,
Transfixos clypeos, galeasq;, & inutile ferrum,
Fractaq; conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero ſpumantia fræna
Sanguineus tumidis in campos Aufidus undis
Eiectat. redditq; furens ſua corpora ripis.
Sic Ligæa ratis uaſto uelut inſula ponto
Conſpecta illiſit ſcopulis. ubi nubifer Eurus
Naufragium ſpargens operit freta: iamq; per undas

Et

Et tranſtra, & mali, laceroq; aplustria uelo,
Ac miſeri fluitant reuomentes æquora nautæ.
At Pœnus per longa diem certamina ſæuis
Cædibus emenſus, poſtquam eripuere furori
Inſignem tenebræ lucem, tum deniq; Martem
Dimiſit, tandemq́; ſuis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq́; quietem
Ferre nequit: ſtimulat dona inter tanta deorum:
Hortatur, nondum portas intraſſe Quirini.
Proxima lux placet. hinc ſtrictos ferre ocyus enſes,
Dum feruet cruor, & perfuſæ cæde cohortes,
Deſtinat: ac iam clauſtra manu, iam mœnia flamma
Occupat, & iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata uiri coniux Saturnia cœpto,
Irarumq́; Iouis, Latijq́; haud neſcia fati,
Incautum ardorem, atq; auidas ad futile uotum
Spes iuuenis frænare parat. Ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum, quo ſæpe miniſtro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atq; huic arridens, Non te maioribus (inquit)
Auſis Diue uoco: nec poſco, ut mollibus alis
Des uictum mihi Somne Iouem. non mille premendi
Sunt oculi tibi: nec ſpernens tua numina cuſtos
Inachiæ multa ſuperandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua ſomnia Pœno,
Ne Romam, & uetitos cupiat nunc uiſere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur: curuoq́; uolucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.

Aſt ubi per tacitum allapſus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit inde ſoporas
Deuexo capiti pennas, oculisq́; quietem
Irrorat, tangens Lethæa tempora uirga:
Exercent rabidam truculenta inſomnia mentem.
Iamq́; uidebatur multo ſibi milite Tybrim
Cingere, & inſultans aſtare ad mœnia Romæ,
Ipſe refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant ſurfure campi:
Ac gelidis Anio trepidabat cærulus undis:
Et denſi ante oculos, iterumq́; iterumq́; tremendum
Vibrabant ignes: tunc uox effuſa per auras,
Sat magna, ô iuuenis, prenſa eſt tibi gloria Cannis.
Siſte gradum: neq; enim ſacris irrumpere muris
Pœne magis dabitur, noſtrum quàm ſcindere cœlum.
Attonitum uiſus, maioraq́; bella pauentem
Poſt confecta ſopor Iunonia iuſſa reliquit.
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus ſomni, uariosq́; tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite caſtra
Nuntiat, & prædam pleno trahit agmine Mago,
Huic ductor lætas Tarpeio in uertice menſas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tuliſſet
Celatis Superûm monitis, clauſoq́; pauore,
Vulnera, & exhauſtas ſæuo certamine uires,
Ac nimium lætis excuſat fidere rebus.
Tum ſpe deiectus iuuenis (ceu uertere ab ipſis
Terga iuberetur muris, ac ſigna referre)

Tanta

Tanta mole(inquit)non Roma(ut credidit)ipſa,
Sed Varro eſt uictus.quo nam tam proſpera Martis
Munera deſtituis fato,patriamq; moraris?
Mecum exultet eques,iuro hoc caput,accipe muros
Iliacos,portasq; tibi ſine Marte patentes.
Dumq; ea Mago fremit cauto non credita fratri,
Iam Latius ſeſe Canuſina in mœnia miles
Colligere,& profugos uicino cingere uallo
Cœperat.Heu rebus facies inhonora ſiniſtris.
Non aquilæ,non ſigna uiris,non conſulis altum
Imperium,non ſubnixæ lictore ſecures:
Trunca,atq; ægra metu.ceu magna eliſa ruina
Corpora debilibus nituntur ſiſtere membris:
Clamor ſæpe repens,& ſæpe ſilentia fixis
In tellurem oculis:nudæ pleriſq; ſiniſtræ
Detrito clypeo,deſunt pugnacibus enſes.
Saucius omnis eques,galeis carpſere ſuperbum
Criſtarum decus,& damnarunt Martis honores.
At multa thorax perfoſſus cuſpide,& hærens
Loricæ,interdum Mauruſia pendet harundo,
Interdum mœſto ſocios clamore requirunt.
Hic Galba,hic Piſo,& leto non dignus inerti
Curio defletur:grauis illic Scæuola bello.
Hos paßim:at Pauli pariter,ceu dira parentis
Fata gemunt,ut uera mali præſentia nunquam
Ceſſarit canere,& Varronis ſiſtere mentem.
Atq; diem hunc quoties nequicquam auerterit urbi,
Atq; idem quantus dextra ſed cura futuri
Quos premit,aut foſſas inſtant producere muris,

Aut portarum aditus (ut rerum eſt copia) firmant.
Quaq; patet campus planis ingreßibus hoſti,
Ceruorum ambuſtis imitantur cornua ramis:
Et ſilus occulitur, cæcum in ueſtigia telum.
Ecce ſuper clades, & non medicabile uulnus
Relliquias belli, atq; imperdita corpora Pœnis
Impia formido, ac maior iactabat Erynnis.
Trans æquor Tyrios enſes, atq; arma parabant
Punica, & Annibalem mutato euadere cœlo.
Dux erat exilio collectis Marte Metellus,
Sed ſtirpe haud parui cognominis. is noua bello
Pectora, degeneremq; manum, ad deformia agebat
Conſulta: atq; alio poſitas ſpectabat in orbe,
Queis ſeſe occulerent terras, quo nomina nulla
Pœnorum, aut patriæ penetraret fama relictæ.
Quæ poſtquam accepit flammata Scipio mente,
Quantus Sydonio contra fera prælia miſcens
Ductorem ſtetit in campis, rapit ocyus enſem:
Atq; ubi turpe malum Latioq; extrema coquebant
Cœpta uiri, ruptis foribus ſeſe arduus infert.
Tum quatiens ſtrictum cum uoce ante ora parentum
Mucronem, Tarpeia pater qui templa ſecundam
Incolis à cœlo ſedem, & Saturniâ nondum
Iliacis mutata malis: tuq; aſpera pectus
Aegide Gorgoneos uirgo ſuccincta furores,
Indigetesq; dei, ſponte inter numina noſtra,
Perq; caput nullo leuius mihi numine patris,
Magnanimiq; iuro: nunquam Lauinia regna
Linquam, nec linqui patiar: dum uita manebit.

Ocyus

Ocyus en teſtare deos,ſi mœnia tedis
Flagrabunt Libycis:nullus te ferre Metelle
Auſurum in terras greſſus.ni talia ſancis,
Quem tremis,& cuius ſomnos formidine rumpis,
Annibal,hic armatus adeſt:moriere,nec ullo
Pœnorum melior parietur gloria cæſo.
His excuſſa incœpta minis:iamq; ordine iuſſo
Obſtringunt animas patriæ,dictataq; iurant
Sacramenta deis,& purgant pectora culpa.
Atq; ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Luſtrabat campos,& ſæuæ triſtia dextræ
Facta recenſebat pertractans uulnera uiſu
Annibal:& magna circumſtipante caterua
Dulcia præbebat trucibus ſpectacula Pœnis.
Quas inter ſtrages confeſſus pectora telis
Seminecem extremo uitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Clœlius:oraq; niſu
Languida uix ægro,& dubia ceruice leuabat.
Agnouit ſonipes,arrectiſq; auribus acrem
Hinnitum effundens ſternit tellure Vageſum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorſo.
Hinc rapidum glomerans curſum,per lubrica pinguis
Stante cruore ſoli,& mutata cadauera cæde
Euolat,ac domini conſiſtit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum,ſubmiſſus & armos
De more,inflexis præbebat ſcandere terga
Cruribus,ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultarat equo:uel ſi reſupina citato

Proiectus dorſo ferret cum membra, uel idem
Si nudo ſtaret tergo. cùm rapta uolucris
Transigeret curſu ſonipes certamina campi.
At Libys humanos æquantem pectore ſenſus
Haud parcè miratus equum. qui nam ille ſiniſtræ
Depugnet morti iuuenis, nomenq́; , decusq́;
Erogitat, letiq́; ſimul compendia donat.
Hinc Cynna (ad Tyrios nanq; is ſua uerterat arma,
Credulus aduerſi, qui tum comes ibat ouanti
Auribus) huic (inquit) ductor fortiſsime origo eſt
Non indigna tuis, quondam ſub Regibus illa,
Quæ Libycos renuit frænos, ſub Regibus olim
Roma fuit: ſed enim ſolium indignata Superbi
Vt Sceptra exegit, confeſtim ingentia bella
Cluſina uenere domo. ſi Porſena fando
Auditus tibi, ſi Cocles, ſi Lydia caſtra.
Ille ope Mœonia, & populo ſuccinctus Hetruſco
Certabat pulſos per bella reponere Reges.
Multa adeò nequicquam auſi, preſsitq́; Tyrannus
Ianiculum incumbens. ubi mox iam pace probata
Compreſſere odia, & poſitum tum fœdere bellum
Obſidibusq́; obſtricta fides, manſueſcere corda
Neſcia (proh Superi) & nil non immite parata
Gens Italûm pro laude pati. bis Clelia ſenos
Nondum complerat primæui corporis annos,
Vna puellarum Laurentum, & pignora pacis
Inter uirgineas Regi tranſmiſſa cateruas,
Facta uirûm Sileo Rege hæc, & fœdere, & annis
Et fluuio ſpretis, mirantem interrita Tybrim

Tranauit, frangens undam puerilibus ulnis.
Cui ſi mutaſſet ſexum natura, reuerti
Forſan Tyrrhenas tibi non licuiſſet in oras
Porſena: ſed iuueni (ne ſim tibi longior) huic eſt
Et genus, & clara memorandum à uirgine nomen.
Talia dum pandit, uicinus parte ſiniſtra
Per ſubitum erumpit clamor: permiſta ruina
Inter & arma uirûm, & lacerata cadauera Pauli
Eruerant corpus media de ſtrage iacentum.
Heu quis erat, quàm non ſimilis modò Punica telis
Agmina turbanti, uel cùm Taulantia regna
Vertit, & Illyrico ſunt addita uincla tyranno.
Puluere canities atro, arentiq; cruore
Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
Muralis ſaxi, & cum toto corpore uulnus.
Quem poſtquam aſpexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge Varro (inquit) fuge Varro ſuperſtes,
Dum iaceat Paulus: patribus, Fabioq; ſedenti
Et populo conſul totas ediſſere Cannas.
Concedam hanc iterum, ſi lucis tanta cupido eſt,
Concedam tibi Varro fugam. at cui fortia, & hoſte
Me digna haud paruo caluerunt corda uigore,
Funere ſupremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi milibus unus
Maior lætitiæ cauſa es. Cùm fata uocabunt,
Tale precor nobis, ſalua Carthagine, letum
Hæc ait: & ſociûm mandari corpora terræ,
Poſtera cùm thalamis aurora rubebit apertis,
Imperat, armorumq; iubet conſurgere aceruos,

Arſuros Gradiue tibi.tum munera iuſſa,
Defeßi quanquam,accelerant:ſparſosq; propinquos
Agmine proſternunt lucos.ſonat acta bipenni
Frondoſis ſylua alta iugis.hinc ornus,& altæ
Populus alba comæ ualidis acciſa lacertis,
Scinditur.hinc ilex proauorum condita ſeclo.
Deuoluunt quercus,& amantem littora pinum.
At ferale decus mœſtas ad buſta cupreſſos
Funereas.tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix,& munus inane peremptis.
Donec anhelantes ſtagna in Tarteſia Phœbus
Merſit equos,fugiensq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Pòſt ubi fulſerunt primis Phaëtontia fræna
Ignibus,atq; ſui terris rediere colores,
Supponunt flammam,& manantia corpora tabo
Hoſtili tellure cremant.ſubit horrida mentem
Formido incerti caſus,tacitusq; pererrat
Intima corda pauor:ſi ſors ita Martis iniqui
Mox ferat,ac ipſis inimica ſede iacendum.
Aſt tibi bellipotens ſacrum conſtructus aceruo
Ingenti mons armorum ſurgebat ad aſtra.
Ipſe manu celſam pinum,flammaq; comantem
Attollens ductor Gradiuum in uota ciebat.
Primitias pugnæ,& læti libamina belli
Annibal Auſonio cremat hæc de nomine uictor,
Et tibi Mars genitor uotorum haud ſurde meorum
Arma electa dicat,ſpirantum turba uirorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis

Flag

Flagrantem molem,& rupta caligine in auras
Actus apex claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum,donataq; funera Paulo
Ibat,& hoſtilis leti iactabat honorem.
Sublimem eduxerę pyram,molesq; uirenti
Stramine compoſuere toros.ſuperaddita dona
Funereum decus expertis,inuiſus & enſis,
Et clypeus,terrorq; modò,atq; inſigne ſuperbum.
Tum lateri faſces,captæq; in Marte ſecures.
Non coniux,nati'ue aderant,non iuncta propinquo
Sanguine turba uirûm,aut celſis de more feretris
Præcedens priſca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo,iamq; Annibal unus
Sat decoris laudator erat.fulgentia pingui
Murice ſuſpirans inijcit uelamina,& auro
Intextam clamydem:ac ſupremo affatur honore:
I,decus Auſoniæ,quò fas eſt ire ſuperbas
Virtute,& factis animas.tibi gloria leto
Iam parta inſigni.noſtros fortuna labores
Verſat adhuc,caſusq; iubet neſcire futuros.
Hæc Libys,atq; repens crepitantibus undiq; flammis
Aetherias anima exultans euaſit in auras.
Fama dehinc gliſcente ſono iam ſydera adibat,
Iam maria,ac terras,primamq; intrauerat urbem.
Diffidunt muris:ſolam pauitantibus arcem
Speraniſſe ſat eſt.nec enim ſupereſſe iuuentam,
Ac ſtare Auſonia uacuum ſine corpore nomen.
Quodq; adeo nondum portis irruperit hoſtis,
Contemptu ceſſare putant.iam tecta cremari,

Poſtpoſitus pudor infixum eſt Aeneïa regna
Parcarum in leges quacunq; reducere dextra:
Proq; arce,& ſceptris,& libertatis honore,
Vel famulas armare manus.primæua ſuorum
Corpora prætexto ſpoliant uelamine,& armis
Inſolitis cingunt.puerilis caſside uultus
Clauditur,atq; hoſtis pubeſcere cæde iubetur.
Iidem obſecrantes captiuum uulgus,ut auro
Penſarent paruo.nec pauca fuere precantum
Milia,miranti durarunt prodere Pœno.
Cuncta adeò ſcelera,& noxam ſuperauerat omnem,
Armatum potuiſſe capi.tunc terga dediſſe
Damnatis,Siculas longè meritare per oras,
Impoſitum,donec Latio decederet hoſtis.
Hæc tum Roma fuit,poſt te:cui uertere mores
Si ſtabat fatis,potius Carthago maneres.

SILII ITALICI
LIBER XI.

NVnc age,quos clades inſignis Iapige campo
Verterit ad Libyā populos,Sarranaq; caſtra
Expediam. STAT *nulla diu mortalibus uſquam*
Fortuna titubante fides.adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti fœdera Pœno,
Heu nimiùm faciles læſis diffidere rebus.
Sæuior ante alios iras ſeruaſſe repoſtas,
Atq; odium renouare ferox in tempore Samnis:
Mox leuis,& ſerò preſſurus facta pudore
Brutius:ambiguis fallax mox Appulus armis.

Tum gens Hirpini uana, indocilisq́; quietem
Et rupiſſe indigna fidem: ceu dira per omneis
Manarent populos fœdi contagia morbi.
Iamq́; Atella ſuas, iamq́; & Galatia abegit,
Fas ſuperante metu, Pœnorum in caſtra cohortes.
Inde Phalantæo leuitas animoſa Tarento
Auſonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas, Afrisq́; ad barbara iuſſa
Theſpiadum docuit ſubmittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor: ora uadoſi
Littoris Argiuos, maior quà Græcia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,
Lætas res Libyæ, & fortunam in morte ſecuta
Iurauit pauitans Tyrio ſua prælia Marti.
Iam uerò Eridani tumidiſsimus accola, Celta
Incubuere malis iterum, ueterisq́; doloris
Tota ſe ſocios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuæ'ne furorem,
Quem Senonum genti placuiſſe? & Dardana ab ortu
Mœnia, Barbarico non dum ſociata tyranno.
Quis'nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & inſanis nutrita ignauia luſtris,
Conſumptusq́; pudor peccando, unisq́; relictus
Diuitijs probroſus honor, lacerabat hiantem
Deſidia populum, ac reſolutam legibus urbem:
Inſuper exitio truculenta ſuperbia agebat:
Nec uitijs deerant uires, non largior ulli
Auſoniæ populo: ſic tum fortuna fouebat

Auriq́;

Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In uanos morſus, nec ſufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit uenabula lingua.
Iamq́; coruſcanti telum, propiusq́; ferenti
Greſſum exultantem, & ſecuro cædis Ilerthæ
Non expectatum ſurgens defixerat enſem,
Sidoniumq́; ducem circunſpectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed uicêre uirum coëuntibus undiq; telis
Et Nomas, & Garamas, & Celtæ, & Maurus, &
Hæc finis Paulo. iacet altum pectus, & ingens (Aſtur.
Dextera: quem (ſoli ſi bella agitanda darentur)
Aequares forſan Fabio. mors additur urbi
Pulchra decus, miſitq́; uiri inter ſydera nomen.
Poſtquam ſpes Italûm, menteſq́; in Conſule lapſæ,
Ceu truncus capitis, ſæuis exercitus armis
Sternitur, & uictrix toto furit Africa campo:
Hic Picentum acies, hic Vmber Martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
Paßim ſigna iacent, quæ Samnis belliger, & quæ
Sarraſtes populi, Marſæq́; tulere cohortes,
Transfixos clypeos, galeaſq́;, & inutile ferrum,
Fractaq́; conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero ſpumantia fræna
Sanguineus tumidis in campos Aufidus undis
Eiectat. redditq́; furens ſua corpora ripis.
Sic Ligæa ratis uaſto uelut inſula ponto
Conſpecta illiſit ſcopulis. ubi nubifer Eurus
Naufragium ſpargens operit freta: iamq́; per undas

Et

Et tranſtra,& mali,laceroq́; apluſtria uelo,
Ac miſeri fluitant reuomentes æquora nautæ.
At Pœnus per longa diem certamina ſæuis
Cædibus emenſus,poſtquam eripuere furori
Inſignem tenebræ lucem,tum deniq; Martem
Dimiſit,tandemq́; ſuis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis,noctiſq́; quietem
Ferre nequit:ſtimulat dona inter tanta deorum:
Hortatur,nondum portas intraſſe Quirini.
Proxima lux placet.hinc ſtrictos ferre ocyus enſes,
Dum feruet cruor,& perfuſæ cæde cohortes,
Deſtinat:ac iam clauſtra manu,iam mœnia flammæ
Occupat,& iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata uiri coniux Saturnia cœpto,
Irarumq́; Iouis,Latijq́; haud neſcia fati,
Incautum ardorem,atq; auidas ad futile uotum
Spes iuuenis frænare parat.Ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum,quo ſæpe miniſtro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atq; huic arridens,Non te maioribus(inquit)
Auſis Diue uoco:nec poſco,ut mollibus alis
Des uictum mihi Somne Iouem.non mille premendi
Sunt oculi tibi:nec ſpernens tua numina cuſtos
Inachiæ multa ſuperandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua ſomnia Pœno,
Ne Romam,& uetitos cupiat nunc uiſere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur:curuoq́; uolucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.

Aſt ubi per tacitum allapſus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit inde ſoporas
De uexo capiti pennas, oculisq; quietem
Irrorat, tangens Lethæa tempora uirga:
Exercent rabidam truculenta inſomnia mentem.
Iamq; uidebatur multo ſibi milite Tybrim
Cingere, & inſultans aſtare ad mœnia Romæ,
Ipſe refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant ſurſure campi:
Ac gelidis Anio trepidabat cærulus undis:
Et denſi ante oculos, iterumq; iterumq; tremendum
Vibrabant ignes: tunc uox effuſa per auras,
Sat magna, ô iuuenis, prenſa eſt tibi gloria Cannis.
Siſte gradum: neq; enim ſacris irrumpere muris
Pœne magis dabitur, noſtrum quàm ſcindere cœlum.
Attonitum uiſus, maioraq; bella pauentem
Poſt confecta ſopor Iunonia iuſſa reliquit.
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus ſomni, uariosq; tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite caſtra
Nuntiat, & prædam pleno trahit agmine Mago,
Huic ductor lætas Tarpeio in uertice menſas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tuliſſet
Celatis Superûm monitis, clauſoq; pauore,
Vulnera, & exhauſtas ſæuo certamine uires,
Ac nimium lætis excuſat fidere rebus.
Tum ſpe deiectus iuuenis (ceu uertere ab ipſis
Terga iuberetur muris, ac ſigna referre)

Tanta

Tanta mole (inquit) non Roma (ut credidit) ipſa,
Sed Varro eſt uictus. quo nam tam proſpera Martis
Munera deſtituis fato, patriamq́; moraris?
Mecum exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portasq́; tibi ſine Marte patentes.
Dumq́; ea Mago fremit cauto non credita fratri,
Iam Latius ſeſe Canuſina in mœnia miles
Colligere, & profugos uicino cingere uallo
Cœperat. Heu rebus facies inhonora ſiniſtris.
Non aquilæ, non ſigna uiris, non conſulis altum
Imperium, non ſubnixæ lictore ſecures:
Trunca, atq; ægra metu. ceu magna eliſa ruina
Corpora debilibus nituntur ſiſtere membris:
Clamor ſæpe repens, & ſæpe ſilentia fixis
In tellurem oculis: nudæ pleriſq; ſiniſtræ
Detrito clypeo, deſunt pugnacibus enſes.
Saucius omnis eques, galeis carpſere ſuperbum
Criſtarum decus, & damnarunt Martis honores.
At multa thorax perfoſſus cuſpide, & hærens
Loricæ, interdum Mauruſia pendet harundo,
Interdum mœſto ſocios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piſo, & leto non dignus inerti
Curio defletur: grauis illic Scæuola bello.
Hos paßim: at Pauli pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, ut uera mali præſentia nunquam
Ceſſarit canere, & Varronis ſiſtere mentem.
Atq; diem hunc quoties nequicquam auerterit urbi,
Atq; idem quantus dextra ſed cura futuri
Quos premit, aut foſſas inſtant producere muris,

Aut portarum aditus (ut rerum eſt copia) firmant.
Quaq́; patet campus planis ingreßibus hoſti,
Ceruorum ambuſtis imitantur cornua ramis:
Et ſilus occulitur, cæcum in ueſtigia telum.
Ecce ſuper clades, & non medicabile uulnus
Relliquias belli, atq; imperdita corpora Pœnis
Impia formido, ac maior iactabat Erynnis.
Trans æquor Tyrios enſes, atq; arma parabant
Punica, & Annibalem mutato euadere cœlo.
Dux erat exilio collectis Marte Metellus,
Sed ſtirpe haud parui cognominis. is noua bello
Pectora, degeneremq́; manum, ad deformia agebat
Conſulta: atq; alio poſitas ſpectabat in orbe,
Queis ſeſe occulerent terras, quo nomina nulla
Pœnorum, aut patriæ penetraret fama relictæ.
Quæ poſtquam accepit flammata Scipio mente,
Quantus Sydonio contra fera prælia miſcens
Ductorem ſtetit in campis, rapit ocyus enſem:
Atq; ubi turpe malum· Latioq́; extrema coquebant
Cœpta uiri, ruptis foribus ſeſe arduus infert.
Tum quatiens ſtrictum cum uoce ante ora parentum
Mucronem, Tarpeia pater qui templa ſecundam
Incolis à cœlo ſedem, & Saturniâ nondum
Iliacis mutata malis: tuq́; aſpera pectus
Aegide Gorgoneos uirgo ſuccincta furores,
Indigetesq́; dei, ſponte inter numina noſtra,
Perq́; caput nullo leuius mihi numine patris,
Magnanimiq́; iuro: nunquam Lauinia regna
Linquam, nec linqui patiar: dum uita manebit.

Ocyus

Ocyus en teſtare deos,ſi mœnia tedis
Flagrabunt Libycis:nullus te ferre Metelle
Auſurum in terras greſſus.ni talia ſancis,
Quem tremis,& cuius ſomnos formidine rumpis,
Annibal,hic armatus adeſt:moriere,nec ullo
Pœnorum melior parietur gloria caſo.
His excuſſa incœpta minis:iamq; ordine iuſſo
Obſtringunt animas patriæ,dictataq; iurant
Sacramenta deis,& purgant pectora culpa.
Atq; ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Luſtrabat campos,& ſæuæ triſtia dextræ
Facta recenſebat pertractans uulnera uiſu
Annibal:& magna circumſtipante caterua
Dulcia præbebat trucibus ſpectacula Pœnis.
Quas inter ſtrages confeſſus pectora telis
Seminecem extremo uitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Clœlius:oraq; uiſu
Languida uix ægro,& dubia ceruice leuabat.
Agnouit ſonipes,arrectisq; auribus acrem
Hinnitum effundens ſternit tellure Vageſum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorſo.
Hinc rapidum glomerans curſum,per lubrica pinguis
Stante cruore ſoli,& mutata cadauera cæde
Euolat,ac domini conſiſtit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum,ſubmiſſus & armos
De more,inflexis præbebat ſcandere terga
Cruribus,ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultarat equo:uel ſi reſupina citato

Proiectus dorſo ferret cum membra, uel idem
Si nudo ſtaret tergo. cùm rapta uolucris
Tranſigeret curſu ſonipes certamina campi.
At Libys humanos æquantem pectore ſenſus
Haud parcè miratus equum. qui nam ille ſiniſtræ
Depugnet morti iuuenis, nomenq́; , decusq́;
Erogitat, letiq́; ſimul compendia donat.
Hinc Cynna (ad Tyrios nanq; is ſua uerterat arma,
Credulus aduerſi, qui tum comes ibat ouanti
Auribus) huic (inquit) ductor fortiſsime origo eſt
Non indigna tuis, quondam ſub Regibus illa,
Quæ Libycos renuit frænos. ſub Regibus olim
Roma fuit: ſed enim ſolium indignata Superbi
Vt Sceptra exegit, confeſtim ingentia bella
Cluſina uenere domo. ſi Porſena fando
Auditus tibi, ſi Cocles, ſi Lydia caſtra.
Ille ope Mæonia, & populo ſuccinctus Hetruſco
Certabat pulſos per bella reponere Reges.
Multa adeò nequicquam auſi, preſsit q́; Tyrannus
Ianiculum incumbens. ubi mox iam pace probata
Compreſſere odia, & poſitum tum fœdere bellum
Obſidibusq́; obſtricta fides, manſueſcere corda
Neſcia (proh Superi) & nil non immite parata
Gens Italûm pro laude pati. bis Clælia ſenos
Nondum complerat primæui corporis annos,
Vna puellarum Laurentum, & pignora pacis
Inter uirgineas Regi tranſmiſſa cateruas,
Facta uirûm Sileo Rege hæc, & fœdere, & annis
Et fluuio ſpretis, mirantem interrita Tybrim

Tran

Tranauit, frangens undam puerilibus ulnis.
Cui ſi mutaſſet ſexum natura, reuerti
Forſan Tyrrhenas tibi non licuiſſet in oras
Porſena: ſed iuueni (ne ſim tibi longior) huic eſt
Et genus, & clara memorandum à uirgine nomen.
Talia dum pandit, uicinus parte ſiniſtra
Per ſubitum erumpit clamor: permiſta ruina
Inter & arma uirûm, & lacerata cadauera Pauli
Eruerant corpus media de ſtrage iacentum.
Heu quis erat, quàm non ſimilis modò Punica telis
Agmina turbanti, uel cùm Taulantia regna
Vertit, & Illyrico ſunt addita uincla tyranno.
Puluere canities atro, arentiq; cruore
Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
Muralis ſaxi, & cum toto corpore uulnus.
Quem poſtquam aſpexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge Varro (inquit) fuge Varro ſuperſtes,
Dum iaceat Paulus: patribus, Fabioq; ſedenti
Et populo conſul totas ediſſere Cannas.
Concedam hanc iterum, ſi lucis tanta cupido eſt,
Concedam tibi Varro fugam. at cui fortia, & hoſte
Me digna haud paruo caluerunt corda uigore,
Funere ſupremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi milibus unus
Maior lætitiæ cauſa es. Cùm fata uocabunt,
Tale precor nobis, ſalua Carthagine, letum
Hæc ait: & sociûm mandari corpora terræ,
Poſtera cùm thalamis aurora rubebit apertis,
Imperat, armorumq; iubet conſurgere aceruos,

Arſuros Gradiue tibi.tum munera iuſſa,
Defeßi quanquam,accelerant:ſparſoſq; propinquos
Agmine proſternunt lucos.ſonat acta bipenni
Frondoſis ſylua alta iugis.hinc ornus,& altæ
Populus alba comæ ualidis acciſa lacertis,
Scinditur.hinc ilex proauorum condita ſeclo.
Deuoluunt quercus,& amantem littora pinum.
At ferale decus mœſtas ad buſta cupreſſos
Funereas.tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix,& munus inane peremptis.
Donec anhelantes ſtagna in Tarteſia Phœbus
Merſit equos,fugienſq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Pòſt ubi fulſerunt primis Phaëtontia fræna
Ignibus,atq; ſui terris rediere colores,
Supponunt flammam,& manantia corpora tabo
Hoſtili tellure cremant.ſubit horrida mentem
Formido incerti caſus,tacituſq; pererrat
Intima corda pauor:ſi fors ita Martis iniqui
Mox ferat,ac ipſis inimica ſede iacendum.
Aſt tibi bellipotens ſacrum conſtructus aceruo
Ingenti mons armorum ſurgebat ad aſtra.
Ipſe manu celſam pinum,flammaq; comantem
Attollens ductor Gradiuum in uota ciebat.
Primitias pugnæ,& læti libamina belli
Annibal Auſonio cremat hæc de nomine uictor,
Et tibi Mars genitor uotorum haud ſurde meorum
Arma electa dicat,ſpirantum turba uirorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis

Flag

Flagrantem molem,& rupta caligine in auras
Actus apex claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum,donataq; funera Paulo
Ibat,& hoſtilis leti iactabat honorem.
Sublimem eduxerę pyram,moleſq; uirenti
Stramine compoſuere toros.ſuperaddita dona
Funereum decus expertis,inuiſus & enſis,
Et clypeus,terrorq; modò,atq; inſigne ſuperbum.
Tum lateri faſces,captæq; in Marte ſecures.
Non coniux,nati'ue aderant,non iuncta propinquo
Sanguine turba uirûm,aut celſis de more feretris
Præcedens priſca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo,iamq; Annibal unus
Sat decoris laudator erat.fulgentia pingui
Murice ſuſpirans inijcit uelamina,& auro
Intextam clamydem:ac ſupremo affatur honore:
I,decus Auſoniæ,quò fas eſt ire ſuperbas
Virtute,& factis animas.tibi gloria leto
Iam parta inſigni.noſtros fortuna labores
Verſat adhuc,caſuſq; iubet neſcire futuros.
Hæc Libys,atq; repens crepitantibus undiq; flammis
Aetherias anima exultans euaſit in auras.
Fama dehinc gliſcente ſono iam ſydera adibat,
Iam maria,ac terras,primamq; intrauerat urbem.
Diffidunt muris:ſolam pauitantibus arcem
Sperauiſſe ſat eſt.nec enim ſupereſſe iuuentam,
Ac ſtare Auſonia uacuum ſine corpore nomen.
Quodq; adeo nondum portis irruperit hoſtis,
Contemptu ceſſare putant.iam tecta cremari,

Ac delubra rapi, cædesq́; ante ora nefanda
Natorum, ſeptemq́; arces fumare uidentur.
Lux una euerſas bis centum inſtare curules,
Ac iuuenum bis tricenos orbata gemebat,
Milibus exhauſtæ nutantia mœnia Romæ.
Atq; ea poſt Trebiam, poſt Thuſci ſtagna profundi,
Nec ſociûm numero pariter leuiore perempto.
Hæc inter ſed enim reliqui pia turba Senatus
Munera, ſortitò inuadunt. celer omnia luſtrans
Clamitat attonitus Fabius. non ulla relicta
Credite cunctandi ratio: approperemus, ut hoſtis
Nequicquam armatos auſit ſuccedere muros.
Dura inter pauidos alitur fortuna ſedendo,
Et gliſcunt aduerſa metu. Ite, ite ocyus, arma
Diripite ò pubes templis. uos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
Sat patriæ ſumus è numero, ſi ad prælia noſter
Nil minuit pauor. in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues. muros haud fregerit unquam
Exultare leuis nudato corpore Maurus.
Dum Fabius lapſas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare uagus per mœnia rumor
Spargit, & occulto perfundit pectora motu.
Haud ſecus, ac fractæ rector ſi fortè carinæ
Littoribus ſolus uacuis ex æquore ſoſpes
Adnatet: incerti trepidant, tendant'ne, negent'ue
Iactato dextras, ipſamq́; odere ſalutem
Vnius amiſſa ſuperantis puppe magiſtri,
Quam reſtare uiro labem, qui accedere portis

Aude

Audeat, ac dirum ueniat pauitantibus omen.
Hos mulcens queſtus Fabius, DEFORME *docebat*
Cladibus iraſci, uulgumq; arcebat ab ira.
*A*DVERSIS *etenim frangi non eſſe uirorum,*
Qui Martem inſcribant genti. non poſſe dolores
Condere, & ex pœna ſolatia poſcere luctus.
Si uerò exprobrare ſinant, ſibi triſtius illum
Illuxiſſe diem, quo caſtris uiderit ire
Varronem, quàm quo uideat remeare ſine armis.
His dictis ſedere minæ, & conuerſa repentè
Pectora: nunc fati miſeret, nunc gaudia Pœno
Conſulibus reputant cæſis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam ſe agmine uulgus
Gratantum, magnaq; actum ſe credere mente
Teſtantur: quod fiſus auis ſceptriſq; ſuperbis
Laomedontiadum non deſperauerit urbi.
Nec minus infelix culpæ, grandiq; pudore
Turbatus Conſul, titubantem ad mœnia greſſum
Portabat lacrymans. deiectum attollere uultum,
Ac patriam aſpicere, & luctus reuocare pigebat.
Quod uerò reduci tum ſe populuſq;, patreſq;
Offerrent, non gratari, ſed poſcere natos
Quiſq; ſuos, fratreſq; ſimul, miſeroſq; parentes
Ire uidebantur, laceranda ad conſulis ora.
Sic igitur muto lictore inuectus in urbem,
Damnatum ſuperis aſpernabatur honorem.
At patres, Fabiuſq; ſimul mœrore remoto,
Præcipitant curas: & raptim delecta iuuenta,
Seruitia armantur: nec claudit caſtra ſaluti

Poſtp

Poſtpoſitus pudor infixum eſt Aeneia regna
Parcarum in leges quæcunq; reducere dextra:
Proq; arce, & ſceptris, & libertatis honore,
Vel famulas armare manus. primæua ſuorum
Corpora prætexto ſpoliant uelamine, & armis
Inſolitis cingunt. puerilis caßide uultus
Clauditur, atq; hoſtis pubeſcere cæde iubetur.
Iidem obſecrantes captiuum uulgus, ut auro
Penſarent paruo. nec pauca fuere precantum
Milia, miranti durarunt prodere Pœno.
Cuncta adeò ſcelera, & noxam ſuperauerat omnem,
Armatum potuiſſe capi. tunc terga dediſſe
Damnatis, Siculas longè meritare per oras,
Impoſitum, donec Latio decederet hoſtis.
Hæc tum Roma fuit, poſt te: cui uertere mores
Si ſtabat fatis, potius Carthago maneres.

SILII ITALICI
LIBER XI.

NVnc age, quos clades inſignis Iapige campo
Verterit ad Libyā populos, Sarranaq; caſtra
Expediam. STAT *nulla diu mortalibus uſquam*
Fortuna titubante fides. adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti fœdera Pœno,
Heu nimiùm faciles læſis diffidere rebus.
Sæuior ante alios iras ſeruaſſe repoſtas,
Atq; odium renouare ferox in tempore Samnis:
Mox leuis, & ſerò preſſurus facta pudore
Brutius: ambiguis fallax mox Appulus armis.

Tum

Tum gens Hirpini uana, indociliſq́; quietem
Et rupiſſe indigna fidem: ceu dira per omneis
Manarent populos fœdi contagia morbi.
Iamq́; Atella ſuas, iamq́; & Galatia abegit,
Fas ſuperante metu, Pœnorum in caſtra cohortes.
Inde Phalantæo leuitas animoſa Tarento
Auſonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas, Afriſq́; ad barbara iuſſa
Theſpiadum docuit ſubmittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor: ora uadoſi
Littoris Argiuos, maior quà Græcia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,
Lætas res Libyæ, & fortunam in morte ſecuta
Iurauit pauitans Tyrio ſua prælia Marti.
Iam uerò Eridani tumidiſſimus accola, Celta
Incubuere malis iterum, ueteriſq́; doloris
Tota ſe ſocios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuæ'ne furorem,
Quem Senonum genti placuiſſe? & Dardana ab ortu
Mœnia, Barbarico non dum ſociata tyranno.
Quis'nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & inſanis nutrita ignauia luſtris,
Conſumptuſq́; pudor peccando, uniſq́; relictus
Diuitijs probroſus honor, lacerabat hiantem
Deſidia populum, ac reſolutam legibus urbem:
Inſuper exitio truculenta ſuperbia agebat:
Nec uitijs deerant uires, non largior ulli
Auſoniæ populo: ſic tum fortuna fouebat

Auriq́;

Auriq́;,argentiq́; modus.madefacta ueneno
Aſſyrio,manibus ueſtis,medioq́; dierum
Regales epulæ,atq; ortu conuiuia ſolis
Deprenſa,& nulla macula non illita uita.
Tum populo ſæui patres,plebesq́; Senatus
Inuidia lacera,& collidens diſſona corda
Seditio.ſed enim interea temeraria pubes
Delicta augebat pollutior ipſa ſenectus:
Nec quos uile genus,deſpectaq́; lucis origo
Fœdabat,ſperare ſibi & depoſcere primi
Deerant imperio,ac patriæ pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare uiris conuiuia cæde
Mos olim,& miſcere epulis ſpectacula dira,
Certantum ferro ſæpe,& ſuper ipſa cadentum
Pocula,reſperſis non parco ſanguine menſis.
Has aſtu aggreſſus,quò uerteret acrius ægras
Ad Tyrios mentes,quæ nulla ſorte daturam
Certus erat Romam,neq; enim impetrata uolebat.
Pactulo fuit haud obſcurum crimine nomen
Hortatur ſummi partem depoſcere iuris,
Atq; alternatos ſociato conſule faſces.
Et ſi partita renuant ſediſſe curuli
Aequatumq́; decus,geminasq́; uidere ſecures,
Vltorem ante oculos,atq; ora aſtare repulſæ.
Ergo electa manus greſſu fert dicta citato,
Antiſtat cunctis præcellens Virrius ore,
Sed genus obſcurum,nulliq́; furore ſecundus,
Impia dementis uulgi,& uix tota profudit
Conſulta,& tumidis incendit uocibus aures.

Concordi fremitu renuentum effunditur aſper
Toto è concilio clamor. tum quiſq; fatigat
Increpitans, uocumq; tremit certamine templum.
Hic Torquatus auum fronte æquauiſſe ſeuera
Nobilis, heu Capua portantes talia dicta
Romuleis duraſtis, ait, ſuccedere muris:
Ad quos non auſi Carthago, atq; Annibal arma
Poſt Cannas afferre ſuas? nunquam'ne per aures
It ueſtras, in Tarpeia cum ſede Latini
Orarent paria: haud uerbis, haud uoce, ſed acri
Propulſum dextra, qui tum mandata ſuperbo
Ore aſportabat: tanto per limina templi
Turbine præcipitem reuoluti corporis actum:
Vt ſæuo afflictus ſaxo, ſpectante piaret
Triſtia dicta Ioue? & lueret uerba impia leto?
En ego, progenies eius, qui ſede Tonantis
Expulit orantem, & nuda Capitolia conſul
Defendit dextra. rabidum hunc, palmaſq; uirorum
Intentantem oculis, proauitaq; facta parantem,
Vt uidit maiore adeò crudeſcere motu,
Excipit his frendens Fabius, Proh cuncta pudendi
Sedes ecce uacat belli uiduata procella.
Quem quæſo è uobis huic impoſuiſſe paratis?
Inq; locum Pauli quem'nam datis? an tua Virri
Prima, atq; ante alios ſors, concedente Senatu,
Te citat, ac noſtris æquat iam purpura Brutis?
I, demens, i, quò tendis. tibi perfida faſces
Det Carthago ſuos. medio feruore loquentis
Impatiens ultra gemitu cohibere furorem

Fulmin

Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira,
Quæ tandem,& quàm lenta tenet patientia mentem
O Confuſe nimis Gradiui turbine Varro,
Vt perferre queas furibunda inſomnia conſul?
Non'ne exturbatos iam dudum limine templi
Præcipites agis ad portas?& diſcere cogis
Semiuiros,quod ſit noſtro de more creati
Conſulis imperium?non unquam ſobria pubes,
Et peritura breui,moneo,ocyus urbe faceſſe.
Muros ante tuos(ut par eſt)debita ductor
Armatus reſponſa dabit.Conſurgere cuncti
Hinc pariter,magnoq́; uiros clamore premebant.
Nec non & foribus properè Campana iuuentus
Extulit acta gradum,tantæq́; dolore repulſæ
Concitus Annibalem uoluebat Virrius pre.
Fuluius,huic iam ſpondebant præſagia mentis
Venturum decus,& Capuæ pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos.Non ſi Carthaginis,inquit,
Ductorem ueſtris deuictum colla catenis
Romam uictor agas,poſthac intrare Quirini
Sacratas dabitur ſedes.tende ocyus oro
Quò mens ægra uocat.referunt hæc inde citati
Miſta minis,& torua trucis reſponſa Senatus.
Tanta'ne omnipotens caligine merſa latere
Fata placet?ueniet quondam felicior ætas,
Cùm pia Campano gaudebit conſule Roma:
Et per bella diu faſces,perq́; arma,negatos
Vltro ad magnanimos referat ſecura nepotes.
Pœna ſuperborum:tamen hæc durabit auorum,

Quòd

Quòd non ante ſuos Capua ad ſuffragia mittet,
Quàm Carthago ſuos. Poſtquam nunc dicta ſenatus,
Nunc fata expoſuit, tum ueri falſa per artem
Virrius admiſcens, cecinit fatale cruenti
Turbati ſignum belli furiata iuuentus
Arma ſibi Annibalemq; uolūt. ruit undiq; uulgus,
Et Pœnos in tecta uoçant. ingentia facta
Sidonij iuuenis celebrant: ut uicerit Alpes
Herculei ſocius decoris, diuisq; propinquus
Tranſierit curſu rupes: ut cæde referta
Clauſerit Eridani uictor uada: uictor ut idem
Lydia Romano turbarit ſtagna cruore:
Vt Trebiæ ripas æterno nomine famæ
Tradiderit, Paulumq; idem inter prælia, & idem
Flaminium proceres rerum demiſerit umbris.
His ſuper exciſam primori Marte Saguntum,
Et iuga Pyrenes, & Ibērum: & ſacra parentis,
Iuratumq; uiro bellum puerilibus annis.
Accumulant: unum ducibus tot cæde peremptis,
Tot fuſis acie, ſtare inter prælia nullis
Attactum telis Superûm cum munere detur
Huic ſociare uiro dextras, & fœdera iungi
Faſtus, & exanguis populi, uanumq; tumorem.
Nimirum Capua & dominatum perferat urbis,
Ceu famulis faſces, æquataq; iura negantis.
Prorſus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, ut fugiat Conſul fulgentior oſtro.
Talia iactantes iam lectam ſorte parabant
Mittere, quæ Tyrios adiungat fœdere, pubem.

Sed non inuictum ponebat pectore robur
Tum ſolum Decius Capuæ decus: iſq; receptus
In medios cœtus (neq; enim differre dabatur)
Itis, ait, ciues uiolanda ad iura parentum,
Damnatumq́; caput temerati fœderis aris
Iungitis hoſpitio? quæ tanta obliuio recti?
Magnam, atq; in magnis rebus, populusq́;, uirisq́;
Aduerſam oſtentare fidem? nunc tempus inire
Prælia pro Rutulis, nunc ſigna, aciemq́; mouere:
Dum trepidæ res, & medicinam uulnera poſcunt?
Is locus officio, cùm ceſſant proſpera. cumq́;
Dura ad opem fortuna uocat? NAM *læta fouere,*
Haud quāquā magni eſt animi decus. hic age adeſte:
Noui dijs animas ſimiles, & pectora magnis
Nunquā anguſta malis, Capiūt (mihi credite) Cānæ,
Et Thraſimena uada, & Pauli memorabile letum,
Hi ſunt, qui ueſtris infixum mœnibus hoſtem
Deiecere manu, & Capuam eripuere ſuperbis
Samnitum iuſsis: hi ſunt, qui iura dedêre,
Terrore expulſo, Sidicinaq́; bella remorunt.
Quos fugitis ſocios odijs? quos'ue additis? ille
Dardanius, cui ſacra pater, cui nomina liquit
A' Ioue ducta Capis, magno cognatus Iulo:
Ille ego ſemihomines inter Naſamonas, & inter
Sæuum, atq; æquantem rictum Garamanta ferarum
Marmarico ponam tentoria miſſus alumno?
Ductoremq́; feram, cui nunc pro fœdere, proq́;
Iuſtitia eſt enſis, ſolæq́; è ſanguine laudes?
Non ita, non Decio permiſit [illegible]m, faſq́; [illegible]ef[illegible]sq́;

Hæc

Hæc ut uelle queat. nullo nos inuida tanto
Armauit natura bono, quàm ianua mortis.
(Quod patet) è uita non æqua exire poteſtas.
Hæc uana auerſas Decius iactauit ad aures.
Aſt delecta manus iungebat fœdera Pœno.
Iamq́; aderat præmiſſa duci turbante tumultu
Autololes numeroſa cohors. ipſe agmine magno
Feſtinata citus per campos ſigna mouebat.
Et Decius nunc ora uiri, nunc tempus, adeſte
Dum Capua dignum, dum me duce dextera uindex
Molitur facinus: procumbat barbara pubes.
Pro ſe quiſq; alacres rapite hoc decus. hoſtis adire
Si parat, obſtructas præbete cadauere portas,
Et ferro purgate nefas. hic deniq; ſolus
Eluerit ſanguis maculatas crimine mentes.
Dumq́; ea nequicquam, non ulli læta profatur,
Audita aſperitate uiri, cœptoq́; feroci,
Multa fœta gerens ira præcordia Pœnus
Aſtabat muris: propereq́; accerſere lectos
Immitem caſtris Decium iubet horrida uirtus,
Armatumq́; fide pectus, rectiq́; cupido,
Et maior Capua mens imperterrita mole
Inuicta ſtabat: toruoq́; minantia uultu
Iuſſa ducis, uerbisq́; etiam inceſſebat amaris.
Quem Libyæ rector tot ſigna, tot arma ferentis
Spernentem increpitans, magno clamore profatur,
Poſt Paulum, poſt Flaminiũ componimur (heu heu)
Vecordi Decio, mecum certaſſe uolenti.
In decus & famam leti, rapite inde citati

Signa duces:pateatq; mihi Campana uetante
Vrbs Decio.explorare libet noua bella mouenti.
Cui patuere Alpes,ſaxa impellentia cœlum,
Atque uni calcata Deo.ſuffuderat ora
Sanguis,& à toruo ſurgebant lumine flammæ:
Tum rictu ſpumas,& anhelis faucibus acta
Verſabant penitus dirum ſuſpiria murmur.
Sic urbem ingreditur tanto comitante ſenatu:
Et uulgo ad ſpectata ducis ſimul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem,irarumq; procellas.
Nec non & Decio propiora pericula mentem
Flammarant:tempusq; adeo cernebat adeſſe,
Quo laudes ducis inuicti ſuperaret inermis:
Non illum fuga,non clauſi occulere penates,
Sed liber,ueluti nullus penetraſſet in urbem
Annibal,intrepido ſeruauerat otia uultu:
Cùm iuuenem ſæuis horrendum concitus armis
Inuadit globus,& pedibus ſublime ſedentis
Ductoris ſiſtit.tonat inde ferocibus altè
Inceſſens uictor dictis,Solus'ne ruentem
Fulcire,ac reuocare paras à funere Romam,
O' demens?en qui Diuûm mihi munera tanta
Eripiat:Decio prorſus ſeruabar inerti
Vincendus,Decio imbelli,cui fœmina nulla
Orta in Agenoreis noſtræ Carthaginis oris
Ceſſerit.Huic agedum,(nam cur indigna feramus?)
Magnanimo miles meritas innecte catenas.
Dixerat:& nondum finem conuicia norant,
Cùm fera gens Decij conſtanti pectore corpus

Inuadit, uincitq; manus poſt terga catenis.
Illatus uelut armentis, ſuper ardua colla
Cum ſeſe impoſuit, uictorq; immane ſub ira
Infremuit leo, & immerſis grauis unguibus hæſit:
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At Decius, dum uincla ligant, Necte ocyus, (inquit)
Nam ſic Annibalem decet intrauiſſe catenas,
Fœderis infauſti pretium: ſic uictima prorſus
Digna cadat Decius, nec enim te ſanguine lætum
Humano ſit fas cæſis placaſſe iuuencis.
En dextra, en fœdus. nondum tibi curia, nec dum
Templorum intranti poſtes iam panditur acri
Imperio carcer. perge, ac primordia tanta
Accumula, paribus factis: mihi fama ſub umbris
Te feret oppreſſum Capuæ cecidiſſe ruinis.
Nec plura effari conceſſum: obnubitur atra
Veſte caput, trahiturq; ferox ante ora ſuorum.
Exin uictor ouans ſedato pectore tandem
Spectandis urbis tectis, templisq; ſerenos
Lætus circunfert oculos, & ſingula diſcit:
Quis muris ſator, & pubes ſit quanta ſub armis?
Quotq; auri pateant bello, argentiq; talenta:
Nunc qualis frænata acies, nunc deinde pedeſtris
Copia quanta uiris, monſtrant Capitolia celſa,
Stellanteisq; docent campos, Cereremq; benignam.
Iamq; diem ad metas defeſſis Phœbus olympo
Impellebat equis, fuſcabat & Heſperus umbra
Paulatim infuſa properantem ad littora currum.
Inſtituunt de more epulas feſtamq; per urbem

Regifice extructis celebrant conuiuia menſis.
Ipſe Deûm cultu, & ſacro dignatus honore,
Præcipuis, multoq; procul ſplendentibus oſtro
Accipitur ſublime toris. non una miniſtri
Turba gregis: poſuiſſe dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre.
Nec non & certis ſtruitur penus. aſpera menſa
Pondera cælati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammæ noctem ſtrepituq; mouentum
Murmurat alta domus. ſtupet inconſuetus opimæ
Sidonius menſæ miles, faciemq; ſuperbi
Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
Veſcitur ipſe ſilens, & tantos damnat honores
Eſſe epulis, facilesq; coli tanto agmine menſas.
At cùm pulſa fames, & Bacchi munera duram
Laxarunt mentem: cùm fronti reddita demum
Lætitia, & poſitæ grauiores pectore curæ:
Perſonat Euboica Teuthras teſtudine Cymes
Incola, & obtuſas immiti murmure ſæuæ
Inter bella tubæ permulcet cantibus aures.
Iamq; Iouem, & lætos per furta canebat amores,
Electræq; toros Atlantidos: unde creatus
Proles digna Deûm tum Dardanus: isq; Tonanti
Vt det Erichthonium magna de ſtirpe nepotem.
Hinc Tros, hinc Ilus generis tunc ordine longo
Aſſaracus, nulloq; minor fama'ue, manu'ue.
Tum Capys ut primus dederit ſua nomina muris.
Concelebrant plauſu pariter Sidonia pubes,
Campanæq; manus. ante omnes ductor honori

Nomi

Nominis, auguſto libat carcheſia ritu.
Cætera quem ſequitur, Bacchiq; ex more liquorem
Irrorat menſis turba, ardeſcitq; Lyæo.
Interea Tyrio reſoluta in gaudia cœtu
Conuerſo (neq; enim iuuenis non digne ſileri
Tranſmittam tua cœpta libens, famamq; negabo:
Quanquam imperfectis, magnæ tamen indolis auſis.)
Mens una inuiolata mero, nullisq; uenenis
Potando ex armata decus, pugnæq;, necisq;
Sidoniæ tacito uoluebat pectore molem.
Quoq; eſſet miranda magis tum ſacra libido,
Pactulo genitus patrias damnauerat artes.
Is uarijs oneratum epulis, atq; atria tardo
Linquentem greſſu comitatus pone parentem:
Poſtquam poſſe datum meditata aperire, nouosq;
Pandere conatus, & liber parte relicta
Tectorum à tergo patuit locus, Accipe digna
Et Capua, & nobis (inquit) conſulta, togaq;
(Armatum amota nudat latus) hoc ego bellum
Conficere enſe paro, atq; auulſum ferre Tonanti
Rectoris Libyci uictor caput. hic erit ille
Qui polluta dolis iam fœdera ſanciet enſis.
Si perferre nequit ſpectacula tanta ſenectus,
Et tremit incœptis laſſo maioribus æuo:
Et tu ſecurus concede penatibus, & me
Linque meæ menti. ſummum tu credis, & æquas
Annibalem ſuperis? ò quantum nomine maior
Iam Pœno tibi natus erit. Vibrabat ab ore
Ignis atrox, animusq; uiri iam bella gerebat:

Cùm ſenior tanti pondus conaminis ægra
Iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebro pauida oſcula figens:
Per ſi quid ſupereſt uitæ, per iura parentis,
Perq́; tuam noſtra potiorem nate ſalutem
Abſiſte inceptis, oro. ne ſanguine cernam
Polluta hoſpitia, ac tabo repleta cruento
Pocula, & euerſas pugnæ certamine menſas.
Tu'ne illum, quem non acies, neq; mœnia, & urbes
Ferre ualent, cum frons propior, lumenq́; coruſco
Igne micat: tu'ne illa uiri quæ uertice fundit
Fulmina pertuleris? ſi uiſo intorſerit enſe
Diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
Fallit te menſas inter quod credis inermem.
Tot bellis quæſita uiro, tot cædibus armat
Maieſtas æterna ducem. ſi admoueris ora:
Cannas, & Trebiā, ante oculos Thraſimenaq́; buſta,
Et Pauli ſtare ingentem miraberis umbram.
Quid tanto in caſu comitum, iuxtaq́; iacentum
Torpebunt dextræ? parce, oro: & deſine uelle,
Cui nequeas, uictor ſupereſſe. an triſtia uincla,
Et Decius non erudiant componere mentem?
Talia commemorans, famæ maioris amore
Flagrantem ut uidit iuuenem, ſurdumq́; timori:
Nil ultra poſco, refer in conuiuia greſſum:
Approperemus, ait. non iam tibi pectora pubis
Sidoniæ fodienda manu tutantia regem.
Hoc iugulo dextram explora. nanq́; hoc tibi ferrum
Si Pœnum inuaſiſſe paras, per uiſcera lenta

Noſtra

Noſtra eſt ducendum. tardam ne ſperne ſenectam:
Opponam membra, atq; enſem extorquere negatum
Morte mea eripiam, lacrymæ tunc ore profuſæ,
Et magna Superûm cura ſeruatus in arma
Scipiadæ Pœnus, nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra. pulcherrimus iræ,
Et dignus fieri compos memorabilis auſi.
Amiſit quantam poſito conamine laudem,
Cui tantum eſt uoluiſſe decus. tum reddere ſeſe
Feſtinant epulis, & triſtia fronte ſerenant:
Donec læta uirûm ſoluit conuiuia ſomnus.
Poſtera lux Phaëthontis equos proferre parabat
Iam rapidos, omni curru ſplendente ſub undis.
Et iuuenis magno generatus Hamilcare duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago, & patribus portare iubetur
Nuntia facta ducis. præda, & captiua leguntur
Corpora, direptæq; uiris ſub Marte cruento
Exuuiæ, fauſti Superis libamina belli.
Altera curarum, Libycis dimittitur oris
Heu Decius, reduci lentas ſeruatus ad iras:
Ni pœnæ iuuenem indignæ miſeratus ab alto
Iuppiter, antiquam Batti uertiſſet ad urbem.
Hic Pellea uirum Ptolemæi ſceptra, uehentum
Eripuere minis, reſolutaq; uincula collo,
Atque eadem uitæ cuſtos, mox deinde quieto
Accepit tellus oſſa inuiolata ſepulcro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus
Pœnorum mentes, cæco per læta premendi

Exitio, & luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu paßim fallentia natus
Imperat, & tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens. Eat improba Iuno,
Et nos (nec mirum, quid enim ſumus?) acta ſecundis
Deſpiciat. ualet illa manu, ualet illa lacertis:
Paruula nos arcu puerili ſpicula ſenſim
Fundimus, & nullus noſtro de uulnere ſanguis.
Verùm agite, ò mea turba, precor: nũc tempus, adeſte,
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu, multoq; mero, ſomnoq; uirorum
Profliganda acies, quam non perfregerit enſis,
Non ignes, non emißis Gradiuus habenis.
Combibat illapſos ductor per uiſcera luxus:
Nec pudeat picto fultum iacuiſſe cubili,
Nec crinem Aßyrio perfundere pugnet amomo.
Ille ſub hyberno ſomnos educere telo
Iactator tectis, malit conſumere noctes,
Ac ponat ritus ueſcendi: ſæpe citato
Dum reſidet ſub caßide equo: diſcatq; Lyæo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Poſt epulas ſit grata chelys: ſegniſq; ſoporas
Aut noſtro uigiles ducat ſub numine noctes.
Hæc poſtquam Venus, applaudit laſciuus, & alto
Mittit ſe cœlo niueis exercitus alis.
Sentit flammiferas pubes Mauruſia pennas,
Et pariter fuſis tepuerunt pectora telis:
Bacchi dona uolunt, epulaſq;, & carmina rurſus
Pieria liquefacta lyra: non acer aperto

Deſud

Deſudat campo ſonipes, non ulla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitæ flammis lymphæ languentia ſomno
Membra fouent, miſeriſq; bonis perit horrida uirtus.
Ipſe etiam afflatus fallente Cupidine ductor
Inſtaurat menſas dapibus, repetitq; uolentum
Hoſpitia, & patrias paulatim decolor artes
Exuit, oculta mentem uitiante ſagitta.
Altera iam patria, atq; æquo ſub honore uocatus
Altera Carthago Capua: intactumq; ſecundæ
Fortunæ ingenium uitia allatrantia quaſſant.
Nec luxus ullus, merſaq; libidine uitæ
Campanis modus: accumulant, uariaſq; per artes
Scenarum certant epulas diſtinguere ludo.
Vt ſtrepit aßidue Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis Amyclæo paßim laſciua Conopo.
In primis dulcem, Pœno lætante, per aures
Nunc uoce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.
Iſq; ubi mirantem reſonantia pollice fila
Ductorem uidit Libyæ, canere inde ſuperbas
Aoniæ laudes ſenſim teſtudinis orſus,
Concordem citharæ mouit per carmina linguam,
Vincere linquenteis uitam quæ poßit olores.
Atq; hæc è multis carpſit mollißima menſæ,
Facta antiqua uirûm, placidas queis mulceat aures
Argolicis quondam populis (mirabile dictu)
Exaudita chelys, lapidem teſtudine prompta
Ducere, & in muros poſuiſſe uolantia ſaxa.
Hæc Amphionio uallauit pectine Thebas.

Ac

Ac ſilice aggeribus per ſe ſcandente uocatis,
Iußit in immenſum cantatas ſurgere turres.
Altera turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit phocas, & in omni Prothea forma
Traxit, & æquoreo portauit Ariona dorſo.
Nam quæ Peliaca frænabat rupe canendo
Heroum mentes, & magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys, compeſceret iras
Percuſſa fide, uel pelagi, uel triſtis Auerni.
Nanq; chaos, cæcam quondam ſine ſydere molem,
Non ſurgente die, ac mundum ſine luce canebat.
Tum deus ut liquidi diſcußit ſtagna profundi,
Tellurisq; globum media compage ligaſſet,
Vt celſum Superis habitare dediſſet Olympum,
Caſtaq; Saturni monſtrabat ſecula patris.
Sed quos pulſabat Rhypheum ad Strimona nerui
Auditus Superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter ſydera plectro.
Hunc etiam mater, tota comitante ſororum
Aonidum turba, mater mirata canentem.
Non illo Pangea iuga, aut Mauortius Aemus,
Non illo modulante ſonos ſtetit ultima Thrace.
Cum ſyluis uenere feræ, cum montibus amnes:
Immemor & dulcis nidi, poſitoq; uolatu
Non mota uolucris captiua pependit in æthra.
Quin etiam Pagaſca ratis, cum cærula nondum
Cognita terrigenis, pontoq; intrare negaret,
Ad puppim ſacræ cithara eliciente carinæ,
Adductum cantu uenit mare. pallida regna

Biſtonius uates, flammisq; Acheronta ſonantem
Placauit plectro, & fixit reuolubile ſaxum.
O diræ Ciconum matres, Geticiq; furores,
Et damnata Deis Rhodope. tulit ora reuulſa
In pontum, ripis utrinq; ſequentibus, Hebrus.
Tum quoq; cum rapidi caput à ceruice reciſum
Portarent fluctus, ſubito emicuere per undas
Ad murmur cete tot exultantia ponto.
Sic tum Pierius bellis durata uirorum
Pectora, Caſtalio frangebat carmine Teuthras.
Interea placidæ attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis: lauro redimita ſubibat
Optatos puppis portus: pelagoq; micabant
Captiua arma procul celſa fulgentia prora
At patulo ſurgens iamdudum ex æquore late
Nauticus implebat reſonantia littora clamor:
Et ſimul adductis percuſſa ad pectora tonſis,
Centeno fractus ſpumabat uerbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
Procurrit fluctus, elataq; tuba fauore
Certatim ingenti celebrant noua gaudia plauſu.
Aequatur rector Diuis. illum undiq; matres,
Illum turba minor, moniti gaudere, nepotes,
Et ſenior manus, & iuxta populusq; patresq;
Mactatis Superûm dignantur honore iuuencis.
Sic patriam Mago, & portas ingreſſus ouanteis
Fraternæ laudis fama. ruit inde ſenatus,
Et multo patrum ſtipatur curia cœtu.
Tum Diuos ueneratus, auum de more uetuſto,

Mar

Martem (ait) egregium, & fractas queis Itala tellus
Nitebatur opes, pars ipſe haud parua laborum
Nuntio, pugnatum, ſuperis in uota ſecundis.
Eſt locus, Aetoli ſignat quem gloria regis,
Poſſeſſus quondam priſca inter ſecula Dauno.
Humentes rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & ſtagnis intercipit arua refuſis:
Mox fluctus ferit Adriacos, magnoq; fragore
Cedentem impellit retrorſum in æquora pontum.
Hic Varro, & magnum Latia inter nomina Paulus
Nomen, queis rerum ducibus permiſſa poteſtas,
Vix dum depulſa nigræ caligine noctis
Inuadunt campum, & latè fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem ſurgentis Eoi.
Nos contra (nam germanum furor acer agebat,
Optatæ pugnæ) caſtris cita ſigna mouemus.
Intremuit tellus, & pulſus mugit Olympus.
Hic fluuium, & campos abſcondit ſtrage uirorum
Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terræ. uidi cum turbine ſæuo
Auſonia, & ſonitu bellanteis fuſa per agros
Vni terga daret. uidi cum Varro citato
Auferretur equo proiectis degener armis.
Quin & magnanimum perfoſſo corpore telis
Stare ſuper ſocium uidi te Paule cadentem.
Aegateis ille, & ſeruilia fœdera larga
Vltus cæde dies: non plus optaſſe liberet,
Quantus conceßit dexter Deus. altera iam lux
Si redeat, populus certè ſis omnibus una

Tum

Tum Carthago caput,terraſq́; colare per omnes.
Teſtes hi ſtragis,quos ſignum illuſtre ſuperbis
Mos læua geſtare uiris. tum funditur ante
Ora admirantum præfulgens annulus auro,
Datq́; fidem uerbis,haud paruo inſignis aceruo.
Hinc iterum repetens.reſtat nunc ſedibus imis
Vertenda,acq; æquanda sŏlo iam ſubruta Roma.
Adnitamur,ait:uires refouete tot hauſtas
Caſibus,& pateant non parca æraria dextris,
Quas emimus bellis.deſit iam bellua triſtis
Auſonijs terror,nec non alimenta fatigant.
Atq; ea dum memorat,toruo conuerſus in ora
Hannonis uultu,quem gliſcens gloria prauum
Ductoris ſtudio iam dudum agitabat acerbo.
Iamq́; tibi dextras,incœptaq́; noſtra probamus:
Iam fas Dardanio me non ſeruire colono.
An ne iterum Annibalem dedi placet?atra ueneno
Inuidiæ,nigroq́; undantia pectora felle
Tandem tot titulis,totq́; exornata trophæis
Infelix muta. Dextra hæc,en dextera,quam tu
Aeneadis lacerare dabas,& littora,& amnes
Et ſtagna,& latos impleuit ſanguine campos.
Hæc Mago:atq; animos fauor haud obſcur⁹ habebat
Cui ſimul,inuidia,atq; ira ſtimulantibus,Hanno:
Talia ueſani iuuenis conuicia miror
Haud equidem.tumet ingenio:fraternaq́; corda
Non tarde agnoſcas,& uirus futile linguæ.
Qui ne mutatum uanis abſiſtere credas,
Nunc pacem orandam,nunc improba fœdere rupto

Arma reponenda,& bellum exitiale cauendum
Autor ego:atq; adeo uoſmet perpendite,quæſo,
Quid ferat,haud aliud nobis cenſere relictum eſt.
Tela,uiros,aurum,claſſisq; alimenta precatur,
Belligeramq; feram,uictus non plura dediſſem.
Sanguine Dardanio Rutulos ſaturauimus agros,
Et iacet in campis Latium.deponere curas
Tandem ergo bone da uictor:liceatq; ſedere
In patria:liceat non exhaurire rapacis
Impenſis belli uacuatos ſæpe penateis.
Nunc en,nunc inquam(falſa ut præſagia noſtra
Sint oro,mensq; augurio ludatur inani)
Haud procul eſt funeſta dies:atrocia noui
Corda,ac proſpicio natas è cladibus iras.
Vos ego,uos metuo Cannæ,ſubmittite ſigna:
Atq; adeo tentate,agedum,& depoſcite pacem.
Non dabitur.parat ille dolor(mihi credite)maius
Exitium accepto,citiusq; hæc fœdera uictor
Quàm uictus dabit,atq; adeo qui tanta ſuperbo
Facta ſonas ore,& ſpumanti turbine perflas
Ignorantum aures:dic en germanus in armis
Ille tuus par Gradiuo,per ſecula tellus
Cui ſimilem nunquam ductorem in bella creauit,
Mœnia Romuleæ cur nondum uiderit urbis?
Scilicet à gremio matrum rapiamus in hoſtem
Nondum portandis habiles grauioribus armis.
Aeratas iuſſu texamus mille carinas,
Atq; omnis Libyæ quæratur bellua terris:
Vt longa imperia,atq; armatus proroget armos
Annibal,& regnum trahat uſq; in tempora fati.

Vos uerò(neq; enim occulto circundamur aſtu)
Ne dulceis ſpoliate domos:caſtrisq; potentum
Atq; opibus ſancite modum. Pax optima rerum,
Quas homini nouiſſe datum eſt: Pax una triumphis
Innumeris potior. Pax cuſtodire ſalutem,
Et ciues æquare potens reuocetur in arces
Tandem Sidonias, & fama fugetur ab urbe
Perfidiæ Phœniſſa tua. ſi tanta libido
Armorum tenet,atq; enſes non reddere perſtat
Poſcenti patriæ:nil ſuppeditare furori
Hortor,& hæc fratri Magonem dicta referre.
Plura adnectentem(neq; enim ſatiauerat iras
Dicendo)clamor turbat diuerſa uolentum.
Si Libyæ decus, haud ulli ſuperabilis armis
Annibal eſt ira tibi. deſtituemus ad ipſas
Victorem metas,nec opum adiumenta feremus:
Inuidi unius ſceptra ut iam parta retardet?
Inde alacres tribuunt quæ belli poſceret uſus,
Abſentiq; ſuum iactant ſub teſte fauorem.
Mox eadem terris placitum traducere Iberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor,
Nec ſinit adiutas ductoris creſcere laudes.

SILII ITALICI
LIBER XII.

IAm terra glaciale caput,fœcundaq; nimbis
Tẽpora, & Auſtrifero nebuloſam uertice frõtem
Immitis condebat hyems:blandisq; ſalubre
Ver zephyris tepido mulcebat rura ſereno.

Prorumpit Capua Pœnus, uicinaq; latè
Præmiſſo terrore quatit. ceu condita bruma
Dum Riphæa rigent Aquilonis flamina: tandem
Euoluit ſerpens arcano membra cubili,
Et ſplendente die nouus emicat, atq; coruſcum
Fert caput, & saniem ſublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulſerunt ſigna per agros,
Deſolata metu cuncta, & ſuadente pauore
Vallo ſe clauſere ſimul, trepidiq; ſalutis
Expectant ipſis metuentes mœnibus hoſtem.
Sed non ille uigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat, dederatq; uias, Trebiaq; potitus,
Mœonios Italo ſcelerauit ſanguine fluctus.
Tunc inerat. molli luxu madefacta, meroq;
Illecebris ſomni torpentia membra fluebant:
Queis gelidas ſuetum noctes thorace grauatis
Sub Ioue non æquo trahere, & tentoria ſæpe
Spernere, ubi hyberna ruerent cum grandine nimbi.
Ac ne nocte quidem clypei'ue enſes'ue repoſti,
Non pharetræ, aut iacula, & pro mēbris arma fuere.
Tunc graue caßis onus, maioraq; pondera uiſa
Parmarum, ac nullis ſuſæ ſtridoribus haſtæ.
Prima inſtaurantem ſenſit certamina mitis
Parthenope, non diues opum, non ſpreta uigoris:
Sed portus traxere ducem, ſecura uolentem
Aequora, quæ peteret ueniens Carthagine puppis.
Nam molles urbi ritus, atq; hoſpita Muſis
Otia, & exemptum curis grauioribus æuum,
Sirenum dedit una ſuum, & memorabile nomen,

Par

Parthenope muris Acheloias æquore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miſeris caneret non proſpera nautis.
Hæc ponè aggreſſus, (nam frontem clauſerat æquor)
Mœnia, non ullas ualuit perfringere Pœnus
Tota mole uias, fruſtraq; inglorius auſi
Pulſauit quatiens obſtructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina uictor
Nequicquam, & cautæ mentis conſulta probabat,
Euentu: qui poſt Dauni ſtagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abſtinuiſſet ad arces.
En qui nos ſegnes, & neſcire addere curſum
Fatis iactaſtis, quod uobis ſcandere nuper
Non acie ex ipſa conceſſum mœnia Romæ,
Intrante, atq; epulas promiſſas ſede tonantis
His quæ Graia manus defendit, reddite tectis.
Talia iactabat, famæq; pudore futuræ
Irritus, incœpta primus ſi abſiſteret urbe
Audebat cuncta, atq; acuebat fraudibus enſes.
Sed ſubitæ muris flammæ, totoq; fluebant
Aggeris anfractu tela improuiſa per auras.
Haud ſecus occuluit ſaxi quos uertice fœtas
Ales fulua Iouis, tacito ſi ad culmina niſu
Euaſit ſerpens, terretq; propinquus hiatu.
Illa hoſtem roſtro, atq; aſſuetis fulmina ferre
Vnguibus inceſſens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad uicinos Cumarum uertere portus
Defeſſus ſubigit: uarioq; laceſſere motu
Fortunam, & famæ turbando obſtare ſiniſtræ.

Sed cuſtos urbi Gracchus tutela, uel ipſis
Certior arcebat muris, iterumq́; ſedere
Portis, atq; aditus iterum ſperare uetabat.
Luſtrat inops animi, rimatur & omnia circum
Alite uectus equo: rurſusq́; hortatibus inſit
Laudũ agitare ſuos, Phoh dij, quis terminus (inquit)
Ante urbes ſtandi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus aſtat
Nimirum maior moles, & ſcandere cœlum
Pulſantcis iubeo ſcopulos: quanquam altera detur
Si ſimilis tellus, aliæq́; repentè ſub aſtra
Exurgant rupes, non ibis? & arduus arma
Me ducente feres? tenet heu Cumanus hiantem
Agger adhuc, murusq́; tenet, Gracchumq́; moueri
Non auſum portis paruò in diſcrimine cerno.
An uobis gentes, quæcunq; labore paraſtis,
Caſu geſta putent? Vos per Tyrrhena fauentum
Stagna Deûm, per ego & Trebiã, crineresq́; Sagũti
Obteſtor dignos iam uoſmet reddite ueſtræ
Quam trahitiſ famæ, & reuocate in pectore Cannas.
Sic ductor f[illegible]as luxu, attritasq́; ſecundis
Erigere, & uerbis tentabat ſiſtere mentem.
Atq; hic perluſtrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Virrius altæ
Immitis ductor Capuæ primordia pandit:
Non eſt hoc (inquit) noſtri quod ſuſpicis æui:
Maiores fecere manus, cum regna teneret
Dictei regis (ſic fama eſt) linquere terras
Dedalus inuenit, nec toto ſigna ſequenti

Orbe

Orbe dare ætherias aliena tollere in auras
Auſus ſe penna, atq; homini monſtrare uolatus.
Suſpenſum hic librans media inter nubila corpus
Enauit, ſuperosq; nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falſæ ſub imagine plumæ
Attentare uias uolucrum: lapſumq; ſolutis
Pennarum remis, & non felicibus alis,
Turbida plaudentem uidit freta: dumq; dolori
Indulget ſubito, motis ad pectora palmis,
Neſcius heu planctu duxit moderante uolatus.
Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
Inſtituit Phœbo, atq; audaces exuit alas.
Virrius hæc, ſed enim ductor numerabat inertes,
Atq; actos ſine Marte dies, ac ſtare pudebat.
Ingemit aduerſis, reſpectansq; irrita tecta
Vrbe Dicarchæa parat exatiare dolorem.
Huic quoq; nunc pelagus, nunc muri ſaxea moles
Officit audenti, defenſantumq; labores.
Dumq; tenet ſocios, dura atq; obſepta uiarum
Rumpere nitentis lentus labor: ipſe propinqua
Stagnorum, terræq; ſimul miracula luſtrat.
Primores adſunt Capuæ: docet ille tepentes
Vnde ferant nomen Baiæ, comitemq; dediſſe
Dulichiæ puppis ſtagno ſua nomina monſtrat.
Aſt hic Lucrino manſiſſe uocabula quondam
Cocyti memorat, medioq; in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua diſpulit æquor
Amphytrioniades armenti uector Ibêri.
Ille olim populis dictum Styga, nomine uerſo

Stagna inter celebrem nunc mitia monſtrat Auernũ.
Tum triſti nemore,atq; umbris nigrantibus horrens,
Et formidatus uolucri,letale uomebat
Suffuſo uirus cœlo,Stygiaq; per urbes
Religione ſacer,ſæuum retinebat honorem.
Hinc uicina palus fama eſt Acherontis ad undas
Pandere iter:cæcas ſtagnante uoragine fauces
Laxat,& horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumq; nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante ſitu,longumq; per æuum
Infernis preſſas nebulis,pallente ſub umbra
Cymmerias iacuiſſe domos,noctemq; profundam
Tartareæ narrant urbis.tum ſulfure,& igni
Semper anhelantes,coctoq; bitumine campos
Oſtentant.tellus atro exundante uapore
Suſpirans,uſtisq; diu calefacta medullis
Aeſtuat,& Stygios exhalat in aëra flatus.
Parturit,& tremulis metuendum exibilat antris:
Interdumq; cauas luctatus rumpere ſedes,
Aut exire foras ſonitu lugubre minaci
Mulciber immugit,lacerataq; uiſcera terræ
Mandit,& exeſos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculea proſtratos mole Gigantes
Tellurem iniectam quatere,& ſpiramine anhelo
Torreri latè campos:quotiesq; minatur
Rumpere compagem impoſitam,expalleſcere cœlum.
Apparet Prochyte,ſæuum ſortita Numanta:
Apparet procul Inaryme,quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum,flammasq; rebelli

Ore eiectantem, & ſiquando euadere detur
Bella Ioui rurſus, Superisq; iterare uolentem.
Monſtrantur Veſeua iuga atq; in uertice ſummo
Depaſti flammis ſcopuli, fractusq; ruina
Mons circùm, atq; Aetnæ fatis certantia ſaxa.
Nec non Miſenum ſeruantem Idæa ſepulcro
Nomina, & Herculeos uidet ipſo in littore Baulos.
Miratur pelagiq; minas, terræq; labores.
Quæ poſtquam perſpecta uiro, regreſſus ad altos
Inde Pherecyadum muros, & frondentia læto
Palmite deuaſtat Nyſæa cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola ſedet, crebris circundata in orbem
Turribus, & celſo facilem tutatur adiri
Planitiem uallo: ſed qui non turribus arma
Defendenda daret, uerùm ultrò mœnia dextra
Protegeret, Marcellus opem, auxiliumq; ferebat.
Isq; ubi Agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem uidet, Arma, cruentus
Hoſtis adeſt, rapite arma uiri, clamatq;, capitq;.
Circunſtant rapidi iuuenes, aptantq; frementi
Sanguineas de more iubas. ſonat inde citato
Agmina diſponens paſſu, Tu limina dextræ
Seruabis portæ Nero: tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias, & Larinatia ſigna,
Clarum Volſcorum Tulli decus. aſt ubi iuſſo,
Per tacitum ruptis ſubita ui fundite portis
Telorum in campos nimbum. ferar ipſe reuulſa
In medios, equitumq; traham certamina porta.

Stagna inter celebrem nunc mitia monſtrat Auernũ.
Tum triſti nemore, atq; umbris nigrantibus horrens,
Et formidatus uolucri, letale uomebat
Suffuſo uirus cœlo, Stygiaq; per urbes
Religione ſacer, ſæuum retinebat honorem.
Hinc uicina palus fama eſt Acherontis ad undas
Pandere iter: cæcas ſtagnante uoragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumq; nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante ſitu, longumq; per æuum
Infernis preſſas nebulis, pallente ſub umbra
Cymmerias iacuiſſe domos, noctemq; profundam
Tartareæ narrant urbis. tum ſulfure, & igni
Semper anhelantes, coctoq; bitumine campos
Oſtentant. tellus atro exundante uapore
Suſpirans, uſtisq; diu calefacta medullis
Aeſtuat, & Stygios exhalat in aëra flatus.
Parturit, & tremulis metuendum exibilat antris:
Interdumq; cauas luctatus rumpere ſedes,
Aut exire foras ſonitu lugubre minaci
Mulciber immugit, lacerataq; uiſcera terræ
Mandit, & exeſos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculea proſtratos mole Gigantes
Tellurem iniectam quatere, & ſpiramine anhelo
Torreri latè campos: quotiesq; minatur
Rumpere compagem impoſitam, expalleſcere cœlum.
Apparet Prochyte, ſæuum ſortita Numanta:
Apparet procul Inaryme, quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum, flammasq; rebelli

Ore cieƈtantem,& ſiquando euadere detur
Bella Ioui rurſus,Superiſq; iterare uolentem.
Monſtrantur Veſeua iuga atq; in uertice ſummo
Depaſti flammis ſcopuli,fraƈtuſq; ruina
Mons circùm,atq; Aetnæ fatis certantia ſaxa.
Nec non Miſenum ſeruantem Idæa ſepulcro
Nomina,& Herculeos uidet ipſo in littore Baulos.
Miratur pelagiq; minas,terræq; labores.
Quæ poſtquam perſpeƈta uiro,regreſſus ad altos
Inde Pherecyadum muros,& frondentia læto
Palmite deuaſtat Nyſæa cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola ſedet,crebris circundata in orbem
Turribus,& celſo facilem tutatur adiri
Planitiem uallo:ſed qui non turribus arma
Defendenda daret,ucrùm ultrò mœnia dextra
Protegeret,Marcellus opem,auxiliumq; ferebat.
Isq; ubi Agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem uidet,Arma,cruentus
Hoſtis adeſt,rapite arma uiri,clamatq;,capitq;.
Circunſtant rapidi iuuenes,aptantq; frementi
Sanguineas de more iubas.ſonat inde citato
Agmina diſponens paſſu,Tu limina dextræ
Seruabis portæ Nero:tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias,& Larinatia ſigna,
Clarum Volſcorum Tulli decus.aſt ubi iuſſo,
Per tacitum ruptis ſubita ui fundite portis
Telorum in campos nimbum.ferar ipſe reuulſa
In medios,equitumq; traham certamina porta.

Dumq; ea Marcellus, iam clauſtra euellere Pœnis,
Et ſcalis ſpretos tentabant rumpere muros.
Inſonuere tubæ paßim, clamorq; uirorum,
Tinnitusq; ſimul litui, raucoq; tumultu
Cornua, & in membris concuſſa furentibus arma.
Fertur acerba lues diſiectis incita telis,
Effuſæq; ruunt inopino turbine turmæ.
Improbus ut fractis exundat molibus amnis:
Propulſum ut Borea ſcopulis impingitur æquor.
Vt rupto terras inuadunt carcere uenti.
Nec terrente Libys uiſu armorumq;, uirûmq;
Deiectum ſperare ualet. dux Dardanus inſtat
Attonito progreſſus equo, tergusq; ruentum
Incumbens haſta, ſocios nunc uoce fatigat:
Perge age, fer greßus: dexter Deus, horaq; noſtra eſt.
Hàc iter in muros Capuæ. nunc rurſus in hoſtem
Conuerſus, ſta. quò raperis? non terga tuorum,
Te ductor Libyæ increpito. ſtat campus, & arma,
Et Mars in manibus, dimitto à cæde cohortes.
Spectemur ſoli. Marcellus prælia poſco.
Sic rector Latius: iuueniq; inuadere pugnam
Barcæo ſuadebat honor, pretiumq; pericli.
Sed non hæc placido cernebat pectore Iuno,
Cœptoq; auertit ſuprema in fata ruentem.
Siſtere perculſos ille, & reuocare laborat.
Tales ne è gremio Capuæ, tectisq; ſiniſtris
Egredimur? ſtate ò miſeri, queis gloria ſumma
Dedecori eſt. nil uos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum expectat. meruiſtis ut omnis

Ingr

Ingruat Auſonia, & ſæuo Mauorte paraſtis,
Ne qua ſpes fuſos pacis, uitæq; maneret.
Vincebat clamore tubas, uocisq; uigore
Quamuis obſtructas ſæuus penetrabat in aures.
Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox: Troianaq; ſemina, & ortus
Atq; Antenorea ſeſe de ſtirpe ferebat.
Haud leuior generis fama, ſacroq; Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq; ex ordine gentes,
Atq; Apono gaudens populus: ſeu bella cieret,
Seu Muſas placidus, doctæq; ſilentia uitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.
Non ullum dixere parem, nec notior alter.
Qui poſtquam effuſis urgens ueſtigia frænis
Pœnorum, iuxta galeam, atq; inſigne perempti
Agnouit ſpolium Pauli. puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps: quo gratior ore
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris.
Quale micat, ſemperq; nouum eſt, quod Tyburis aura
Paſcit ebur, uel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis rubris aduectus ab undis.
Quem poſtquam egregium criſtis, & caßide nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine uidit,
Cùm ſubita ante oculos Pauli emerſiſſet imago
Sedibus Infernis, amiſſaq; poſceret arma,
Inuadit frendens, Tu ne ignauißime ſacri
Portabis capitis, quæ non ſine crimine ueſter,

Inuidiaq́; Deûm geſtaret tegmina ductor?
En Paulus: uocat inde uiri ad ſpectacula manes,
Et fugientis agit coſtis penetrabile telum.
Tum delapſus equo galeam, atq; inſignia magni
Conſulis abrumpit dextra, ſpoliatq́; uidentem.
Soluitur omne decus leto, niueosq́; per artus
It Stygius color, & formæ populatur honores.
Ambroſiæ cecidere comæ, uiolataq́; ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud ſecus Oceano rediens Cythereïus ignis,
Cùm ſeſe Veneri iactat ſplendore refecto:
Si ſubita inuadat nubes, hebetatur, & atris
Decreſcens tenebris languentia lumina condit.
Ipſe etiam capta Pedianus caſſide, nudos
Attonitus ſtupet ad uultus, iraſq́; coërcet.
Tum galeam magno ad ſocios clamore reportans
Immitem quatiebat equum, ſpumantia ſæuo
Fræna cruentantem morſu: cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu.
Agnoſcensq; decus, Macte ô uirtutis auitæ,
Macte Antenoride: nunc (inquit) rapta petamus
Quod ſupereſt Libyci ductoris tegmina: & ardens
Terrificis ſæuam fundit ſtridoribus haſtam.
Nec forſan uoti uanus foret, obuia ni uis
Geſtaris oppoſito tenuiſſet corpore telum.
Qui dum uicinis ductorem protegit armis,
Tranſabijt non hunc ſitiens grauis haſta cruorem:
Ingenteſq́; minas, mutata morte, peregit.
Auehitur raptim ductor, diſcrimine leti

Turb

Turbatus,curſumq́; ferens ad caſtra capeßit.
Iamq́; fugæ immodicus tendit certamine greſſum
Præcipitem,uerſis Pœnorum exercitus armis.
Aſſequitur telis hoſtis,longasq́; uiritim
Exatiant iras cladum:cœloq́; cruentos
Certatim oſtentant,& Dijs ultoribus enſis.
Ille dies primò docuit,quòd cedere nemo
Auderet Superis,Martis certamine ſiſti
Poſſe ducem Libyæ.raptant curruſq́;,uiroſq́;,
Maſſylamq́;feram,& uiuis auulſa reportant
Tegmina bellantum,atq; abeunt ſub cuſpide,terga
Contenti uidiſſe ducis.tum Martis adæquant
Marcellum decori,graditur comitante triumpho
Maior,quàm ferret cum uictor opima Tonanti.
Inde furens poſtquam uallo uix depulit hoſtem
Ductor Agenoreus,Quando hanc,quantoq́; cruore
Hoſtili labem eluerim?mea terga uidere
Contigit Auſoniæ?me'ne(inquit)ſumme Deorum
Poſt Trebiam ſtatuis tam triſti funere dignum?
Vosq́; inuicta diu,nunc heu ſine Marte iuuentus
Debellata bonis Capuæ.non degener ipſe
Geſtorum Auſonijs uerti uictricia ſigna.
Vobis terga dedi,uidi cùm ab bella uocarem,
Non ſecus atq; Italo fugere à ductore pauentes.
Quid reliquum priſci Martis tibi?quî dare terga
Me reuocante potes?fundebat talia Pœnus:
Et Latiæ ſeſe Nolana ad mœnia turmæ
Portantes ſpolia inſigni clamore ferebant.
At conſueta graues per longum audire ſuorum

Euent

Euentus Romæ,& nunquam recreare ſecundis,
Allato tandem fauſtæ certamine pugnæ
Erigitur,primoq́; Deûm ſe munere tollit.
Ante omneis pigra in Martem,fugiensq́; laborum
Dum bellum tonat,& ſeſe furata iuuentus
Dat pœnas latebræ,tum qui dulcedine uitæ,
Inuenere dolos,iurataq́; fœdera Pœno
Corrupere,notant,& purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditantum linquere terram
Conſilium infelix,ſcelerataq́; culpa Metelli.
Talia corda uirûm ſed enim non fœmina ceſſit
Mente æquare uiros,& laudis poſcere partem.
Omnis præ ſeſe portans capitisq́;,manusq́;
Antiquum decus,ac direpta monilia collo,
Certatum matrona ruit,belloq́; miniſtrant.
Haud tanta ceſſiſſe uiros in tempore tali
Laudis ſorte piget,factoq́; in ſecula ituro
Lætantur tribuiſſe locum.tum celſa Senatus
Subſequitur turba:in medium certamine magno
Priuatæ cumulantur opes.nudare penates,
Ac nihil arcanos uitæ melioris ad uſus
Sepoſuiſſe iuuat.coit & ſine nomine uulgus.
Corpore ſic toto:ac membris Roma omnibus uſa,
Exangues rurſus tollebat ad æthera uultus.
Addunt ſpem miſeris dulcem Parnaſia Cyrrha,
Portantes reſponſa uiri.nam læta ferebant
Exaudiſſe adytis,ſacra cum uoce tonaret
Antrum,& mugiret Phœbo iam intrata ſacerdos.
Soluite gens Veneris grauiores corde timores:

Adue

Aduerſa,& quicquid duri ſub Marte manebat
Exhauſtum eſt uobis.reſtant leuiora laborum,
Et ſine pernicie terror.Dijs uota,preceſq;
Ferte modò,& trepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis.aderit Gradiuus,& ipſe
Delius auertet propiora pericula uates,
Troianos notus ſemper minuiſſe labores.
Sed uerò,ſed enim ante omnes altaria fument
Centum feſta Ioui,centum cadat hoſtia cultris.
Ille trucem belli nubem,ſæuaſq; procellas
In Libyam uiolenter aget:ſpectabitis ipſi
Aegida turbato quatientem in prælia mundo.
Aſt ea Parnaſi poſtquam clamata ſub antris
Allatum,uulgiq; Deus peruenit ad aures,
In Capitolinas certatim ſcanditur arces:
Sternunturq; Ioui,& delubrum ſanguine honorant.
Tum pæana canunt,reſponſaq; fida precantur.
Interea aſſuetis ſenior Torquatus in armis,
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Nanq; ortum Iliaca iactans ab origine nomen
In bella Hampſagoras Tyrios renouata uocarat.
Proles pulchra uiro,nec tali digna parente.
Oſcus erat,cuius fretus fulgente iuuenta
Ipſe aſper paci,crudos ſine uiribus annos
Barbarici ſtudio ritus refouebat in armis.
Iſq; ubi Torquatum raptim properata ferentem
Signa uidet,pugnæq; auidas accedere dextras
Fraude loci nota,latebroſa per auia ſaltus
Euolat:& profuſa fugæ compendia carpens,

Occult

Occulta tegitur ualle, & frondentibus umbris.
Inſula fluctiſono circumuallata profundo
Caſtigatur aquis, compreſſaq; gurgite terras
Enormes cohibet nudæ ſub margine plantæ.
Inde Ichnuſa prius Grais memorata colonis,
Mox Libyci Sardus generoſo ſanguine fidens
Herculis ex ſeſe mutauit nomina terræ.
Affluxere etiam, & ſedes poſuere coactas
Diſperſi pelago, poſt eruta Pergama Teucri.
Nec paruum decus, aduecto cum claſſe paterna
Agmine Theſpiadum terris Iolaë dediſti.
Fama eſt, cùm laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret ſpectatæ in fonte Dianæ,
Attonitum nouitate mali fugiſſe parentem
Per freta Ariſtæum, & Sardos iſſe receſſus.
Cyrenen monſtraſſe ferunt noua littora matrem.
Serpentum tellus pura, ac uiduata uenenis,
Sed triſtis cœlo, & multa uitiata palude,
Quà uidet Italiam, ſaxoſo torrida dorſo
Exercet ſcopulis latè freta, pallidaq; intus
Arua coquit nimiùm, cancro fumantibus Auſtris.
Cætera propenſæ Cereris nutrita fauore.
Hoc habitu terræ nemoroſa per inuia crebrò
Torquatum eludens hoſtis, Sidonia pugnæ
Tela expectabat, ſociosq; laboris Iberos.
Qui poſtquam appulſis animos auxere carinis,
Haud mora prorumpit latebris: aduerſaq; latè
Agmina inhorreſcunt: longumq; coire uidetur,
Et conferre gradum. media interualla patentis

Corrip

Corripiunt campi properatis eminus haſtis.
Donec ad expertos enſes fidiſſima tela
Peruentum. dura inde lues: ceduntq́; caduntq́;,
Alterniq́; animas ſæuo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes, totq́; horrida facta
Sperarim tanto dignè pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed uos Calliope noſtro donate labori,
Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta uiri, & meritum uati ſacremus honorem.
Ennius antiqua Meſappi ab origine Regis
Miſcebat primas acies, Latiæq́; ſuperbum
Vitis adornabat dextra decus: hiſpida tellus
Miſerunt Calabri, Rudiæ genuere uetuſtæ,
Nunc Rudiæ ſolo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna, uates ut Thracius olim
Infeſtam bello quateret cùm Cizicus Argon,
Spicula depoſito Rhodopeïa pectine torſit.
Spectandum ſeſe non parua ſtrage uirorum
Fecerat, & dextræ gliſcebat cædibus ardor.
Aduolat æternum ſperans fore, pelleret Oſcus
Si tantam labem, ac perlibrat uiribus haſtam.
Riſit nube ſedens uani conamina cœpti,
Et telum procul in uentos dimiſit Apollo:
Ac ſuper his, Nimiùm iuuenis, nimiumq́; ſuperbi
Sperata hauſiſti. ſacer hic, ac magna ſororum
Aonidum cura eſt, & dignus Apolline uates.
Hic canet illuſtri primus bella Itala uerſu,
Attolletq́; duces cœlo: reſonare docebit

Hic

Hic latis Helycona modis: nec cedet honore
Aſcræo, fama'ue ſeni. Sic Phœbus: & Oſco
Vltrix per geminum tranſcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis caſu perculſa per agros
Agmina, & effuſæ pariter dant terga cateruæ:
Dum pater audita nati nece turbidus iræ
Barbaricū, atq; immane gemens, transfigit anhelum
Pectus, & ad manes urget ueſtigia nati.
At Libyæ ductor Marcello fractus, & acri
Contuſus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miſeras non æqui Martis Acerras.
Inde ubi permiſit flammis, atq; enſibus urbem,
Nuceriæ nihilo leuior, nec parcior ira
Incußit ſeſe, atq; æquauit mœnia terræ.
Poſt Caſilina ſibi multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægrè reſerauerat aſtu
Limina, & obſeßis uitam penſauerat auro.
Iamq; in Dauniagòs perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quò præda, uel ira uocaſſet.
Fumabat uerſis incenſa Petilia tectis,
Infelix fidei, miſeræq; ſecunda Sagunto,
Ac quondam Herculeā ſeruare ſuperba pharetram.
Verterat, & mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisq; intrarant Pœni ſed enim arce coruſca
Fiſa loco manus Auſoniæ ſtipata ſedebat.
Hic (miranda) mouens claſſem, quæ condita portu
Aſtabat (nanq; anguſtis è faucibus æquor
Erumpit ſcopulos inter, patuloq; receſſu
Effundit campis ſecretum gurgite pontum.)

Incl

Incluſas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce ſuperpoſita, clauſtris maris extulit aſtu,
Perq; auerſa tulit portatus in arua carinas.
Lubrica roboreis aderant ſubſtramina plauſtris,
Atq; recens cæſi tergo prolapſa iuuenci
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
Et iam per colles, dumosq; ad littus adacta
Innabat pelago ueniens ſine remige claßis.
Nuntius interea, uectis non more carinis
Terrentem freta curarum feruoribus implet.
Dum procul Oebalios auet expugnare nepotes,
Et primus roſtris ſulcet naualibus arua,
Obſeſſos Capuæ muros, clauſtra ipſa reuelli
Portarum, ac totum miſeris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox: pennasq; addente pudore,
Atq; ira ſimul, immani per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud ſecus amiſſo tygris ſi concita fœtu
Emicet, attonitæ paucis luſtratur in horis
Caucaſus, & ſaltu tranſmittitur alite Ganges:
Donec fulmineo partus ueſtigia curſu
Colligit, & rabiem prenſo conſumit in hoſte.
Obuius huic ſparſo Centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, faciliſq; periclis.
Sed paruum decus Annibali. nam uitis honore
Perfunctus Latiæ ſubito ſtimularet agreſteis,
Semermemq; manum ſternendam obiecerat hoſti.
Bis, ſeptem demiſſa neci, nec ſubſtitit agmen,
Milia bis, ſeptem, quæ non ſollertior enſe.

Sed genus inſignis iuſtis ducebat in armis
Fuluius.aſt æquè per corpora fuſa iacentum
Raptum iter eſt,uictorq; moram non paſſus euntis.
Exequiæ tantum famam,nomenq; uolentem
Horrificæ mentis,tenuerunt funere læto.
Nanq; per inſidias(infandum)& ab hoſpite cæſus,
Colloquium,& promiſſa petit dum perfida gentis,
Lucanæ Gracchus cæco circundatus aſtu
Occiderat,laudemq; Libys rapiebat humandi.
Sed non ut ſcitum celerare ad mœnia Pœnum
Aſtabat res ulla loco:iam Conſul uterq;
Præcipites aderant.Nola uis omnis,& Arpis,
Acui floridior Fabius,rapida arma ferebant.
Hinc Nero,& hinc uolucres Syllanus nocte,dieq;
Impellebat agens properata ab bella cohortes.
Vndiq; conueniunt,pariterq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet arduus ipſe
Tifata inuadi: propior,quà mœnibus inſtat
Collis,& è tumulis ſubiectam deſpicit urbem.
Verùm ubi tot ſeſe circunfundentibus armis
Vallatas ſociùm portas,uniq; negari
Intrauiſſe ſibi,Capuaq; erumpere cernit,
Anxius aduentus.nunc ferro frangere cœtum
Obſtantum meditatur,& huic nunc auia cœpto
Conſilia,atq; aſtu quærit tot milia portis
Abſtrahere arctatis,cunctosq; reſoluere muros.
Sic igitur ſecum,curasq; ita corde fatigat:
Quo mens ægra uocas?rurſus'ne pericula ſumam
Non æquus regione loci?Capuaq; uidente

Terga dabo? an reſidens uicini uertice montis
Excindi ante oculos patiar ſocialia tecta?
Non ita me experti Fabius, Fabioq; magiſter
Turbarum expertor, cum clauſos milite colles
Euaſi uictor, ſparſosq; per arua iuuencos
Iactare accenſis ſtimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli defendere nobis
Si Capuam ereptum eſt, dabitur circundare Romam.
Hæc poſtquam placita, & tenuit ſententia mentem,
Non expectato, Titan dum gurgite lucem
Spirantesq; proferret equos: impellit in agmen
Voce, manuq; uiros, & cœpta immania pandit.
Perge age, uince omnem miles uirtute laborem:
Et quantum humani poſſunt ſe tendere paſſus,
Arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ ſtatuere tibi. eia incute muris
Vmbonem Iliacis, Capuaq; repende ruinas.
Quam tanti fuerit cadere, ut palatia cernas,
Et demigrantem Tarpeia ſede Tonantem.
Inſtructi glomerant greſſus. Roma auribus hæret,
Roma oculis, creduntq; ducis ſolertibus actis
Aptius id cœptum, quàm ſi duxiſſet ab ipſo
Fatali Aeneadis campo Vulturna citata.
Tranſmittunt aluo mala, poſtremiq; relinquunt
Tardandis Italis, corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis,
Threïciamq; Calen, ueſtras à nomine nati
Orithya domos. hinc Alifanus Iaccho
Haud inamatus ager, Nymphisq; habitata Caſini.

Rura euaſtantur,mox & uicinus Aquinas,
Et quæ fumantem texēre Giganta Fregellæ,
Agmine carpuntur uolucri.fert concitus inde
Per iuga celſa gradum,duris quà rupibus hæret
Bellator Fruſino,& ſurgit ſuſpenſa tumenti
Dorſo frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
Iamq́; adeo eſt campos ingreſſus,& arua Labici,
Linquens Telegoni pulſatos ariete muros.
Haud dignam inter tanta morā,nec amœna retētant
Algida,nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.
Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus quà ſerpit leniter undis,
Ad genitorem Anio,labēs ſine murmure,Tybrim.
Hic ut ſigna ferox,dimenſaq́; caſtra locauit,
Et ripas tremefecit eques,perterrita pulſis
Ilia prima uadis,ſacro ſe coniugis antro
Condidit,& cunctæ fugerunt gurgite Nymphæ.
At matres Latiæ,ceu mœnia nulla ſuperſint,
Attonitæ paßim furibundis greßibus errant.
Ante oculos aſtant laceræ trepidantibus umbræ,
Quæq́; grauem ad Trebiam, quæq́; ad ticina fluenta
Oppetiere necem. Paulus,Gracchusq́; cruenti,
Flaminiusq́; ſimul miſeris ante ora uagantur.
Clauſit turba uias:ſtat celſus,& aſper ab ira,
Ingentemq́; metum toruo domat ore ſenatus.
Interdum tamen erumpunt ſub caßide fuſæ
Per tacitum lacrymæ:quid nam fortuna minetur,
Quid'ue parent Superi.pubes diſperſa per altas
Stat turris,utq́; huc uentum ſub corde uolutat,

Vt iam Roma ſatis credat defendere muros.
Pœnus ut ad ſomnos uix totam curſibus acta
Indulſit pubi noctem, uigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis, credensq; abſcedere uita,
Quod ſopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, Nomadumq; iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frenis, circùm pauitantia fertur
Quadrupedante ſono perculſa mœnia Roma.
Nunc aditus luſtrat, clauſas nunc cuſpide pulſat
Infeſta portas, fruiturq; timore pauentum.
Nunc lætus celſis aſtans in collibus intrat
Vrbem oculis, diſcitq; locos, cauſasq; locorum.
Ac legeret uiſu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adeſſet
Fuluius, haud tota Capua obſidione relicta.
Tum demum caſtris turmas ſuffixit ouanteis,
Spectata ductor ſatiatus pectora Roma.
Atq; ubi nox depulſa polo, primaq; rubeſcit
Lampade Neptunus, reuocatq; Aurora labores,
Effundit rupto perſultans agmina uallo.
Et quantum clamare ualet, Per plurima noſtra
O' ſocij decora, & ſacras in ſanguine dextras,
Votis ite pares: & tantum audete ſub armis,
Quantum Roma timet, reliquã hãc excindite molem.
Nil quod uincatis toto reſtabit in orbe,
Neu populi nos Martigena tardarit origo,
Intratam Senonum capietis milibus urbem,
Aſſuetamq; capi. Fortaſſe curulibus altis
Iam nos exemplo proauorum, ac nobile letum

Expectant de more ſenes, mortiq́; parantur.
Talibus hic Pœnus. ſed contra Oenotria pubes
Non ullas uoces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres ſtimulant, natiq́;, & cara ſupinas
Tendentum palmas, lacrymantiaq́; ora parentum.
Oſtentant paruos, uagituq́; incita pulſant
Corda uirûm: armatis infigunt oſcula dextris.
Ire uolunt, & pro muris opponere denſi
Pectora, reſpectantq́; ſuos, fletumq́; reſorbent.
Vt uerò impulſo patefactæ cardine portæ,
Et ſimul erupit iunctis exercitus armis,
Funditur immiſtus gemitu, precibusq́; per altos
Ad cœlum muros clangor: ſparſæq́; ſolutis
Crinibus exululant matres, atq; ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, Quis neſciat (inquit)
Non ſponte ad noſtros Pœnum ueniſſe penates?
A portis fugit Capuæ. ſubnectere plura
Conantem triſtis cœli cum murmure uaſto
Turbauit fragor, & ſubita de nube procellæ.
Iuppiter Aethyopum remeans tellure, minantem
Romuleo Pœnum ut uidit ſuccedere uallo,
Cœlicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana, & in ſeptem diſcurrere iuſſerat arces.
Ipſe è Tarpeio ſublimis uertice cuncta
Et uentos ſimul, & nubes, & grandinis iras,
Fulminaq́;, & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concuſſu tremuere poli, cœlumq́; tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu:
Inſtat tempeſtas oculis, hoſtiq́; propinquo

Roma latet: iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem ſeruant, membris inſibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuſcis Africus alis
Bella mouent: quantis animos, & pectora poßint
Irati, ſatiare Iouis. fluit agmen aquarum
Turbine confuſum piceo, & nigrante procella,
Atque omneis circa campos ſpumantibus undis
Inuoluit. celſus ſummo de culmine montis
Regnator Superûm, ſublata fulmina dextra
Librauit, clypeoq́; ducis non cedere certi
Incußit: ſumma liquefacta eſt cuſpis in haſta,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus enſis.
Ambuſtis ſed enim ductor Sidonius armis
Siſtebat ſocios, & cæcum è nubibus ignem,
Murmuraq́; à uentis miſceri uana docebat.
Tandem poſt clades ſociûm, cœliq́; ruinam
Non hoſte in nimbis uiſo, non hoſte referri
Signa iubet caſtris, mœſtasq́; reſuſcitat iras.
Ventis debebis nimirum: hyemisq́; procellis
Vnum Roma diem: ſed non te craſtina nobis
Lux unquam eripiet. deſcendat Iuppiter ipſe
In terras licet infrendens. dum talia fatur
Ecce ſerenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusq́; nitet diſcußis nubibus æther.
Aeneadæ ſenſêre Deum: telisq́; repoſtis
Summiſſas tendunt alta ad Capitolia dextras,
Et feſta cingunt montis penetralia lauro.
Tum uultus modò non paruo ſudore madentes,
Nunc lætos Iouis aſpectant. Da ſumme deorum,

Da pater,ut ſacro Libys inter prælia telo
Concidat,haud alia potis eſt occumbere dextra.
Sic adeo orantes preſſere ſilentia,poſtquam
Abſtulerat terras nigrantibus Heſperus umbris,
Quem ſimul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit,& uitæ rediјt mortalibus uſus.
Pœnus adeſt,nec ſe caſtris Oenotria pubes
Continet:haud dum enſes ſtricti:mediumq; iacebat
Tantum ad bella loci,quantum tranſmittere iacta
Sufficerent haſtæ,cùm fulgor hebeſcere cœli
Per ſubitum cœpit,denſæq; ſubire tenebræ,
Atq; dies fugere,atq; armari ad prælia rurſus
Iuppiter.incumbunt uenti,craſſusq; rotante
Auſtro nimborum feruet globus.intonat ipſe
Quo tremat & Rhodope, Taurusq; , & Pindus,&
Audiuere lacus Herebi,merſusq; ꝓfundis (Atlas.
Agnouit tenebris cœleſtia bella Typhœus.
Inuadit Notus,ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem,conantem,& uana minantem
Circumagit,caſtrisq; ducem ſuccedere cogit.
Verùm ubi depoſitus ſepſit ſeſe aggere telis,
Læta ſerenati facies aperitur Olympi,
Nullaq; iam mitem credas habuiſſe Tonantem
Fulmina,nec placido commota tonitrua cœlo.
Durat,& affirmans non ultra ſpondet in ipſos
Venturam,crebroq; diem:modò patria uirtus
In dextras redeat,ne Romam excindere Pœni
Credant eſſe nefas.Vbi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuiſſe Iouis,cùm ſterneret enſis

Aetol

Aetolos campos? ubi cum Tyrrhena natarent
Stagna cruore uirûm? Pugnat pro mœnibus, inquit,
Si tector ſuperûm tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Afflixiſſe piget? uentis, hyemiq; fugaces
Terga damus. Remeet quæſo mens illa, uigorq;:
Qua nobis cùm pacta patrum cùm fœdera adeſſent,
Integrare acies placitum. ſic pectora flammat,
Donec equûm Titan ſpumantia fræna reſoluit.
Nec nox compoſuit curas, ſomnus'ue frementem
Auſus adire uirum, & redeunt cum luce furores.
Rurſus in arma uocat trepidos, clypeoq; tremendum
Increpat, atq; armis imitatur murmura cœli.
Vt uerò accepit, tantum confidere Diuis
Auſonios patres, ſummiſſaq; Batis ad oras
Auxilia, & noctu progreſſum mœnibus agmen:
Sic agitare fremens obſeſſos otia, iamq;
Securam Annibalis Romam uiolentior inſtat.
Iamq; propinquabat muro: cùm Iuppiter ægram
Iunonem alloquitur curis, mulcetq; monendo:
Nulla'ne Sidonio iuueni coniuxq;, ſororq;
Chara mihi: non ulla unquam ſine fine feroci
Addes fræna uiro? fuerit delere Saguntum,
Exæquare Alpes, imponere uincula ſacro
Eridano, fœdare lacus: etiam'ne parabit
Noſtras ille domos, noſtras perrumpere in arces?
Siſte uirum. nanq; (ut cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accenſis imitari fulmina flammis.
His dictis grates agit, ac turbata per auras

Deuolat, & prenſa iuuenis Saturnia dextra.
Quò ruis ò uecors: maioraq; bella capeßis,
Mortali quàm ferre datur? Iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, ueroq; apparuit ore.
Non tibi cum Phrygio res, Laurenti ue colono.
En age, nanq; oculis amota nube parumper
Cernere cuncta dabo. Surgit quà celſus ad auras
Aſpice montis apex, uocitata palatia regi
Parrhaſio plena tenet, & reſonante pharetra,
Intenditq; arcum, & pugnas meditatur Apollo.
At qua uicinis tollit ſe collibus altæ
Molis Auentinus, uiden' ut Latonia uirgo
Accenſas quatiat Phlegethontis gurgite tædas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, ut ſæuus Gadiuus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus mouet arma manu, mouet inde Quirinus,
Quisq; ſuo de colle Deus: ſed enim aſpice, quantum
Aegida commoueat nimbos, flammasq; uomentem
Iuppiter, & quantis paſcat ferus ignibus iras.
Huc uultus flecte, atq; aude ſpectare Tonantem.
Quas hyemes, quantos concuſſo uertice cernis
Sub nutu tonitrus? oculis qui fulgoret ignis?
Cede deis tandem, & Titania deſine bella.
Sic effata, uirum indocilem pacisq;, modiq;,
Mirantem Superûm uultus, & flammea membra
Abſtrahit: ac pacem terris, cœloq; reponit.
Reſpectans abit, & caſtris auulſa moueri
Signa iubet ductor, remeaturumq; minatur.

Redditur ex templò flagrantior æthere lampas.
Et tremula infuſo reſplendent cærula Phœbo.
At procul è muris uidere ut ſigna reuelli
Aeneadæ, uerſumq; ducem: tacita ora uiciſſim
Oſtentant, nutuq; docent, quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire uolenteis:
Sed fraudem, inſidiasq; putant, & Punica corda,
Ac tacitæ natis infigunt obſcula matres,
Donec procedens oculis ſeſe abſtulit agmen,
Suſpectosq; dolos dempto terrore reſoluit.
Tum uerò paſſim ſacra in Capitolia pergunt,
Inq; uicem amplexi permiſta uoce triumphum
Tarpeij clamant Iouis, ac delubra decorant.
Iamq; omneis pandunt portas: ruit undiq; lætum
Non ſperata petens dudum ſibi gaudia uulgus.
Hi ſpectant quo fixa loco tentoria regis
Aſtiterint: hi qua celſus de ſede uocatas
Affatus fuerit turmas; ubi belliger Aſtur,
Atq; ubi atrox Garamas, ſæuusq; tetēderit Hanno,
Corpora nunc uiua ſparguntur gurgitis unda,
Nunc Anienicolis ſtatuunt altaria Nymphis.
Tum feſta repetunt luſtratis mœnibus urbem.

SILII ITALICI
LIBER XIII.

SEgne iter emenſo uix dum Tarpeia uideri
Culmina deſierant, toruos cùm uerſus ad urbem
Ductor Agenoreus uultus, remeare parabat.
Caſtra locat, nulla lædens ubi gramina ripa

Tutia deducit tenuem ſine nomine riuum,
Et tacitè Thuſcis inglorius affluit undis.
Hic modò primores ſociûm, modò iuſſa Deorum,
Nunc ſeſe increpitat. dic ò cui Lidya cæde
Creuerunt ſtagna, & concuſſa eſt Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? ſi nunc exiſteret alma
Carthago ante oculos, turrita celſa figura
Quas abitus miles cauſas illæſe dediſſes?
Imbres ò patria, & miſtos cum ſanguine nimbos,
Et tonitrus fugio. procul hanc expellite gentis
Fœmineam Tyriæ labem: niſi luce ſerena,
Neſcire, ac liquida Mauortem agitare ſub æthra.
Terror adhuc inerat, Supcrûm, ac redolētia in armis
Fulmina, & ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen, & cuicunq; incumbere iuſſo
Durabat uigor, ac ſenſim diffuſus ad aures
Signa reportandi creſcebat in agmine feruor.
Sic ubi perrumpit ſtagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima uolumina gyros,
Mox tremulum uibrans motu gliſcente liquorem
Multiplicat crebros ſinuati gurgitis orbes,
Donec poſtremo laxatis circulus oris.
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At cōtra Agrippæ haud paruū decus, inclyta nāq;
Semina ab Aenei ductoris ſtirpe trahebat
Oetolidas interfuit haud ignobile nomen.
Latus opum, ſed clauda fides. ſeſeq; calenti

Addi

Addiderat Pœno Latiæ diffiſus habenæ.
Is uoluens ueterum memorata antiqua parentum,
Longo miles, ait, quateret cum Teucria bello
Pergama, & ad muros ſtaret ſine ſanguine Mauors,
Sollicitus Calchas (nam ſic fortiſſimus heros
Poſcenti ſocero ſæpe inter pocula Dauno,
Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danais, niſi clauſum è ſedibus arcis
Armiſonæ curent ſimulacrum auellere diuæ,
Non unquam affirmat theramneis Ilion armis
Ceſſurum, aut Ledæ rediturum nomen Amiclas.
Quippe Deis uiſum, ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas unquam poſſederit urbes.
Tum meus adiuncto monſtratam euaſit in arcem
Tydides Ithaco: & dextra molitus in ipſo
Cuſtodes aditu templi cœleſte reportat
Palladium, ac noſtris aperit mala Pergama fatis.
Sed poſtquam Oenotrijs fundauit finibus urbem,
Aeger dilecti, Phrygium placare colendo
Numen, & Iliacos parat exorare Penates.
Ingens iam templum celſa ſurgebat in arce,
Laomedonteæ ſedes ingrata Mineruæ:
Cùm medios inter ſomnos, altamq; quietem,
Nec celata Deam, & minitans Tritonia uirgo,
Non hæc Tydide tantæ pro laudis honore
Digna paras? non Garganus, nec Daunia tellus
Debentur nobis: quære in Laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris mœnia Troiæ,
Huc intra, captumq; refer penetrale parentum.

Queis

Queis trepidus monitis Saturnia regna capeßit.
Iam Phryx condebat Lauinia Pergama uictor,
Armaq; Laurenti figebat Troïa luco.
Verùm ubi Tyrrheni peruentum ad fluminis undas,
Caſtraq; Tydides poſuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu: tum pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ,
Sic orſus Dauni gener inter murmura Teucrûm:
Pone Anchiſiadæ memores iraſq;, metuſq;,
Quicquid ad Idæos Xanthum, Simoëntaq; nobis
Sanguine ſudatum, Scææq; ad limina portæ,
Haud noſtrum eſt: egere Dei, duræq; ſorores.
Nunc age quod ſupereſt, Cur non melioribus æui
Ducimus auſpicijs? dextras iungamus inertes.
Fœderis en hæc teſtis erit: ueniamq; precatus,
Troianam oſtentat trepidis de puppe Mineruam.
Hæc auſos Celtas irrumpere mœnia Romæ
Corripuit leto, neq; tot de milibus unum
Ingentis populi patrias dimiſit ad oras.
His fractus ductor conuelli ſigna maniplis
Optato lætis abitu iubet. Itur in agros,
Diues ubi ante omnis colitur Feronia luco.
Et ſacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama eſt, intactas longæui ab origine Fauni
Creuiſſe in medium, congeſtis undiq; donis,
Immenſum per tempus opes: luſtriſq; relictum
Innumeris aurum, ſolo ſeruante Pauore.
Hæc auidas mentes, & Barbara corda rapina
Polluit, atq; armat contemptu pectora Diuûm.

Auid

Auia tunc longinqua placent, quæ ſulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Brutius aruis.
Dum Libys haud lætus Rhegina ad littora tendit,
Victor ſummoto patrijs à finibus hoſte
Fuluius infauſtam Campana ad mœnia clauſis
Portabat famam, miſeriq; extrema mouebat,
Dum prenſans paßim cuicunq; eſt nomen in armis,
Dedecus hoc defende manu. cur perfida, & urbi
Altera Carthago noſtra, poſt fœdera rupta,
Et miſſum ad portas Pœnum, poſt iura petita
Conſulis alterni, ſtat adhuc: & turribus altis
Annibalem, ac Libycas expectat lenta cohortes?
Miſcebat dictis facta, & nunc robore celſas
Educi turres, queis uinceret ardua muri
Cogebat. nunc coniunctas adſtringere nodis
Inſtabat, ferroq; trabes, quo frangeret altos
Portarum poſtes, quateretq; morantia clauſtra.
Hic latera intextus ſtellatis axibus agger,
Hic grauida armato ſurgebat uinea dorſo.
Ac poſtquam properata ſatis, quæ commonet uſus:
Dat ſignum, atq; alacer ſcalis tranſcendere muros
Imperat, ac ſæuis urbem terroribus implet.
Cùm ſubito dextrum effulſit conatibus omen.
Cerua fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores,
Hanc agreſte Capys donum, cum mœnia ſulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, ſenſuſq; hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilisq; accedere menſis.

Atq;

Atq; ultro blanda,attactu gaudebat herili.
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere,& humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci,famulamq́; Dianæ
Credebant,ac tura Deûm de more dabantur.
Hæc æui,uitæq́; tenax,felixq́; ſenectam
Mille indeſeſſos uiridem duxiſſe per annos.
Seclorum numero,Toianis condita tecta
Aequabat:ſed iam longo mors uenerat æuo.
Nam ſubito incurſu ſæuorum agitata luporum.
Qui noctis tenebris urbem(miſerabile bello
Prodigium)intrarant,primos ad luminis ortus.
Extulerat ſeſe portis,pauidaq́; petebat
Conſternata fuga poſitos ad mœnia campos.
Exceptam leto iuuenum certamine,ductor
Mactat diua tibi(tibi enim hæc gratiſſima ſacræ)
Fuluius,atq; adſis orat Latonia cœptis.
Inde alacer,fidensq́; Dea,circundata clauſis
Arma mouet,quaq́; obliquo curuantur in ore
Mœnia flexa ſinu ſpiſſa uallata corona.
Alligat,& telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant,ſpumantis equi fera corda fatigans
Euehitur porta ſublimus Taurea criſtis
Bellator,cui Sidonius ſuperare lacerto
Ductor,& Autololas dedit,& Mauruſia tela.
Is trepido alituum tinnitu ſtare neganti
Imperitans uiolenter equo,poſtquam auribus hoſtis
Vicinum ſeſe uidet,ac clamore propinquo
Claudius,Huic inquit(præſtabat Claudius arte

Bel

Bellandi,& merita mille inter prælia fama)
Huic (inquit) ſolum, ſi qua eſt fiducia dextræ,
Det ſeſe campo, atq; ineat certamina mecum.
Vna mora Æneadæ, poſtquam uox attigit aures,
Dum dare auſpicium, uſq; in certamina ductor.
Præuetitum capiti pœna committere Martem
Sponte uiris, erumpit ouans, ut Fuluius arma
Imperio ſoluit, patulumq́; inuectus in æquor
Erigit undantem glomerato puluere nubem,
Indignatus opem amenti, ſocioq́; iuuare
Expulſum nodo iaculum, atq; arceſſere uires.
Taurea uibrabat nudis conatibus haſtam.
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo ſpectatur: & omni
Corpore perluſtrat, qua ſit certiſſima ferro
In uulnus uia. nunc uibrat, nunc comprimit haſta
Mentiturq́; minas, mediam nunc tranſigit ictu
Parmam: ſed grato fraudata eſt ſanguine cuſpis.
Tum ſtrictum properè uagina detegit enſem,
Et iam ferrata rapiebat calce uolantem,
Taurea cornipedem fugiens minitantia fata,
Nec Rutulus leuior cedentis perdere terga:
Nam profugo rapidus fuſis inſtabat habenis.
Viq; metus uictum, ſic ira, & gloria portis
Victorem immiſit, meritiq́; cupido cruoris.
Ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hoſtem
Confiſum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus urbem
Egit equum, aduerſaq́; euaſit ad agmina portæ.

Hinc ardore pari,niſuq; incurrere muris
Igneſcunt animi,penetrataq; tecta ſubire,
Tela ſimul,flammæq; micant.tunc ſaxeus imber
Ingruit,& ſummis aſcendunt turribus haſtæ.
Nec pronum,audendi uirtutem excellere cuiquam:
Aequarunt iræ dextras:Dictæa per auras
Tranat,& in medium perlabitur urbis arundo.
Lætatur non hortandi,non plura monendi
Fuluius eſſe locum.rapiunt ſibi quiſq; laborem.
Quos ubi tam erectos animi uidet,& ſupereſſe
Fortuna ſibi quenq; ducem,ruit impete uaſto
Ad portam,magnæq; optat diſcrimina famæ.
Tres clauſtra æquæuo ſeruabant corpore fratres,
Queis delecta manus,centeni cuiq; ferebant
Excubias,unaq; locum ſtatione tenebant.
Forma ex his Numitor:curſu,plantaq; uolucri
Præſtabat Laurens:membrorum mole Laburnus.
Sed non una uiris tela.hic mirabilis arcu:
Ille haſtam quatere,ac medicatæ cuſpidis ictu
Prælia moliri,& nudo non credere ferro:
Tertius aptabat flammis,ac ſulfure tædas.
Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monſtrum Geryones immane tricorporis iræ,
Cui tres in pugna dextræ uaria arma gerebant.
Vna ignes ſæuos,aſt altera ponè ſagittas
Fundebat,ualidam torquebat tertia cornum:
Atq; uno diuerſa dabat tria uulnera uiſu.
Hos ubi,non æquis uariantes prælia Conſul
Conſpexit telis,& portæ limina circum

Stragem, & perfuſos ſubeuntum ſanguine poſtes.
Concitat intortam furiatis uiribus haſtam.
Letum triſte ferens auras ſecat Itala taxus:
Et quà nudarat, dum fundit ſpicula ab alto
Arcum protendens Numitor latus, ilia tranſit.
At non obſepto contentus limine Martem
Exercere leuis bello, ſed turbidus auſi
Virrius incauto feruore eruperat amens
Recluſa in campum porta, miſeramq; furori
Vincentum obtulerat pubem. ruit obuia in arma
Scipio, & oblatum metit inſatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant audere trucem, nec corpore magno
Mens erat inferior. ſubſidere ſæpe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco,
Atq; obliqua trucis deducere cornua tauri
Aſſuerat, crudo obliquè, & ſe attolere fato.
Is, dum præcipites expellit Virrius urbe,
Seu ſpreto, ſeu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leuiorq; premebat anhelos
Pondere loricæ, & palantes uictor agebat.
Iamq; Velitrnum media tranſegerat aluo,
Iam ſolitum æquali ludo committere equeſtreis
Scipiadæ pugnas Marium tellure reuulſo
Perculerat ſaxo: miſer implorabat amicum
Cum gemitu expirans, ſcopuluſq; premebat hiantem:
Sed ualidas ſæuo uires duplicante dolore,
Effundit lacrimas pariter, cornumq; ſonantem
Scipio, ſolamen properans optabile in armis

Hoſtem proſtrato morientem oſtendere amico.
Tranauit, liquidas uolucris ceu ſcinderet auras,
Haſta uiri pectus, rupitq; immania membra,
Quanta eſt uis agili per cærula ſumma liburnæ,
Quæ pariter quoties reuocata ad pectora tonſæ
Percußère fretum, uentis fugit ocyor, & ſe
Quàm longa eſt uno remorum præterit ictu.
Aſcanium Volcſus proiectis ocyus armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta uolantem
Aſſequitur planta: deiectum protinus enſe
Ante pedes domini iacuit caput: ipſe ſecutus
Corruit ulterior procurſus impete truncus.
Nec ſpes obſeßis ultra, reſerata tueri
Mœnia: conuertunt greſſus, recipiq; petentes
Infandum excludunt ſocios: tum cardine uerſo
Obnixi torquent obices munimina ſeræ.
Acrius hoc inſtant Itali, clauſosq; fatigant.
Et ni cæca ſinu terras nox conderet atro,
Perfractæ rabido patuiſſent milite portæ.
Sed non in requiem pariter ceſſere tenebræ.
Hinc ſopor impauidus, qualem uictoria nouit.
At Capua, aut mœſtis ululantum flebile matrum
Queſtibus, aut gemitu trepidàtum exterrita patrum,
Tormentis finem, metamq; laboribus orat.
Muſſat perfidiæ ductorq;, caputq; ſenatus:
Virrius à Pœno nullam docet eſſe ſalutem
Vociferans, Pulſis uiuendi è pectore curis,
Speraui ſceptra Auſoniæ, pepigiq; ſub armis:
Si dexter Pœnis Deus, & Fortuna fuiſſet:

Vt Capuam Iliaci migrarent regna Quirini.
Qui quaterent muros,Tarpeiaq; mœnia miſi,
Hoc mihi poſcendi uigor affuit:alter ut æquos
Portaret faſces noſtro de nomine conſul.
Hactenus eſt uixiſſe ſatis. dum copia noctis
Qui cordi comes,æterna eſt Acherontis ad undam
Libertas:petat ille meas menſasq; dapesq;,
Et uictus mentem fuſo per membra Lyæo,
Sopitoq; necis morſu medicamina cladis
Hauriat,& placidis exarmet fata uenenis.
Hæc ait,& turba repetit comitante penates.
Aedibus in mediis conſurgens ilice multa
Extruitur rogus,hoſpitium commune peremptis:
Nec uulgum ceſſat furiare dolorq;,pauorq;.
Nunc menti ſeræ Decius redit,& bona uirtus
Exilio punita truci.deſpectat ab alto
Sacra Fides:agitatq; uirûm fallacia corda.
Vox occulta ſubit paßim diffuſa per aures:
FOEDERA mortales ne ſæuo rumpite ferro:
Sed caſtam ſeruate fidem.fulgentibus oſtro
Hæc potior regnis dubio:QVI frangere rerum
Gaudebit pacta,ac tenues ſpes linquet amici:
Non illi domus,aut coniux,aut uita manebit:
Nũquã expers luctus,lacrymæq;:aget æquore ſemper
Ac tellure premens,aget ægrum nocte,dieq;
Deſpecta,ac uiolata fides. Adit omnia iamq;
Concilia,ac menſas contingit,& abdita nube:
Accumbitq; toris,epulaturq; improba Erynnis.
Ipſa etiam Stygio ſpumantia pocula tabo

Porrigit,& largè pœnas,letumq; miniſtrat.
Virrius interea dum dat penetrare medullas
Exitio,aſcenditq; pyram,atq; amplexibus hæret,
Iungere tum fata,& ſubijci iubet ocyus ignes.
Stringebant tenebræ metas,uictorq; rubebat:
Iamq; ſuperſtantem muro,ſociosq; Milonem
Voce attollentem,pubes Campana uidebat.
Pandunt attoniti portas,trepidoq; capeſſunt
Caſtra inimica gradu,queis leto auertere pœnas
Defuerant animi:patet urbs confeſſa furorem,
Et reſerat Tyrio maculatas hoſpite ſedes.
Matronæ,pueriq; ruunt,mœſtumq; Senatus
Concilium,nulliq; hominum lacrymabile uulgus.
Stabant innixi pilis exercitus omnis:
Spectabantq; uiros,& læta,& triſtia ferre
Indociles.nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum:nunc fœdantes in puluere crinem
Canentem,& turpi lacryma,precibusq; pudendis
Fœmineum tenues ululatum fundere in auras.
Atq; ea dum miles miratur inertia facta,
Expectatq; ferox ſternendi mœnia ſignum:
Ecce repens tacito percurrit pectora ſenſu
Relligio,& ſæuas componit numine mentes:
Ne flammam,tædasq; uelint,ne templa ſub uno
In cinerem traxiſſe rogo.ſubit intima corda
Perlabens ſenſim mitis Deus.ille ſuperbæ
Fundamenta Capyn poſuiſſe antiquitus urbi,
Non cuiquam uiſus paßim monet ille refuſis
In ſpatium immenſum campis habitanda relinqui

Vtile

Vile tecta docet: paulatim atrocibus iræ
Langueſcunt animis, & uis mollita ſeneſcit.
Pan Ioue miſſus erat ſeruari tecta uolente
Troïa, pendenti ſimilis Pan ſemper, & uno
Vix ulla inſcribens terræ ueſtigia cornu.
Dextera laſciuit cæſa Tegeatide capra,
Verbera læta mouens feſta per compita cauda.
Cingit acuta comās, & opaca tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, ſummoq; cadit barba hiſpida mento.
Paſtorale Deo baculum, pelliſq; ſiniſtrum
Velat grata latus teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhoſpita cautes,
In qua non librans corpus, ſimiliſq; uolanti
Cornipedem tulerit præciſa per auia plantam.
Interdum inflexus, medio naſcentia tergo
Reſpicit arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendenſq; manum ſolem inferueſcere fronti
Arcet, & umbrato perluſtrat paſcua uiſu.
Hic, poſtquam mandata Dei perfecta, malamq;
Sedauit rabiem, & permulſit corda furentum.
Arcadiæ uolucris ſaltus, & amata reuiſit
Menala, ubi argutis longè de uertice ſacro
Dulce ſonat calamis, ducit ſtabula omnia cantu.
At legio Auſonidûm flammas ductore iubente
Arceri portis, ſtanteſq; relinquere muros,
Mite decus mentis, condunt enſeſq;, faceſq;.
Multa Deûm templis, domibuſq; nitentibus auro
Egeritur præda, & uictus alimenta ſuperbi.

Quiſq; bonis periere uirum, de corpore ueſtes
Fœmineæ, menſæq; alia tellure petitæ,
Poculaq; Eôa luxum irritantia gemma.
Nec modus argento, cælataq; pondera facti
Tantum epulis auri: tum paßim corpora longo
Ordine captiua, & domibus deprompta talenta
Paſcere longinquum non deficientia bellum,
Immenſiq; gregis famulæ ad conuiuia turbæ.
Fuluius ut finem ſpoliandis ædibus ære
Belligero reuocante dedit, ſublimis ab alto
Suggeſtu, magnis fautor non futilis auſis:
Lauino generate (inquit) quem ſoſpita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape uictor honorem
Tempora murali cinctus turrita corona.
Tum ſontes procerum, meritosq; piacula prima
Accijt, & iuſta punit commiſſa ſecuri.
Hic atrox uirtus: nec enim occuluiſſe probatum
Spectatum uel in hoſte decus, clamore feroci
Taurea tunc (inquit) ferro ſpoliabis inultus
Te maiorem animam: & iuſſo lictore, reciſa
Ignauos cadet ante pedes fortiſſima ceruix?
Haud unquam hoc nobis dederit Deus. inde minaci
Obtutu toruum contra, & furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora tranſigit enſem.
Cui ductor, patriam moriens comitare cadentem:
Qui nobis animus, quæ dextera, quid'ue uiritim
Decernet Mauors, tibi ſi rebare pudendum
Iuſta pati, licuit pugnanti occumbere letum.
Dum Capua infauſtam luit haud ſine ſanguine culpã.

Inter

Interea geminos terra crudelis Ibêra
Fortuna abſtulerat, permiſcens triſtia lætis,
Scipiadæ, magnumq́; decus, magnumq́; dolorem.
Fortè Dicarchea iuuenis conſedit in urbe
Scipio poſt belli repetens extrema penates.
Huc triſtis lacrymas, & funera acerba ſuorum
Fama tulit: duris quanquàm non cedere ſuetus,
Pulſato lacerat uiolenter pectore amictus.
Non comites tenuiſſe ualent, non ullus honorum,
Militiæ'ue pudor. pietas irata ſiniſtris
Cœlicolis furit, atq; odit ſolatia luctus.
Iamq́; dies, iterumq́; dies abſumpta querelis
Verſatur ſpecies ante ora, oculosq́; parentis.
Ergo excire parat Manes, animasq́; ſuorum,
Alloquioq́; uirum, tantos mulcere dolores.
Hortatur uicina palus, ubi ſignat Auerni
Squalentem introitum ſtagnans Acheruſius humor.
Noſcere uenturos agitat mens protinus annos.
Sic & Grynæam, quæ tum ſub nomine Phœbi
Autonoe tripodas ſacros antrumq́; tenebat.
Fert greſſus iuuenis, conſultaq́; pectoris ægri
Pandit, & aſpectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu Vates, Mactare repoſtis
Mox umbris (inquit) conſueta piacula, nigras
Sub lucem pecudes, recluſæq́; abdere terræ
Manantem iugulis ſpirantum cæde cruorem.
Tunc populos tibi regna ſuos pallentia mittent.
Cætera, quæ poſcis, maiori uate canentur.
Nanq; tibi Elyſio repetita oracula campo

Eliciam, ueteriſq; dabo inter ſacra Sibyllæ
Cernere fatidicam Phœbei pectoris umbram.
Vade, age: & à medio cùm ſe nox humida curſu
Flexerit, ad fauces uicini caſtus Auerni
Duc prædicta ſacris duro placamina Diti.
Mella ſimul tecum, & puri fer dona Lyæi.
Hoc alacer monitu, & promiſſæ nomine Vatis
Apparat occulto monſtrata piacula cœpto.
Inde ubi nox iuſſam procedens contigit horam,
Et ſpatia æquarunt tenebras tranſacta futuras,
Conſurgit ſtratis, pergitq; ad turbida portæ
Oſtia Tartareæ, penitus queis abdita Vates
Promiſſa implerat, Stygioq; ſedebat in antro.
Tum quà ſe primum rupta tellure recludit
Inuiſum cœlo ſpecus, atq; eructat acerbam
Cocyti laxo ſuſpirans ore paludem:
Inducit iuuenem, ferroq; cauere refoſſam
Ocyus urget humum, atq; arcanũ murmur anhelans
Ordine mactari pecudes iubet. Acer operto
Ante omnes taurus Regi, tum proxima Diuæ
Cæditur Aetneæ caſta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alecto, tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
Fundunt mella ſuper, Bacchiq;, & lactis honorem.
Stat iuuenis, faciemq; Herebo quæ ſurgit in omni
Exclamat Vates, Patere: accedentia cerno
Tartara, & ante oculos aſsiſtere tertia regna.
Ecce ruunt uariæ ſpecies, & quicquid ab imo
Natum hoĩm extinctũq; chao eſt, iam cuncta uidebat:

Cyclop

Cyclopas, Scyllamq́;, & paſtos membra uirorum
Odryſiæ telluris equos. contende tueri,
Eductumq́; tene uagina interritus enſem.
Quæcunq; ante animæ tendunt potare cruorem,
Diſijce, dum caſtæ procedat imago Sybillæ.
Interea cerne, ut greſſus inhumata citatos
Fert umbra, & properat tecum coniungere dicta,
Cui datur ante atros abſumpti corporis ignes
Sanguine non tacto ſolitas effundere uoces.
Aſpicit, & ſubitò turbatur Scipio uiſu.
Qui nam te, qui caſus, ait, dux maxime feſſæ
Eripuit patriæ: cùm tales horrida poſcant
Bella uiros? nec enim dextra conceſſerit ulli
Appius, aut aſtu decimum lux rettulit ortum.
Vt te, cùm Capua remearem, uulnera uidi
Mulcentem: hoc uno mœſtum, quod adire nequires
Saucius ad muros, & Martis honore careres.
Contra quæ ductor, Feſſo mihi proxima tandem
Lux gratos Phaëthontis equos auertit, & atris
Aeternum demiſit aquis: ſed lenta meorum
Dum uanos ritus cura, & ſolennia uulgi
Exequitur, ceſſat flammis imponere corpus,
Vt portet tumulis per longum membra paternis.
Quò te per noſtri Martis precor æmula facta,
Arce, quæ patrijs artus medicamina ſeruant.
Daq́; uago portas quàm primùm Acherontis adire.
Tum iuuenis, Gens ò ueteris pulcherrima Claudi
Haud ulla ante tuam, quãquam non parua fatigent.
Curarum prior extiterit. nanq; iſta per omneis

Diſcr

Diſcrimen ſeruat populos, uariatq; iacentum
Exequias: tumuli, & cinerum ſententia diſcors.
Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Ibêra
Exanima obſcœnus conſumit corpora uultur:
Regia cum lucem poſuerunt membra, probatum eſt
Hyrcanis adhibere canes: Aegyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguẽ haud ſeparat umbram:
Exhauſto inſtituit pontus uacuare cerebro
Ora uirûm, & longum myrrhata reponit in æuum:
Quid qui recluſa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid qui ſæuo ſepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Naſamones in oris?
At Celtæ uacui capitis circundare gaudent
Oſſa (nefas) auro, & menſis ea pocula ſeruant:
Cecropidæ ob patriam Mauortis ſorte peremptos
Decreuere ſimul communibus urere flammis:
At gente in Scythica ſuffixa cadauera truncis
Lenta dies ſepelit, putri liquentia tabo.
Talia dum memorant, umbra ueniente Sybillæ,
Autonoë finem hic (inquit) ſermonibus adde
Alternis: hæc hæc ueri fœcunda ſacerdos.
Cui tantum patuit rerum, quantum ipſe negarit
Plus nouiſſe Deus. me iam comitante tuorum
Tempus abire globo, & pecudes imponere flammis.
At grauida arcanis Cymes anus: attigit ore
Poſtquam ſacrificum, delibauitq; cruorem,
In decus egregium uultus intenta iuuentæ,
Aetherea fruerer cum luce haud ſegniter (inquit)

Cymeo

Cymeo populis uox noſtra ſonabat in antro.
Tunc te permiſtum ſeclis, rebuſq; futuris
Aeneadum cecini. ſed non ſat digna mearum
Cura tuis uocum: nec enim conquirere dicta,
Aut ſeruare fuit proauis ſolertia ueſtris.
Verùm age, diſce puer, quando cognoſcere cordi
Iam tua, deq; tuis pendentia Dardana fatis.
Nanq; tibi cerno properantum oracula uitæ
Hinc petere, & patrios uiſu contingere Manes.
Armifero uictor patrem ulciſcêris Ibêro.
Creditus ante annos Marti: ferroq; reſolues
Gaudia Pœnorum, & miſſum lætabere bello
Omen, Ibêriacis uicta Carthagine terris.
Maius ad imperium poſt hæc capiere: nec antè
Iuppiter abſiſtet cura, quàm cuncta fugarit
In Libyam bella, & uincendum duxerit ipſe
Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquæ:
Quòd tu poſt decus hoc, patriaq;, domoq; carebis.
Sic uates, greſſumq; lacus uertebat ad atros.
Tum iuuenis: Quæcunq; datur ſors durior æui,
Obnitemur (ait) culpa modò pectora ceſſent.
Sed te oro (quando uitæ tibi cauſa labores
Germanos iuuiſſe fuit) ſiſte inclyta uirgo
Pauliſper greſſum: & nobis Maneſq; ſilentum
Enumera, Stygiæq; aperi formidinis aulam.
Annuit illa quidem, Sed non optanda recludis
Regna, ait. Hic tenebras agitāt, uolitātq; per umbras
Innumeri quondam populi: domus omnibus una.
In medio uaſtum latè ſe tendit inane.

Huc

Huc quicquid terræ,quicquid freta,& igneus æther
Nutriuit primo mundi genitalis ab æuo,
Mors communis agit:deſcendunt cuncta,capitq́;
Campus iners quantum interijt,reſtatq́; futurum.
Cingunt regna decem portæ:quarum una receptat
Belligeros dura Gradiui ſorte creatos:
Altera qui leges poſuere,atq; inclyta iura
Gentibus,& primas fundarunt mœnibus urbes:
Tertia ruricolas,Cereris iuſtiſsima turba,
Quæ uenit ad manes,& fraudum illæſa ueneno.
Exin,qui lætas artes,uitæq́; colendæ
Inuenere uiam,nec dedignanda parenti
Carmina fudèrunt Phœbo,ſua limina ſeruant:
Proxima quos uenti,ſæuæq́; hauſere procellæ
Naufraga porta rapit,ſic illam nomine dicunt:
Finitima huic noxa grauido,& peccaſſe fatenti
Vaſta patet populo,pœnas Rhadamantus in ipſo
Expetit introitu,mortemq́; exercet inanem:
Septima fœmineis reſeratur porta cateruis,
Liuentes ubi caſta fouet Proſerpina lucos:
Infantum hinc gregibus,uerſus ad funera tædas
Paſsim uirginibus,turbæq́; in limine lucis
Eſt iter extinctæ,& uagitu ianua nota:
Tum ſeducta loco,& laxata lucida nocte
Clauſtra nitent,quæ ſecreti per limitis umbram
Elyſios ducunt campos,hic turba piorum,
Nec Stygio in regno,cœli nec poſta ſub axe:
Verùm ultra Oceanum ſacro certamina fonti,
Lethæos potat latices obliuia mentis:

Exir

Extrema hinc auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, & admoto ſplendet ceu ſydere lunæ.
Hæc animæ cœlum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ Ditem redeunt in corpora luſtris.
Has paßim nigrum pendens mors lurida rictum
Itq́;, reditq́; uices, & portis omnibus errat.
Tum iacet in ſpatium ſine corpore pigra uorago,
Limoſiq́; lacus latè exundantibus urit
Ripas ſæuus aquis Phlegethon, & turbine anhelo.
Flammarum reſonans ſaxoſa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos ſanguinis atri
Vorticibus furit, & ſpumanti gurgite fertur.
At magnis ſemper diuis, Regiq́; Deorum
Iurari dignata palus picis horrida riuo
Fumiferum uoluit Styx inter ſulfura limum.
Triſtior his Acheron ſanie, craſſoq́; ueneno
Aeſtuat, et gelidam eructās cum murmure arenam,
Deſcendit nigra lentus per ſtagna palude.
Hanc optat ſaniem non uno Cerberus ore,
Hæc & Tiſiphones ſunt pocula: & atra Megæra
Hic ſitit, ac nullo rabies extinguitur hauſtu.
Vltimus erumpit lacrymarum fontibus amnis
Ante aulam, atq; aditus, & inexorabile limen.
Quarta cohors omni ſtabulante per auia monſtro
Excubat, & manes permiſto murmure terret,
Luctus edax, Maciesq́; malis comes addita Morbis.
Et Mœror paſtus fletu, & ſine ſanguine Pallor,
Curæq́;, Inſidiæq́;, atq; hinc queribunda Senectus,
Hinc angens utraq; manu ſua guttura Liuor,

Et deforme Malum, ac ſceleri procliuis Egeſtas.
Errorq́; infido greſſu, & Diſcordia gaudens
Permiſcere fretum cœlo. ſed & hoſtia Ditis
Centenis ſuctus Briareus recludere palmis,
Et Sphynx uirgineos rictus infecta cruore,
Scyllaq́;, Centauriq́; truces, umbræq́; Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cùm Tartara uinclis.
Non ipſa Alecto, nec fœta furore Megæra
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Viperea latrans circunligat ilia cauda.
Dextera uaſta comas, nemoroſaq́; brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondoſior unda.
Hic diræ uolucres, paſtusq́; cadauere uultur,
Et multus bubo, ac ſparſis Stryx ſanguine pennis,
Harpyæq́; fouent nidos, atq; omnibus hærent
Condenſæ folijs. nutat ſtridoribus arbor.
Has inter formas coniux Iunonis Auernæ
Suggeſtu reſidens cognoſcit crimina Regum.
Stant uincti, feroq́; piget ſub iudice culpæ.
Circùm errant Furiæ, pœnarumq́; omnis imago,
Quam uellent nunquam ſceptris fulſiſſe ſuperbis.
Inſultant duro imperio, non digna, nec æqua
Ad ſuperos paſſi Manes, quæq́; antè profari
Non licitum uiuis tandem permiſſa queruntur.
Tunc alius ſæuis religatur rupe catenis.
Aſt alius ſubigit ſaxum, perq́; ardua montis
Vipereo domat hunc æterna Megæra flagello.
Talia letiferis reſtant patienda Tyrannis.
Sed te maternos tempus cognoſcere uultus,

Cuius

Cuius prima uenit non tardis paſsibus umbra.
Aſtabat fœcunda Iouis Pomponia furto.
Nanq; ubi cognouit Latio ſurgentia bella
Pœnorum, Venus inſidias ante ire laborans
Iunonis, fuſa ſenſim per pectora patrem
Implicuit flamma. quæ ni prouiſa fuiſſent,
Sidonia Iliacas nunc uirgo accenderet aras.
Ergo ubi guſtatus cruor, admonuitq; Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noſcere uultus,
Sic iuuenis prior, ò magni mihi numinis inſtar
Chara parens, quàm te ut nobis uidiſſe liceret,
Optaſſem Stygias uel leto intratre tenebras.
Quæ ſors noſtra fuit? cui te, cum prima ſubiret,
Eripuit ſine honore dies, & funere carpſit?
Excipit his mater, Nullos ò nate labores
Mors habuit noſtra, æthereo dum pondere partu
Exoluor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iouis Elyſias deduxit ad oras,
Attribuitq; pares ſedes. ubi magna moratur
Alcidæ genitrix, ubi ſacro munere Læda.
Verùm age nate tuos ortus, ne bella paueſcas
Vlla, nec in cœlum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis. nunc deniq; diſce.
Sola die caperem media cùm forte petitos
Ad requiem ſomnos, ſubitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille meo ueniente marito
Aſſuetus, facilisq; mihi. tum luce coruſca,
Implebat quanquàm languentia lumina ſomnus,
Vidi (crede) Iouem, nec me mutata fefellit

x *Forma*

Forma Dei, quòd ſqualentem conuerſus in anguem
Ingenti traxit curuata uolumina gyro.
Sed mihi poſt partum non ultra ducere uitam
Conceſſum. heu quantum gemui, quod ſpiritus, ante
Hæc tibi quàm noſcenda darem, diſceßit in auras.
His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraq́; ter fruſtrà per inane petita fefellit.
Succedunt ſimulacra uirûm concordia patris,
Vnanimiq́; ſimul patrui. ruit ipſe per umbram
Oſcula uana petens iuuenis: fumoq́; uolucri,
Et nebulis ſimiles animas apprendere certat.
Quis te chare pater, cùm ſtabant Itala regna,
Exoſus Latio Deus abſtulit? hei mihi nam cur
Vlla fuere adeo, quibus à te ſæuus abeſſem,
Momenta? oppoſito mutaſſem pectore mortem.
Quantos funeribus noſtris gens Itala paßim
Dat gemitus. tumulus uobis, cenſente Senatu,
Mauortis geminus ſurgit per gramina campo.
Nec paßi plura in medio ſermone loquentis,
Sic adeo incipiunt: prior hæc genitoris imago.
IPSA quidem Virtus ſibimet pulcherrima merces:
Dulce tamen uenit ad Manes, cùm gloria uitæ
Duret apud Superos, nec edunt obliuia laudem.
Verùm age fare decus noſtrum, te quanta fatiget
Militia. heu quoties intrat mea pectora terror:
Cùm repeto, quam ſæuus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi. Per noſtri fortißime leti
Obteſtor cauſas Martis, moderare furori.
Sat tibi ſunt documenta domus. octaua terebat

Arentem

Arentem culmis meſſem crepitantibus æſtas:
Ex quo cuncta mihi calcata, meoq; ſubibat
Germano, deuexa iugum Tarteſia tellus.
Nos miſeræ muros, & tecta renata Sagunto,
Nos dedimus Betin nullo potare ſub hoſte.
Nobis indomitus conuertit terq;, quaterq;
Germanus terga Annibalis. proh Barbara nunquã
Impolluta fides, peterem cùm uictor adeſum
Cladibus Aſdrubalem, ſubitò uenale cohortes
Hiſpanæ uulgus, Libyco quas fecerat auro
Aſdrubal, abrupto liquerunt agmine ſigna.
Tunc hoſtis ſocio deſertos milite multum,
Ditior ipſe uiris ſpiſſo circundedit orbe.
Non ſegnis nobis, nec inultis nate peracta
Illa ſuprema dies, & laude incluſimus æuum.
Excipit inde ſuos frater coniungere caſus.
Excelſæ turris poſt ultima rebus in arctis
Subſidium optaram, ſupremaq; bella ciebam,
Fumantes tædas, ac lata incendia paßim,
Et mille iniecere faces. nil nomine leti
De Superis queror, haud paruo data mẽbra ſepulcro
Noſtra cremauerunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
Ceſſerit affuſis oppreſſa Hiſpania Pœnis.
Contra quæ iuuenis turbato fletibus ore:
Dij quæſo, ut merita eſt dignas pro talibus auſis
Carthago expendat pœnas: ſed continet acres
Pyrenes populos, qui ueſtro Marte probatus
Excepit feſſos, & notus Martius armis

Succeßit bello fuſos quoq; fama ferebat
Victores acie,atq; exacta piacula cædis.
His læti rediere duces loca amœna piorum:
Proſequiturq́; oculis puer aduenerat⟨us⟩ eunteis.
Iamq́; aderat multa uix agnoſcendus in umbra
Paulus,& epoto fundebat ſanguine uerba.
Lux Italûm,cuius ſpectaui Martia facta,
Multum uno maiora uiro,deſcendere nunc te,
Atq; habitanda ſemel ſubigit,quis uiſere regna?
Quem contra tales effundit Scipio uoces.
Armipotens ductor,quàm ſunt tua fata per urbem
Lamentata diu?quàm pene ruentia tecum
Traxiſti ad Stygias Oenotria tecta tenebras?
Tum tibi defuncto tumulum Sydonius hoſtis
Conſtituit,laudemq́; tuo quaſiuit honore.
Dumq́; audit lacrymans hoſtilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flaminius,iam Gracchus,& ægro
Abſumptus Cannis ſtabat Seruilius ore:
Appellare uiros erat ardor,& addere uerba:
Sed raptabat amor priſcos cognoſcere manes.
Nunc meritum ſæua Brutum immortale ſecuri
Nomen,nunc Superis æquantem laude Camullum.
Nunc auro Curium non unquam cernit amicum.
Ora Sybilla docet uenientum,& nomina pandit.
Hic fraudes pacis,Pyrrhumq́; a limine portæ
Deiecit uiſus orbus:tulit ille ruentem
Tybridis in ripas regem,ſoluſq́; reuulſo
Pone ferox ponte excluſit redeuntia regna.
Si tibi dulce uirum,primo qui fœdera bello

Phœnic

Phœnicum pepigit uidiſſe: hic Martius ille
Aequoreis uictor cum claſſe Luctatius armis.
Si ſtudium, & ſæuā cognoſcere Hamilcaris umbram:
Illa eſt (cerne procul) cui frons nec morte remiſſa
Irarum ſeruat rabiem. ſi iungere cordi eſt
Colloquium: ſine guſtato det ſanguine uocem.
Atq; ubi permiſſum, & ſitiens ſe impleuit imago,
Sic prior increpitat, non miti Scipio uultu.
Talia ne ô fraudum genitor ſunt fœdera nobis?
Aut hæc Sicania pepigiſti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio, & perruptis molibus Alpes
Eluctatus adeſt: feruet gens Itala Marte
Barbarico, & refluunt obſtructi ſtragibus amnes.
Poſt quæ Pœnus (ait) decimum non cœperat annum
Exceſſiſſe puer, noſtro cùm bella Latinis
Concepit iuſſu, licitum nec fallere diuos
Iuratos patri, quòd ſi Laurentia uaſtat
Nunc igni regna, & Phrygias res uertere tentat,
O' pietas, ô ſancta fides, ô uera propago.
Atq; utinam amiſſum reparet decus. inde citato
Celſus abit greſſu, maiorq; receſſit imago.
Exin deſignat uates, qui iura ſub armis
Poſcenti dederint populo, primiq; petitas
Miſcuerint Italis Pyræo littore leges.
Lætatur, ſpectatq; uirûm inſatiabilis ora
Scipio, & appellet cunctos, ni magna Sacerdos
Admoneat turbæ innumeræ. quot milia toto
Credis in orbe puer, luſtras dum ſingula uiſu,

Deſcendiſſe Herebo? nullo non tempore abundans
Vmbrarum huc agitur torrens, uectaią; capaci
Agmina mole Charon, & ſufficit improba puppis.
Poſt hæc oſtendens iuueni ſic uirgo profatur.
Hic ille eſt tellure uagus, qui uictor in omni
Curſu ſigna tulit, cui peruia Bactra, Dacæą;,
Qui Gangem bibit, & Pelæo ponte Nyphaten
Adſtrinxit, cui ſtant ſacro ſua mœnia Nilo.
Incipit Aeneades. Libici certiſsima proles
Ammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? ſimiliq; cupidine rerum
Pectora noſtra calent, quæ te uia, ſcire ſuperbum
Ad decus, & ſummas laudem perduxerit artes.
Ille ſub hæc: Turpis lenti ſollertia Martis,
Audendo bella expedias. pigra extulit aſtris
Haud unquam ſeſe uirtus. tu magna gerendi
Præcipita tempus. mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit, Crœſi mox aduolat umbra
Diues apud Superos, ſed mors æquarat egenis.
Atq; hic Elyſio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis caſtæ, cui uitta ligabat
Purpurea effuſos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic qui nam uirgo? nam luce refulget
Præcipua frons ſacra uiro, multæą; ſequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
Qui uultus? quem (ſi Stygia non eſſet in umbra)
Dixiſſem facile eſſe Deum. non falleris (inquit
Docta comes Triuiæ) meruit Deus eſſe uideri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.

Carmine

Carmine complexus terram, mare, ſydera, Manes,
Et cantu muſas, & Phœbum æquauit honore.
Atq; hæc cuncta, priuſquam cerneret ordine terris
Prodidit, & ueſtram tulit uſq; ad ſydera Troiam.
Scipio perluſtrans oculis lætantibus umbram,
Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret uates, quanto maiora futuros
Facta eadem intrarent hoc (inquit) teſte nepotes?
Felix Aeacida, cui tali contigit ore
Gentibus oſtendi. creuit tua carmine uirtus.
Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens
Heroum effigies, maioresq; accipit umbras?
Inde uiro ſtupet Aeacide, ſtupet Hectore magno:
Aiacisq; gradum, uenerandaq; Neſtoris ora
Miratur, geminos aſpectans lætus Atridas.
Iamq; Ithacum corde æquantem Peleïa facta,
Victuram hinc cernit Ledæi Caſtoris umbram,
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed ſubito uultus monſtrata Lauinia traxit.
Nam uirgo admonuit tempus cognoſcere manes
Fœmineos, ne cunctantem lux alma uocaret.
Felix hæc (inquit) Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit ſociata prole Latinis.
Vis & Martigenæ thalamos ſpectare Quirini?
Herſiliam cerne, hirſutos cum ſperneret olim
Gens uicina procos, paſtori rapta marito
Luſtrauitq; caſam, culmisq; è ſtramine fultum
Preſſit læta torum, & ſoceros reuocauit ab armis.
Aſpice Carmentis greſſus: Euandria mater

Hæc fuit,& ueſtros tetigit præſaga labores,
Vis & quos Tanaquil uultus gerat? hæc quoq; caſtæ
Augurio ualuit mentis,uenturaq́; dixit
Regna uiro,& dextros agnouit in alite Diuos.
Ecce pudicitiæ Latium decus inclyta leti
Fert frontem,atq; oculos terræ Lucretia fixos:
Non datur heu tibi Roma,nec eſt quod malle deceret
Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxtà
Cerne,cruentato uulnus ſub pectore ſeruat,
Triſtia defenſi ferro monumenta pudoris:
Et patriam laudat miſerando in uulnere dextram.
Illa eſt,quæ Tybrim,quæ fregit Lydia bella,
Nondum paſſa marem,quales optabat habere
Quondam Roma uiros,contemptrix Clœlia ſexus.
Cùm ſubito aſpectu turbatus Scipio poſcit,
Quæ pœnæ cauſa,& qui ſint in crimine manes.
Tum uirgo,patrios fregit quæ curribus artus,
Et ſtetit adductis ſuper ora trementia frænis,
Tullia non ullos ſatis exhauſtura labores,
Ardenti Phlegethonte natat:fornacibus atris
Fons rapidus furit,atq; uſtas ſub gurgite cautes
Egerit,& ſcopulis pulſat flagrantibus ora.
Illa autem,quæ tondetur præcordia roſtro
Alitis(en quantum reſonat plangentibus alis
Armiger ad paſtus rediens Iouis)hoſtibus arcem
Virgo(immane nefas)adamato prodidit auro
Tarpeia,& pactis reſerauit clauſtra Sabinis.
Iuxtà(nonne uides?neq; enim leuiora domantur
Delicta)illatrat ieiunis faucibus Orcus,

Armenti

Armenti quondam cuſtos immanis Iberi,
Et morſu petit, & polluto euiſcerat ungue
(Nec par pœna tamen ſceleri) ſacraria ueſte
Polluit exuta ſibi uirginitate ſacerdos.
Sed ſatis hæc uidiſſe ſatis: mox deinde uidenti
Nunc animas tibi, quæ potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.
Hic Marius (nec multa dies iam reſtat ituro
Aetheriam in lucem) ueniet tibi origine parua
In longum imperium Conſul, nec Sylla morari
Iuſſa poteſt, aut amne diu potare ſoporo.
Lux uocat, & nulli Diuûm mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, ſed gloria culpæ,
Quod reddet ſolus, nec tanto in nomine quiſquam
Exiſtet Syllæ qui ſe uelit eſſe ſecundum.
Ille, hirta cui ſubrigitur coma fronte, decorum,
Et gratum terris Magnus caput: ille Deûm gens
Stelligerum attollens apicem Troianum Iulo
Cæſar auo, quantas moles, cum ſede recluſa
Hac tandem erumpent, terraq́; mariq́; mouebunt.
Heu miſeri quoties toto pugnabitur orbe:
Nec leuiora lues quàm uictus crimina uictor.
Tum iuuenis lacrymans: Reſtare hæc ordine duro
Lamentor rebus latijs: ſed luce remota
Si nulla eſt uenia, & merito mors ipſa laborat,
Perfidiæ Pœnus quibus, aut Phlegethontis in undis
Exuret ductor ſcelus, aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morſibus artus?
Ne metue, exclamat Vates, non uita ſequetur

Inuiolata uirum, patria non oſſa quieſcent.
Nanq; ubi fractus opum, magnæ certamine pugnæ
Pertulerit uinci, turpemq; orare ſalutem,
Rurſus bella uolet Macedûm inſtaurare ſub armis,
Damnatusq; doli, deſertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atq; unà profugus luſtrabit cærula puppe:
Hinc Cilicis Tauri ſaxoſa cacumina uiſet.
Proh quanto leuius mortalibus ægra ſubire
Seruitia, atq; hyemes, æſtusq; fugamq;, fretumq;,
Atq; famem, quàm poſſe mori. poſt Itala bella
Aſſyrio famulus regi, falſusq; cupiti
Auſoniæ motus, dubio petet æquora uelo.
Donec Pruſiacas delatus ſegniter oras,
Altera ſeruitia imbellis patiatur in æuo.
Et latebram munus regni, perſtantibus inde
Aeneadis, reddiq; ſibi poſcentibus hoſtem,
Pocula furtiuo rapiet properata ueneno.
Ac tandem terras longa formidine ſoluet.
Hæc uates, Herebiq; cauis ſe retulit umbris:
Tum lætos ſocios iuuenis, portumq; reuiſit.

SILII ITALICI

LIBER XIIII.

FLectite nunc ueſtros Helyconis numina cantus
Ortygiæ pelagus, Siculiq; ad littoris urbes,
Muneris hic ueſtri labor eſt. modò Dauniæ regna
Aeneadum, modò Sicanios accedere portus,
Aut Macedûm luſtrare domos, & Achaica rura,

Aut uaga Sardoo ueſtigia cingere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremumq́; diem, & terrarum inuiſere metas.
Sic poſcit ſparſis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, qua litui, qua ducunt bella, ſequamur.
Auſoniæ pars magna iacet Trinacria tellus.
Vt ſemel expugnante Noto, & uaſtantibus undis
Accepit freta cæruleo propulſa tridente.
Nanq; per occultum cæca ui turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ uiſcera terræ
Diſijcit, & medio perrumpens arua profundo,
Cum populis pariter conuulſas tranſtulit urbes.
Ex illo ſeruans rapidus diuortia Nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æſtu.
Sed ſpatium, quod diſſociat conſortia terræ,
Latratus (fama eſt) ſic arcta interuenit unda,
Et matutinos uolucrum tranſmittere cantus.
Multa ſolo uirtus iam reddere ſemen aratris,
Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedemq́; citum lituis generaſſe ferendis,
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.
Hic & Pæonios arcano ſulfure fontes,
Hic Phœbo dignum, & Muſis uenerabile uatum
Ora excellentum, ſacras qui carmine ſyluas,
Quiq́; Syraceſta reſonant Helycona Camœna,
Promptæ gens linguæ. aſt eadem cum bella cieret,
Portus æquoreis ſueta inſignire trophæis,
Poſt dirum Antiphatæ ſceptrum, & Cyclopea regna
Vomere uerterunt primum noua rura Sicano.

Pyre

Pyrene miſit populos,qui nomen ab amne
Aſcitum patrio terræ impoſuere uacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit
Poſſeßis bello mutata uocabula regnis.
Nec res dedecori fuit,aut mutaſſe pudebat
Sicanum Siculo nomen:mox accola Minos
Duxerat Eteretum non fauſta ad bella cohortes
Dædaleam repetens pennam,qui fraude nefanda
Poſtquam perpetuas iudex conceßit ad umbras
Cocalidum inſidijs,feſſo Minoïa turba
Bellandi ſtudio,Siculis ſubſedit in oris.
Miſcuerunt Phrygiam prolem Troianus Aceſtes
Troianusq; Helymus,ſtructis qui pube ſecuta
In longum ex ſeſe donarunt nomina muris.
Nec Zanclæa gerunt obſcuram mœnia famam,
Dextera quam tribuit poſito Saturnia telo.
Sed decus Aetneis haud ullum pulchrius oris,
Quàm quæ Siſyphio fundauit nomen ab Iſthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.
Hic Arethuſa ſuum piſcoſo fonte receptat
Alphæon ſacræ portantem ſigna coronæ.
At non æquus amat Trinacria Mulciber antra,
Nam Lipare uaſtis ſubter depaſta caminis
Sulfureum uomit exeſo de uertice fumum.
Aſt Aetna eructat tremefactis cautibus ignes,
Incluſi gemitus,pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores,
Nocte dieq; ſimul.fonte è Phlegethontis ut atro
Flammarum exundat torrens,piceaq; procella

Semiambuſta rotat liquefactis ſaxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæſtuat intus
Turbine, & aßidue ſubnaſcens profluit ignis,
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoq; rigore
Ardentes horrent ſcopuli: ſtat uertice celſi
Collis hyems: calidaq; niuem tegit atra fauilla.
Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Ventorumq; domos, atq; addita clauſtra procellis?
Hic uerſi penitus Pelopeia ad regna Pachyni,
Pulſata Ionio reſpondent ſaxa profundo.
Hic contra Libycamq; ſitim, Chauroſq; furentes
Cernit deuexas Lilybæon nobile Chelas.
At quà diuerſi lateris frons tertia terris
Vergit in Italiam prolato ad littora dorſo,
Celſus arenoſa tollit è mole Pelorus.
His longo mitis placido dominatur in æuo
Præfuerat terris Hieron, tractare ſereno
Imperio uulgum pollens, & pectora nullo
Parentum exagitare metu pactamq; per aras
Haud facilis temerare fidem. ſocialia iura
Auſonijs multos ſeruarat caſta per annos.
Verùm ubi fata uirûm fragili ſoluêre ſenecta,
Primæuo geßit ſceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accepit regia mores.
Nanq; bis octonis nondum rex præditus annis,
Caligare alto in ſolio, nec pondera regni
Poſſe pati, & nimium fluxis confidere rebus.
Iamq; breui, nullum delicta tuentibus armis,

Pas

Fas notum,ignotumq́; nefas. uiliſsima regi
Cura pudor. tam præcipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat ſtimulos,proauiq́; ſuperbum
Aeacidæ genus,atq; æternus carmine Achilles.
Ergo ardor ſubitus Pœnorum incepta fouendi.
Nec ſceleri mora: iungit noua fœdera,pacto
Cederet ut Siculis uictor Sidonius oris.
Sed ſtabant pœnæ,tumulumq́; negabat Erynnis,
Qua modò pactus erat ſocium non cernere terra.
Sæuos nanq; pati faſtus,iuuenemq́; cruento
Flagrantem luxu,& miſcentem turpia duris
Haud ultra faciles,quos ira,metusq́; coquebat,
Iurati obtruncant,nec iam modus enſibus addunt
Fœmineam cædem,atq; inſontum rapta ſororum
Corpora proſternunt ferro. noua ſæuit in armis
Libertas,iactatq́; iugum,pars Punica caſtra,
Pars Italos,& nota uolunt. nec turba furentum
Deſit,quæ neutro ſociari fœdere malit.
Tali Trinacriæ motu,rebusq́; Sicanis
Exitio regis trepidis,ſublimis honore,
Tertia nam Latios renouarat purpura faſces:
Marcellus claſſem Zancleis appulit oris.
Atq; ubi cuncta uiro,cædesq́; expoſta Tyranni,
Ambiguæq́; hominum mentes,Carthaginis arma
Quos teneant,& quanta locos,quod uulgus amicum
Duret Troiugenis,quantos Arethuſa tumores
Concipiat,perſtetq́; ſuas non pandere portas:
Incumbit bello,ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore peſtem.

Non

Non aliter Boreas Rhodopes à uertice præceps
Cùm ſeſe immiſit, decimoq; uolumine pontum
Expulit in terras: ſequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & ſtridentibus affremit alis.
Prima Leotinos uaſtarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Leſtrigone terram.
Inſtabat ductor, cui tardè uincere Graias
Par erat, ac uinci turmas ruit æquore toto:
Fœmineum credas maribus concurrere uulgum:
Et Cereri placidos fœcundat ſanguine campos.
Sternuntur paßim, pedibusq; euadere letum
Eripuit rapidus Mauors. ut cuiq; ſalutem
Promiſit fuga, præueniens dux occupat enſe.
Ite, gregem & metite imbellem, ac ſuccidite ferro,
Clamat: cunctantes urgens umbone cateruas.
Pigro luctandi ſtudio certamen in umbra
Molle pati docta, & gaudens ſplendeſcere oliuo.
Stat mediocre decus uincentum, ignaua iuuentus.
Hæc laus ſola datur, ſi uiſo uincitis hoſte.
Ingruit audito ductore exercitus omnis,
Solaq;, quod ſupereſt, ſecum certamina norunt,
Quis dextra antiſtet, ſpolijsq; excellat opimis.
Euboici non per ſcopulos illiſa Caphareo
Euripi magis unda furit, pontum'ue ſonantem
Eijcit anguſto uiolentius ore Propontis:
Nec feruet maiore fretum: rapiturq; tumultu
Quod ferit Herculeas extremo ſole columnas.
Mite tamen dextræ decus, inter prælia tanta
Enituit, fama miles Tyrrhenus, Aſylo

Non

Nomē erat, captus quōdam ad Thraſimena fluenta.
Seruitium facile,& dominantis mollia iuſſa
Expertus Berræ.patrias remeabat ad oras
Sponte fauentis heri:repetitisq; impiger armis,
Tum ueteres Siculo caſus Mauorte piabat.
Atq; is dum medios inter,fera prælia miſcet,
Illatus Berræ,cui pacta ad regia miſſo
Pœnorum à populis,ſociataq; bella gerenti
Aerato caßis munimine clauſerat ora,
Inuadit iuuenem ferro,trepideq; ferentem
Inſtabiles retro greſſus,proſternit arena.
Ac miſer audita uictoris uoce,trementem
Cunctantemq; animam Stygia tunc ſede reducens,
Caßidis à mento maleſidæ uincula rupit,
Iungebatq; preces,atq; addere uerba parabat.
Sed ſubito aſpectu,& noto conterritus ore
Tyrrhenus,ferrumq; manu reuocauit,& ultro
Talia cum gemitu lacrymis effudit obortis.
Ne quæſo ſupplex lucem,dubiusq; precare:
Fas hoſtem ſeruare mihi:multo optimus ille
Militiæ,cui poſtremum eſt,primumq; tueri
Inter bella fidem.tu letum euadere nobis
Das prior,& ſeruas nondum ſeruatus ab hoſte.
Haud equidem indignum memet,quæ triſtia uidi,
Abnuerim,dignumq; iterum in peiora reuolui:
Si tibi per medios ignes,mediosq; per enſes
Non dederit mea dextra uiam.ſic fatur,& ultro
Attollit,uitaq; exæquat munera uitæ:
At compos Sicula primum certaminis ora

Marcellus cœpti, uictricia ſigna quieto
Agmina progrediens Ephyrea ad mœnia uertit,
Inde Syracoſtas caſtris circundedit arces.
Sed ferri languebat amor: ſedare monendo
Pectora cæca uirûm, atq; iras auellere auebat.
Nec (renuant ſi forte ſibi, & ſi mitia malle
Credant eſſe metum) laxis aufertur omiſſa
Obſidio clauſtris. quin contra intentior ipſe
Inuigilat cautis, tunc imperterritus armis,
Et ſtruit arcana nec opima pericula cura.
Haud ſecus Eridani ſtagnis, ripa'ue Cayſtri
Innatat albus olor, pronoq; immobile corpus
Dat fluuio, & pedibus tacitas eremigat undas.
Interea dum incerta labat ſententia clauſis,
Exciti populi, atq; urbes ſocia arma ferebant.
Incumbens Meſſana freto, minimumq; reuulſa,
Diſcreta Italia, atq; Oſco memorabilis ortu:
Tum Catinæ nimium ardenti uicina Typhæo,
Et generaſſe pios quondam celeberrima fratres:
Et cui non licitum fatis Camarina moueri.
Tum quæ nectareis uocat ad certamen Hymeton
Audax Hybla fauis: palmis quoq; onuſta Selynis:
Et iuſti quondam portus, nunc littore ſolo
Subſidium infidum fugientibus æquora Myle:
Nec non altus Erix, nec non è uertice celſo
Centuripe: largoq; uirens Entella Lyæo:
Entella Hectoreo dilectum nomen Aceſte.
Non Tapſos, non è tumulus glacialibus Acre
Defuerunt Agathyrna manus, geminoq; Lacone

Tindaris attollens ſeſe affuit altor equorum.
Mille rapit turmas, atq; hinnitibus aëra flammat
Pulueream uoluens Agragas ad mœnia nubem.
Ductor Grophus erat: cuius cœlata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta uetuſtæ.
Ille ubi torreret ſubiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus, actaq; ueras
Credere erat ſtabulis armenta effundere uoces.
Haud impune quidem. nam diræ conditor artis
Ipſe ſuo moriens immugit flebile tauro.
Venit ab amne trahens nomen Gela, uenit & Heſa,
Et qui præſenti domitant periura Palici
Pectora ſupplicio, Troianaq; uenit Aceſta:
Quiq; per Aetneos Acys petit æquora fines,
Et dulci gratam Nereida perluit unda,
Aemulus ille tuo quondam Polyphœme calori,
Dum fugit agreſtem uiolenti pectoris iram.
In tenues liquefactus aquas: euaſit & hoſtem,
Et tibi uictricem Galathea immiſcuit undam.
Nec non qui potant Hyſpamq;, Alabynq; ſonoros,
Et perlucentem ſplendenti gurgite Achaten:
Qui fontes Vagedruſa tuos, & pauperis aluei
Hypaten, ac facilem ſuperari gurgite parco
Pentagyam, rapidiq; colunt uada flaua Symethi.
Littora Thermarum priſca dotata camœna
Armauere ſuos: quà mergitur Hymera ponto
Aeolio. nam diuiduas ſe ſcindit in oras.
Nec minus occaſus petit incita, quàm petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis.

Qua

Quo mons Sicania non ſurgit ditior umbra.
Aetna Deum lucis ſacram dedit ardua dextram.
Hic ſpecus ingentem laxans telluris hiatum
Cæcum iter ad manes tenebroſo limite pandit,
Quà nouus ignotas Hymenæus uenit in oras.
Hac Stygius quondam, ſtimulante cupidine, rector
Auſus adire diem, mœſtoq; Acheronte relicto
Illicitas egit currum per inania terras.
Tum rapta præceps Aetnea uirgine ceßit,
Attonitos cœli uiſu, lucemq; canentes
In Styga rurſus equos, & prædam condidit umbris.
Romanos Petrea duces, Romana petiuit
Fœdera Callipolis, lapidoſiq; Eugion artus
Hadranum, Hergentumq; ſimul, telaq; ſuperba
Lanigera Melite, & littus piſcoſa Melacte,
Queq; procelloſo Cephaledias ora profundo
Cæruleis horret campis paſcentia cœte:
Et qui correptas ſorbentem uorticis hauſtu,
Atq; iterum è fundo iaculantem ad ſydera puppes
Taurominitana cernunt de ſede Charybdim.
Hæc Latium manus & Laurentia ſigna mouebat.
Cætera Eliſcis aderat gens Sicana uotis.
Mille Agathyrna dedit, perflataq; Strōgilos Auſtris,
Mille Thoanteæ ſedes Faſcellina diuæ.
Tergemino uenit numero fœcunda Panormos.
Seu ſyluis ſectare feras, ſeu retibus æquor
Vertere, ſeu cœlo libeat traxiſſe uolucrem.
Non Herbeſos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt, non frondoſis Morgentia campis

Abſtinuit Marte infido,comitata Nemæis
Venit Amaſtra uiris,& paruo nomine Thiſſe,
Et Netum,& Micite,pubesq; liquentis Acheti,
Sidonia & Drepane,atq; undæ clamoſus Helorus.
Et mox ſeruili uaſtata Triocala bello,
Sidonios Arabeia ferox,& celſus Ietas,
Et bellare Tabas docilis,Coſsyraq; parua.
Nec maior Megara Mute concordibus auſis
Iuuere,& ſtrato Caulum ſpectabile ponto
Cùm ſonat Halcyones cantu,nidosq; natantes
Immota geſtat ſopitis fluctibus unda.
Ipſa Syracuſæ patulos urbs inclyta muros
Milite collecto,uarijsq; impleuerat armis.
Ductores facilem impelli,lætamq; tumultus
Vaniloquo pubem furiabant inſuper ore,
Nunquam hoſte intratos muros,& quatuor arces,
Et Salaminiacis quantam Eoisq; trophæis
Ingenio portus urbs inuia fecerit umbram.
Spectatum proauis,ter centum ante ora triremes,
Vnum naufragium,merſasq; impune profundo
Clade,pharetrigeri ſubnixas regis Athenas.
Flammabant uulgum geniti Carthagine fratres,
Pœni matre genus,ſed quos ſub crimine pulſus
Vrbe Syracoſia Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor,geminaq; à ſtirpe parentum
Aſtus miſcebant Tyrios leuitate Sicana.
Quæ cernens ductor,poſtquam immedicabile uiſum
Seditio,atq; ultro bellum ſurgebat ab hoſte,
Teſtatus diuos Siculorum,amnesq;,lacusq;.

Et ſon

Et fontes Arhetuſa tuos,ad bella uocari
Inuitum,quæ ſponte diu non ſumpſerit,hoſtem
Induere arma ſibi.telorum turbine uaſto
Aggreditur muros,atq; armis intonat urbi.
Par omneis ſimul ira rapit,certantq́; ruuntq́;.
Turris multiplici ſurgens ad ſydera tecto
Exibat,tabulata decem cui creſcere Graius
Fecerat,& multas nemorum conſumpſerat umbras.
Armatam hinc igni molem,& deuoluere ſaxa
Certabant,calidæq́; picis diffundere peſtem.
Hinc procul ardentem iaculatus lampada Cymber
Conijcit,& lateri telum exitiabile figit.
Paſcitur adiuto Vulcanus turbine uenti,
Gliſcentemq́; trahens turris per uiſcera labem,
Perq́; altam molem,& turris naſcentia tecta
Scandit ouans,rapidiſq́; uorat trepidantia flammis
Robora,& ingenti ſimul exundante uapore
Ad cœlum uictor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo,& nebula caliginis atræ,
Nec cuiquam euaſiſſe datur,ceu fulminis ictu
Correptæ rapido in cineres abiere ruinæ.
Par contra pelago miſeris fortuna carinis.
Nanq; ubi ſe propius tectis,urbiq́; tulere,
Qua portus muris pacatas applicat undas,
Improuiſa nouo peſtis conterruit aſtu.
Trabs fabre teres,atq; eraſis undiq; nodis
Nauali ſimilis malo,præfixa gerebat
Vncæ tela manus:ea celſo ex aggere muri
Bellantes curui rapiebat in aëra ferri

Vnguibus, & mediam reuocata ferebat in urbem.
Nec ſolos uis illa uiros: quin ſæpe triremem
Belligeræ rapuere trabes, cùm deſuper actum
Incuterent puppi chalybem, morſusq́; tenaces.
Qui ſimul affixo uicina in robora ferro
Suſtulerant ſublime ratem (miſerabile uiſu)
Per ſubitum rurſus laxatis arte catenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent undæ cum milite puppem.
His ſuper inſidijs anguſta foramina murus,
Arte cauata dabat, per quæ confundere tela
Tutum erat oppoſito mittentibus aggere ualli.
Tunc ſine fraude labos, arcta ne rurſus eodem
Spicula ab hoſte uia uicibus contorta redirent,
Calliditas Graia, atq; aſtus pollentior armis
Marcellum, tantasq́; minas, terraq́; mariq́;
Arcebat, ſtabatq́; ingens ad mœnia bellum.
Vir fuit Iſthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facilè ante alios telluris alumnos,
Nudus opum, ſed cui cœlum terræq; paterent.
Ille, nouus pluuias Titan ut proderet ortu
Fuſcatis triſtis radijs: ille hæreat, an'ne
Pendeat inſtabilis tellus, cur fœdere certo
Hunc affuſa globum Thetys circumliget undis,
Nouerat, atq; una pelagi, lunæq; labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet æſtus.
Non illum mundi numeraſſe capacis arenas
Vana fides, puppes etiam, conſtructaq́; ſaxa
Fœminea traxiſſe ferunt contra ardua dextra.

Hic

Hic dum Italûm ductorem aſtu, Teucroſq́; fatigat,
Adnabat centum latè Sidonia uelis
Claſsis ſubſidio, & ſcindebat cærula roſtris.
Erigitur ſubitas in ſpes Arethuſia proles,
Adiungitq́; ſuas portu progreſſa carinas.
Nec contra Auſonius tonſis aptare lacertos
Addubitat, merſiſq́; celer fodit æquora remis.
Verberibus torſere fretum: ſalis icta frequenti
Albeſcit pulſu facies, perq́; æquora latè
Spumat canenti ſulcatus gurgite limes.
Inſultant pariter pelago, ac Neptunia regna
Tempeſtate noua trepidant: tum uocibus æquor
Perſonat, & clamat ſcopulis clamoris imago.
Ac iam diffuſus uacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Nauali claudens humentem indagine campum.
At ſimili curuata ſinu diuerſa ruebat
Claſsis, & arctabat lunato cærula gyro.
Nec mora, terrificis ſæuæ ſtridoribus æris
Per uacuum latè cantu reſonante profundum
Incubuere tubæ. queis exitus æquore Triton
Expauit, tortæ ad certantia murmura conchæ
Vix meminere maris. tam uaſto ad prælia niſu
Incumbunt proni, poſitiſq́; in margine puppis
Extremæ plantis nutantes ſpicula torquent.
Sternitur effuſis pelagi media area telis,
Celſaq́; anhelatis exurgens ictibus alnus,
Cærula nigranti findit ſpumantia ſulco.
Aſt aliæ laceræ, atq; incuſſi roboris ictu

Detergent remos: aliæ per uiſcera pinus
Tranſmiſſis ipſo retinentur uulnere roſtris.
Quo retinent. medias inter ſublimior ibat
Terribilis uiſu puppis, qua nulla per omne
Egreſſa eſt Libycis maior naualibus æuum.
Sed quater hæc centum numeroſo remige pontum
Pulſabat tonſis, ueloq; ſuperba capaci:
Cùm rapidum hauriret Boream, & cornibus omnes
Colligeret flatus, lento ſe corpore agebat.
Intraret fluctus, ſolis ſi pulſa lacertis.
Procurrunt leuitate agili, docilesq; regentis
Audiuiſſe manum Latio cum milite puppes.
Has ut per læuum uenientes æquor Himilco
In latus obliquas, iuſſamq; incurrere proram
Conſpexit, properè Diuis in uota uocatis
Aequoris, intento uolucrem de more ſagittam
Aſsignat neruo: utq; oculis librauit in hoſtem,
Et calamo monſtrauit iter, diuerſa relaxans
Brachia deduxit uultu comitante per auras
In uulnus telum, & reſidentis puppe magiſtri
Affixit plectro dextram: nec deinde regenda
Puppe manus ualuit flectenti immortua clauo.
Dumq; ad opem accurrit, ceu capta nauita puppe.
Ecce iterum fatoq; pari, neruoq; ſagitta
In medium perlapſa globum, tranſuerberat ictu
Orba gubernacli ſubeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor.
Lætaq; complebat Stabiarum littore pubes.
Numen erat celſæ puppis uicina Dione.

Sed

Sed ſuper ingeſtis propior quæ ſubita telis
Bella capeſſebat, media ſubſedit in unda,
Diuiſitq; fretum. clamantem ſpumeus ora
Nereus implet aquis: palmæq; trahente profundo,
Luctantum fruſtrà ſummis in fluctibus extant.
Hic audax ira magno per cælula ſaltu
Corbulo tranſgreſſus (nam textam robore turrim
Appulerant nexæ ferri compage triremes)
Euadit tabulata ſuper flammaq; comantem
Multifida pinum celſo de culmine quaſſat.
Inde atros alacer, paſtosq; bitumine torquet
Aduentante noto Pœnorum aplustribus ignes.
Intrat diffuſos peſtis Vulcania paſsim,
Atq; implet diſperſa foros. trepidatur omiſſo
Summis remigio: ſed enim tam rebus in arctis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
Et rapidus feruor per pingues unguine tædas
Illapſus, flammis uictricibus inſonat aluco.
Quà nondum tamen intulerat uim Dardana lampas,
Parcebatq; uapor, ſaxorum grandine dirus
Arcebat, fatumq; ratis retinebat Himilco.
Hic miſer igniferam dum uentilat aëre pinum,
Murali ſaxo per lubrica ſanguine tranſtra
Voluitur in fluctus Lychæi uulnere Cydnus.
Fax nidore graui fœdauit cominus auras,
Ambuſto inſtridens pelago: ferus inde citatum
Miſsile adorata contorquet Sabrata puppe.
Ammon numen erat Libycæ gentile carinæ,
Cornigeraq; ſedens ſpectabat cærula fronte.

Fer pater afflictis fer, ait Garamantice uates
Rebus opem, inq; Italos da certa effundere tela.
Has inter uoces tremulo uenit agmine cornus,
Et Neptunicolæ tranſuerberat ora Telonis.
Vrgebat nihilo leuius iam in limine mortis
Quos fuga præcipites partem glomerarat in unam
Puppis adhuc uacuam tædæ: ſed proxima curſu
Fulmineo populatus ineuitabilis ardor,
Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
Primus ope æquorei funis delapſus in undas,
Quà nondum Stygios glomerabat Mulciber æſtus,
Ambuſtus ſociûm remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miſerandi fata Bathonis
Deſertam ductore ratem. bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atq; exire procellas:
Idem quid Boreas, quid uellet craſtinus Auſter
Anteibat, nec peruigilem tu fallere uultum
Obſcuro quamuis curſu Cynoſura ualeres.
Is poſtquam aduerſis nullus modus, accipe noſtrum
Ammon ſanguinem (ait) ſpectator cladis iniquæ,
Atq; acto in pectus gladio, dextra inde cruorem
Excipit, & largè ſacra inter cornua fundit.
Hos inter Daphnis deductum ab origine nomen
Antiqua fuit infelix, cui linquere ſaltus,
Et mutare caſas infido marmore uiſum.
At princeps generis quantò maiora parauit
Intra paſtorem ſibi nomina, Daphnin amarunt
Sicelides Muſæ: dexter donauit auena
Phœbus Caſtalia, & iuſſit proiectus in herba

Siquando caneret, lætos per prata, per arua
Ad Daphnin properare greges, riuosq́; ſilere.
Ille ubi ſeptena modulatus harundine carmen
Mulcebat ſyluas, non unquam tempore eodem
Siren aſſuctos effudit in equore cantus,
Scyllæi tacuere canes, ſtetit atra Charybdis,
Et lætus ſcopulis audiuit iubila Cyclops.
Progeniem hauſerunt, & nomen amabile flammæ.
Innatat ecce ſuper tranſtris fumantibus aſper
Ornytos, ac longam ſibimet facit æquore mortem.
Qualis Oelides fulmen iaculante Minerua
Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis.
Tranſigitur ualida medius, dum ſe alleuat alui
Cuſpide Marmarides Scyron, pars ſubnatat unda
Membrorum, pars extat aquis, totumq́; per æquor
Portatur rigido miſerandum immortua roſtro.
Accelerant puppes utrinq;, atq; ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aſpergine rores.
Ipſa adeò ſæuis ductor Rhetheïus ibat
Pulſibus, & ualido ſuperabat remige uentos.
Quam rapidis puppem manibus frænare Lilæus
Dum tentat, ſæua truncatur membra bipenni,
Et fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania Oeliden portabant tranſtra Podetum,
Hic æuo quanquam nondum exceſſiſſet ephœbis,
Seu læui traxere Dei, ſeu feruida corda:
Nec ſat maturus laudum, belliq́; cupido,
Arma puer niueis aptarat picta lacertis,
Et freta gaudebat celſa turbare Chimæra.

Iamq́;

Iamq́; ſuper Rutula, ſuper & Garamantide pinu
Ibat ouans melior remo, meliorq́; ſagitta,
Et iam turrigerum demerſerat æquore Neſſum.
Heu puero maleſuada rudi noua gloria pugnæ.
Dum criſtam galeæ trucis, exuuiasq́; precatur
De duce Marcello Superos, temerarius haſta
Excepit raptim uulnus letale remiſſa.
Proh qualis, ſeu ſplendentem ſub ſydera niſu
Exigeret diſcum, iaculo ſeu nubila ſupra
Surgeret, aligeras ferret ſeu pulucre plantas,
Vix tacto, uel dimenſi ſpatia improba campi
Tranſiret uelox ſaltu. docuere labores.
Sat prorſus, ſat erat decoris diſcrimine tuto,
Sat laudis: cur facta puer maiora petebas?
Illum ubi labentem pepulerunt tela ſub undas,
Oſſa Syracoſto fraudatum naufraga buſto
Fleuerunt freta, fleuerunt Cyclopea ſaxa,
Et Cyanes, & Anapus, & Ortygie Arethuſa.
Parte alia præſes puppem Tyberinus agebat,
Quaq́;.ferebatur ductor Sidonius, iò
Conclamant: iniecta ligant hinc uincula ferri,
Atq; illinc, ſteteruntq; rates ad prælia nexa.
Nec iaculo, aut longe certatur harundine fuſa.
Cominus, & gladio terreſtria prælia miſcent.
Perrumpunt Itali, quà cædes prima recluſit,
Monſtrauitq́; uiam: uaſtas & Mala catenas
Hortatur ſocios, & uincla abrumpere ferri
Ac parat hoſtili reſoluta puppe receptos
Auchere, & paribus pelago diducere ab armis.

Aetneo Polyphœmus erat nutritus in antro,
Atq; inde antiquæ nomen feritatis amabat,
Vbera præbuerat paruo lupa.corporis alti
Terribilis moles,mens aſpera,uultus in ira
Semper,& ad cædes Cyclopeá corde libido.
Isq́; relaxatis membrorum pondere uinclis
Impulerat puppim,& mergebat gurgite tonſas:
Duxiſſetq́; ratem preſſa Laronius haſta,
Ni properè duro nitentem exurgere uelox
Affixet tranſtro.uix morte incœpta remittit.
Nanq; manus ſeruat dum ſuetos languida ductus,
Ignauum ſumma attraxit ſuper æquora remum.
Percuſſi cuneo Pœni denſantur in unum,
Quod caret hoſte,latus:ſubitò cùm pondere uictus
Inſiliente mari ſubmergitur alueus undis.
Scuta uirûm,criſtæq́;,& inerti ſpicula ferro,
Tutelæq́; Deûm fluitant.hic robore fracto
Pugnat inops chalybis,ſeſeq́; in prælia rurſus
Armat naufragio:remis malè feruidus ille
Feſtinat ſpoliare ratem,diſcrimine nullo,
Nautarum interdum conuulſa ſedilia torquens.
Non plectro ratis,aut frangendæ in uulnere proræ
Paſcitur,& pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare,mox ſua ponto
Singultante anima propulſa refunditur unda.
Nec deſunt,qui correptos amplexibus arctis
Immergant pelago,& iaculis ceſſantibus hoſtem
Morte ſua perimant.remeantum gurgite mentes
Crudeſcunt,ac pro ferro ſtat fluctibus uti.

Haur

Haurit ſanguineus contorta cadauera uortex.
Hinc clamor,gemitus illinc,morteſq;,fugæq;:
Perfuſum bello feruet mare:feſſus acerbis
Terga fuga celeri Libyæ conuertit ad oras,
Exigua ſeſe furatus Himilco carina.
Conceſſere mari tandem,Graiuſq;,Libyſq;:
Et iam captiuæ uinclis ad littora longo
Ordine ducuntur puppes:flagrantibus alto
Stant aliæ tædis:ſplendet lucente profundo
Mulciber,& tremula uibratur imagine pontus:
Ardent nota fretis Cyane,pennataq; Siren:
Ardet & Europe,niuei ſub imagine tauri
Vecta Ioue,ac prenſo tramittens æquora cornu:
Et quæ fuſa comas curuum per cærula piſcem
Nereis humenti moderatur roſcida freno.
Vritur undiuagus Phyton,& corniger Ammon,
Et quæ Sidonios ultus portabat Eliſæ.
Bis ternis ratis ordinibus graſſata per undas,
Ac uinclis trahitur cognata in littora Anapus,
Gorgoneaſq; ferens ad ſydera Pegaſus alas.
Ducitur & Libyæ puppis ſignata figuram,
Et Triton captiuus,& ardua rupibus Aetnæ.
Spirantis rogus Encheladi,Cadmæaq; Sidon.
Nec mora,quin trepidos hac clade irrumpere muros
Signaq; ferre Deûm templis iam iamq; fuiſſet:
Ni ſubitò importuna lues,inimicaq; peſtis
Inuidia Diuûm,pelagiq; labore parata
Polluto miſeris rapuiſſet gaudia cœlo.
Criniger aſtriferis Titan feruoribus auras

Et

Et patulam Cyanen, lateq́; paluſtribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti oppleuit odore,
Temporaq́; Autumni, latis florentia donis
Fœdauit, rapidoq́; accendit fulminis igni.
Fumabat craſſus nebulis caliginis aër.
Squalebat tellus uitiato feruida dorſo,
Nec uictum dabat, aut ullas languentibus umbras,
Atq; ater picea uapor expirabat in æthra.
Vim primi ſensère canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente uolucris.
Inde feræ ſyluis ſterni: tum ſerpere labes
Tartarea, atq; hauſtis populari caſtra maniplis.
Arebat lingua, & gelidus per uiſcera ſudor
Corpore manabat tremulo. deſcendere fauces
Abnuerant ſiccæ iuſſorum alimenta ciborum.
Aſpera pulmonem tußis quatit, & per anhela
Igneus efflatur ſitientum ſpiritus ora.
Lumina ferre grauem uix ſufficientia lucem
Vnca nare iacent, ſanieſq́; immiſta cruore
Expuitur, membriſq́; cutis tegit oſſa pereſis.
Heu dolor, inſignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur leto: iactantur in ignem
Dona ſuperba uirûm multo Mauorte parata.
Succubuit medicina malis: cumulantur aceruo
Labentum, & magno cineres ſeſe aggere tollunt.
Paßim etiam deſerta iacent, inhumataq́; latè
Corpora peſtiferos tetigiſſe timentibus artus.
Serpit paſcendo creſcens Acheruſia peſtis,
Nec leuiore quatit Trinacria mœnia luctu.

Pœnas

Pœnorumq́; parem caſtris fert atra laborem,
Aequato par exitio,& communis ubiq;
Ira Deûm,atq; eadem leti uerſatur imago.
Nulla tamen Latios fregit uis dura malorum
Incolumi ductore uiros:cladesq́; rependit
Vnum inter ſtrages tutum caput.Vt grauis ergo
Primùm letiferos repreßit Syrius æſtus,
Et poſuere auidæ mortis contagia peſtes:
Ceu ſidente Noto,cùm ſe maria alta reponunt,
Propulſa inuadit piſcator cærula cymba.
Sic tandem ereptam morbis graſſantibus armat
Marcellus pubem,luſtratis rite maniplis:
Signaq́; circunſtant alacres,auidisq́; tubarum
Reſpirant læti clangoribus.itur in hoſtem:
Et ſi fata ferant,iuuat inter prælia ferro
Poſſe mori.ſociûm miſeret,qui morte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Illaudatam animam.tumulós,inhonoraq́; buſta
Reſpiciunt:& uel nullo iacuiſſe ſepulcro,
Quàm debellari morbis placet.ardua primus
Ad muros dux ſigna rapit.tenuata iacendo
Et maciem galeis abſcondunt ora:maluſq́;,
Ne ſit ſpes hoſti,uelatur caßide pallor.
Infundunt rapidum conuulſis mœnibus agmen,
Condenſiq́; ruunt.tot bellis inuia tecta,
Totq́; uno introitu capiuntur militis arces.
Totum quà uehitur Titan,non ulla per orbem
Tum ſeſe Iſthmiacis æquaſſent oppida tectis,
Tot delubra Deûm,totq́; intra mœnia portus.

Adde

Adde fora, & celſis ſuggeſta theatra columnis,
Certanteſq; mari moles. adde ordine longo
Innumeras ſtatioq; domos æquare ſuperbas
Rura. quid incluſos porrecto limite longis
Porticibus ſacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina roſtris?
Armaq; fixa Deis, aut quæ Maratomus hoſtis
Perdidit, aut Libya quæ ſunt aduecta ſubacta?
Hic Agathocleis ſedes ornata trophæis:
Hic mitis Hieronis opes: hic ſancta Vetuſtas
Artificum manibus, non uſquam clarior ullo
Gloria picturæ ſeclo. non æra uacabant
Quæ ſcirent Ephyren: fuluo certaret ut auro
Veſtis, ſpiranteis referens ſub tegmine uultus.
Quæ radio celat Babylon, uel murice picto
Læta Tyros. quæq; Attalicis uariata per artem
Aulæis ſcribuntur acu, aut Memphitide tela.
Iam ſimul argento fulgentia pocula mixta
Queis gemina quæſitus honos. ſimulacra Deorum
Numen ab arte datum, ſeruantia munera rubri
Prætereà ponti, depexaq; uellera ramis,
Fœmineus labor. his tectus, opibuſq; potitus
Auſonius ductor, poſtquam ſublimis ab alto
Aggere, deſpexit trepidam clangoribus urbem,
Inq; ſuo poſitum nutu, ſtent mœnia regum,
An nullos Oriens uideat lux craſtina muros.
Ingemuit, nimiumq; uiris, tantumq; licere
Horruit: & properè reuocata militis ira
Iuſsit ſtare domos, indulgens templa uetuſtis

Z *Num*

Incolere, atq; habitare Deis. ſic parcere uictis
Pro præda fuit: & ſeſe contenta, nec ullo
Sanguine pollutis plauſit Victoria pennis.
Tu quoq; ductoris lacrymas memorande tuliſti
Defenſor patriæ, meditantem in puluere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,
Ignarus miles uulgi tum forte peremit.
At reliquum uulgus, reſoluta in gaudia mente,
Certarunt uicti uictoribus. æmulus ipſe
Ingenij Superûm, ſeruando condidit urbem.
Ergo extat ſeclis, ſtabitq; inſigne trophæum,
Et dabit antiquos ductorum noſcere mores.
Felices populi, ſi quondam ut bella ſolebant,
Nūc quoq; inexhauſtas pax noſtra relinqueret urbes.
At ni cura uiri, qui nunc dedit otia mundo,
Effrænum arceret populandi cuncta furorem:
Nudaſſent auidæ terraſq;, fretumq; rapinæ.

SILII ITALICI
LIBER XV.

AT noua Romuleum carpebat cura Senatum.
Quis trepidas gētes, Martēq; ſubiret Ibērum,
Attritis rebus. geminus iacet hoſte ſuperbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
Hinc metus, in Tyrias ne iam Tarteſſia leges
Concedat tellus, propioraq; bella paueſcat.
Anxia turba patrum quaſſo medicamina mæſti
Imperio circunſpectant, Diuoſq; precantur.

Qui laceris auſit ductor ſuccedere caſtris.
Abſterret iuuenem, patrios, patruiq; piare
Optantem manes, triſti conterrita luctu,
Et reputans annos cognato ſanguine turba.
Si gentem petat infauſtam inter buſta ſuorum
Decertandum hoſti, qui fregerit arma duorum,
Qui conſulta ducum, ac flagret meliore Gradiuo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Molliri, regimenq; rudi depoſcere in æuo,
Has lauri reſidens iuuenis uiridante ſub umbra
Aedibus extremis uoluebat pectore curas:
Cùm ſubito aſsiſtunt dextra, læuaq; per auras
Allapſæ (haud paulum mortali maior imago)
Hinc Virtus, illinc Virtuti inimica Voluptas,
Altera Achemenium ſpirabat uertice odorem,
Ambroſias diffuſa comas, & ueſte refulgens,
Oſtrum quam fuluo Tyrium ſuffuderat auro,
Fronte decor quæſitus acu, laſciuaq; crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas:
Alterius diſpar habitus, frons hirta, nec unquam
Compoſita mutata coma, ſtans uultus, & ore
Inceſſuſq; uiro propior, lætiq; pudoris:
Celſæ humeros niueæ fulgebat ſtamine pallæ.
Occupat inde prior promiſsis fiſa Voluptas.
Quis furor hic non digne puer, conſumere bello
Florem æui? Cannæ'ne tibi grauiorq; palude
Mœonius Stygia lacus exceſſere, Paduſq;?
Quem tandem ad finem bellando fata laceſſes?
Tu'ne etiam tentare paras Athlantia regna,

Sidoniasq́; domos? Moneo certare periclis
Deſine, & armiſona caput obiectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, Virtus te ſæua iubebit
Per medias uolitare acies, mediosq́; per ignes.
Hæc patrem, patruumq́; tuos, hæc prodiga Paulum,
Hæc Decios Stygias Herebi detruſit ad undas:
Dum cineri titulum, memorandaq́; nomina buſtis
Prætendit, nec ſenſuræ, quid geſſerit umbræ.
At ſi me comitare puer, non limite duro
Iam tibi decurret conceßi temporis ætas:
Haud unquam trepidos abrumpet buccina ſomnos:
Non glaciem arctoam, non experiere furentis
Ardorem cancri, nec menſas ſæpe cruento
Gramine compoſitas: aberunt ſitis aſpera, & hauſtus
Sub galea puluis, partiq́; timore labores.
Sed current albusq́; dies, horæq́; ſerenæ:
Et molli dabitur uictu ſperare ſenectam.
Quantas ipſe Deus lætos generauit in uſus
Res homini? plenaq́; dedit bona gaudia dextra?
Atq; idem exemplar lenis mortalibus æui
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego ſum, Anchiſæ Veneris Simoëntis ad undas
Quæ iunxi, generis uobis unde editus autor.
Illa ego ſum, uerti Superûm quæ ſæpe parentem
Nunc auis in formam, nunc torua in cornua tauri.
Huc aduerte aures, CVRRIT mortalibus æuum,
Nec naſci bis poſſe datur: fugit hora, rapitq́;
Tartareus torrens, ac ſecum ferre ſub umbras
Si qua animo placuere negat. quis luce ſuprema

Dimi

Dimiſiſſe meas ſerò non ingemit horas?
Poſtquam conticuit, finisq; eſt addita dictis,
Tunc uirtus, Quas nam iuuenem florentibus (inquit)
Pellicis in fraudes annis, uitaq; tenebras?
CVI *ratio, & magnæ cœleſtia ſemina mentis*
Munere ſunt conceſſa Deûm, mortalibus alti
Quantum cœlicolæ, tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis. tribuit nanq; ipſa minores
Hos terris natura Deos: ſed fœdere certo,
Degeneres tenebris animas damnauit Auernis.
At queis ætherij ſeruatur ſeminis ortus,
Cœli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphytrioniadem? quid cui poſt Seras, & Indos,
Captiuo Liber cùm ſigna referret ab Euro,
Caucaſeæ currum duxere per oppida tygres?
Quid ſuſpiratos magno in diſcrimine nautis
Ledeos referam fratres, ueſtrumq; Quirinum?
Non'ne uides, hominum ut celſos ad ſydera uultus
Suſtulerit Deus, ac ſublimia finxerit ora?
Cum pecudes, uolucrumq; genus, formasq; ferarum
Segnem, atq; obſcœnam paßim ſtrauiſſet in aluum.
Ad laudes genitum (capiat ſi munera Diuûm)
Felix ad laudes hominum genus. Huc age paulum
Aſpice, nec longè repetam. modò Roma minanti
Impar Fidenæ, contentaq; creſcere Aſylo,
Quo ſeſe extulerit dextris? idem aſpice latè
Florenteis quondam luxus quas uerterit urbes?
Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hoſtes,
Quantum ſola noces animis illapſa Voluptas.

Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris
Circa te ſemper uolitans Infamia pennis.
Mecum Honor, & Laudes, & læto Gloria uultu,
Et Decus, & niueis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad aſtra Triumphus.
Caſta mihi domus, & celſo ſtant colle penates.
Ardua ſaxoſo perducit ſemita cliuo
Aſpera principio (nec enim mihi fallere mos eſt)
Proſequitur: labor ad nitendum intrare uolenti,
Nec bona conſcendunt, quæ ſors infida dediſſet,
Atq; eadem rapuiſſe ualet. mox celſus ab alto
Infra te cernes hominum genus. omnia contra
Experienda manent quã ſpondet blanda Voluptas.
Stramine proiectus duro patiere ſub aſtris
Inſomnes noctes: frigusq; famemq; domabis.
Idem iuſtitiæ cultor, quæcunq; capeſſes,
Teſtes factorum ſtare arbitrabere Diuos.
Tunc quoties patriæ, rerumq; pericula poſcent,
Arma feres primus, primus te in mœnia tolles.
Hoſtica: nec ferro mentem uincère, nec auro.
Hinc tibi, non Tyrio uitiatas murice ueſtes,
Nec donum deforme uiro flagrantis amomi,
Sed dabo qui ueſtrum ſæuo nunc Marte fatigat
Imperium, ſuperare manu, laurumq; ſuperbam
In gremio Iouis exciſis deponere Pœnis.
Quæ poſtquam cecinit ſacrato pectore Virtus,
Exemplis lætum, uultuq; audita probantem
Conuertit iuuenem. ſed enim indignata Voluptas
Non tenuit uoces: Nil uos iam demoror ultra

Excl

Exclamat: uenient, uenient mea tempora quondam:
Cùm docilis noſtris magno certamine Roma
Seruiet imperijs, & honor mihi habebitur uni.
Sic quaſſans caput, in nubes ſe ſuſtulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitur, uiſáq; calet Virtutis amore.
Ardua roſtra petit, nullo fera bella uolente,
Et grauia ancipitis depoſcit munera Martis.
Arecti cunctorum animi. pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui ſe uiſere uultus.
Sed quanquam tacitus, magnis tamen ægra periclis
Pectora ſubrepit terror: molemq; pauentes
Expendunt belli, & numerat fauor anxius annos.
Dumq; ea confuſo percenſet murmure uulgus,
Ecce per obliquum cœli ſqualentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila uiſus
Anguis, & ardenti radiare per aëra ſulco,
Quaq; ad cœliferi tendit plaga littus Atlantis
Perlabi reſonante polo. bis, terq; coruſcum
Addidit augurio fulmen pater, & uaga latè
Per ſubitum moto ſtrepuere tonitrua mundo.
Tum uerò capere arma iubent, genibusq; ſalutant
Submiſſi augurium, atq; iri, qua ducere Diuos
Perſpicuum, & patrio monſtraret ſemita ſigno.
Certatim comites rerum, belliq; miniſtri
Agglomerant ſeſe, atq; acres ſociare labores
Expoſcunt: laudumq; loco eſt ijſdem eſſe ſub armis.
Tum noua cæruleum deſcendit claſſis in æquor.
It comes Auſonia, atq; in terras tranſit Ibêras.

Vt cùm ſæua fretis immiſit prælia Corus,
Iſthmon curuata ſublime ſuberigit unda:
Et ſpumante ruens per ſaxa gementia fluctu,
Ionium Aegeo miſcet mare.celſus in arma
Emicat,ac prima ſtans Scipio puppe profatur.
Diue tridente potens,cuiús maria ire per alta
Ordimur,ſi iuſta paro,decurrere claßi
Da pater,& noſtros ne ſperne iuuare labores.
Per pontum pia bella ueho.leuis inde ſecunda
Aſpirans aura propellit carbaſa flatus.
Iamq; agiles Tyrrhena ſonant quæ cærula puppes
Auſonium euaſere latus,Ligurumq; citatis
Littora tranſmittunt proris:hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in ſydera cernunt,
Aërias Alpes:occurrunt mœnia Graio
Condita Maßiliæ,populis excincta ſuperbis,
Barbarus immani quæ territat accola ritu.
Antiquæ morem patriæ,cultusq;,habitumq;
Phocais arr iſonas inter tenet hoſpita gentes.
Hinc legit Auſonius ſinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi.nemoroſo uertice celſus
Apparet collis,fugiuntq; in nubila ſyluæ
Pyrenes.tunc Emporiæ,ueteresq; per ortus
Graiorum uulgus,tunc hoſpita Tarraco Boccho.
Conſidunt portu,& ſecuræ gurgite clauſo
Stant puppes:poſitusq; labor,terrorq; profundi.
Nox ſimiles morti dederat placidißima ſomnos,
Viſa uiro ſtare effigies ante ora parentis,
Atq; hac aſpectu turbatum uoce mouere.

Nate

Nate ſalus quondam genitoris, nate parentis
Et poſt fata decus: bellorum dira creatrix
Euaſtanda tibi eſt tellus, & cæde ſuperbi
Ductores Libyæ cauta uirtute domandi,
Qui ſua nunc trinis deducunt agmina caſtris.
Si conferre manu libeat, coëantq; uocatæ
Hinc atq; hinc acies: ualeat quis ferre ruenteis
Tergemina cum mole uiros? abſiſte labori
Ancipiti: ſed nec ſegnis potiora capeſſe.
Vrbs colitur Teucro quondam fundata uetuſto
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ ſua, ſic terris memorabile Ibêris
Hæc caput eſt. non ulla opibus certauerit auri,
Non portu, celſo'ue ſitu: non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade auerſis nate hanc ductoribus urbem:
Nulla acies famæ tantum, prædæ'ue pararit.
Talia monſtrabat genitor, propiusq; monebat:
Cùm iuuenem ſopor, & dilapſa reliquit imago.
Surgit, & Infernis habitantia numina lucis,
Ac ſupplex patrios compellat nomine Manes:
Eſte duces bello, & monſtratam ducite ad urbem,
Vobis ultor ego, & Sarrano murice fulgens
Inferias mittam fuſtis inſignis Ibêris,
Et tumulis addam ſacros certamine ludos.
Progreditur, celeratq; uias, & corripit agmen
Pernici rapidum curſu, camposq; fatigat.
Sic ubi proſiluit piſeo carcere preceps,
Ante ſuos it uictor equus: currumq; per auras

Non ſolùm ante alios, ſed enim (mirabile dictu)
Haud ulli durant uiſus æquare uolentem.
Iamq; Hyperionia lux ſeptima lampade ſurgens
Senſim attollebat propius ſubeuntibus arces
Vrbis, & admoto creſcebant culmina greſſu:
Ac pelago uectus ſeruata Lælius hora,
Quam dederat ductor ſubigendæ ad mœnia claſsi,
A' tergo affuſis cingebat tecta carinis.
Carthago impenſo Naturæ adiuta fauore
Excelſos tollit pelago circunflua muros.
Arctatos ponti fauces modica inſula claudit,
Quà Titan ortu terras aſpergit Eoo.
At quà proſpectat Phœbi iuga ſera cadentis,
Pigram in planitiem ſtagnantes egerit undas,
Quas auget ueniens, refluusq; reciprocat æſtus.
Sed gelidas à fronte ſedet ſublimis ad Arctos
Vrbs impoſta iugo, pronumq; excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.
Audax ceu plano gradiens uictricia campo
Ferret ſigna, iugum certabat ſcandere miles.
Arris ductor erat, qui contra amplexus in arctis
Auxiliumq; excelſa loci præcinxerat arcem.
Pugnabat natura ſoli, paruoq; ſupernè
Rellantum niſu paſsim per prona uoluti
Truncato inſtabiles fundebant corpore uitam.
Verùm ubi conceſsit pelagi reuolubilis unda,
Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapſu,
Quaq; modo excelſæ ſulcarant cærula puppes,
Hac impune dabat Nereus tranſcurrere planta.

Hinc tacitè nectens informidatus adire
Ductor Dardanius, ſubitam trahit æquore pubem,
Perq; undas muris pedes aduolat. inde citati
A tergo accelerant, quà fiſus fluctibus Arris
Incuſtoditam ſine milite liquerat urbem.
Tum proſtratus humi (miſerandum) uincta catenis
Pœnus colla dedit, populumq; addixit inermem.
Hanc oriens uidit Titan cum ſurgeret urbem
Vallari caſtris, captamq; aſpexit eandem
Ocyus Heſperio quàm gurgite tingeret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat umbras.
Principio ſtatuunt aras: cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, pariterq; Tonanti.
Tum merita æquantur donis, ac præmia uirtus
Sanguine parta capit. Phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celſus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara, domuſq;
Terdeno boue, & æquorei certaminis alto
Donatur titulo, Pœniq; recentibus armis
Rectoris: tunc haſta uiris, & Martia cuiq;
Vexilla, & meritum, & prædæ libamina dantur.
Poſtquam perfectæ laudes hominumq;, Deûmq;,
Captiuæ ſpectantur opes, digeſtaq; præda.
Hoc aurum patribus, bello, hæc Martiq; talenta:
Hoc regum donis, Diuûm hoc ante omnia templis,
Cætera bellantum dextris, pulchroq; labori.
Quin etiam accitus populi regnator Ibêri,
Cui ſponſa, & ſponſæ defixus in oßibus ardor,

Hanc

Hanc notam formæ conceſsit lætus, ouanſq́;
Indelibata gaudenti uirgine donum.
Tum uacui curis uicino littore menſas
Inſtituunt, feſtoq́; agitant conuiuia ludo.
Lælius affatur: Macte ò uenerande pudici
Ductor macte animi, cedat tibi gloria, lausq́;
Magnorum heroum, celebrataq́; carmine uirtus.
Mille Mycæneas qui traxit in æquora proras
Rector, & Inachaijs qui Theſſala miſcuit arma,
Fœmineo ſocium uiolauit fœdus amore:
Nullaq́; tum Phrygio ſteterant tentoria campo
Captiuis non plena toris. tibi barbara ſoli
Sanctius Iliaca ſeruata eſt Phœbade uirgo.
Hæc, atq; his paria alterno ſermone requirunt,
Donec nox atro circundata corpus amictu
Nigrantes inuexit equos, ſuaſitq́; quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
Feruebat, Macedûm ſubitis perculſa carinis.
Proximus huic hoſti dextras iungebat Acarnan:
Cauſa noui motus Pœnus, regiq́; Philippo,
In bellum Auſonium ſociatæ fœdere uires.
Hic gente egregius, ueterisq́; ab origine regni
Aeacidum ſceptris, proauoq́; tumebat Achille.
Ille & nocturnis conterruit Oricon armis,
Quaq́; per Illyricum Taulantius incola littus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus inceſsit telis. ille æquore uectus
Nunc & Pheacum, Teſprotiaq́; arma laceſſens
Epeirum caſsis luſtrabat futilis auſis.

Hinc

Hinc & Anactoria ſigna oſtentauit in ora,
Ambraciosq; ſinus, Pellæaq; littora bello
Perfundit rapido, pepulit uada feruida remis
Leucatæ, & Phœbi uidit citus Actia templa:
Nec portus Ithacæ Laërtia regna, Samenq;
Liquit inacceſſam, fluctuq; ſonantia cano
Saxa Cephalenum, & ſcopuloſis Neriton aruis.
Ille etiam Pelopis ſedes, & Achaïa adire
Mœnia gauiſus, triſtem Calydona Dianæ,
Oëneasq; domos, Curetica tecta ſubibat,
Promittens contra Heſperiam ſua prælia Graijs.
Tum luſtrata Ephyre, Patræq;, & regia Pleuron,
Parnaſſusq; biceps, Phœboq; loquentia ſaxa.
Ac ſæpe ad patrios bello reuocante penates,
Cùm modo Sarmaticus regna infeſtaret Oreſtes,
Aſpera nunc Delopum uis exundaſſet in agros,
Incœpto tamen haud facilis deſiſtere uano
Belli, per Graias umbram circuntulit oras:
Donec nunc pelago, nunc terra exutus omiſit
Spem poſitam in Tyrijs, & ſupplex fœdera ſanxit
Dardana, nec legem regno accepiſſe refugit.
Tunc & Tyndarij Latias fortuna Tarenti
Auxit opes, laudemq; ſimul. nam perfida tandem
Vrbs Fabio deuicta ſeni. poſtremus in armis
Ductoris titulus cauti. ſollerita tutum
Tum quoq; adepta decus, captis ſine ſanguine muris.
Namq; ut compertum, qui Punica ſigna regebat,
Fœminea exuri flamma, tacitusq; quiete
Exin uirtuti placuit dolus: ire ſorori

(Nam

(Nam caſtris erat in Rutulis germanus amatæ)
Cogitur,& magnis muliebria uincere corda
Pollicitis,ſi recluſas tranſmittere portas
Concedat Libycus rector,uotiq; potitus
Euicto Fabius Pœno,circundata telis
Incuſtodita penetrauit mœnia nocte.
Sed quis nam auerſos Phœbum tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos? qui tempore eodem
Marcellum acciperet letum oppetijſſe ſub armis?
Moles illa uiri,ualidoq; habitata Gradiuo
Pectora,& haud ullis unquam tremefacta periclis.
Heu quantum Annibalem clara fractura ruina
Procubuere:iacet campis Carthaginis horror.
Forſan Scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus,ſiquis paulum Deus adderet æuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere uallum
Auſonio,Dauni Mauors conſederat aruis.
Curarum comes,& ſummi Criſpinus honoris
Marcello ſocius communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus,Geſtit luſtrare propinquas
Mens ſyluas,medioq; uiros imponere monti,
Ne Libys occultis tumulum prior occupet auſis,
Si cordi eſt,te participem Criſpine laboris
Eſſe uelim: NVNQVAM *deſunt conſulta duobus.*
Hæc ubi ſedere,ardentes attollere ſeſe
Iam dudum certant in equos .Marcellus ut arma
Aptantem natum aſpexit,lætumq; tumultu:
Vincis ait noſtros mirando ardore uigores.
*S*IT *præmaturus felix labor.urbe Sicana*

Qualem te uidi, nondum permitteret ætas
Cùm tibi bella, meo tractantem prælia uultu.
Huc decus, huc noſtrum, lateri te iunge paterno:
Et me diſce nouum Martem tentare magiſtro.
Tum pueri colla amplectens, ſic pauca profatur:
Summe Deûm Libyco ſaxis de præſide uictor
His humeris tibi opima feram. Nec plura ſereno
Sanguineos fudit cum Iuppiter æthere rores.
Atq; atris arma aſperſit non proſpera guttis.
Vix dum finitis intrarant uocibus arctas
Letiferi collis fauces: cùm turba uolucreis
Inuadunt Nonades iaculis, nimboq́; feruntur
Aetherio ſimiles: cæca fundente latebra
Armatos in bella globos. circundata poſtquam
Nil reſtare uidet uirtus, quod debeat ultra
Iam ſuperis, magnum ſecum portare ſub umbras
Nomen mortis auet. tortæ nunc eminus haſtæ
Altius inſurgit, nunc ſæuit cominus enſe.
Forſan, & euaſſet rapidi freta ſæua pericli,
Ni telum aduerſos nati eueniſſet in artus.
Tum patriæ tremuere manus, laxataq́; luctu
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obuia nudatum tranſmittit lancea pectus,
Labensq́; impreſſo ſignauit gramina mento,
At poſtquam Tyrius, ſæua inter prælia ductor,
Infixum aduerſo uidit ſub pectore telum
Immane exclamat: Latias Carthago timere
Deſine iam leges. iacet exitiabile nomen
Auſonij columen regni: ſed dextera noſtræ

Tam

Tam ſimilis non obſcuras mittatur ad umbras.
MAGNANIMA *inuidia uirtus caret. Alta ſepul-*
Protinus extruitur, cœloq; educitur ara. (*cri*
Conuectant ſyluis ingentia robora: credas
Sidonium cecidiſſe ducem. tum tura dapesq́;,
Et faſces, clypeusq́; uiri pompa ultima fertur.
Ipſe facem ſubdens, Laus (inquit) parta perennis:
Marcellum abſtulimus Latio. deponere forſan
Gens Italûm tandem arma uelit. Vos ite ſuperbæ
Exequias animæ, & cinerem donate ſupremi
Muneris officio. nunquam hoc tibi Roma negabo.
Quod uirtute uiri titulis decorare ſepulcrum
Ingentis bello liceat, nomenq́; futuros
Aeternum in Rutulos poßis mandare nepotes.
Alterius par, atq; eadem fortuna laborum
Conſulis, exanimum ſonipes ad ſigna reuexit.
Talia in Auſonia. ſed non eſt talis Ibêris
Armorum euentus campis. Carthaginis omnes
Per ſubitum raptæ pernix Victoria latè
Terruerat gentes. ducibus ſpes una ſalutis,
Si ſocias iungant uires. ingentibus orſum
Auſpicijs iuuenem patriæ ceu geſtet in armis
Fulmina, ſublimi uallatam uertice montis
Ex oculis urbem cumulatam ſtrage uirorum
Non toto rapuiſſe die: quam Martius ille
Annibal interea conſumpto uerterit anno,
Nec pube æquandam, nec opum ubertate Sangũtum.
Proximus applicito ſaxoſis aggere ſyluis
Tendebat, fratris ſpirans ingentia facta

Haſd

Haſdrubal.hinc robur,miſtuſq; rebellibus Afris
Cantaber,hinc uolucri Mauro pernicior Aſtur.
Tantaq; maieſtas terra rectoris Ibêra,
Annibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priſcum Tyrijs ſolennis honorem
Rettulerat,quo primum orſi Carthaginis altæ
Fundamenta nouam cœpere mapalibus urbem.
Et latus repetens gentis primordia ductor
Feſta coronatis agitabat laurea ſignis,
Pacificans Diuos.fraternum læna nitebat
Demiſſa ex humeris donum,quam fœderis arcti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miſerat,Aeolijs geſtatum inſigne Tyrannis.
Aurata puerum rapiebat in æthera penna
Per nubes aquila,intexto uibrata uolatu.
Antrum ingens iuxtà, quod acus ſimulauit in oſtro,
Cyclopum domus.hic recubans manantia tabo
Corpora letifero ſorbet Polyphœmus hiatu.
Circa fracta iacent,excuſſaq; morſibus oſſa.
Ipſe manu extenta Laërtia pocula poſcit,
Permiſcetq; mero ructatos ore cruores.
Conſpicuus Siculi Tyrius ſubtegminis arte
Gramineas pacem Superûm poſcebat ad aras.
Ecce inter medios hoſtilia nuntius arma
Quadrupedante inuectus equo aduentare ferebat.
Turbatæ mentes,imperfectuſq; Deorum
Ceßit honos,ruptis linquunt altaria ſacris.
Clauduntur uallo,tenuemq; ut roſcida miſit
Lucem Aurora polo rapiunt certamina Martis.

Audax Scipiadæ ſtridentem Sabbura cornum
Excepit,geminaq; acies,uelut omine,motæ.
Exclamat Latius ductor:Prima hoſtia uobis
Sacrati manes campo iacet.en age miles
In pugnam,& cædes,qualis ſpirantibus ire
Aſſueras ducibus,talis rue,dumq; ea fatur,
Incumbunt.Myconum Zenas,Cirtamq; Latinus.
Et Thyſdrum Maro, & inceſtum Catilina Nealcen
Germanæ thalamo obtruncat.cadit obuius acri
Cartalo Vaſidio Libycæ regnator arenæ.
Te quoq; Cyrenes uidit conterrita tellus
Permiſtum Pœnis,& uix credenda furentem
Magnum Dardaniæ Læli decus:omnia felix
Cui Natura dedit nullo renuente Deorum.
Ille foro auditus cum dulcia ſolueret ora,
Aequabat Pyliæ Neleïa uerba ſenectæ.
Ille ubi ſuſpenſi patres,& curia uocem
Poſceret,& cantu ducebat corda Senatus.
Idem cum ſubitum campo perſtrinxerat aures
Murmur triſte tubæ,tanto feruore ruebat
In pugnam atq; acies,ut natum ad ſola liqueret
Bella:nihil uitæ peragi ſine laude placebat.
Tunc è furtiua tractantem prælia luce
Deiecit Galam,ſacris Carthaginis illum
Suppoſito mater partu ſubduxerat olim.
S E D ſtant nulla diu deceptis gaudia diuis.
Tūc Alabim,Murū,atq;Dracē demiſit ad umbras,
Fœmineo clamore Dracen extrema rogantem.
Huius ceruicem gladio inter uerba,preceſq;

Ampu

Amputat, abſciſſo durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondoſi collis latebras, ac ſaxa capeßit
Auia, nec cædes, extremáue damna mouebant
Agminis, Italiam profugus ſpectabat, & Alpes
Præmia magna fugæ. tacitum dat teſſera ſignum,
Dimiſſa ut, in colles pugna, ſyluasq́; ferantur
Diſperſi, & ſummam quicunq; euaſerit arcem
Pyrenes, culmenq́; petat. tum primus honore
Armorum exuto, & parma celatus Ibêra
In montes abit, atq; uolans palantia linquit
Agmina deſertis Latius uictricia ſigna
Immittit miles caſtris. non urbe recepta
Plus ulla partum prædæ, tenuitq́; moratas
A cæde, ut Libycus ductor prouiderat, iras.
Fluminei ueluti deprenſus gurgitis udis
Auulſa parte inguinibus, cauſaq́; pericli
Enatat intento prædæ Fiber auius hoſte.
Impiger occultis Pœnus poſtquam abditur umbris
Saxoſæ fidens ſyluæ, maiora petuntur
Rurſus bella retro, & ſuperari certior hoſtis.
Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt.
Haſdrubalis ſpolium Gradiuo Scipio uictor.
Terrore intereà poſito trans ardua montis
Bebricia populos armabat Pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, belloq́; paratas
Prodigere in bellum facilis. præmiſſa feroces
Augebant animos argenti pondera, & auri
Parta metalliferis longo diſcrimine terris.

Hinc noua complerunt haud tardo milite caſtra
Venales animæ: Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum ſerpit Arar per rura pigerrimus undæ.
Iamq; hyeme affecta miteſcere cœperat annus,
Inde iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas Alpes, ac peruia montis
Ardua, & Herculeæ quærit ueſtigia plantæ,
Germaniq; uias diuinis comparat auſis.
Vt uerò uentum in culmen, caſtriſq; reſedit
Annibalis, Quos Roma (inquit) quos altius oro
Attollit muros? qui poſt hæc mœnia fratri
Victa meo ſtent incolumes? ſit gloria dextræ
Felix tanta precor, ne'ue uſq; ad ſydera adiſſe
Inuideat læuus nobis Deus. agmine celſo
Inde alacer, quà munitum decliuis ab alto
Agger monſtrat iter, properatis deuolat armis.
Non tanto ſtrepuere metu primordia belli.
Nunc geminum Annibalem, nunc iactāt bina coire
Hinc atq; hinc caſtra: & pactos per proſpera bella
Sanguine ductores Italo coniungere Martem,
Et duplicare acies: uenturum ad mœnia curſu
Hoſtem præcipiti, & uiſurum hærentia portæ
Spicula Eliſeis nuper contorta lacertis.
His ſuper infrendens ſic ſecum Oenotria tellus:
Tanto'ne (heu Superi) ſpernor contempta furore
Sidoniæ gentis? quæ quondam ſceptra timentem
Nati Saturnum noſtris conſidere in oris
Et regnare dedi? decima iam uertitur æſtas,
Ex quo proterimur. Iuuenis cui ſola ſuperſunt

In

In Superos bella, extremo de littore rapta
Intulit arma mihi: temeratisq́; Alpibus, ardens
In noſtros deſcendit agros. quot corpora texi
Cæſorum, heu ſtratis toties deformis alumnis.
Nulla mihi floret baccis felicibus arbor.
Immatura ſeges rapido ſucciditur enſe.
Culmina uillarum noſtrum delapſa feruntur
In gremium, fœdantq́; ſuis mea regna ruinis.
Nunc etiam uaſtis qui nunc ſeſe intulit oris
Perpetiar miſeras quærentem exurere belli
Relliquias. tum me ſcindat uagus Afer aratro.
Et Libys Auſonijs commendet ſemina ſulcis,
Ni cuncta exultant quæ latis agmina campis,
Vno condiderim tumulo. dum talia uerſat,
Et thalamos clauſit nox atra hominumq́;, Deûmq́;
Tendit Amyclæi præceps ad caſtra nepotis.
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Pœnum, uiciſſim ſeruabat ceſpite ualli.
Hic iuuenem aggreditur Latiæ Telluris imago.
Clauſorum decus, atq; erepto maxima Romæ
Spes Nero Marcello, rumpe, atq; expelle quietem.
Magnum aliquid tibi ſi patriæ uis addere fatis,
Audendum eſt: quod depulſo quoq; mœnibus hoſte
Victores feciſſe tremant. fulgentibus armis
Pœnus inundauit campos, quà Sena relictum
Gallorum à populis ſeruat per ſecula nomen.
Ni properè alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletæ poſt auxiliabere Romæ.
Surge age, fer greſſus: patulos regione Metauri

Damnaui tumulis Pœnorum,atq; oſsibus agros.
His dictis abit,atq; abſcedens uiſa pauentem
Attrahere,& fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde ſoporem:
Ac ſupplex geminas tendens ad ſydera palmas,
Tellurem,Noctemq;,& cœlo ſparſa precatur
Astra,ducemq; uiæ tacito ſub lumine Phœben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quaq; iacet ſuperi Larinas accola ponti,
Quà duri bello gens Marrucinu,fidemq;
Exuere indocilis ſocijs Frentanus in armis.
Tum quà uitiferos domitat Prætutia pubes
Læta laboris agros:& penna,& fulmine,& undis
Hybernis,& Achemenio uelocior arcu
Euolat.hortator ſibi quiſq;,age,perge,ſalutem
Auſoniæ ancipites Superi,& ſtet Roma,cadat'ne
In pedibus poſuere tuis,clamantq;,ruuntq;.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor.
Illum augent curſus adnixi æquare ſequendo,
Atq; indefeſsi noctemq;,diemq; feruntur.
At Roma aduerſi tantum mala gliſcere belli
Accipiens,trepidare metu,nimiumq; Nĕronem
Sperauiſſe queri:atq; uno ſibi uulnere poſſe
Auferri reſtantem animam.non arma,nec aurum,
Nec pubem,nec quem fundant ſupereſſe cruorem.
Scilicet Haſdrubalem inuadant ad prælia ſoli.
Annibali ſatis eſſe nequit.iam rurſus ubi arma
Auertiſſe ſuo cognorit deuia uallo,
Haeſurum portis Pœnum.ueniſſe ſuperbo

Qui

Qui fratri cernet, cui maxima gloria cedat
Vrbis deletæ. fremit amens corde ſub uno.
Ordo patrum, ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris. quo'nam ſe fine minanti
Seruitio eripiat, Diuosq́; euadat iniquos.
Hos inter gemitus, obſcuro noctis opacæ
Succedit caſtris Nero, quæ coniuncta feroci
Liuius Haſdrubali uallo cuſtode tenebat.
Belliger is quondam, ſcitusq́; accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in æuo.
Mox falſo læſus non æqui crimine uulgi,
Secretus ruri triſtes abſconderat annos.
Sed poſtquam grauior moles, terrorq́; periclo
Poſcebat propiore uirum, reuocatus ad arma
Tot cæſis ducibus patriæ deuorauerat iram.
At non Haſdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quanquàm tenebris nox texerat aſtus.
Pulueris in clypeis ueſtigia uiſa monebant:
Et properè ſignum ad curſus, ſonipesq́;, uiriq́;
Subſtricti corpus, bis clarum buccina ſignum.
Præterea gemino prodebant iuncta magiſtro
Caſtra regi: uerùm fratri ſi uita ſuperſit,
Quî tandem licitum ſocias coniungere uires
Conſulibus? ſed enim ſolum (dum uera pateſcunt)
Cunctandi reſtare dolum, Martemq́; trahendi.
Nec conſulta fugæ ſegni formidine differt.
Nox ſomni genitrix mortalia pectora curis
Purgarat, tenebræq́; horrenda ſilentia alebant.
Erupit ſuſpenſa ferens ueſtigia caſtris,

Et muta elabi tacito iubet agmina paſſu.
In lumen nacti per rura tacentia noctem
Accelerant:uitant ſocios;ſed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit.implicat actas
Cæco errore uias,umbrisq; ferentibus arcto
Circumagit ſpatio ſua per ueſtigia ductos.
Nam quà curuatas ſinuatis flexibus amnis
Obliquat ripas,refluoq; per aſpera lapſu
In ſeſe redit,hàc caſſo ducente labore,
Exiguum inuoluunt fruſtratis greſſibus orbem:
Inq; errore uiæ tenebrarum munus ademptum
Lux urget,panditq; fugam.ruit acer apertis
Turbo equitum portis,atq; omnis ferrea latè
Tempeſtas operit campos.nondum arma,manusq;
Permiſtæ:iam tela bibunt permiſta cruorem.
Hinc iuſſæ Pœnum fugientem ſiſtere pennæ
Dictææ uolitant:hinc lancea turbine nigro
Fert letum cuicunq; uiro,quem prendidit ictus,
Deponunt abitus curam,trepidiq; coactas
Conſiſtunt acies,& ſpes ad prælia uertunt.
Ipſe inter medios(nam rerum dura uidebat)
Sidonius ductor tergo ſublimis ab alto
Quadrupedantis equi,tendens uocesq;,manusq;:
Per decora extremo uobis quæſita ſub axe,
Per fratris laudes,oro ueniſſe probemus
Germanum Annibalis Latio.fortuna laborat,
Aduerſis documenta dare:atq; oſtendere,quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Ibêræ
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.

Forſit

Forſitan & pugnas ueniet germanus in ipſas.
Digna uiro, digna obteſtor ſpectacula, pleno
Corporibus properate ſolo. quicunq; timeri
Dux bello poterat fratri iacet. unica nunc ſpes,
Et penè è latebris infracto Liuius æuo
Damnatum offertur nobis caput. Ite, agite oro
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, & turpis finem donate ſenectæ.
At contra Nero, quid ceſſas cluſiſſe labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria miles
Parta ingens: nunc accumula cœpta ardua dextra.
Heu temerè abducto rupiſti robore caſtra,
Ni factum abſoluit uictoria. præripe laudem.
Aduentu cecidiſſe tuo memorabitur hoſtis.
Parte alia inſignis nudatis caßide canis
Liuius. huc iuuenes, huc me ſpectare ruentem
In pugnas, quantumq; meus patefecerit enſis,
Tantum intrate loci, & tandem prædudite ferro,
Iam nimium patulas Pœnis graſſantibus Alpes.
Quod ni ueloci proſternimus agmina Marte,
Et fulmen ſubitum Carthaginis Annibal adſit,
Quis Deus infernis quenquam noſtrũ eximat umbris?
Hinc galea capite accepta, dicta horrida ferro
Sancit, & obtectus ſenium fera prælia miſcet.
Illum per cuneos, & per denſißima campi
Corpora tot dantem leto, quot ſpicula torſit.
Turbati fugêre Macæ, fugêre feroces
Autololes, Rhodaniq; comas intonſa iuuentus.
Fatidicis Nabis ueniens Ammonis arenis

Improba miſcebat ſecurus prælia fati:
Ceu tutante Deo, ac patrijs ſpolia improba terris
Fixurum uano tumidus promiſerat ore.
Ardebat gemma Garamantide cærula ueſtis,
(Vt cum ſparſa micant ſtellarum lumina cœlo)
Et gemmis galeam, clypeumq́; accenderat auro.
Caßide cornigera dependens infula, ſacros
Præ ſe terrores, Diuûmq́; ferebat honorem.
Arcus erat, pharetræq́; uiro, atq; incocta ceraſtis
Spicula, & armatus peragebat bella ueneno.
Necnon cornipedis tergo de more repoſtus
Suſtentata genu per campum pondera conti
Sarmatici, prona aduerſos urgebat in hoſtes.
Tanto transfixum telo per membra, per arma,
Conſulis ante oculos, magno clamore Sabellum
Aſportabat ouans, & ouans Ammona canebat.
Non tulit hanc iram, tantosq́; in corde tumores
Barbarico ſenior: telumq́; intorſit, & una
Prædam, animamq́; ſimul uictori uictor ademit.
Aſtitit audito triſtis clamore ruinæ
Haſdrubal, et cœptantem Atabũ raptare, perempto,
Gemmiferi ſpolium cultus, auroq́; rigentes
Exuuias iaculum à tergo perlibrat ad oſſa.
Iam correpta miſer geminis uelamiña palmis
Carpebat properè, & tepidos nudauerat artus:
Concidit, & ſacras ueſtes, atq; aurea fila
Reddidit exanimo, ſpoliatum lapſus in hoſtem.
At Cantus Libycæ latè poſſeſſor arenæ
Quà celebre inuicti nomen poſuere Phileni,

Ditem

Ditem Obium obtruncat Rutulum.cui mille ſub altis
Lanigeræ balant ſtabulis:ipſe otia molli
Exercens cura gelido nunc flumine Soles
Frangebat nimios pecori,nunc lætus in umbra
Tondebat niueæ ſplendentia uellera lanæ:
Aut pecus è paſtu cùm ſeſe ad tecta referret,
Noſcentes matres ſpectabat ouilibus agnos.
Occubuit clypei transfixo proditus ære,
Et ſerò ingemuit ſtabulis exiſſe paternis.
Acrius hoc Italûm pubes incurrit,& urget.
Vt torrens,ut tempeſtas,ut flamma corruſci
Fulminis,ut Boream pontus fugit,ut caua currunt
Nubila,cùm pelago cœlum permiſcuit Eurus.
Proceræ ſtabant Celtarum ſigna cohortes.
Prima acies,hos impulſu cuneoq; feroci
Laxat ui ſubita,& feſſos errore uiarum,
Nec ſoli faciles,longiq; laboris anhelos.
Auertit patrius gentem pauor.addere tergo
Haſtas Auſonius,teloq; inſtare ſequaci,
Nec donare fugam.cadit uno uulnere Tyrus,
Non uno Rhodanus,profligatumq; ſagitta
Lancea deturbat Morinum,& iam iamq; cadentem
Cedentemq; urget totas largitus habenas
Liuius acer equo,& turmis abeuntibus infert
Cornipedem.tunc auerſi turgentia colla
Diripit enſe Moſæ,diſcuſſit pondere terram
Cum galea ex alto lapſum caput,ac reſidentem
Turbatus rapuit ſonipes in prælia truncum.
Hic Cato(nam medio uibrabat & ipſe tumultu)

Si

Si primas (inquit) bello cùm amiſimus Alpes,
Hic iuueni oppoſitus Tyrio foret, hei mihi quanta
Ceſſauit Latio dextra, & quot funera Pœnis
Donarunt parui ſuffragia triſtia campi.
Iamq; inclinabant acies, cunctisq; pauorem
Gallorum induerat Pauor, & Fortuna ruebat
Sidonia, ad Rutulos Victoria uerterat alas.
Celſus ceu prima refloreſcente iuuenta
Ibat conſul ouans, maior, maiorq; uideri.
Ecce trahens ſecum canentem puluere turmam,
Ductor Agenoreus ſubit, intorquensq; lacertis
Tela ſonat. Cohibete fugam: cui cedimus hoſti?
Non'ne pudet? conuerſa ſenex marcentibus armis
Agmina agit. nunc quæſo mihi, nũc dextera in armis
Degenerat, noſtriq; piget! mihi Belus auorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, & ante omnes bello numerandus Hamilcar
Eſt genitor mihi. cui cedunt montesq;, lacusq;
Et campi, atq; amnes frater, me magna ſecundum
Carthago putat Annibali. me Betis in oris
Aequant germano paſſæ mea prælia gentes.
Talia dum memorat, medios ablatus in hoſtes,
Vt noua conſpecti fulſerunt conſulis arma,
Haſtam præpropero niſu iacit: illa per oras
Aerati clypei, & loricæ tegmine ſummo
Incidit haud felix humero, parceq; petitum
Perſtrinxit corpus, nec multo tincta cruore,
Vana ſed optanti promiſit gaudia Pœno.
Turbati Rutuli, confuſaq; pectora uiſu

Terrifico. Tum increpitans conamina conſul
Fœmineis læſum uana inter cornua corpus
Vnguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
Ite, docete uiri Romana uulnera ſuerint
Quanta afferre manus. Tum uerò effunditur ingens
Telorum uis, & denſa ſol uincitur umbra.
Iamq; per extentos alterna ſtrage uirorum
Corpora fuſa iacent campos, diuerſaq; in undam
Iunxerunt cumulo creſcente cadauera ripas.
Vt cùm uenatu ſaltus exercet opacos
Dictynna, & lætæ præbet ſpectacula matri,
Aut Pindi nemora excutiens, aut Mænala luſtrans:
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, curſuq; leues nemora auia cingunt
Corythi interea ſtridunt: ductisq; ſagittis
Pendentes ſaliunt, Nymphis obeuntibus, arua.
Tum per ſaxa feræ, perq; ipſa cubilia fuſæ
Per ualles, fluuiosq;, atq; antra uirentia muſco.
Multa ſtrage iacent. exultat uertice montis.
Tunc latam luſtrans oculis Latonia prædam.
Audito ante alios ſenioris uulnere, rumpit
Per medios Nero ſæuus iter, uiſaq; uirorum
Aequali pugna: Quid enim. quid deinde relictum eſt
Italiæ fatis? hunc ſi non uincitis hoſtem,
Annibalem uincetis ait? ruit ocyus amens
In medios, Tyriumq; ducem inter prima frementem
Agmina ut aſpexit. Rabidi ceu bellua ponti
Per longum ſterili ad paſtus iactata profundo
Cùm procul in fluctu piſcem malè ſaucia uidit,

Aeſtuat, & luſtrans nantem ſub gurgite prædam,
Abſorbet latè permiſtum piſcibus æquor.
Non telo mora, non dictis, Haud amplius (inquit)
Elabère mihi. non hic nemora auia fallent
Pyrenes, nec promiſsis fruſtrabere uanis.
Vt quondam terra fallax deprenſus Ibèra
Euaſti noſtram mentito fœdere dextram.
Hæc Nero, & intorquet iaculum, nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuſpis uibrata reſedit.
Inuadit ſtricto ſuper hæc interritus enſe,
Collapſiq; premens umbone trementia membra:
Si qua ſub extremo caſu mandata referri
Germano uis fortè tuo, portabimus, inquit.
Contra Sidonius: Leto non terreor ullo,
Vtere Marte tuo: dum noſtris manibus adſit
Actutum uindex. mea ſi ſuprema referre
Fratri uerba paras: mando Capitolia uictor
Exurat, cineriq; Iouis permiſceat oſſa,
Et cineres noſtros. cupientem adnectere plura
Feruentemq; ira mortis tranſuerberat enſe,
Et rapit infidum uictor caput. agmina fuſo
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Iamq; diem, ſoliſq; uices nox abſtulit atra:
Cùm uires parco uictu, ſomnoq; reducunt.
Ac nondum remeante die, uictricia ſigna
Quà uentum, referunt, clauſis formidine caſtris.
Tum Nero procera ſublimia cuſpide portans
Ora ducis cæſi, Cannas penſauimus (inquit)
Annibal, & Trebiam, & Traſimeni littora tecum,

Frat

Fraterno capite. I, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arceſſe acies. hæc præmia reſtant,
Qui tua tranſmiſſis optarint Alpibus arma.
Compreſſit lacrymas Pœnus, minuitq́; ferendo
Conſtanter mala, & inferias in tempore dignas
Miſſurum fratri clauſo commurmurat ore.
Tum caſtris procul amotis, aduerſa quiete
Diſſimulans, dubia excluſit certamina Martis.

SILII ITALICI
LIBER XVI.

BRutia mœrentem caſus patriæq́;, ſuosq́;
Annibalem accepit tellus. hic aggere ſeptus
In tempus poſita ad renouandum bella, coquebat.
Abditus ut ſylua ſtabulis cùm ceſſit ademptis
Amiſſo taurus regno gregis, auia clauſo
Molitur ſaltu certamina: iamq́; feroci
Mugitu nemora exterret, perq́; ardua curſu
Saxa ruit, ſternit ſyluas, rupesq́; laceſſit
Irato rapidus cornu: tremit omnis ab alto
Proſpectans ſcopulo paſtor noua bella parantem.
Sed uigor hauſturus Latium, ſi cætera Martis
Adiumenta forent, praua obtrectante ſuorum
Inuidia reuocare animos, agitare negata
Cogebatur ope, & ſenio torpeſcere rerum.
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæſitus terror, uelut inuiolabile telis
Seruabant ſacrumq́; caput, proq́; omnibus armis

Et caſtrorum opibus,dextriſq; recentibus unum
Annibalis ſat nomen erat.tot diſſona lingua
Agmina,Barbarico tot diſcordantia ritu
Corda uirûm manſere gradu:rebuſq; retuſis,
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.
Nec uerò Auſonia tantum ſe lætus agebat
Dardanidis Mauors.iam terra cedit Ibêra
Auriferis tandem Phœnix depulſus ab aruis.
Iam Mago exutus caſtris,agitante pauore
In Libyam propero tranſmiſit cærula uelo.
Ecce aliud decus haud primo contenta fauore
Nutribat fortuna duci.nam concitus Hanno
Aduentabat agens trepidantibus agmina cetris
Barbara,& indigenas ferus raptabat Ibêros.
Non ars,aut aſtus belli,uel dextra deerat:
Si non Scipiadæ concurreret.agmina ductor
Magna adeò Auſonius maiori mole premebat,
Vt Phœbe ſtellas,ut fratris lumina Phœben
Exuperant,monteſq; Atlas:ut flumina Nilus,
Vt pater Oceanus Neptunia cærula uincit.
Vallantem caſtra obſcuro iam Veſper olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat umbram,
Aggreditur Latius rector,ſubitoq; tumultu
Cæduntur paſſim cœpti munimina ualli.
Imperfecta ſuper contexêre herbida lapſos
Pondera,& in tumuli conceſſit ceſpes honorem.
Vix uni mens digna uiro:nouiſſe minores
Quàm deceat,pretiumq; operæ ſit tradere famæ.
Cantaber ingenio membrorum,& mole timeri

Vel

Vel nudus telis poterat Larus.hic fera gentis
More ſecurigera miſcebat prælia dextra:
Et quanquam fundi ſe circum pulſa uideret
Agmina,deleta gentilis pube cateruæ
Cæſorum implebat ſolus loca:ſeu foret hoſtis
Cominus,expleri gaudebat uulnere frontis
Aduerſæ:ſeu læua acies in bella uocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat:
At cùm ponè ferox auerſi in terga ueniret,
Victor nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat,nulla belli non parte timendus.
Huic,ducis inuicti germanus turbine uaſto
Scipio contorquens haſtam,cudone comantes
Diſiecit crines.nanq; altius acta cucurrit
Cuſpis,& elata procul eſt eiecta ſecuri.
At iuuenis,cui telum ingens acceſſerat ira,
Barbaricam aßiliens magno clamore bipennem
Incutit:intremuere acies,ſonuitq; per auras
Pondere belligero pulſati tegminis umbo.
Haud impune quidem,remeans nam dextera ab ictu
Deciſa eſt gladio,ac dilecto immortua telo.
Qui poſtquam murus miſeris ruit,agmina concors
Auertit fuga confeſtim diſperſa per agros.
Nec pugnæ ſpecies,ſed pœnæ triſtis imago
Illa erat.hinc tantum cædentum,atq; inde ruentum.
Per medios Hannon palmas poſt terga reuinctus.
Ecce trahebatur,lucemq;(heu dulcia cœli
Lumina)captiuus uitæ inter uincla petebat.
Cui rector Latius:Tanta en qui regna repoſcant?

Queis cedat toga, & armiferi gens ſacra Quirini?
Seruitio ſi tam faciles, cur bella refertis?
Hæc inter celerare gradum, coniungat ut arma
Haſdrubalem ignarum cladis, prænuntius affert
Explorator eques. raptat dux obuia ſigna.
At poſtquàm optatam lætus contingere pugnam
Vidit, & ad letum magno uenienita curſu
Agmina, ſuſpiciens cœlum, Nihil amplius (inquit)
Vos hodie poſco Superi. protractus ad arma
Quod profugus, ſatis eſt. in dextra cætera nobis
Vota, uiri rapite: ite procor. uocat ecce furentes
Hinc pater, hinc patruꝰ. gemina ò mihi numina belli
Ducite, adeſte, ſequor. dignas ſpectabitis (haud me
Præſcia mens fallit) ueſtro iam nomine cædes.
Nam quis erit tandem campis telluris Ibêræ
Bellandi modus? en unquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum Carthago meorum
Aſpiciam ſonitus, admotaq; bella trementem?
Dixerat, & raucus ſtridenti murmure clangor
Increpuit, tonuere feris clamoribus aſtra.
Concurrunt: quantumq; rapit uiolentia ponti,
Vt Notus & Boreas, & inexorabilis Auſter,
Cùm mergunt plenas tumefacta ſub æquora claſſes:
Aut cum letiferos accendens Syrius ignes,
Torret anhelantem ſæuis ardoribus orbem:
Tantum acies, hominumq; ferox diſcordia ferro
Demetit. haud ullus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna, aut ſtrages: per inhoſpita luſtra
Vnquam tot dederit rabies horrenda ferarum.

Iam

Iam campi, uallesq́; madent, hebetataq́; tela,
Et Libys occubuere, & amantes Martis Iberi.
Stat tamen una loco perfoſsis debilis armis,
Luctaturq́; acies, qua concutit Haſdrubal haſtam.
Nec finem daret ille dies, animoſaq́; uirtus.
Ni perlapſa foret loricæ tegmine harundo,
Et parco ſummum uiolaſſet pondere corpus,
Suaſiſſetq́; fugam. rapido certamina linquit
In latebras euectus equo, noctisq́; per umbram
Ad Tartheßiacos tendit per littora portus.
Proximus in pugna ductori Marte, manuq́;
Regnator Nomadum fuerat: mox fœdere longo,
Cultuq́; Aeneadum nomen Maſiniſſa ſuperbum.
Huic feſſo, quos dura fuga, & nox ſuaſerat atra
Carpenti ſomnos, ſubitus rutilante coruſcum
Vertice fulſit apex, criſpamq́; inuoluere uiſa eſt
Mitis flamma comam, atq; hirta ſe ſpargere fronte.
Concurrunt famuli, & ſerpentes pectora circùm
Feſtinant gelidis reſtinguere fontibus ignes.
At grandæua Deûm prænoſcens omina mater:
Sic, ſic Cælicolæ, portentaq́; ueſtra ſecundi
Condite, ait: duret capiti per ſecula lumen.
Ne uerò, ne nate, Deûm tu læta paueſce
Prodigia, aut ſacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
Ignis, & adiunget Latijs tua nomina faſtis.
Sic uates, iuuenisq́; animum tam clara mouebant
Monſtra: nec à Pœnis ulli uirtutis honores

Annibal ipſe etiam iam iamq; modeſtior armis
Ire uidebatur, Martisq; liqueſcere famam.
Aurora obſcuri tergebat nubila cœli,
Vixq; Atlantiadum rubefecerat ora ſororum,
Tendit in Auſonios, & adhuc hoſtilia caſtra,
Atq; ubi ſe uallo intulerat, ductorq; benigno
Accepit Latius uultu, rex talibus infit.
Cœleſtum monita, & ſacræ reſponſa parentis,
Dijsq; tua ò Rutulum rector gratiſsima uirtus,
Auulſum Tyrijs huc me duxere uolentem.
Si tibi non ſegnes tua contra fulmina ſæpe
Viſi ſtare ſumus, dignam te nate Tonantis
Afferimus dextram, nec nos aut uana ſubegit
Incertæ mentis leuitas, & mobile pectus:
Aut ſpes, & læti ſectamur præmia Martis.
Perfidiam fugio, & periuram ab origine gentem,
Et quando Herculeis finiſti prælia metis,
Hanc ipſam belli nobiſcum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino Laurentia luſtro
Poſſedit regna, & ſcalas ad mœnia Romæ
Admouet, in Libyam flammis, ferroq; trahendus.
Sic Nomadum ductor. Tunc dextra Scipio dextram
Amplexus. Si pulchra tibi Mauorte uidetur,
Pulchrior eſt gens noſtra fide. dimitte bilingues
Ex animo ſocios, magna hinc te præmia claræ
Virtutis Maſiniſſa manent: citiusq; uel armis
Quàm ſtratæ ſtudio uincetur Scipio mentis.
Cætera quæ Libyam portare incendia ſuades,
Expediet tempus. nec enim ſunt talia rerum

Non meditata mihi, & mentem Carthago fatigat.
Hinc iuueni dona inſignem uelamine pictο
Dat chlamydem: ſtratumq; oſtro, quem ceperat ipſe
Deiecto uictor Magone, animumq; probarat
Cornipedem: & cum qua diuûm libabat ad aras
Haſdrubal ex auro pateram, galeamq; comantem.
Exin firmato ſociali fœdere regis,
Vertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
Maſſylis regnator erat ditiſsimus oris
Nec nudus uirtute Syphax, quo iura petebant
Innumeræ gentes, extremaq; littore Thetys.
Multa uiro terra, ac ſonipes, & bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus:
Nec foret aut ebore, aut ſolido qui uinceret auro,
Getulis'ue magis fucaret uellus ahenis.
Has adiungere opes auidus, reputansq; laborem
Si uertat rex ad Pœnos, dare uela per altum
Imperat, atq; animo iam tum fera bella capeſsit.
Verùm ubi peruentum, & portus tenuere carinæ,
Iam trepida fugiens per proxima littora puppe
Haſdrubal afflictis aderat noua fœdera quærens
Rebus, & ad Tyrios Maſſylia ſigna trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent,
Diſceptentq; armis, terrarum uter imperet orbi,
Celſus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat, & tanto regni ſe tollit honore.
Tum lætos uoluens oculos aduerſa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem, ac prius incipit ultro.

Quàm te Dardanidæ pulcherrime mente ſerena
Accipio, intueorq́; libens? quamq́; ora recordor
Lætus Scipiadæ? reuocat tua forma parentem.
Nam repeto Herculeas Erythrea ad littora Gades
Cùm ſtudio pelagi, & ſpectandis æſtibus undæ
Veniſſem, magnos uicina ad flumina Betis,
Ductores, miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona uiri præda delecta tulere,
Arma ſimul, regnoq́; meo. tum cognita primum
Cornipedum fræna, atq; arcus, queis cedere noſtra
Non norunt iacula, & ueteris tribuere magiſtros
Militiæ, qui diſperſas ſine lege cateruas
Veſtro formarent ritu ad certamina Martis.
Aſt ego cùm noſtra (in noſtris quæ copia regnis)
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
Nil ualui precibus. ſolos ſibi cepit uterq;,
Quos cohibebat ebur uaginæ ſectilis enſes.
Quare age lætus habe noſtros intrare penates,
Ac mea quando habuit Libycum fortuna per undas
Ductorem, facili quæ dicam percipe mente.
Et uos qui Tyriæ regitis Carthaginis arces
Haſdrubal huc aures, huc quæſo aduertite ſenſus.
Quanta per Auſonios populos torrentibus armis
Tempeſtas ruat, & Latio ſuprema minetur:
Vtq́; bibant Tyrium bis quinos ſæua per annos
Sicana nunc tellus, nunc littora Ibêra cruorem.
Cui neſcire licet? quin ergo triſtia tandem
Conſidunt bella? & deponitis arma uolentes?
Tu Libya, tu te Auſonia cohibere memento.

Haud

Hand deformis erit uobis ad fœdera uerſis.
Pacator,mediuſq́; Syphax.ſubiungere plura
Non paſſus,gentis morem,arbitriumq́; ſenatus
Scipio demonſtrat.nanq; illum abſiſtere cœpti
Spe iubet,& patres docet hæc expendere ſolos.
Suadendi modus hic,quodq́; eſt de parte diei
Exacti ſuper ad menſas,& pocula uertunt.
Atq; epulis poſtquam finis,dant corpora ſomno,
Et dura in noctem curarum uincula ſoluunt.
Iamq́; nouum terris pariebat lumine primo
Egrediens Aurora diem,ſtabuliſq́; ſubibant
Ad iuga Solis equi.nec dum ipſe aſcenderat axem,
Sed pro rupturis rutilabant æquora flammis.
Exigit è ſtratis corpus,uultuq́; ſereno
Scipio contendit Maſſyli ad limina regis.
Illi mos patrius fœtus nutriſſe leonum,
Et catulis rabiem,atq; iras expellere alendo.
Tum quoq; fulua manu mulcebat colla,iubaſq́;,
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium poſtquam ductorem accepit adeſſe,
Induitur chlamydem,regniq́; inſigne uetuſti,
Geſtat læua decus,cinguntur tempora uitta
Albente,ac lateri de more aſtringitur enſis.
Hinc in tecta uocat,ſecretuſq; ædibus hoſpes
Sceptrigero cum rege,pari ſub honore reſidunt.
Tum prior his infit terræ pacator Iberæ.
Prima mihi,domitis Pyrenes gentibus,ira
Ad tua regna fuit properantem,& maxima cura
O ſceptri uenerande Syphax:nec me æquore ſæuus

Tardauit medio pontus, non ardua regnis
Quæſumus, aut inhonora tuis. coniunge Latinis
Vnanimum pectus, ſociusq́; accede ſecundis.
Non tibi Maſſylæ gentes, extentaq́; tellus
Syrtibus, & latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quàm Romula uirtus.
Certa inuicta fide, & populi Laurentis honore.
Cætera quid referam? non ullus ſcilicet ulli
Aequus Cœlicolûm, qui Dardana læſerit arma.
Audiuit læto Maßylus, & annuit ore,
Complexusq́; uirum: firmemus proſpera (dixit)
Omina, nec uotis Superi concordibus abſint:
Cornigerumq́; Iouem, Tarpeiumq́; ore uocemus,
Et ſimul extructis ceſpes ſurrexerat aris,
Victimaq́; admotæ ſtabat ſubiecta bipennis:
Cùm ſubito abruptis fugiens altaria taurus
Exilijt uinclis, mugituq́; excita latè
Impleuit tecta, & fremitu ſuſpiria rauco
Congeminat. trepida terrorem ſparſit in aula,
Vitaq́; maiorum decoramen fronte, ſine ullo
Delapſa attactu nudauit tempora regis.
Talia Cœlicolæ caſuro triſtia regno
Signa dabant, ſæuiq́; aderant grauia omina fati.
Hinc fractum bello regem, ſolioq́; reuulſum
Tempus erit cùm ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat ſocialia fœdera ſupplex.
His actis repetit portum, puppemq́; ſecundo
Dat uento, & notis reddit ſe Scipio terris.
Concurrunt auidæ gentes, uarioſq́; ſubacta

Pyrene

Pyrene miſit populos. en omnibus unà
Concordes regem appellant, regemq; ſalutant.
Scilicet hunc ſummum norunt uirtutis honorem.
Sed poſtquam miti reiecit munera uultu
Auſonio non digna uiro, patriosq; uiciſſim
Edocuit ritus, & Romam nomina regum
Monſtrauit neſcire pati, conuerſus in unam
Quæ reſtat curam, nullo ſuper hoſte relicto,
Et Latium ſimul, & uulgum Betisq;, Tagiq;
Conuocat, ac medio in cœtu ſic deinde profatur.
Quando ita Cœlicolûm nobis propenſa uoluntas
Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe,
Aut his occideret campis, aut axe relicto
Heſperio patrias exul luſtraret arenas.
Iam ueſtra tumulos terra celebrare meorum
Eſt animus, pacemq; dare expoſcentibus umbris.
Mente fauete pari, atq; aures aduertite ueſtras.
Septima cùm ſolis renouabitur orbita cœlo,
Quiq; armis, ferroq; ualent, quiq; arte regendi
Quadriiugos pollent currus, queis uincere planta
Spes eſt, & ſtudium iaculis impellere uentos
Adſint, & pulchræ certent de laude coronæ.
Præmia digna dabo, & Tyria ſpolia inclyta præda.
Nec quiſquam noſtri diſcedet muneris expers.
Sic donis uulgum, laudumq; cupidine flammat.
Iamq; dies prædicta aderat, cœtuq; ſonabat
Innumero campus, ſimulatasq; ordine iuſtò
Exequias rector lacrymis ducebat obortis.
Omnis Iber, omnis Latio ſub nomine miles

Dona ferunt, tumulisq; ſuper flagrantibus addunt.
Ipſe tenens nunc lacte ſacro, nunc plena Lyæo
Pocula odoriferis aſpergit floribus aras.
Tum Manes uocat excitos, laudesq; uirorum
Cum fletu cantat, ueneratur facta iacentum.
Inde refert ſeſe circo, & certamina prima
Incohat, & rapidos curſus proponit equorum.
Fluctuat æquoreo fremitu, rabieq; fauentum
Carceribus nondum reſeratis mobile uulgus,
Atq; fores oculis, & limina ſeruat equorum.
Iamq; ubi prolato ſonuere repagula ſigno,
Et toto prima emicuit uix ungula cornu,
Tollitur in cœlum furiali turbine clamor.
Proniq;, ac ſimiles certantibus ore ſequuntur
Quisq; ſuos currus, magnaq; uolantibus ijdem
Voce loquuntur equis, quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abſtulit ardor.
Inſtant præceptis, & equos clamore gubernant.
Fuluus arenoſa ſurgens tellure ſub undas
Erigitur globus, atq; operit caligine denſa
Cornipedumq; uias, aurigarumq; labores.
Hic ſtudio furit acris equi, furit ille magiſtri:
Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui ſtabuli: ſunt quos ſpes grata fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix: ſunt cruda ſenectus
Quos iuuet, & longo ſonipes ſpectatus in æuo.
Euolat ante omnis, rapidoq; per aëra curſu
Callaicus Lampon fugit, atq; ingentia tranat
Exultans ſpatia, & uentos poſt terga relinquit.

Concla-

Conclamant, plauſuq́; fremunt, uotiq́; peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.
At queis interior cura, & prudentia circi
Altior, effuſas primo certamine uoces
Damnare, & caßis longè increpitare querelis
Indiſpenſato laſſantem corpora niſu,
Quò nimius, quò Cirne ruis? (nam Cirnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas.
Heu ſurdas aures. fertur ſecurus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere reſtet.
Proximus à primo diſtans, quantum æquore currus
Occupat ipſe loci, tantum ſed proximus ibat
Aſtur Panchates. patrium frons alba nitebat
Inſigne, & patrio pes omnis concolor albo.
Ingentes animi, membra haud procera, decusq́;
Corporis exiguum: ſed tum ſibi fecerat alas
Concitus, atq; ibat campo indignatus habenas.
Creſcere ſublimem, atq; augeri membra putares.
Cyniphio rector radiabat fronte Peloro
Camphaſus. ipſe aſper, nec qui ceruicis amaret
Applauſæ blandos ſonitus, clauſumq́; cruento
Spumeus admorſu gauderet mandere ferrum.
At docilis freni & melior parere Pelorus,
Non unquam effuſum ſinuabat deuius axem,
Sed læuo interior ſtringebat tramite metam.
Inſignis multa ceruice, & plurimus idem
Ludentis per colla iubæ (mirabile dictu)
Vnus erat leuis, ut Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genitrix effuderat Harpe

Nob

Nobilis .hunc Durius ſtimulabat in æquore currum
Camphaſus antiquo fidebat Atlante magiſtro,
Ipſum Aetola uago Diomedi condita Tyde
Miſerat,exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant,quos Aeneæ Simoëntis ad undas
Victor Tydides magnis abduxerat auſis.
Iamq; ferè medium euecti certamine campum
In ſpatia addebant,niſusq; apprendere primos
Panchates animoſus equos,ſuper altior ire,
Et præcedentem iam iamq; aſcendere currum
Ponè uidebatur,curuatisq; ungula prima
Callaicum quatiens pulſabat calcibus axem.
At poſtremus Atlas,ſed non & ſegnior ibat
Poſtremo Durio.pacis de more putares
Aequata fronte & concordi currere fræno.
Senſit,& exhauſtas,quì proximus ibat,Ibêrus,
Callaicas cernit uires:nec,ut ante,ſalire
Præcipitem currum,& fumantes uerbere cogi
Aſsiduo uiolenter equos.Ceu monte procella
Cum ſubita ex alto ruit,uſq; ad colla repentè
Cornipedum protentus,& in capita ardua pendens
Concitat ardentem,quod ferret lora ſecundus,
Panchaten,uocesq; addit cum uerbere miſtas.
Te'ne Aſtur certante feret quiſquã æquore palmam
Erepto?conſurge,uola,perlabere campum.
Aſſuetis uelox pennis decreſcit anhelo
Pectore conſumptus Lampon,nec reſtat hianti
Quem ferat ad metas iam ſpiritus.Hæc ubi dicta,
Tollit ſe ſonipes,ceu tunc è carcere primo

Corriperet ſpatium, & nitentem opponere læuos,
Aut æquare gradus, Cyrnum poſt terga relinquit.
Confremit & cœlum, & percuſſus uocibus altis
Spectantum circus. fertur. ſublime per auras
Altius attollens ceruicem uictor ouantem
Panchates, ſociosq; trahit prior ipſe iugales.
At poſtremus Atlas, Durius poſtremus in orbem
Exercent artes. læuos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit: certatq; ſubire
Dexter, & alterni nequicquam fallere tentant.
Donec confiſus primæuæ flore iuuentæ
Obliquum Durius conuerſis pronus habenis
Oppoſuit currum, atq; euerſum propulit axem.
Atlantis ſenio inualidi, ſed iuſta querentis,
Quo ruis? aut qui nam hic rabidi certaminis eſt mos?
Et nobis & equis, letum commune laboras.
Dumq; ea proclamat, perfracto uoluitur axe
Cernuus, ac pariter fuſi (miſerabile) campo
Diſcordes ſternuntur equi. quatit æquore aperto
Lora ſuis uictor, mediaq; Pellorus arena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cyrni defeſſos prendere currus:
Hunc quoq; cunctantē, & ſero moderamina equorum
Diſcentem rapido præteruolat incitus axe.
Impellit currum clamor, uocesq; fauentum.
Iamq; etiam dorſo, atq; humeris trepidantis Ibēri
Ora ſuperpoſuit ſonipes, flatusq; uapore
Terga premi, & ſpumis auriga caleſcere ſentit.
Incubuit campo Durius, miſitq; citatos

Ver

Verbere quadrupedes: nec fruſtrà æquare uidetur.
Aut etiam æquauit iuga præcedentia dexter.
Attonitus tum ſpe tanta, genitore Pelore
Te Zephyro eductum nunc nunc oſtendere tempus
Diſcant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum diuini præcellit ſeminis ortus.
Victor dona dabis, ſtatuesq; altaria patri.
Et ni ſucceſſu nimio, lætoq; pauore
Proditus elapſo foret inter uerba flagello,
Forſan ſacraſſet Zephyro quas uouerat aras.
Tum uerò infelix ueluti delapſa corona
Victoris capiti foret. in ſe uerſus ab ira
Auratam medio diſcindit pectore ueſtem,
Ac lacrymæ ſimul, & queſtus ad ſydera fuſi.
Nec iam ſubducto parcebat uerbere currus.
Pro ſtimulis dorſo quatiuntur inania lora.
Intereà metis: certus iam laudis agebat
Seſe Panchates, & præmia prima petebat
Arduus, effuſas lenis per colla, per armos
Ventilat aura iubas. Tum mollia crura ſuperbi
Attollens greſſus, magno clamore triumphat.
Par donum ſolidò argento cælata bipennis
Omnibus, ac uario diſtantia cætera honore.
Primus equum uolucrem Maſsyli munera regis
Haud ſpernenda tulit. tulit huic uirtute ſecundus
E Tyria, quæ multa iacet, duo pocula præda,
Aurifero perfuſa Tago uilloſa leonis
Terga feri, & criſtis horrens Sidonia caſsis.
Tertius inde honor, & poſtremo munere Atlantis

Quamuis perfracto ſenior ſubſederat axe,
Attritum donat uictor miſeratus & æuum,
Et ſortem caſus. famulus florente iuuenta
Huic datur adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina plantæ
Inuitat, poſitisq; accendit pectora donis.
Hanc primus galeam, has acies terrebat Ibēras
Haſdrubal: hunc enſem, cui proxima gloria curſu
Accipiet, cæſo pater hunc detraxit Hyempſæ.
Tertius extremam tauro ſolabere palmam.
Cætera contenti diſcedent turba duobus
Quisq; ferox iaculis, quæ dat gentile metallum.
Fulgentes pueri Tartheſſos, & Heſperos ora
Oſtendēre ſimul, uulgi clamore ſecundo.
Hos Tyria miſere domo patria inclyta Gades,
Beticus (hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba) & haud parco certamine læta fouebat.
Inde comam rutilus, ſed cum fulgore niuali
Corporis impleuit caueam clamoribus omnem
Eurythus. excelſo nutritum colle crearat
Setabis, atq; aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus, & Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,
Et Theron potator aquæ ſub nomine Lethes,
Quæ fluit immemori perſtringens gurgite ripas.
Qui poſtquam arrecti plantis, & corpora proni,
Pulſanteſq; æſtu laudum exultantia corda
Accepere tuba ſpatium, exiluere per auras
Ocyus effuſis neruo exturbante ſagittis.
Diuerſa & ſtudia, & clamor pendentq; fauentes

Vngui

Vnguibus, atq; ſuos, ut cuiq; eſt gratia, anheli
Nomine quenq; cient. grex inclytus æquore fertur,
Nullaq; tranſmiſſa ueſtigia ſignat arena.
Omnes primæui, flauentiaq; ora decori:
Omnes ire leues, atq; omnes uincere digni.
Extulit incumbens medio iam limite greſſum
Eurythus, & primus breuibus, ſed primus abibat
Præcedens ſpatijs. inſtat non ſegnius acer
Heſperos, & prima ſtringit ueſtigia planta
Progreſſæ calcis. ſatis eſt huic, eſſe priori:
Huic ſperare ſat eſt, fieri ſe poſſe priorem.
Acrius hoc tendunt greſſus, animiq; uigore.
Corpora agunt. auget pueris labor ipſe decorem.
Ecce leni niſu poſtremoq; agmine curſus,
Poſtquam ſat uiſum ſibi concepiſſe uigoris,
Celſus inexhauſtas effundit turbine uires,
Non expectato, ſubitusq; erumpit ad auras.
Preuehitur Theron, credas Cyllenida planta
Aethereo nexis curſu talaribus ire.
Iamq; hos, iamq; illos populo mirante relinquit:
Et modò poſtremus, nunc ordine tertia palma
Heſperon infeſtat ſua per ueſtigia preſſum.
Nec iam quem ſequitur tantum, ſed prima corona
Spes trepida tantis uenientibus Eurythus alis.
Quartus ſorte loci, ſed ſi tres ordine ſeruent
Inceptos curſus, nequicquam uana laborans
Tartheſſos fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens ultra tollit ſeſe æquore Theron
Igneus, & plenum præteruolat Heſperon iræ.

Vnus

Vnus erat ſuper, & metæ propioribus agros
Vrebat finis ſtimulis, quaſcunq; reliquit
Hinc labor, hinc penetrans pauor in præcordia uires,
Dum ſperare licet, breuia ad conamina uterq;
Aduocat. æquatur curſus, pariterq́; ruebant.
Et forſan gemina meruiſſent præmia palmæ
Peruecti ſimul ad metas, ni terga ſecutus
Theronis, fuſam late per lactea colla
Heſperos ingenti tenuiſſet ſæuus ab ira,
Traxiſſetq́; comam. tardato lætus, ouansq́;
Eurythus euadit iuuenc, atq; in prælia uictor
Emicat, & galeæ fert donum inſigne coruſcæ.
Cætera promiſſo donata eſt munere pubes,
Intonſasq́; comas uiridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens haſtilia ferro.
Hinc grauiora uirûm certamina, cominus enſis
Diſtrictus, belliq; feri ſimulacra cientur.
Nec quos culpa tulit, quos crimina noxia uitæ.
Sed uirtus, animusq́; ferox ad laudis amorem,
Decreuere pares ferro, ſpectacula digna
Martigena uulgo, ſuetiq; laboris imago.
Hos inter, gemini. quid iam non regibus auſum?
Aut quod iam regni reſtat ſcelus? impia circo
Innumero, fratres, caueа damnante furorem,
Pro ſceptro armatis inierunt prælia dextris.
Is genti mos dirus erat, patriumq́; petebant
Orbati ſolium lucis diſcrimine fratres.
Concurrère animis: quantis confligere par eſt,
Quos regni furor exagitat, multoq; cruore

Exatiata ſimul portantes corda ſub umbras.
Occubuere pari niſu, per pectora ad actus
Intima deſcendit mucro. ſuperaddita ſæuis
Vltima uulneribus uerba, & conuicia uoluens
Dirus in inuitas effugit ſpiritus auras.
Nec manes pacem paßi, nam corpora iunctus
Vna cum raperet flamma rogus impius, ignis
Dißiluit, cineresq; ſimul iacuiſſe negarunt.
Cætera diſtincto donata eſt munere turba,
Vt uirtus & dextra fuit. duxere iuuencos
Impreßis dociles terram proſcindere aratris.
Duxere aſſuetos luſtra exagitare ferarum
Venatu iuuenes, quos dat Mauruſia præda.
Nec non argenti, nec non inſignia ueſtis
Captiuæ pretia, & ſonipes, & criſta nitenti
Inſurgens cono, ſpolia, exuuiæq; Libyſſæ.
Tum iaculo petiere decus ſpectacula circi
Poſtrema, & metæ certarunt uincere finem.
Quà Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
Accola Burnus auis maiorum, & ſtemmate clarus,
Et Glagus, inſignis uentos ante ire lacerto,
Et cuius nunquam fugiſſe haſtilia cerui
Prærapida potuere fuga uenator Acontheus.
Indibilisq;, diu lætus bellare, Latinis
Iam ſocius, uolucresq; uagas deprendere nube
Aſſuetus iaculis, idem & bellator Ilerdes:
Cui ludus nullam curſu non tollere damam.
Laus Burni prima, infixit qui ſpicula metæ
Eſt Damum ſerua, albenteis inuertere lanas

Muri

Murice Getulo docta. at quem proxima honorant
Præmia, uicinam metæ qui propulit haſtam
Accepto lætus puero diſceſſit Ilerdes.
Tertia palma, habuit geminos inſignis Acontheus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos poſtquam clamor plauſusq; probauit honores,
Germanus ducis, atq; effulgens Lælius oſtro
Nomina magna uocant læti, manesq; iacentum,
Atq; haſtas ſimul effundunt. celebrare iuuabat
Sacratos cineres, atq; hoc decus addere ludis.
Ipſe etiam mentis teſtatus gaudia uultu
Ductor, ut æquauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius Aſturica rapidos de gente iugales.
Contorquet magnis uictricem uiribus haſtam
Conſurgens, umbrisq; dari teſtatus honorem.
Haſta uolans (mirum dictu) medio incita campo
Subſtitit ante oculos, & terræ infixa cohæſit.
Tum ſubitæ frondes, celſoq; cacumine rami.
Et latam ſpargens quercus dum naſcitur umbram,
Ad maiora iubent præſagi tendere Vates.
Id monſtrare Deos, atq; hoc portendere ſignis.
Quo ſuper augurio, pulſis de littore cunctis
Heſperio Pœnis, cultor patriæq;, domusq;,
Auſoniam repetit Fama ducente triumphum:
Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
Quàm iuueni Libyam, & ſummos permittere faſces.
Sed frigens animis, nec bello proſpera turba
Ancipiti ſenior temeraria cœpta uetabant,

Magnoſq; horrebant cauta formidine caſus.
Ergo ubi delato Conſul ſublimis honore
Ad Patres conſulta refert: deturq; poteſtas
Orat delendæ Carthaginis: altius orſus
Hoc grandæua modo Fabius pater ora reſoluit.
Haud equidem metuiſſe queam ſatiatus & æui
Et decoris, cui tam ſupereſt & gloria, & ætas,
Ne credat nos inuidiæ certamine Conſul
Laudibus obtrectare ſuis. ſatis inclyta nomen
Geſtat fama meum, nec egent tam proſpera laude
Facta noua: uerùm & patriæ dum uita manebit
Deeſſe nefas, animumq; nefas ſcelerare ſilendo.
Bella noua in Libyæ moliris ducere terras?
Hoſtis enim deeſt Auſoniæ, nec uincere nobis
Eſt ſatis Annibalem? petitur quæ gloria maior
Littore Eliſeo? ſtimuli ſi laudis agunt nos,
Hanc ſegetem mete. compoſuit propioribus auſis
Dignum te fortuna parem. uult Itala tellus
Ductoris ſæui, uult tandem haurire cruorem.
Quò Martem, aut quò ſigna trahis? reſtinguere pri-
Ardentem Italiam. tu feſſos obuius hoſtes (mum eſt
Deſeris, ac ſeptem denudas protinus arces.
An, cum tu Syrtem, ac ſteriles uaſtabis arenas,
Non dira illa lues notis iam mœnibus urbis
Aſsiliet? uacuumq; Iouem ſine pube, ſine armis
Inuadet? quanti ut cedas, Romamq; relinquas
Emerito? aſt tanto perculſi fulmine belli
Siccine te, ut nuper Capua eſt accitus ab alta
Fuluius, equoreis Libyæ reuocabimus oris?

Vince

Vince domi, & trinis mœrentem funera luſtris
Auſoniam purga bello, tum tende remotos
In Garamantas iter, Naſamoniacosq; triumphos
Molire. anguſtæ prohibent nunc talia cœpta
Res Italæ. pater ille tuus, qui nomina ueſtræ
Addidit haud ſegnis genti, cum Conſul Ibêri
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus
Deſcendenti auide ſuperatis Alpibus ultro
Oppoſuit ſeſe Annibali. tu Conſul abire
A uictore paras hoſte, atq; auellere nobis
Scilicet hoc aſtu Pœnum? ſi deinde ſedebit
Impauidus, nec te in Libyam, tuaq; arma ſequetur,
Capta damnabis conſulta improuida Roma.
Sed fac turbatum conuertere ſigna, tuæq;
Claßis uela ſequi: nempe idem erit Annibal, idem,
Cuius tu uallum uidiſti è mœnibus urbis.
Hæc Fabius, ſeniorq; manus paria ore fremebant.
Tum contra Conſul, cæſis ductoribus olim
Magnanimis leto gemino, cui tota ſubiſſet
Sidonium poſſeſſa iugum Tartheſia tellus?
Non Fabio, non queis eadem eſt ſententia cordi,
Quoquam ad opem uerſo (fateor) primoribus annis
Excepi nubem belli, ſolusq; ruenti
Obieci telo caput, atq; in me omnia uerti.
Tum grandæua manus, puero male credita bella
Atq; idem hic uates temeraria cœpta canebat
Dijs grates, laudemq; fero, ſub nomine quorum
Gens Troiana ſumus. puer ille & futilis ætas,
Imbellesq; anni, nec dum maturus ad arma,

Scipio reſtituit terras illæſus Ibêras
Troiugenis.pepulit Pœnos: Soliſq; ſecutus
Extremas ad Atlanta uias,exegit ab orbe
Heſperio nomen Libyæ:nec rettulit auri
Signa prius,quàm fumantes circa æquora uidit
Romano Phœbum ſoluentem littore currus.
Adſciuit reges idem:nunc ultimus actis
Reſtat Cartago noſtris labor. Hoc ſator æui
Iuppiter æterni monet: Annibalem ecce ſenectus
Intremit, aut ægros ſimulat mentita timores.
Ne finem longus tandem peperiſſe ruinis,
Sit noſter titulus:certè iam dextera nobis
Experta,& robur florentibus auximus annis.
Ne uerò fabricate moras,ſed currere ſortem
Hanc ſinite,ad ueterum delenda opprobria cladum.
Quam mihi ſeruauêre Dei.ſat gloria cauto
Non uinci pulchra eſt Fabio:peperitq; ſedendo
Omnia cunctator nobis.nec Mago,nec Hanno,
Nec Giſgone ſatus,nec Hamilcare terga dediſſent:
Segnes ſi clauſo traheremus prælia uallo.
Sidonius'ne puer uix pubeſcente iuuenta
Laurenteis potuit populos,& Troïa adire
Mœnia,flauentemq; ſacro cum gurgite Tybrim,
Et potuit Latium longo depoſcere bello?
Nos Libyæ terris tranſmittere ſigna pigebit,
Et Tyrias agitare domos? ſecura pericli
Littora lata patent,& opima pace quieta
Stat tellus,timeat tandem Carthago,timeri
Aſſueta:& nobis,quamuis Oenotria nondum

Ann

Annibale arua uacent, ſupereſſe intelligat arma.
Illum ego, quem uoſmet caui, conſultaq; noſtra
In Latio fecere ſenem cui tertia large
Fundenti noſtrum dicuntur luſtra cruorem,
Illum ego ad incenſas trepidantem, & ſeua pauentem
Aduertam patriæ ſedes. an Roma uidebit
Turpia Agenoreæ muris ueſtigia dextra?
Carthago immunis noſtros ſecura labores
Audeat interea? & portis bellabit apertis?
Tum uerò pulſet noſtras iterum improbus hoſtis
Ariete Sidonio turres, ſi templa ſuorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
Talibus accenſi patres, fatosq; uocante
Conſulis annuerant dictis: fauſtumq; precati
Vt foret Auſoniæ, tranſmittere bella dederunt.

SILII ITALICI
LIBER XVII.

HOſtis ut Auſonijs diſcederet aduena terris,
Fatidicæ fuerant oracula priſca Sibyllæ.
Cœlicolum Phrygia genitricem ſede petitam,
Laomedonteæ ſacrandam mœnibus urbis:
Aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
Concilio patrum, præſentis degeret æui
Optimus. Heu nomen melius, maiusq; triumphis.
Iamq; petita aderant, Latia portante Cybelen
Puppe, atq; omnis magno cedente Senatu
Obuius, accitis properabat Scipio ſacris.

Qui genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isq; ubi longinquo uenientia numina ponto
Accepit ſupplex palmis, Thuſciq; ſonora
Tybridis adducit ſublimis ad oſtia puppim:
Fœmineæ tum deinde manus ſubiere per amnem,
Quæ traherent celſam religatis funibus alnum.
Circum arguta cauis tinnitibus æra, ſimulq;
Certabant rauco reſonantia tympana pulſu.
Semiuiriq; chori, gemino qui Dyndima monte
Caſta colunt, qui Dictæo bacchantur in antro,
Quiq; Idæa iuga, & lucos nouere ſilentes.
Hos inter fremitus, ac leto nota tumultu,
Subſtitit adductis renuens procedere uinclis
Sacra ratis, ſubitisq; uadis immobilis hæſit,
Tum puppe è media magno clamore Sacerdos,
Parcite pollutis contingere uincula palmis,
Et procul hinc moneo, procul hinc quæcunq; profanæ
Ferte gradus, nec uos caſto miſcete labori,
Dum ſatis eſt monuiſſe Deæ: quòd ſi qua pudicæ
Mente ualet, ſi qua illæſi ſibi corporis aſtat
Conſcia, uel ſola ſubeat pia munera dextra.
Hic priſca ducens Claudorum ab origine nomen
Claudia, non æqua populi malè credita fama,
In puppim uerſis palmisq;, oculisq; profatur:
Cœlicolûm genitrix, numen quod numina nobiſ
Cuncta creas, cuius proles terramq;, fretumq;,
Syderaq;, & Manes regnorum ſorte gubernat:
Si noſtrum nullo uiolatum eſt crimine corpus,

Teſtis

Teſtis Diua ueni,& facili me abſolue carina.
Tum ſecura capit funem:fremitusq́; leonum
Audiri uiſus ſubito,& grauiora per auras
Nulla pulſa manu ſonuerunt tympana Diuæ,
Fertur prona ratis(uentos impellere credas)
Contraq́; aduerſas ducentem præuenit undas.
Extemplò maior cunctis ſpes pectora mulcet,
Finem armis tandem,finemq́; uenire periclis.
Ipſe alacer Sicula diſcedens Scipio terra,
Abſcondit latè propulſis puppibus æquor:
Cui numen pelagi placauerat hoſtia taurus
Iactaq́; cæruleis innabant fluctibus exta.
Tunc à ſede Deûm,purumq́; per æthera lapſæ
Armigeræ Iouis ante oculos cœpere uolucres
Aequoreas monſtrare uias,ac ducere claſſem.
Augurium clangor lætum dabat:inde ſecuti
Tantum progreſſos liquida ſub nube uolatus,
Quantum non fruſtra ſpeculantum lumina ſeruant,
Littora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec ſegnis,tanta in ſemet ueniente procella,
Africa terribilem magno ſub nomine molem
Regis opes contra,& Maßyla parauerat arma.
Speſq́; Syphax Libycis una,& Laurentibus unus,
Terror erat:campos pariter,uallesq́; refuſas,
Littoraq́; impleuerat:nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas aſſuetus,denſæq́; per auras
Condebant iaculis ſtridentibus æthera nubes
Immemoris dextræq́; datæ,iunctiq́; per aras
Fœderis,& menſas teſteis,atq; hoſpita iura,

Faſq; fidemq; ſimul prauo mutatus amore
Ruperat, atq; toros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia ſpecie, claroq; parente,
Haſdrubalis proles, thalamis quam cepit ut altis
Ceu face ſuccenſis prima, tædaq; iugali
Vertit opes gener ad Pœnos, Latiæq; ſoluto
Fœdere amicitiæ, dotalia tranſtulit arma.
Sed non Auſonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuiſſe fuit. ſit fidus, & ictum
Obſeruet fœdus, neu pacis iura reſoluat.
Stet regno. reputet Superos. facta hoſpita ſeruet.
Longè coniugia, ac longè Tyrios Hymenæos
Inter Dardanias acies fore. ſanguine quippe,
Si renuat, blando nimium, faciliq; marito,
Statura obſequia, & thalami flagrantis amores.
Sic Latius permiſta minis, & caſſa mouebat
Ductor: nam ſurdas coniux obſtruxerat aures.
Ergo aſper, monitis fruſtrà nitentibus, enſes
Aduocat. & caſtas polluti fœderis aras
Teſtatus, uaria Martem mouet impiger arte.
Caſtra leui calamo, cannaq; intorta paluſtri,
Qualia Maurus amat diſperſa mapalia paſtor,
Aggreditur furtim armorum tutantibus umbris,
Ac tacita ſpargit celata incendia nocte.
Inde ubi collecti rapidam diffundere peſtem
Cœperunt ignes, & ſe per pinguia magno
Pabula ferre ſono, clarè expatiantur in auras,
Et frænos uolucri propellunt lumine flammæ:
It totis inimica lues cum turbine caſtris

Atq; alimenta uorat ſtrepitu Vulcanus anhelo
Arida,& ex omni manant incendia tecto.
Sentitur pleriſq; prius,quàm cernitur ignis
Excitis ſomno,multorumq; ora uocantum
Auxilium inuadunt flammæ.fluit undiq; uictor
Mulciber:& rapidis amplexibus arma,uiroſq;
Corripit.exundat peſtis,ſemiuſtaq; caſtra
Ardenti uolitant per nubila ſumma fauilla.
Ipſius ingenti Regis tentoria ſaltu
Lugubre increpitans latè circumuolat ardor.
Hauſiſſetq; uirum:trepidus ni clade ſatelles
Et ſomno,ac ſtratis rapuiſſet multa precantem.
Verùm ubi mox iuncto ſociarant aggere uires
Maſſylus,Tyriuſq; duces,accitaq; regno
Venierat pubes infauſtæ uulnera noctis,
Ira,pudorq; dabant,& coniux tertius ignis
Immanes animos:afflataq; Barbarus ora
Caſtrorum flammis,& ſe uelamine nullo.
Vix inter trepidas ereptum ex hoſte cateruas
Frendebat minitans:ſed enim non luce Syphacem,
Nec claro potuiſſe die,nec ſole tuente,
A quoquam uinci.iactarat talia uecors.
Sed iam claudebat flatus,nec plura ſinebat
Atropos,& tumidæ properantur ſtamina linguæ.
Nanq; ubi proſiluit caſtris:ceu turbidus amnis,
Qui ſyluas,ac ſaxa trahens per deuia præceps
Voluitur,& ripas ſpumanti gurgite laxat,
Ante omnes præuectus equo.trahit agmina uoce
Contra ſana manus Rutuli,celſuſq; ruebat

Viſo Rege procul raptis exercitus armis.
Ac ſibi quiſq;, Vides'ne? uides, ait, agmine primus
Maſſylus uolitat depoſcens prælia rector?
Fac noſtrum hoc mea dextra decus: uiolauit & aras
Cœlicolûm, & caſti ductoris fœdera rupit.
Sit ſatis, hunc caſtris ſemel effugiſſe crematis.
Sic ſecum taciti, & certatim ſpicula fundunt.
Prima in cornipedis ſedit ſpirantibus ignem
Naribus haſta uolans, erexitq; ore cruento
Quadrupedem elatis pulſantem calcibus auras.
Corruit aſper equus: confixaq; cuſpide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hoſti.
Inuadunt uanamq; fugam, atq; attollere feſſos
Adnitentem artus, reuocato à uulnere telo
Corripiunt. tum uincla uiro, manicæq; pudenda
Addita: ET, exemplum, non unquam fidere lætis,
Sceptriferas arcta palmas uinxere catena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modò ſub pedibus terras, & ſceptra, patensq;
Littora ad Oceani ſub nutu uiderat æquor.
Proſtratis opibus regni, Phœniſſa metuntur
Agmina, & inuiſus Marti, notusq; fugarum
Vertit terga citus damnatis Haſdrubal auſis.
Stabat Carthago truncatis undiq; membris
Vni nixa uiro: tantoq; fragore ruentem
Annibal abſenti retinebat nomine molem.
Id reliquum feſſos opis, auxilijq; ciere
Rerum extrema iubent. huc confugêre pauentes.
Poſtquam ſe Superûm deſertos numine cernunt:

Nec mora propulſa ſulcant uada ſalſa carina
Qui reuocent, patrumq; ferant mandata monentes.
Ne lentus nullas uideas Carthaginis arces,
Tolle moras, patriæq; celer ſuccurre cadenti
Annibal, & noſtris depelle à mœnibus hoſtem.
Quarta Aurora ratem Dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant ſomnia mentem.
Nanq; grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium, Gracchumq;, et cernere Paulum
Viſus erat ſimul aduerſos mucronibus in ſe
Diſtrictis ruere, atq; Itala depellere terra:
Omniſq; à Cannis, Thraſimeniq;, omnis ab undis
In pontum impellens umbrarumq; exercitus ibat.
Ipſe fugam cupiens, notas euadere ad Alpes
Quærebat, terræq; ulnis amplexus utriſq;
Hærebat Latiæ: donec nix ſæua profundo
Truderet, & rapidum daret aſportare procellis.
His ægrum uiſis adeunt mandata ferentes
Legati, patriæq; extrema pericula pandunt:
Maſſyla ut ruerint arma, ut ceruice catenas
Regnator tulerit Libyæ, letoq; negato
Seruetur noua pompa Ioui: Carthago laboret:
Vt trepidi Haſdrubalis, qui rerum agitabat habenas,
Non una concuſſa fuga, ſe triſte profatur
Vidiſſe, arderent cum bina in nocte ſilenti
Caſtra, & luceret ſceleratis Africa flammis:
Prærapidum iuuenem minitari, Brutia ſeruet
Littora dum Pœnus, detracturum ignibus atris
Omnia, & excidium extremum Carthagini adeſſe:

In quam ſe referant patriam ſuaq́; inclyta facta
Commemorant, Itala ſtrages quas fecerit oris.
Hæc poſtquam dicta, & caſus patuere, metusq́;
Effundunt lacrymas, dextramq́; ut numen adorant.
Audiuit toruo obtutu defixus, & ægra
Expendit tacitò cura ſecum ipſe uolutans.
An tanti Carthago foret, ſic deinde profatur.
O dirum exitium mortalibus! ô nihil unquam
Creſcere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia! euerſam iam pridem exſcindere Romam,
Atq; æquaſſe ſolo potui traducere captam
Seruitum gentem, Latioq́; imponere leges:
Dum ſumptus, dumq́; arma duci, feſſosq́; ſecundis
Summiſſo tirone negant recreare maniplos:
Dumq́; etiam Cerere, & uictu fraudaſſe cohortes
Hannoni placet: induitur tota Africa flammis.
Pulſat Agenoreas Rhetëia lancea portas
Nunc patriæ decus, & patriæ nunc Annibal unus
Subſidium, nunc in noſtra ſpes ultima dextra.
Vertentur ſigna, ut patres ſtatuere: ſimulq́;
Et patriæ muros, & te ſeruabimus Hannon.
Hæc ubi detonuit, celſas è littore puppes
Propellit, multumq́; gemens mouet æquore claſſem.
Non terga eſt auſus cedentum inuadere quiſquam,
Non reuocare uirum. cuncti præſtare uidentur
Quod ſponte abſcedat Superi, tandemq́; reſoluat
Auſoniam: uentos optant, & littora ab hoſte
Nuda uidere ſat eſt. Ceu flamina comprimit Auſter
Cùm fera, & abſcedens redit mare: nauita parco.

Interea noto non auras poſcit amicas,
Contentus caruiſſe Noto, pacemq́; quietam
Pro facili curſu reputat ſalis. omnis in altum
Sidonius uiſu conuerterat undiq; miles.
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus uultus, manantesq́; ora rigabant
Per tacitum lacrymæ, & ſuſpiria crebra ciebat.
Haud ſecus ut patriam pulſus, dulceisq́; penates
Linqueret, & triſtes exul traheretur in oras.
Vt uerò affuſis puppes procedere uentis,
Et ſenſim cœpere procul ſubſidere montes:
Nullaq́; iam Heſperia, & nuſquā iam Daunia tellus,
Hæc ſecū infrendens, Mentis'ne ego cōpos, et hoc nunc
Indignus reditu, qui memet finibus unquam
Amorim Auſoniæ? flagraſſet ſubdita tædis
Carthago, & potius cecidiſſet nomen Eliſæ.
Quid tunc? ſat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia, Iouemq́;
Detraxi ſolio? ſparſiſſem incendia montes
Per ſeptem bello uacuos: gentiq́; ſuperbæ
Iliacum exitium, & proauorum fata dediſſem.
Cur porrò hæc angant? nunc, nunc inuadere ferro
Quis prohibet, rurſumq́; ad mœnia tendere greſſum?
Ibo, & caſtrorum relegens monumenta meorum,
Quâ uia nota mihi eſt, remeabo Anienis ad undas.
Flectite in Italiam proras, auertite claſſem,
Faxo ut uallata reuocetur Scipio Roma.
Talibus ardentem furijs Neptunus ut alto
Proſpexit, uertiq́; rates ad littora uidit:

Quaſſans cæruleum genitor caput, æquora fundo
Eruit, & tumidum mouet ultra littora pontum.
Extemplo uentos, imbresq́;, è rupe procellas
Concitat Aeolias, ac nubibus æthera condit.
Tum penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occaſu Thetyn impellit, & ortu,
Ac totum Oceani turbat caput. æquora ſurgunt
Spumea, & illiſu ſcopulus tremit omnis aquarum
Primus ſe attollens Namoſanum ſedibus Auſter
Nudauit Syrtim correpta nubilus unda.
Inſequitur ſublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus intonat ater
Diſcordi flatu, & partem rapit æquoris Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atq; hinc crebra micare
Fulmina, & in claſſem ruere implacabile cœlum.
Conceſſere ignes, nimbiq́;, & fluctus, & ira
Ventorum, noctemq́; freto impoſuere tenebræ.
Ecce intorta Noto, ueniensq́; à rupe procella
Antennæ immugit, ſtridorq́; immite rudentum
Sibilat, ac ſimilem monti, nigrante profundo,
Ductoris frangit ſuper ora trementia fluctum.
Exclamat uoluens oculos cœloq́;, fretoq́;:
Felix ò frater, Diuisq́; æquate cadendo
Haſdrubal, egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, & cui fata dedêre
Auſoniam extremo tellurem apprendere morſu.
At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, & illæ
Egregiæ occubuere animæ, dimittere uitam
Non licitum, uel cùm ferrem in Capitolia flammas.

Tarpeij Iouis ad manes deſcendere telo.
Talia dum mœret diuerſis flatibus acta
In geminum ruit unda latus, puppimq; ſub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine merſam.
Mox nigris alta pulſa exundantis arenæ
Vorticibus ratis ætherias remeauit ad auras:
Et fluctus ſupra, uento librante, pependit.
At geminas Notus in ſcopulos, atq; horrida ſaxa
Dura ſorte rapit (miſerandum, & triſte) biremes.
Increpuere ictu proræ. tum murice acuto
Diſſiliens ſonuit rupta compage carina.
Hic uaria ante oculos facies natat æquore toto
Arma inter, galeasq; uirûm, criſtasq; rubentes,
Florentis Capuæ gaza, & ſepoſta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, menſaq; Deorum,
Cultaq; nequicquam miſeris ſimulacra Latinis.
Cùm Venus emoti facie conterrita ponti
Talibus alloquitur regem maris, Hoc ſatis iræ
Intereà genitor, ſatis ad maiora minarum.
Cætera parce precor pelago: ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo ſuperabile bello
Progenuiſſe caput: noſtrosq; in funera Pœni
Aeneadas undis, totoq; egiſſe profundo.
Sic Venus, & tumidi conſidunt gurgite fluctus,
Obuiaq; aduerſis propellunt agmina caſtris.
Dux uetus armorum, ſcitusq; accendere corda
Laudibus, igniſero mentes furiabat in iram
Hortatu, decorisq; urebat pectora flammis.
Tu mihi Flaminij portas rorantia cæſi

 Ora

Ora ducis,noſco dextram:tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis,ac defigis in oſſa
Mucronem:tibi pugnacis geſtantur opima
Marcelli,Gracchusq́; cadens tibi proluit enſem.
Ecce manus,quæ te pulſantem belliger Appi
Mœnia ſublimis Capuæ de culmine muri
Excelſo fuſa moribundum perculit haſta.
Ecce aliud fulmen dextræ,quo nobile nomen
Fuluius excepit non unum pectore uulnus.
Huc prima te ſiſte acie,qui Conſul in armis
Criſpinus cecidit:me tu comitare per hoſtes,
Qui uobis(memini) ad Cannas lætiſſimus ire
Seruili fers ora ducis ſuffixa ueruto.
Cerno flagrantes oculos,uultumq́; timendum
Non ipſo minus enſe tuum,fortiſſime Pœnûm
O iuuenis:qualem uidi cum flumine ſæuo
Inſignis Trebiæ complexum ingentibus ulnis
Merſiſti fundo luctantem uana tribunum.
At tu,qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadæ patris tinxiſti ſanguine ferrum,
Incœpta exequere,& nati mihi redde cruorem.
Horreſcam'ne ipſos,ueniant ſi ad prælia,diuos,
Cum ſteteris prope me? uidi certantia cœlo
Cùm iuga calcaſtis,ſummas uolitare per Alpes.
Cùm uideam,quorum ferro,manibusq́; capaces
Arſere Argyripæ campi:num ſegnior ibis
Nunc mihi,qui primus torquens in mœnia telum
Dardana,nec noſtræ facilis concedere laudi?
Te uero.te extimulem,qui fulmina contra

Et nimbos, tonitruſq́; ac ſummi numinis iras
Cum ſtarem, perferre ferox ac uana iubebas
Nubila, & ante ducem Capitolia celſa petebas?
Quid uos, queis claro deletum eſt Marte Saguntum
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Vt meq́; & uobis dignum, defendite queſo
Preteritas dextre laudes. Diuûm ipſe fauore,
Vincendoq́; ſenex patriam poſt trina labantem
Luſtra, & non uiſos tam longa ætate penates,
Ac natum, & fidæ iampridem coniugis ora
Confiſus uobis repeto. non altera reſtat
Iam Libyæ, nec Dardanijs pugna altera reſtat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
Annibal hæc: ſed non patiens remorantia uerba
Auſonius miles, quatiens dux cœperat ora
Soluere: ad effatus ſignum, pugnamq́; petebat.
Hæc procul aëria ſpectantem nube ſororem,
Vt uidit Diuûm genitor, mœſtosq́; ſub acri
Obtutu uultus, ſic ore effatus amico eſt:
Qui te mentis edunt morſus? da noſcere coniux,
Num Pœni caſus ducis, & Carthaginis angit
Cura tuæ? ſed enim reputa tecum ipſa furores
Sidonios gentem contra, & fatalia regna
Teucrorum. quis erit quæſo germana rebelli
Fractis fœderibus populo modus? ipſa malorum
Non plus Carthago tulit, exhauſitq́; laboris,
Quàm pro Cadmæa tu exercitâ gente tuliſti.
Turbaſti maria, ac terras, iuuenemq́; ferocem
Immiſti Latio. tremuerunt mœnia Romæ,

Perq; bis octonos primus fuit Annibal annos
Humani generis. Tempus componere gentem:
Ad finem uentum: & claudenda eſt ianua belli.
Tum ſupplex Iuno, Neq; ego mutare laborans,
Queis eſt fixa dies, pendenti nube reſedi:
Nec reuocare acies, bellumq́; extendere quæro,
Quæ donare potes: quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit iam primus amor, nil fila ſororum
Aduerſus poſco: uertat terga Annibal hoſti,
Vt placet, & cineres Latij Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et ſoror, & coniux oro: tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, uitæq́; remittas,
Ne'ue ſinas captum Auſonias perferre catenas.
Stent etiam contuſa malis mea mœnia, fracto
Nomine Sidonio, & noſtro ſeruentur honori.
Sic Iuno, & breuiter contrà ſic Iuppiter orſus,
Do ſpatium muris (ut uis) Carthaginis altæ:
Stent lachrymis, precibusq́; tuis, ſed percipe coniux
Quatenus indulſiſſe uacet. non longa ſuperſunt
Fata urbi: uenietq́; pari ſub nomine ductor,
Qui nunc ſeruatas euertat funditus arces.
Aetherias quoq; (uti poſcis) trahat Annibal auras
Ereptus pugnæ. miſcere hic ſidera ponto,
Et terras implere uolet, redeuntibus armis.
Noui fœta uiri belli præcordia: ſed lex
Muneris hæc eſto noſtri: ſaturnia regna
Ne poſt hac uideat, repetat ne'ue amplius unquam
Auſoniam: nunc inſtanti raptum auehe leto:

Ne ſi

Ne ſi miſcebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas iuuenis ſubducere dextræ.
Dum ſtatuit fata omnipotens urbiq́;,duciq́;,
Inuadunt acies pugnam,& clamore laceſſunt
Sidera:non alio grauiores tempore uidit
Aut populos tellus,aut qui patria arma mouerent
Maiores certare duces.diſcriminis alta
In medio merces,quicquid tegit undiq; cœlum.
Ibat Agenoreus præfulgens ductor in oſtro,
Excelſumq́; caput penna nutante leuabat
Criſta rubens:ſæuus magno de nomine terror
Præcedit,Latioq́; micat bene cognitus enſis.
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem oſtentans clypeum,quo patris,& unà
Cælarat patrui ſpirantes prælia dira
Effigies:flammam ingentem frons alta uomebat.
Sub tanta cunctis ui telorumq́; uirûmq́;,
In ducibus ſtabat ſpes,& Victoria ſolis.
Quin etiam ſubigit fauor,ut plerunq;,metus'ue,
Scipio ſi Libycis eſſet generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos eſſent uentura nepotes,
Annibal Auſonia genitus ſi ſede fuiſſet,
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.
Contremuere auræ,rapido uibrantibus haſtis
Turbine,& horrificam traxêre per æthera nubem.
Inde enſis,propriorq́; acies,& cominus ora
Admota,ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quæ primis ſe præcipitem tulit obuia telis,

Gentilemq́; bibit tellus inuiſa cruorem.
Feruidus ingenij Maſiniſſa,& feruidus æui
In primas Macedûm turmas,immania membra
Infert,& iaculo circunuolat alite campum.
Cærulus haud aliter cùm dimicat incola Thyles,
Agmina falcifero circunuenit arcta couinno.
Graia phalanx patrio denſarat more cateruas,
Innixisq́; aſtat nullis penetrabilis haſtis.
Immemor has pacti poſt fœdus in arma Philippus
Miſerat,& quaſſam refouebat Agenoris urbem.
Rareſcit multo laxatus uulnere miles,
Atq; aperit patulas proſtrato corpore latè
Inter tela uias.irrumpit mole ruinæ
Auſonius globus,& periuria Graia reſignat.
Archemorum Rutilus,Teucrū Norbanus,& ambos
Mantua labenti genitrix dimiſerat æuo.
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni.
At Clytium Sclius Pellæum,& uana tumentem
Ad nomen patriæ Clytium:ſed gloria Pellæ
Haud ualuit miſero defendere Daunia tela.
Sæuior his Latios uaſtabat Brutia ſigna
Lælius increpitans:Adeo'ne Oenotria tellus
Deteſtanda fuit,quam per maria aſpera,perq́;
Inſanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugiſſe ſatis fuerit.Latio'ne cruore
Inſuper externas petitis perfundere terras?
Hæc dicens,Silarum meditantem in prælia telo
Præuenit.haſta uolans imo ſub gutture ſedit,
Et uitæ,uocisq́; uias ſimul incita clauſit.

Virgilio Caudinus, acerbo Saris Amano
Sternitur. accendunt iras, uultusq; uirorum
Armorumq; habitus noti, & uox conſona linguæ.
Quos ubi nutantes conſpexit Hamilcare cretus
Terga fugæ, State, ac noſtram ne prodite gentem,
Vociferans ſubit, & conuertit prælia dextra.
Qualis in æſtiferis Garamantum fœta ueneno
Attollit campis ferùenti paſtus arena
Colla Parethonius ſerpens, lateq; per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuò infeſta portantem cuſpide uulnus
Impedit anteuolans Herium, cui nobile nomen
Marrucina domus, clarumq; Theate ferebat.
Atq; illi magnum nitenti, & laudibus hoſtis
Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit:
Quærebatq; miſer morienti lumine fratrem,
Cùm iuuenis ſubit, & leto ſtimulatus acerbo
Pleminius ſæuum mucronem ante ora coruſcat,
Ac fratrem magno minitans clamore repoſcit.
Huic proles Barcæ, Germanum reddere uero
Si placet, haud renuo: maneant modò fœdera noſtra
Haſdrubalem reuocare umbris. Ego'ne aſpera ponam
Vnquam in Romanos odia: aut manſueſcere corda
Noſtra ſinam: parcamq; uiro, quem terra crearit
Itala? dum manes inimica ſede repellat
Aeterna, ſocioq; abigat me frater Auerno.
Sic ait, & clypei propulſum pondere toto
Lubrica qua tellus lapſantis ſanguine fratris
Fallebat nixus, proſternit, & occupat enſe.

 Extend

Extendit labens palmas, Heriumq́; iacentem
Amplexus iuncta leniuit morte dolorem.
Tum Libys inuadit mistæ certamina turbæ,
Conuertitq́; ruens per longum hoſtilia terga.
Vt cùm fulminibus permiſta tonitrua mundum
Terrificant, ſummiq́; labat domus alta parentis:
Omne hominum terris trepidat genus, ipſaq́; oborta
Lux atrox micat, & præſens aſtare uiritim
Creditur intento perculſis Iuppiter igne.
Parte alia (ceu ſola forent diſcrimina campo
Qua miſcebat agens truculentus Scipio matrem)
Aſpera pugna nouas uariat ſub imagine leti
Dat formas. hic enſe iacet proſtratus adacto:
Hic ſaxo perfracta gemit lacrymabilis oſſa:
Atq; hos turpè pauor fuſos deiecit in ora:
Horum aduerſa dedit Gradiuo pectora uirtus.
Ipſe ſuper ſtrages ductor Rheteius inſtat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior Ebrum,
Et Geticas ſoluit feruenti ſanguine Mauors
Lætus cæde niues, glaciemq́; Aquilonibus auctam
Perrumpit ſtridens ſub pondere belliger axis,
Iamq́; ardore truci luſtrans fortiſſima quæq;
Nomina obit ferro: clarus ſpectata per orbem
Stragibus occumbit latè inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos, miſeraſq́; nefandi
Principium belli fecere Sagunte ruinas.
Qui ſacros Thraſymene lacus, Phaëthontia quiq;
Polluerant tabo ſtagna, ac fiducia tanta
Quos tulit, ut Superum regi ſoliumq́;, domoſq́;

Irent direptum, mactantur cominus uno
Exitio, redduntq; animas, temerata ferebant
Qui ſecreta Deûm, & primo reſeraſſe negatas
Greßibus humanis Alpes. formidinis huius
Plena acies properè retrò exanimata ruebat.
Haud ſecus, ac tectis urbis Vulcania peſtis
Cùm ſeſe infudit, rapidusq; incendia flatus
Ventilat, & uolucres ſpargit per nubila flammas.
Attonitum erumpit ſubita formidine uulgus:
Lateq; ut capta paßim trepidatur in urbe.
Verùm ubi cunctari tædet diſperſa uirorum
Prælia ſectantem, & leuiori Marte teneri
Omnes, in cauſam belli, autoremq; malorum
Vertere iam uires tandem placet. Annibal unus
Dum reſtet, non ſi muris Carthaginis ignis
Subdatur, cæſiq; cadant exercitus omnes,
Profectum eſt Latio: contrà ſi concidat unus
Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma, uirosq;.
Illum igitur luſtrans circunfert lumina campo,
Rimaturq; ducem. iuuat in certamina ſumma
Ferre gradum: cuperetq; uiro concurrere, tota
Spectante Auſonia. celſus clamore feroci
Prouocat increpitans hoſtem, & noua prælia poſcit.
Quas poſtquam audiuit uoces conterrita Iuno,
Ne libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam, propereq; coruſcis
Attollit criſtis: addit clypeumq;, iubasq;
Romulei ducis, atq; humeris imponit honorem
Fulgentis ſaguli: dat greſſus, habitusq; cientis

Prælia, & audaces addit ſine corpore motus.
Tum par effigies fallacis imagine uana
Cornipedes moderanda: citò per deuia paſſu
Belligeræ datur ad ſpeciem certaminis umbræ.
Sic Pœni dūcis ante oculos exultant, & ultro
Scipio Iunoni ſimulatus tela coruſcat.
At uiſo lætus rectore ante ora Latino,
Et tandem propius ſperans ingentia Pœnus,
Quadrupedi citus imponit uelocia membra,
Et iacit aduerſam properati turbinis haſtam.
Dat terga, & campo fugiens uolat ales imago,
Tranſmittit acies. tum uerò ut uictor & alti
Iam compos uoti, ferrata calce cruentat
Cornipedem, & largas Pœnus quatit aſper habenas.
Quò fugis oblitus noſtris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra eſt ò Scipio terra.
Hæc ait, & ſtricto ſequitur mucrone uolantem,
Donec longinquo fruſtratum duxit in arua
Diuerſa, ſpatio procul à certamine pugnæ:
Tum fallax ſubitò ſimulacrum in nubila ceſſit,
Fulmineus ductor, Quis nam ſe lumine cæco
Compoſuit nobis (inquit) Deus? aut latet idem
Cur monſtro? tantum'ne obſtat mea gloria Diuis?
Sed non auelles unquam quicunq; ſecundus
Cælicolûm ſtas Auſoniæ. non artibus hoſtem
Eripies uerum nobis, fræna inde citatis
Conuertit furibundus equis, campumq; petebat.
Cùm ſubita occulto peſtis collapſa tremore
Cornipedis moles ruit, atq; efflauit anhelo

Pect

Pectore Iunonis curis in nubila uitam.
Tum uerò impatiens, Veſtra eſt hæc altera noſtra,
Fraus (inquit) Superi: non fallitis, æquore merſum
Texiſſent ſcopuli, pelagusq; hauſiſſet, & undæ.
An'ne huic ſeruabar leto? mea ſigna ſecuti
Queis pugnæ auſpicium dedimus, ceduntur: & abſens
Accipio gemitus, uocesq́;, & uerba uocantum
Annibalem. Quis noſtra ſatis delicta piabit
Tartareus torrens? ſimul hæc fundebat, & unà
Spectabat dextram, ac letiferuebat amore.
Tum Iuno miſerata uirum, paſtoris in ora
Vertitur, ac ſyluis ſubitò procedit opacis,
Atq; his alloquitur uerſantem in gloria fata:
Quæ nam te ſyluis accedere cauſa ſubegit
Armatum noſtris? num dura ad prælia tendis
Magnus ubi Auſoniæ reliquos domat Annibal armis?
Si uelox gaudes ire, & compendia grata
Sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam.
Annuit, atq; onerat promiſsis pectora largis
Paſtoris: patresq́; docet Carthaginis altæ,
Magna repenſuros, nec ſi leuiora daturum.
Præcipitem, & uaſto ſuperantem proxima ſaltu
Circumagit Iuno, & fallens regione uiarum
Non gratam inuito ſeruat celata ſalutem.
Interea Cadmæa manus deſerta, pauensq́;,
Non ullum Annibalem, nuſquam certamina cernit
Sæui nota ducis. pars ferro occumbere credunt,
Pars damnaſſe aciem, & ſuperis ceſsiſſe ſiniſtris.
Ingruit Auſonius, uerſosq́; agit æquore toto

Rect

Rector:iamq; ipſæ trepidant Carthaginis arces.
Impletur terrore uago cuncta Africa pulſis
Agminibus:uolucriq; fuga ſine Marte ruentes,
Tendunt attonitos extrema ad littora curſus,
Ac Tartheſiacas profugi ſparguntur in oras.
Pars Batti petiere domos,pars flumina Lagi.
Sic ubi ui cæca tandem deuictus ad aſtra
Euomuit paſtos per ſecula Veſbius ignes,
Et pelago,& terris fuſa eſt Vulcania peſtis.
Videre Eoi monſtrum admirabile Seres
Lanigeros cinere Auſonio caneſcere lucos.
At feſſum tumulo tandem regina propinquo
Siſtit Iuno ducem,facies unde omnis,& atræ
Apparent admota oculis ueſtigia pugnæ.
Qualem Gargani campum,Trebiæq; paludem,
Et Tyrrhena uada,& Phaëthontis uiderat amnem
Strage uirûm undantem:talis(miſerabile uiſu)
Proſtratis facies aperitur dira maniplis.
Tum ſuperas Iuno ſedes turbata reuiſit.
Iamq; propinquabant hoſtes,tumuloq; ſubibant,
Cùm ſecum Pœnus,Cœlum licet omne ſoluta
In caput hoc compage ruat,terræq; dehiſcant,
Non ullo Cannas abolebis Iuppiter æuo:
Decedesq; prius regnis,quàm nomina,gentes
Aut facta Annibalis ſileant.nec deinde relinquo
Securam te Roma mei:patriæq; ſuperſtes
Ad ſpes armorum uiuam tibi.nam modò pugna
Præcellis,reſident hoſtes:mihi ſatq;,ſuperq;
Vt me Dardaniæ matres,atq; Itala tellus

Dum

Dum uiuam, expectent, nec pacem pectore norint.
Sic rapitur paucis fugientum mistus, & altos
Inde petit retro montes, tutasq; latebras.
Hic finis bello. reſerantur protinus arces
Auſonio iam ſponte duci: iura improba adempta,
Armaq;, & inciſæ leges, opibusq; ſuperbis
Vis fracta, & poſuit geſtatas bellua turres.
Excelſæ tum ſæua rates ſpectacula Pœnis
Flammiferam accepere facem, ſubitaq; procella
Arſerunt maria, atq; expauit lumina Nereus.
Manſuri compos decoris per ſecula rector,
Deuictæ referens primus cognomina terræ,
Securus ſceptri repetit per cærula Romam,
Et patria inuehitur ſublimi tecta triumpho.
Antè Syphax feretro reſidens, captiua premebat
Lumina, & auratæ ſeruabant colla catenæ.
Hic Hanno, clariq; genus Phœniſſa iuuenta,
Et Macedûm primi, atq; incocti corpora Mauri.
Tum Nomades, notusq; ſacro cum luſtrat arenas
Ammoni Garamas, & ſemper naufraga Syrtis.
Mox uictas tendens Carthago ad ſydera palmas
Ibat, & effigies oræ iam lenis Ibêræ
Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe, Betisq; lauare
Solis equos dulci conſuetus fluminis unda,
Frondoſumq; apicem ſubigens ad ſydera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Ibêrus
Cùm ſimul illidit ponto, quos attulit amnes.
Sed non ulla magis mentesq;, oculosq; tenebat,

Quàm

Quàm uiſa Annibalis campis fugientis imago.
Ipſe aſtans curru, atq; auro decoratus, & oſtro
Martia præbebat ſpectanda Quiritibus ora.
Qualis odoratis deſcendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænata tigride currus.
Aut cum Phlegræis confecta mole Gigantum,
Inceſſit campis tangens Tyrinthius aſtra:
Salue inuicte parens, non conceſſere Quirino
Laudibus, ac meritis non conceſſere Camillo.
Nec uerò, cùm te memorat de ſtirpe Deorum,
Prolem Tarpeij mentitur Roma tonantis.

FINIS.

21

Jeux doux indiscrets … sera …

Aemula cum sydereum cum vincas
pectore Aretorum
Quid mihi Pasman lumina So-
lis habes.

13
AVIA
RO

Digitized by Google